STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06134

ZAVL RIMER

Menahem Boraisha

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG

WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust

Arie & Ida Crown Memorial

The Seymour Grubman Family

David and Barbara B. Hirschhorn Foundation

Max Palevsky

Robert Price

Righteous Persons Foundation

Leif D. Rosenblatt

Sarah and Ben Torchinsky

Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE

National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מנחם
(מ. באַריישאַ)

זאַוול רימער

אַ כראָניק
אין זעכצן קאַפּיטלען

*

פאַרלאַג „קולטור־ליגע", וואַרשע

Copyright by Menachem Borajsza
New-Jork 1926.

קױפֿן און פֿאַרקױפֿן דאָס דאָזיקע בוך אין
אַמעריקע איז לחלוטין פֿאַרבאָטן.

MENACHEM — ZAWEL RIMER

Wyd. „Kultur-Liga". Warszawa 192

Druk. „Di Welt" Warszawa. Nowolipie 7

דעם אָנדענק
פון
מיין מוטער

עממית בטורונטו
JEWISH ... TORONTO

דאָס ערשטע קאַפּיטל

ער איז געווען ברייט און נידעריק, אויף שווערע פיס,
און האָט געהאַט אַ קאָפּ געדיכטע קרויזן ווי אַ נעגער.
די נעגל פון די קורצע פינגער זענען שוואַרץ געווען
פון אַרבעט ביי די כאָמוטעס אין טאַטנס רימעריי,
און פאַר דער אַרבעט האָט ער, אויסער עסן און אַ שטוב
צוזאַמען מיטן ברודער משה, אויך געקראָגן
פון אָנהויב דריי און שפּעטער פיר רובל אַ וואָך.
פאַר אָט דעם געלט האָט זאַוול צווישן מענטשן
געקאָנט אַרויסגיין אָנגעטאָן אין שוואַרצן הוט און ראָק,
אַ קאָלנער אַ פּאַפּירענעם און רויטן שניפּס,
און פאַר דעם געלט האָט ער זיך אויך געקויפט אַ פידל,
אויף וועלכער ער פלעגט אָוונט-צייט, ווען משה איז אַוועק
אין גאַס צו זיינע שניידער-יינגען, נעמען גרימפּלען
אַמאָל געבאַפּטע פרעמדע שטיקלעך, און אַמאָל —
אויף זיינע אייגענע. דערהערנדיק דאָס גרימפּלען,
פלעגט זיך דער טאַטע, אַ באַוואַקסענער ביז אין די אויגן,
אַוועקלאָזן אַ מגיד זוכן אין די בתי-מדרשים.
די קליינע מאַמע אָבער איז געבליבן פאַר דער טיר,
מיט איין קינד אויף דער האַנט, אַ צווייטן לעבן זיך,
און רעדנדיק מיט שכנות, צולייגן אַן אויער.
און אַז די קינדער זענען איינגעשלאָפן לעבן איר,
און זי האָט זיי אין שטוב אַריינגעטראָגן,

פלעגט זי אַ טאָפּ טאָן די געדראָטעוועטע באַנקע טיי,
אַריינשטעלן אין אַש, אין זשאַר אַריין, און עסן טאָן
די טיר צום זון און פרעגן: ווילסט אפשר אַ גלעזל טיי?
דערנאָך, ווען ער האָט זיך פאַר פערציק קאָפּיקעס אַ שעה
ביים בעסטן קלעזמער אויסגעלערנט נאָטן,
און ס'האָבן זיך באַוויזן אויפן טיש די גרויסע בויגנס
מיט פינטעלעך און קייקעלעך און שטעקעלעך,
האָט שוין דער טאַטע אויך נישט מער אַזוי געברומט,
און זאָל האָט געקאָנט פאַרמאַכן זיך אין קאַמער,
אַוועקגיין שפּעט און טאָן וואָס אים געפעלט.
מען האָט שוין אויף דער גאַנצער גאַס געוואוסט,
אַז שלום רימערס זון, וואָס נעבן פישמאַרק,
מאַכט לידער מיט נגונים און ער שפּילט זיי אויס אַליין.
פאַרנאַכט פלעגן זיך שכנות קלויבן פאַרן הויז,
און מיידלעך-שניידערקעס, וואָס האָבן זיך מיט אים געקענט
פון לייענען געהיימע ביכלעך אין דעם שמאָלן אַלקער,
וואָס הינטער דער אַפּטייקער-קראָם — זיי האָבן זיינע לידער
צעטראָגן איבער הייזער און עס איז אַוועק פון זיי
צו דינסט-מיידלעך אין קיכן און צו טעכטער בעל-הבתישע,
און ווער עס האָט געטראָגן אויפן האַרצן עפּעס, צי געוואָלט
זיך פּוצן כלומרשט מיט אַ האַרץ אַ שווערס, פלעגט זינגען:

עס ליגט אַ וואָלקן אויף מיין האַרץ
און ווערט גאָרנישט פאַרשוואונדן.
און קיינער זעט נישט, ווי עס פליסט
דאָס בלוט פון מיינע וואונדן.

עס ליגט אַ וואָלקן אויף מיין האַרץ,
פאַרשטעלט די זונענשטראַלן,
און קיינער זעט נישט אין דער נאַכט,
ווי מיינע טרערן פאַלן.

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO
יידישע פאלקס ביבליאטעק טאראנטא

עס ליגט אַ וואָלקן אויף מיין האַרץ
און וואַרפט אַ שווערן שאָטן.
דאָרט ליגן מיינע יונגע טעג
צעריסן און צעטראָטן.

נאָך מערער האָבן יונגע לייט פאַרליבטע,
די מיידלעך פירנדיק אין סאָד ביינאַכט,
צי לאָזנדיק זיך פאַרלעכווייז הינטערן שטאָט
אין וואַלד אַריין, געזונגען אַט אַזוי:

קום אַרויס צו מיר אין גאָרטן,
וואַרטן וועל איך אויף דיר דאָרטן.
ווען די נאַכט קומט אָן אַ שוואַרצע,
וועל איך דריקן דיך צום האַרצן.

דו נאָר איינע, דו זאָלסט וויסן,
ווי די טרערן מיינע פליסן,
און דו וועסט מיר אַלץ פאַרגעבן,
ווייל כ'האָב קיינעם נישט אין לעבן.

כ'האָב נאָר וואָלקן שוואַרצע טריבע —
קום, צעטרייב זיי מיט דיין ליבע.
ווען די נאַכט קומט אָן אין שוואַרצן
ברענג די זונשיין אין מיין האַרצן.

ס'האָט יעדערער געוואוסט, אַז זאָוול האָט קיין גאָרטן נישט ביים טאַטנס הויף, הינטערן פישמאַרק, אַז ביינאַכט קומט קיינער נישט צו אים, און ווען ס'וואָלט עמיצער פאַרטראַכט זיך וועגן ליד, וואָלט אַ געלעכטער אָנגעכאַפּט שוין ביים געדאַנק אַליין, וואָס קאָן דאָס זיין אַזוינס, וואָס אַט דער זאָוול דאַרף מען זאָל עס אים פאַרגעבן. נאָר קיינער האָט זיך נישט פאַרטראַכט אויף דעם, און ער אַליין,

ווען אויגן האָבן זיך געצונדן, פנימער געראָויטלט
און הענט האָבן די ליבע הענט געזוכט — אַליין פלעגט ער
פון ווייטן זיצן, צוהערן — און וואָס דען נאָך?
עס האָט זיך אויסגעדאַכט אַמאָל, אַז שטאָט דעם יונגנמאַן,
וואָס זיצט נעבן דעם מיידל, זיצט עס ער אַליין —
און צערטלעך האָט ער זיך די אייגענע, די שווערע האַנט געגלעט,
ביז ער האָט זיך געכאַפּט פאַרשעמט. נאָר אָפּטער דאָך
איז שוין די פרייד געווען אין הערן בלויז די ווערטער זיינע,
און מיט פאַרשעמטן שטאָלץ פלעגט ער אַראָפּלאָזן די אויגן,
וואָס דאָס איז אויך אַריבער אומבאַמערקט. פאַרנאַכט, אויפן בולוואַר
פלעגט ער זיך צושאַרן צו צוויי־דריי בחורים, זיך צוהערן
און שווייגן. און אַמאָל, ווען ס'איז אַן אויסגעלאַזטע מיידל
פון לעצטער ברירה שוין מיט אים געגאַנגען,
האָט ער גערעדט געציילטע ווערטער און געציטערט,
אַזוי ווי ער זאָל האַלטן אין דער האַנט אַ דינע, דינע גלאָז,
וואָס אָט אָ גיט זי זיך אַ צאַפּל אין די פינגער —
און שוין! איז נישט אַזוי די אומגעלומפּערטקייט פון אים,
דעם נידריקן און שוואַרצן, נאָר זיין פינסטער שווייגן
האָט זיי פון אים געטריבן, און אַז ס'האָבן מיידלעך יאָ
געהאַט אַמאָל אַ וואָרט צו זאָגן אים, איז דאָס געווען:
„זאָל זאַוול שפּילן! זאָל זאַוול זינגען!“
און ער האָט זיך געשעמט, און עפּעס האָט געקרענקט,
און דאָך האָט ער דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט און האָט געפאָלגט.

וואָלט זאַוול בלויז געווען זיין טאַטנס קינד,
וואָס איז פאַרפרעמדט געוואָרן פון זיין טאַטנס וועג,
פון מגיד און עין יעקב, — וואָלט ער אויך געגומען חלומען
פון זיצן הינטער קראַטצס וואו. עס זאָל די מאַמע קומען,
אַ טעפּעלע געקעכץ אים ברענגען, אָדער אין די נעכט
געזען זיך אין די וויסטע וועלדער פון סיביר,
די שווערע פיס אין שניי און אויפן קאַרק — אַ פּאַק.
איז אָבער אויך דאָס נייע, וואָס ער האָט געהערט

און דאָ זיך איינגעהזרט, באַלד געוואָרן אַזוי אַלט
און ווייט גלייכגילטיק, ווי דעם טאַטנס „אשרי״,
וואָס ער האָט יעדן אינדערפרי געזאָגט נישט ווילנדיק.
און אַז ער האָט געהערט דערציילן וועגן יענע אין סיביר,
האָט ער געפילט אַן אָפּשיי, אָבער אויך אַ קעלט,
און איז געוועזן זיכער, אַז דאָס מיינט נישט אים.
פאַרוואָס אַזוי? דאָס וואָלט ער נישט געוואוסט.
נאָר ס׳איז דאָס האַרץ נישט דאָרט געווען, און אויב עס האָט זיך יאָ
געחלומט פון אַן אַנדער לאַנד, איז עס געווען
נישט ווייט און גליווערדיק, נאָר נאָנט ערגעץ דאָ,
מיט הימלען היימישע און אַלץ אַזוי באַקאַנט,
און ס׳האָט די היימישע, די זומערדיקע זון געלויכטן,
נאָר זאַוול איז געווען אַן אַנדערער און אַרום אים
די מענטשן אַנדערש. אָדער אפשר גאָרנישט אַזוי אַנדערש?
קאָן זיין, עס זענען בלויז געווען די שיינע, אויסגעפוצטע
און יום-טובדיקע לייט, וואָס גייען אום אין גאַס,
וואָס יעדן פון זיי קען ער און דאָך בלייבן זיי
אַזעלכע פרעמדע, נישט-דערגרייכטע, אייביק אַנדערע.
פלעגט ער זיי נאָכקוקן, און אָפט האָט אים
אַזאַ געפיל אַרומגעכאַפּט, אַז וואָס ער דאַרף
איז נאָר זיך אומקערן און ס׳וועט אים עמיצער אַ פרעמדער
אַנטקעגנקומען, אָננעמען ביים האַנט און זאָגן:
— קומט, זאַוול, לאָמיר גיין. און ער וועט גיין
און עפּעס וועט זיך אָנהייבן. אַז נישט פלעגט ער פאַרקוקן זיך
אויף אַזאַ מענטש און נישט אַראָפּנעמען די אויגן
אין זיכערער דערוואַרטונג, ביז עס פלעגט אַ חבר
אים אָפּשטעלן און אָנקוקן פאַרוואונדערט,
פון וואָס דער זאַוול איז אַזוי צעמישט געוואָרן.

דער איינציקער פון יענע יום-טובדיקע מענטשן,
וואָס ער האָט יאָ געקענט פון נאָנט, איז געווען מישאַ,
דער זון פון גביר ר׳ חיים לייב, וואָס קומענדיק אַהיים

אויף זומער, פלעגט ער מיטברענגען די דינע ביכלעך,
געדרוקט אויף פאפיראס-פאפיר, און אויך אליין אמאל
זיי לייענען און אויסטייטשן אין זאוולס קריַיז.
ער איז געווען הויך, מיט שווארצע מאטע אויגן,
און אז ער פלעגט צרויס אויפ׳ בולוואר אין ווייסן רעקל
מיט געלע קנעפ און בלויע הויזן, ווי אן אפיצער,
ארומגערינגלט פון א חברה יונגע לייט און טעכטער גבירישע, —
האט זאוול אויסגעמיטן אים צו קומען פאר די אויגן. —
ער איז געווען א רעטעניש פאר אים — אט דער בן יחיד,
וואס פארט זיך דא מיט קינדער גבירישע און דא מיט זיי,
און חלומענדיק שעהן וועגן אים, פלעגט זאוול
אליין באליידיקט ווערן פאר זיין העלד, וואס גיט זיך אפ
ווער ווייס מיט וועמען. מיט א שטילן קוק פון שטאלץ,
וואס וויל די קנאה נישט באווייזן, פלעגט ער צוזען,
ווי מישא רעדט מיט דעם און יענעם, און פאררוקן זיך
און ווערן שטילער נאך. אודאי האט ער מיט א ווינקל אויג
פארגנבעט זיך — קאן זיין, מען רעדט עס וועגן אים.
און סוף כל סוף האט ער קיין טעות נישט געמאכט,
ווייל אז מען האט געדארפט זיך אויספיינען מיט עפעס
און נישט געהאט מיט וואס — במילא האט מען זיך געכאפט
פאר זאוולס לידער, און אז ער אליין האט נישט גערעדט,
האט דער סטודענט געמוזט דער ערשטער צו אים צוגיין.
פארשטייט זיך, זאוול האט זיך אפגעזאגט פון לייענען.
דאס האבן שוין די אנדערע געטאן פון זייַנעטוועגן,
און ער האט בלויז דעם קאפ פארנויגט. נאר מישא האט געבעטן,
און זאוול, נישט געפינענדיק קיין כח צו דערשטיקן
דעם שמייכל, וואס איז אויפגעקומען מיטן הארץ-געקלאפ,
האט אנגעהויבן מיט א טרוקן קול און מיט א מינע,
ווי ער וואלט עס אליין באטראכט פאר קינדערייען,
מיט וועלכע איינער דארט, א בטלן, מאכט זיך נאריש,
און ער, ס׳הייסט זאוול, קאן נאר שמייכלען איבער דעם.
וואס ווייטער אבער האט דער שמייכל זיך צערונען,

דאָס פּנים איז געוואָרן פייערלעך און אָנגעשטרענגט,
און מישאַ, קוקנדיק אויף אים, האָט נישט אַזוי געהערט
די ווערטער פון זיין מויל, ווי צוגעזען דאָס פּנים,
די אויגן און דעם קאָפּ און האָט געפילט,
אַז עפּעס טוט זיך אין דעם מאָדנעם מענטשן.
געפּרוווט דערנאָך מיט אים אַ שמועס טאָן — אַ וואַנט.
עס האָט זיך נישט געבונדן, נישט געקאָנט אַרויסקריגן
קיין צענדליק גלייכע ווערטער און אים אָפּגעלאָזט.
נאָר ווען ס'איז אויסגעקומען שפּעטער־צו אַמאָל
צו הערן זאָוועלען שפּילן, האָט עס ווידער אים
אַ קלאַפּ געטאָן מיט אַט דעם טעמפּן, אומפאַרשטענדלעכן
און שווערן ערנסט, האָט ער נאָכאַמאָל געפּרוווט
פאַרפירן אַ גערייד, האָט ווידער אָפּגעלאָזט,
און ס'איז פאַרבליבן אַ משונהדיק געפיל צו אַט דעם מענטשן:
ער איז אי נידריקער, אי אומפאַרשטענדלעכער,
און ס'גלוסט זיך אים צו האָבן געבן זיך און ספּילט זיך,
אַז עפּעס איז מען זיכערער מיט זיך ווען ער איז נאָענט.

עס איז געוועזן אַ געפיל אַזאַ ביי מישאן, אַז מען דאַרף
דעם זאָוועלען צובינדן, און ווייל ער האָט נישט איינגעזען
פון וואַנען ס'קומט אַזאַ געפיל, האָט ער געטראַכט פון זיך,
אַז דאָס איז גלאַט אַ מין קאַפּריז פון רייכן בחור,
וואָס אים איז נודנע אין דער היים די פּאָר חדשים
און ס'ווילט זיך שפּילן אין וואוילטעטיקייט פון וואוילטאָג.
און נאָך באַווארעניש אין דער היים איז ער אַמאָל
אַוועק אויפן בולוואַר, געפונען זאָוועלען, צוגעזעצט זיך,
געגומען רעדן גלאַט אַזוי און מיט אַמאָל געפרעגט:
— וואָס טוט איר מאָרגן אָוונט, זאָוול? — באַרנישט.
— וואָלט איר געוואָלט אַריינקומען צו אונז?
— וואָס מיינט איר? — האָט אים זאָוול נישט פאַרשטאַנען.
— איך מיין, איר זאָלט אַריינקומען צו אונז אין הויז.
— צו אייך? — צו אונז. — נאָך וואָס? — אַט גלאַט אַזוי.

פארבערענגען, זיך באקאנט מאכן מיט אונזערע,
און ס׳וועלן זיין נאך יונגע לייט און מיידלעך. גוט?
— איך ווייס נישט — האט געשטאמלט זאוול, — ניין.
— פארוואס? — און מישא האט דערזען א שווער צעטומלעניש
אויף זאוולס פנים און דערפילט, אז ער געטרויט אים נישט.
אז ערגעץ האט דער מענטש דערשפירט דעם שפאס,
מיט וועלכן ער, דער קלוגער, וויל עפעס פארדעקן.
ער האט א זאג געטאן: - איך מיין עס זייער ערנסט, זאוול.
איר דארפט נישט מורא האבן פאר א נייעם מענטשן.
— איך האב קיין מורא נישט — הויבט זאוול אויף די אויגן,
קוקט אן דעם בחור און ווערט ווידער שטום.
— נו, וועט איר קומען? — גוט. — און מיטברענגען די פידל?
— צו וואס? — שוין ווידער ס׳זעלביקע. וואט האט איר מורא?
— כ׳וועל קומען — ענדיקט זאוול און דערלעבט קוים די מינוט
ער זאל זיך קאנען אפטראגן מיט זיין צעטומלעניש.

אזוי האט זיך עס פלוצלינג אנגעיאגט אויף אים,
כאטש נישט אינגאנצן אומגעריכט, און ער האט נישט געגלויבט,
אז אט-א איז דאס שוין. א גאנצע נאכט געלעגן,
געשראקן זיך א דריי צו טאן נישט אויפצוועקן משהן,
וואס איז מיט אים געשלאפן אין דער שלאפבאנק,
און ליגנדיק אן אויסגעצויגענער זיך פארגעשטעלט
דאס ווייס-געפארבטע ציגל-הויז פון גביר ר׳ חיים לייב
מיט ווייסע פארהאנגען און גלעקל ביי דער טיר,
דערמאנט זיך, אז דארט דינט א קרובה זייערע,
וואס קומט אמאל צו-גאסט און רופט דער מאמען „מומע״,
געביסן זיך די ליפן פון חרפה אויפן צוזאג
און ווידער זיך געזען צווישן די מענטשן פון דעם הויז,
דאס קומען דארט, זיין זיצן, זיינע רייד,
און האלב געחלומט, האלב געשלאפן דורך דער נאכט.
און ווען ער האט פארנאכט געזומען בארשטן זיך די פלודערן
און זיך געבראכט א פרישן קאלנער א פאפירענעם,

האָט שוין די מאַמע, און מיט איר די שכנות פון אָרום,
געוואוסט וואוהין ער גייט, און ס׳האָבן צען פּאָר אויגן
געשטאָכן אים אין רוקן, ווען אַ שוואַרצער מיטן שוואַרצן שאַכטל
האָט ער גענומען שפּרייזן דורכן פישמאַרק.
עס זענען צווישן אַלע נאָכקוקנדיקע אויגן
געווען אויך משהס, און בשעת דער ברודער איז אַוועק,
האָט איין אויג זיך צונויפגעדריקט, געטאָן אַ פינטל,
און ס׳האָט אַ ווינקל מויל אַ שפּרונג געטאָן צורויף,
ווי עמיצער זאָל קוקן און פאַרשטיין דערפון,
וואָס משה טראַכט זיך פון זיין טאַטנס בכור.

ביז וואַנען זאַוול האָט דערנאָך אויפן געלעגער
גענומען ביסלעכווייז פאַנאַנדערקליבן זיך אין דעם,
וואָס איז געשען דעם אָוונט, האָט זיך אַלץ פאַר אים געמישט.
עס האָט איבערן ווייסן טיש מיט פּירות אַלערליי און טאָרט
געברענט אַ בליץ-לאָמפּ מיט קרישטאָלעכלעך באַהאָנגען,
ס׳האָט מישא אים אונטערן האַנט געפירט צום פאָטער,
אין אים האָבן די הענט געשוויצט — — און בחורים
און מיידלעך האָבן צוגעקוקט פון אַלע זייטן,
און איינער, דאַכט זיך, האָט געטאָן אַ וואונק צו עמיצן;
ר׳ חיים לייב אין יאַרמולקע און שלאָפראָק האָט געפרעגט,
וי ס׳הייסט זיין טאַטע און אין וועלכן בית-המדרש דאַווענען זיי;
דערנאָך האָט ער געקראָגן טיי און איבער זיך דערהערט
זיין שוועסטער-קינד, די דינסט-מויד, פרעגן:
— וואָס מאַכט די מאַמע, זאַוול? — און געבריהט זיך
מיט טרערן אין די אויגן; דאַן האָט ער געשפּילט
און ס׳האָט אַ מיידעלע אַ בלאָנדס געפּרוווט די סטרונעס;
און שפּעטער איז דער גביר שוין נישט געווען.
בלויז יונגע לייט און מיידלעך האָבן אים אַרומגערינגלט
און מישא איז געשטאַנען הינטער אים ביים לייענען
און דורכגערעדט זיך מיט די אַנדערע איבער זיין קאָפּ;
דערנאָך האָט מישאס שוועסטער (מ׳ט אַ מאָדנעם נאָמען)

בעזאָגט, ער זאָל אַריינקומען צוויי מאָל אַ וואָך
און זי וועט מיט אים לערנען — און שוין אויפן וועג אַהיים
האָט אים באַגלייט אַ בחור מיט צוויי מיידלעך,
האָט ער זיך אַלץ געקליגט צו זאָגן עפּעס, נישט געקאָנט,
און נאָכאַנאַנד געריבן זיך די רעכטע האַנט אָן רעקל.
אין שטוב איז ער אַריין אויף שפּיצן פינגער,
נאָר פונם סקריפּען מיט דער טיר האָט מען זיך אויפגעכאַפּט
און ס'האָט דער טאַטע אָנגעהויבן בורטשען אין דער נאַכט.
זיך אויסגעצויגן, נישט אַ ריר צו טאָן דעם ברודער,
באַפרייט דעם אָטעם ביסלעכווייז און אָנגעהויבן פילן,
אַז ס'ברענט דער קאָפּ און פאַר די אויגן שפּייט אַ נעבל
פון ראָזן ליכט, אין וועלכן אַלץ מישט זיך צונויף,
נאָר אָט-אָ שיילן זיך פון נעבל רויטע פלעמלעך,
וואָס בריען שטעכיק און עס ווערט דאָס גאַנצע פּנים
מיט בלוט פאַרגאָסן: כריער זיינע הענט די שוויציקע,
דערנאָך די דינסט-מויד חיה-ריווע מיט איר קול,
דערנאָך די שמייכלען פון די בחורים, זיין אייגן האַרץ,
וואָס האָט געקלאַפּט אַזוי — די פלעמלעך בריען
מיט שאַנד און כעס אויף זיך, עס מישט זיך אויס
די זיסע שכורקייט מיט אָט דער שאַנד, זיי שלאָגן זיך
און ס'האַמערן פון היץ די שלייפן. שעהן גיין,
צעגייט די שכרות און אַ ניכטערע באַחערשונג קומט
און הויבט אָן איבערוועגן, איבערמעסטן אַלץ.
ווערט איינציקווייז צענומען יעדער שטעל און ריר,
און אין דער דורכלעבונג אויף ס'ניי אַליין אויפן געלעגער
קריגט אַלץ, וואָס איז געשען, אַן אַנדער פּנים:
עס קלאַפּט נישט מער דאָס האַרץ אַנטקעגן גביר
און רואיק קומט דער ענטפער, ס'בינדט זיך אויף די צונג,
ס'איז דאָ אַ וואָרט פאַר יעדערן, אַ שמייכל,
און זאָול שפּרייזט אַרום אין ווייסן רייכן הויז
אַ זיכערער און גלייכער צווישן אַלע לייט
און ס'ווערט ווי דורך אַ נס די האַנט אפילו טרוקן.

דער מאָרגן קומט. עס נעמט זיך רודערן אין שטוב.
דער טאַטע גייט אַוועק צום דאַוונען, די מאַמע קומט
און וועקט: די בנים שלאָפן נאָך! מען הייבט זיך אויף
און אין דעם ליכט פון טאָג ווערט אויסגעמישט דאָס אמתע
מיט דעם, וואָס האָט געזאָלט זיין אמת, טומלט זיך אין קאָפּ,
נאָר הינטער דעם גייט אום אַ בלינד געפיל,
אַ וואָרנונג אויף דערנאָך: מען דאַרף זיך היטן, היטן!
טוט זאַוול אָן די תפילין, שטייט אינמיטן שטוב,
קיין ליפּ נישט רירנדיק, און אַז די מאַמע פרעגט:
— נו, וואָס איז דאָרט געווען? — באַטראַכט ער זי
און ענטפערט: מ'עט מיך דאַרטן לערנען.
— וואָס רעדסטו? דער סטודענט אַליין? — איז נייגיריק די מאַמע.
נאָר זאַוול קאָן שוין מער נישט ענטפערן: ער עסט
און ס'בלייבט אים מיטאַמאָל דער ביסן שטיין אין האַלז.
דאָס האָט אים אָנגעכאַפּט אַ כעס און ס'ווילט זיך ווי דער טאַטע
אַ מורוקע טאָן און זאָגן: חיה־ריווע לאָזט דיך גריטן!
נאָר ס'וואַקסט דער כעס אַזוי, אַז ס'ווילט זיך גאָר
דעם נאָמען נישט דערמאָנען, קוקט ער בלויז און שווייגט
און מיט ביסן נישט צעקייט הייבט ער זיך אויף
און לאָזט זיך גיין אין טאַטנס רימערייַ.

דאָס צווייטע קאַפּיטל

דער טאַטע איז געווען אין כּעס: וואָס איז דאָס פֿאַר אַ חגא
אינמיטן מיטוואָך גאָר אַוועקגיין פֿון דער אַרבעט?
די מאַמע אָבער איז געווען אויף זאַוואָלס צד
און האָט געטענהט: לאָז אים קומען צווישן מענטשן!
און זאַוואָל, אַז עס איז געוואָרן מאָנטאָג פֿינף אַזייגער,
האָט אָנגעטאָן דעם ווייסן קאָלנער מיטן קאַפּעלוש און איז אַוועק.
די קני האָבן געציטערט, מער ווי אַלץ פֿון שרעק,
אַז אויפֿן קלונג פֿון גלעקל זאָל נישט אָנקומען די דינסט.
איז ער געבליבן וואַרטן פֿאַר די טרעפּ צום טיר,
זיך צוגעהערט, ווי ס'קלאַפּט אין אים, ביז מיט אַמאָל
צונויפֿגענומען זיך, אַ שפּרייז געטאָן אַרויף
און אָנגעקלונגען. ניין, ס'איז נישט געווען די דינסט.
אַליין די גבירטע האָט די טיר געעפֿנט, דורכגעפֿירט
די גרויסע שטוב מיט טעפּיכער און בלומען
און אָנגעזאָגט: די קינדער וואַרטן שוין אויף אייך.
פֿאַרוואָס — די קינדער? בלויז אַן אויגנבליק,
און ווען עס עפֿנט זיך די טיר אין צווייטן צימער
און ס'גיט אַ שימער פֿאַר די אויגן זון און ווייסקייט
און צווייגן, וועלכע שלאָגן זיך אין פֿענסטער,
פֿאַרשטייט שוין זאַוואָל. צווישן גרין און ווייס
פֿון בוים אויף יענער זייט און פֿאָרהאַנג דאָ זיצט מישא.
די פּיס פֿאַרוואָרפֿן, מעשׂה עלטערער אין הויז,

און איידער זאוול טוט אַ שאָקל מיטן קאָפּ צו אים,
שפּרינגט אַן זיין שוועסטער - זון אין אירע קאשטאַן-האָר,
די ברוינע אויגן לויכטנדיקע און פון דער ווייסער בלוזע-
אַ ווייסער האַלז, און ווייסע ציין אין העלן שמייכל -
און זאוולס קאפּעלוש איז שוין נישטאָ, און זאוול פילט
אַ קליינע ווייכע האַנט אין זיינער און ער זיצט
און ווייסט נישט ווי אַזוי. זאָגט מישא צו דער שוועסטער:
- איך וועל דאָך אייך נישט שטערן, בעקא? - קלינגט עס מאָדנע
אַזאַ מין נאָמען - בעקא - און זי שטייט פאַר זיינע אויגן
און פרעגט אים קשיות: וואָס ער האָט געלע־נט
און וואָס ער קען? און זאוול קירעוועט די צונג און ווייסט,
אַז וואָס ער ענטפערט איז נישט איר, נאָר אים,
דעם ברודער אירן, און ער פילט - ער איז געפּלעפט:
דאָרט ערגעץ אויף דער גאַס צי צווישן מענטשן
וואָלט יענער נישט געפרעגט און ער וואָלט נישט געענטפערט,
און דאָ איז ער אַריינגעפאַלן. רעדט ער האַלבע ווערטער,
און מישא זיצט, ווי ער וואָלט נישט געווען דערביי
און קוקט אַרויס פון פענסטער. אויסגעפרעגט און אָפּגעענטפערט,
ווערט אויפגעמ־שט אַ ביכל, בעקאס קליינער פינגער
נעמט אומגיין פאַר די אויגן אויף די שורות,
און זאוול זעט אַ פאַסמע זון, וואָס לייגט זיך אין דער קרום,
און פון דעם פינגער פאַלט אַ שאָטן און ער גייט אים נאָך
און זאָגט עפ־ס מסתמא איז נישט גוט אַזוי.
ווייל ער דערשפּירט איר אָרעם אויפן ווענטל פונם שטול,
איר קאָפּ באַריבער זיינעם, און איר קול איז ווייך,
פאַרריכטנדיק זיין טעות. דאַכט זיך אַן אַ סוף אַזוי.
דערנאָך הויבט זי אָן פרעגן עפּעס אויפן פרעמדן לשון,
ער פרוווט זיך ענטפערן און זעט די מאַמע זיינע
זיך דינגען מיט אַ גוי אין מאַרק איבער אַ פורל האָלץ
און הערט איר נאָכרוף: - טשוועש! — וואַרגט ער זיך,
און בעקא קאָן נישט איינהאַלטן דאָס לאַכן, שעמט זיך,
און שטילערהייט אַ שולדיקע פאַרטייטשט זי זיך.

ביז דאָס גייט אויך אַריבער. ענדלעך שטייט זי אויף
און גיט אים אָפּ דאָס ביכל, טראָגט אים צו
דעם קאַפּעלוש צום האַנט און הייסט אים קומען דאָנערשטאָג.
שוין באַלד וועט מען דעם אָטעם קאָנען כאַפּן. אָבער דאָ
גיט מישאַ זיך אַ הויב און זאָגט: — וואַרט, איך גיי אויך.
מען גייט אַרויס צוזאַמען. מישאַ רופט זיך אָן:
— זי איז אַ וואויל מיידל, בעקאַ, נאָר אַ קינד אַ ביסל.
איר דאַרפט נישט נעמען ערנסט ווען זי לאַכט.
— מיך אַרט נישט — ענטפערט זאַוול. האָט געמיינט,
אַז יענער וועט אים וועלן כאַפּן ערשט ביי עפּעס
און דאָ וועט ער אים וויַיזן, ווער ער איז.
נאָר מישאַ נעמט זיך אָן פאַר אים, און זאַוול,
אויב ער האָט, זיצנדיק ביים טיש, באַשלאָסן אַ מינוט,
אַז ער וועט מער נישט קומען, פילט אַצינד,
אַז דאָס איז אויס. ביים ראָג צעשיידט מען זיך.
ער גייט אַליין, און ערשט דערמאָנט ער זיך,
אַז אינם ווינקל צימער, אויפן וויַיסן בעט,
איז פריש געפּרעסט געלעגן אויסגעשפּרייט
אַ וויַיס באַטיסטן קלייד מיט גרינע שפּרענקעלעך
און אַרבעל אויסגעשטרעקט אין ביידע זייטן — און ער זעט
ווי שפּעטער אין אַ שעה וועט בעקאַ אין דעם קלייד
שפּאַצירן גיין אין סאָד, און ווייסט ביי זיך,
אַז היינט וועט ער שוין ערגעץ נישט אַרויסגיין.

דער ברודער איז נאָך איינמאָל בייגעוועזן דאָס לערענען,
נאָר אויף דער גאַס האָט ער שוין זאַוולען נישט געטראָפן
ביז וואַנען ער איז אָפּגעפאָרן. זאַוול ווידער
האָט נישט נאָר זיצנדיק מיט בעקאַן, נאָר נאָך מער
אַליין איבער די ביכלעך יעדן אָוונט אָפּגעמאַכט ביי זיך,
אַז ער וועט בלויז נאָך איינמאָל גיין, באַדאַנקען און אַן עק.
פאַרפאַלן — טויג ער נישט און אויס! אָט זיצט ער דאָ,
אַ ייִנג פון פינף און צוואַנציק יאָר, און מאַטערט זיך

אריינקלאַפּן אין קאָפּ די פרעמדע ווערטער, שוויצט
די אויסצושרייבן ריין און ווייסט, אַז ס'איז אומזיסט.
וואָס קאָן ער טאָן? ער חזרט מיט עקשנות, אָטעמט אָפּ,
פאַרקוקט זיך אויפן לאָמפּ, פאַרחלומט זיך, דערמאָנט זיך –
און נאָכאַמאָל דאָס זעלבע. אָוונטן און וואָכן
די גאַס נישט אָנגעזען, נישט אָנגערירט די פידל,
און אַז ער קלאַפּט שוין יאָ עפּעס אַריין אין קאָפּ,
איז שפּעטער, ווען ער דאַרף עס אויסרעדן, ווערט אים די צונג
ווי בליי אין מויל און ס'קלינגט אַזוי משונה-אומגעלומפּערט,
אַז צייטנווייז פון שאַנד הויבט ער אַליין אָן לאַכן.
נו, טויג ער נישט, פאַרפאַלן! אָבער ווען ער קומט אַהין
און זעט ווי בעקאַ ראַנגלט זיך מיט זיך אַליין,
באַשליסט ער נאָכאַמאָל, אַז ער וועט מוזן בייקומען
די טעמפּקייט, וועלכע זיצט אין אָט דער חיה – זאַוול –
אַז נישט איז ער נישט ווערט די ערד, וואָס טראָגט אים.
און זי איז אַזוי גוט. האָט מורא, טאָמער דאָך
האָט זי אים ווי געטאָן – ער זעט עס קלאָר –
און בעט אים נאָכן לערנען טרינקען טיי מיט זיי,
מיט איר און מיט דער מאַמען און דעם קליינעם שוועסטערל,
און ער – ווי שלעכט עס זאָל נישט זיין דאָס זיצן דאָ ביים טיש –
ווערט דאָך אַזוי צענומען אינווייניק. דערפאַר אָבער
איז ביטערער דאָס קומען נאָכאַמאָל. ער גייט אַרויס
באַצייטנס פון דער היים און שפּרייזנדיק פאַמעלעך
פּרובירט ער אויפן וועג זיך איבערזאָגן אַלץ.
אין מח אָבער ליגט אַ קנויל פון ווערטער, ווענדונגען און כללים,
און אַז ער וויל דעם פאָדעם אָנכאַפּן פון קנויל,
דערשרעקט ער זיך און בלייבט אינמיטן גאַס צעטומלט
מיט אויגן אין דער ערד, אַזוי ווי ער זאָל זוכן עפּעס,
וואָס ער האָט אָקאָרשט דאָ פאַרלוירן. ניין, נישטאָ.
דערמאָנט ער זיך, אַז ער מוז ווייטער גיין,
און גייט און ס'קלאַפּט אין קאָפּ, אַז בעסער זאָל ער
באַהאַלטן זיך, אַנטלויפן, זיך נישט ווייזן מער.

דאָך ציט עס אים צו דער באַגרעבעניש — — און אַט
שוין זיצט ער קעגנאיבער בעקאַן, זאָגט מעכאַניש נאָך
דאָס איינגעחזרטע און — — דאַכט זיך — — עס איז גוט.
באַדאַי וואָלט זי אים גאָרנישט נישט געפרעגט! נאָר ניין — —
און ער בלייבט זיצן ווי אַ גולם — שטיל און שטום.
זי רעדט נישט מער. שטייט אויף, נעמט אומשפרייזן
אין צימער הין און הער און יעדער טריט אירער
קלאַפּט אָן ווי מיט אַ דינעם העמערל אין שפּיץ פון האַרץ,
אין יענעם שפּיץ, וואו ס׳ליגט צונויפגעקנוילט און שטום
די אָרעמע נשמה זיינע. זאָל עס קלאַפּן, זאָל עס!
און זי רעדט אַלץ נישט. בלייבט אינמיטן שטוב,
פאַרקוקט זיך אויף אַ בלום פון די טאַפּעטן אויף דער וואַנט
און קוקט. דאַן טוט זי זיך אַ קער צו אים און זאָגט
מיט איינמאָל אַזוי שטיל און פּשוט: — מאָדנע בלומען.
וואָס ברענגט איר מיר נישט ווייזן וואָס איר שרייבט?
ער גלאָצט די אויגן אויס, דאַן כאַפּט ער זיך:
— — איך שרייב נישט גאָרנישט. זינט איך לערן זיך ביי אייך
איז שרייב איך גאָרנישט מער. — — אַזוי פיל צער
און אומטערטעניקייט אין קול זיינעם. זי בייסט די ליפּ:
— — פאַרוואָס? איר דאַרפט עס נישט פאַרוואַרפן.
שרייבט אָן עפּעס און ברענגט. איר וועט עס טאָן, אַ יאָ?
ער ענטפערט: — — יאָ! — — און זי מיטביידע הענט
נעמט איינע זיינע און זי האַלט זי שווייגעדיק,
דאַן פירט זי אים אַליין ביז צו דער טיר,
אַליין ביז צו דער טיר אין דרויסן, עפנט זי פאַר אים
און זאָגט: — אַ גוטן טאָג אייך, זאָוול, קומט צוגיין!

דעם זעלבן אָוונט האָט זיך ווידער אויפן פּישמאַרק
צעטראָגן פידל-שפּיל פון שלום רימערס הויז,
און אין דער אלול-נאַכט האָבן זיך ווייבער אויפגעקליבן
און פרום זיך צוגעהערט. דאָס האָט זיך זאָוול
זיין אומעט אָנגעשטעלט, עס זאָל אַרויסזינגען פון אים,

און שפּעט בײַנאַכט, ווען משה איז געשלאָפֿן,
האָט ער דאָס לעמפּל אָנגעצונדן, זיך אַוועקגעזעצט
און אָנגעהויבן אײַנהערן אין זיך. עס איז אָבער אין קאָפּ
אַ ווירוואַר אומגעגאַנגען פֿון צעריסענע, צעקלאַפּטע ווערטער,
און ס'האָט געפּרעסט די שווערקייט פֿון דער טעמפּער שאַנד
און ס'האָבן זיך געקלעפּט די אויגן — איז ער נאָך געזעסן
ביז וואַנען ס'איז דער קאָפּ געפֿאַלן אויפֿן טיש
און דאַן דאָס לעמפּל אויסגעלאָשן. מאָרגן נאָכאַמאָל.
שוין קוקן פֿון פּאַפּיר אַראָפּ די שורות:

בײַ דיר אין די רײַכע פּאַלאַצן
איז לוסטיק און ליכטיק און שײַן,
און איך אין מײַן אָרעמען צימער,
איך זיץ און איך טרויער אַליין.

נאָר ווען ער זעט זיך זיצן קעגנאיבער בעקאַן
און פּרוווט עס לייענען, פֿאַרשעמט ער זיך,
פֿאַרמעקט עס, מעקט עס לאַנג, עס זאָל קיין אות
נישט לאָזן זיך דערקענען, און נאָך שווערער מי
באַקומט ער אַנדערע פֿיר שורות:

אַ שיינע רויז אין גאָרטן בליט,
עס שײַנט אויף איר די זון.
איך זינג צו איר מײַן האַרצנס ליד,
זי ווייס גאָרנישט דערפֿון.

און ווידער זעט ער בעקאַן שמייכלענדיק,
און ס'דאַכט זיך — באַלד וועט זי אַוועקדרייען דעם קאָפּ
און זיך פֿאַנאַנדערלאַכן. רײַסט ער דאָס פּאַפּיר
און בײַסט די פֿינגער. ניין, ער טויג שוין מער צו גאָרנישט.
אָן געשפּאַרטער אויף די עלנבויגנס וואַרט ער
ביז וואַנען ער וועט אײַנשלאָפֿן דאָ זיצנדיק,
נאָר ווען ער הויבט שוין אויף אָן אמת אָן צו דרימלען,
ווערט העל אין אים, ער רײַסט די אויגן אויף און שרײַבט:

כ'בין אַ בעטלער אויף די וועגן
און איך וואַנדער אײַביק אום.

מיינע ליפּן גאָרנישט פרעגן,
נאָר די אויגן בעטן שטום.

איך האָב נאָך ביי קיינעמס טירן
נישט געבעטן קיין געשאַנק,
נאָר די שטומע אויגן פירן
וואו ס'איז פריידן און געזאַנג.

ס'האָט מיך קיינער נישט געזעען
איך זאָל אויסשטרעקן אַ האַנט.
נאָר דאָס האַרץ אַליין אין ווייען
בענקט און בעט זיך נאָכאַנאַנד.

ווען די טרערן מיינע פליסן,
און עס שטיקט זיך מיין געוויין,
וועלן נאָר די שטערן וויסן
און די נאַכט וועט עס פאַרשטיין.

נאַכט און שטערן וועלן הערן
וואָס איך ווין און וואָס איך וויל.
ביז מיין האַרץ וועט שטום אויך ווערן
און וועט אויסגיין אין דער שטיל.

עס איז געווען אַ שווייגן גלייך נאָכדעם, ווי זאָוול האָט
מיט אַ פאַרדומפּן קול דאָס ליד פאַר בעקאַן אָפּגעזונגען.
די אויגן אָפּגעווענדט פון איר, האָט ער געפילט
די בליקן אירע, דאַן דערשפּירט איר האַנט
אויף זיינער און דערהערט איר בעטן: — לייענט נאָכאַמאָל.
ערשט דעמאָלט האָט ער אָנגעטראָפן אירע אויגן,
פאַרחדושטע און ווייכע, און זיין קול איז קלאָר געוואָרן,
זי האָט זיך צוגערוקט, אַריינגעקוקט אין בלאַט,
גענומען עס אין האַנט און מיט זיין אונטערזאָגן

אַליין געלייענט. איצט איז ער געווען דער לערער,
כאָטש ער האָט עס געטאָן אַזוי ווי אומגערן, נישט מייגענדיק
און זי האָט נאָכגעזאָגט די רייד פון זיינע ליפּן.
זי האָט געבעטן: — גיט עס מיר, איר ווילט?
האָט ער נישט אָפּגעזאָגט. און זי האָט עס צונויפגעלייגט,
באַהאַלטן אין אַ בוך און זיך געווענדט צו אים:
— איר זענט נישט בייז אויף מיר? — פאַרוואָס?
— איך ווייס נישט. גוט. נו, האָב איך נישט געפרעגט.
איצט לאָמיר לערנען. — האָט זי זיך אַרומגעקוקט,
אַז זאַוול האָט קיין ביכער נישט געבראַכט
און זיך פאַרוואונדערט: וואו זענען די ביכער?
האָט ער דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט און ווערטערווייז געזאָגט:
— — מען דאַרף נישט. כ׳זע דאָך, אַז עס גייט מיר נישט.
און אייך איז שווער. איך וועל זיך גאָרנישט אויסלערנען.
איז וועל איך בעסער שוין נישט קומען. — — אָפּגעזאָגט
דאָס איינגעחזרטע און אין זיך דאָך געוואַרט אויף עפּעס.
איז בעקא רויט געוואָרן, פון צעמישטקייט צוגעגאַנגען,
אים אָנגענומען ביי אַן אַקסל און גערעדט אַזוי,
ווי ס׳רעדט אַ קינד מיט גרייטע טרערן:
— דאָס זענט איר נישט גערעכט. נישט אמת, זאַוול
אַט וועט איר זען. מיר וועלן זיך אַ נעם טאָן
און איר וועט מוזן, מוזן קענען. איר׳ט שוין זען.
און ער האָט צוגעהערט און בלויז געשאָקלט מיטן קאָפּ.

דערווייל האָבן זיך אָנגערוקט די ימים-טובים,
דאָס לערנען איז אַראָפּ פון וועג, און באַלד נאָך סכות
האָט זיך אויף זאַוולען אָנגעיאָגט אַ נייע שרעק.
אין דרויסן האָט גערעגנט, ס׳האָבן לוזשעס וואַסער
פאַרפלייצט דעם פישמאַרק, און די גרויסע שטיוול,
ווי לייכט מען זאָל די טריט נישט שטעלן,
פאַרכליאָפּען זיך אין בלאָטע און דערנאָך קומט אויס
צו רייבן זיך אַ האַלבע שעה די פיס

אין שטרוי-מאט פאַר דער טיר. און ווען די האַנט
רירט אָן דעם גלאָק, ערשט דעמאָלט קלאַפּט דאָס האַרץ,
אַז טאָמער בלייבן פלעקן אויפן טעפּיך אין דער סאַ[illegible]יע.
וואָלט זאָוול שוין אַוועק און געקויפט קאלאָשן,
האָט ער דערזען אָבער דעם טאַטן ווי ער כאַפּט אַ קוק
פון אים אויף די קאלאשן און צוריק און זיך געטראַכט:
— זאָל זיין וואָס וויל זיך! — און באַשלאָסן ווייטער
געדולדיק רייבן זיך די פיס אָן שטרוי-מאַט.
עס איז אים נישט אַריבער גלאַט. אויב נישט די בעל-הביתטע,
האָט אים די דינסט אַמאָל ביים טיר געכאַפּט
און אויסגעשאָסן: — — זע נאָר, ווי עס קריכט מיט די שטיוואַליעס.
דאָס איז געווען אַ צוגאַב צו איר ערשטן ברוך-הבא
און ס'האָט אים טעג דערנאָך געקלונגען אין די אויערן.
נאָר מיטן לערענען איז דערפאַר געגאַנגען בעסער:
מען האָט געלאָזט די לערן-ביכער, זיך גענומען לייענען,
און בעקאַ זעענדיק, ווי זאָוולס פנים לייכט,
ווען ער דערפילט דעם טראָפּ פון לידער, גיט אים נאָך
און ווערט באַלוינט דערפאַר: ער כאַפּט עס און באַנעמט.
נאָך מער: דורך זאָוולס פרייד הויבט בעקאַ אָן צו זען
אַ נייעם זין אין יענע לידער, וואָס זי האָט אַמאָל
אין שול געחזרט, עפנט זי די אויגן
און ס'קוועלט אַרויס פון זיי. צעגליען זאָוולס אויך אַזוי,
אַז ניט אַמאָל באַקומט ער לשון און שיסט אויס:
— איך האָב צו דעם אַ ניגון. — קוקט אים בעקאַ אָן:
— וואו האָט איר עס גענומען? — כ'האָב אַליין געמאַכט,
ווערט בעקאַ גאָר אַנטציקט און וויל עס הערן גלייך,
און זאָוול האָט חרטה, נאָר ער קאָן נישט העלפן
און זינגט עס שטילערהייט. ערשט דאָ אין זינגען
פילט בעקאַ נאָכאַמאָל, ווי הילצערן עס קומען
ביי אים פון מויל אַרויס די פרעמדע ווערטער — לאַכט זי,
און ס'טוט אים מער נישט וויי. פאַרקערט:
ער לאַכט מיט איר צוזאַמען און צום סוף באַשליסט מען,

אַז ער וועס בּרענגען ווען עס איז די פּירל
און אויסשפּילן דעם ניגון.

מאַכט זיך איינמאָל,
אַז זאַוול קומט צוגיין און פּעקא איז נישטאָ,
גייט אַן די בעל־הביתטע און פאַרהאַלט אים:
— וואָס איילט ער זיך? מסתמא ט׳ריוווטשע קומען באַלד.
און זאַוול זיצט מיט איר ביים טיש, טרינקט טיי,
פאַרנעמט איר שטילן קול און קוקט זיך צו
ווי ס׳לויפן דינע קנייטשלעך פון די אויגן אירע
און ווי די הויט אויף אירע ווייסע הענט איז לויז,
און פון דעם אַלעם: פון די אויגן, הענט און קול
צעגייט זיך אַזאַ ווארעמקייט און ס׳איז אים לייכט.
וואָס רעדט מען? גאָרנישט. ווי זיין מאַמע הייסט
און וויפיל קינדער קיין עין הרע ס׳איז פאַראַן,
און צי דער טאַטע האָט גענוג פּרנסה — זאַוול ענטפערט
און שעמט זיך נישט, ווייל ער דערפילט אין רעדן
אַ מאַמישקייט אַזאַ, און ווען ער גייט אַוועק
און ס׳הויבט אים אָן צו מאַטערן דער צווייפל,
צי ער האָט נישט גערעדט שוין צופיל פאַרן ערשטן מאָל,
געפינט ער אַ באַרואיקונג אין שיין פון אירע אויגן,
וואָס גייט אים נאָך, און טראַכט: אָט איז אַ מאַמע. מאָדנע!
ער האָט דאָך אויך אַ מאַמע, האָט זי ליב, יאָ, האָט זי ליב,
כאָטש ער האָט קיינמאָל נישט געטראַכט דערפון,
און דאָך וואָלט ער מיט זיינע, מיט דער אייגענער,
זיך נישט אַוועקגעזעצט אַזוי אַ גאַנצע שעה... פאַרוואָס?
דערמאָנט ער זיך די מאַמע מיט די ביינערדיקע הענט
און שפּיצן פינגער ווי אַ ריבאייזן פון נייען,
דערזעט זי מיט די ברילן אויף דער נאָז ביים לעמפּל,
און די האַלאַבליעס פון די ברילן אין דער שוואַרצער קופּקע,
פון וועלכער ס׳האָט דאָס טיכל זיך אַראָפּגערוקט —
אָט זיצט אַזוי די מאַמע זיינע, צערעוועט און לייגט

אַ לאַטע אויף אַ לאַטע און זי רעדט צו זיך אַליין:
— אַזויפיל לאַטעס, אַז קיין העמד איז שוין נישטאָ.
דער מאַמעס קליינע אויגן ווערן אויך אַזוי
אַרומגערינגלט מיט אַ נעץ פון קנייטשן, ווען זי שמייכלט,
און אין איר קול, דעם איינגעבראָכענעם און האַרטן,
קלינגט אָפּ דער זעלבער אומעט, וואָס ביי יענער.
זיין מאַמע! די פון אַלע פינף און צוואַנציק יאָר!
און גייענדיק אַזוי פאַמעלעך, מאַכט ער ביי זיך אָפּ,
אַז ווען ער וועט אַריינקומען אין שטוב און זי דערזען,
וועט ער זי אָנכעמען ביים האַנט און זאָגן עפּעס.
ביים שוועל פון שטוב פאַרשעמט ער זיך פאַר דעם
און טראַכט, אַז ווייל ער שעמט זיך, וועט ער דוקא טאָן אַזוי.
נאָר אַז ער עפנט אויף די טיר, באַגעגנט אים
דעם טאַטנס קול: — אָט גייט דאָך דער סטודענט דיינער!
און שטייענדיק ביים פּליטע מיטן קאָפּ אַראָפּגעלאָזט,
הערט אויס די מאַמע און האָט מורא זיך אַרומקוקן.

דערנאָך האָט נאָכאַמאָל פּאַסירט: אַוועקגעגאַנגען בעקא,
און זאַוול וואַרט אויף איר און נעבן אים
די קליינע ליזע דרייט זיך, רייבט זיך ביי זיין שויס
און ס'רעדט די גבירטע אומעטיקער נאָך: — נו, וואָס?
אָט ווערט שוין מישא באַלד אַ דאָקטאָר מיט גאָטס הילף
און וועט אַוועק פאַר זיך. און ריוואַטשע — זאָל געזונט זיין —
ווי לאַנג נאָך וועט זי וועלן זיצן ביי דער מאַמען?
און באַלד גייט ליזינקע שוין אויך אין שולע — וועט אַוועק
אויף האַלבע טעג — און זאַוול הערט זיך איין,
און אַז דאָס מיידעלע שפּאַרט אָן אויף אים דאָס קעפּל,
פּרובירט ער אָנצורירן אירע בלאָנדע קרויזן,
און זי, זיך אומגעדרייט, פאַרקוקט אים אין די אויגן,
צעשמייכלט זיך אַנטקעגן אים און זאָגט:
— פאַרוואָס קומסטו נישט שפּילן? איך האָב ליב
צו הערן, אַז דו שפּילסט. — ווערט זאַוול רויט

און פריידע שמייכלט: — כ'לעבן ליזע איז גערעכט.
און דו, — נעמט זי די קליינע טאָכטער מוסרן —
מען אירצט אַן עלטערן. וואָס איז דאָס פאַר א„דו״?
זאָגט זאַוול: — ס'מאַכט נישט אויס! — און איז איר דאַנקבאַר
פאַר אָט דעם „דו״, דעם קינדערשן, וואָס מאַכט אים אַזוי היימיש

און זי פירט אויס ביי אים. זי הערט אים שפּילן,
און ס'הערט ר' חיים לייב און פריידע און די בעלי-בתּים,
און בעקא הערט און ס'הערט דאָס גאַנצע יונגוואַרג,
וואָס איז געקומען צו די לאַטקעס חנוכּה. די לאָמפּן ברענען,
די טיר פון סאַליע אין דעם עס-צימער איז אָפן,
דער קאַכלאויוון גליט, און אַלע פּנימער
צעפלאַמטע, שיינענדיקע, ליכטן קעגן אים,
און ס'איז אים גוט. עס איז אים אַזוי גוט,
ווי ס'איז נאָך קיינמאָל נישט געווען, און ווען די קליינע ליזע
גייט צו צו אים, נעמט ער אַליין איר פינגערל
און פירט מיט דעם איבער די סטרונעס און ער לאַכט
און ליזע לאַכט צוריק, און זאַוול זעט אַפילו נישט
ווי ס'שטייט ר' חיים לייב און רעדט צו אים:
— איר האָט אַ שיין געפיל אין שפּילן, יונגערמאַן!
אַ שאָד! אַ שאָד! — און זאַוול ווייס נישט וואָס אַ שאָד,
ווייל ס'האָט דאָס יונגוואַרג זיך שוין אָפּגעטיילט אין סאַליע,
מען רופט אים דאָרט, און ווען ער קומט אַריין
שטייט בעקא און זי דעקלאַמירט. אַ שטייגער וואָס?
דאָס בעטלער-ליד. זיין אייגן בעטלער-ליד קלינגט העל
אין בעקאס קול, און זאַוול הערט און שעמט זיך נישט.
די אויגן פלאַמען, און ער הערט די קלאַפּעריי פון הענט
און גיט זיך נישט אַ ריר אַפילו. בעקא גייט צו אים
און בעט אים לייענען — איז לייענט ער און פילט
איר אָרעם נעבן זיינעם, און די פיס — ווי גאַרנישט.
זיי שטייען גלייך און גיבן נישט קיין ציטער
ווי ס'וואָלטן אַלע מאָל אַזעלכע בעקאס טוליען זיך צו אים.

און אַז זי בעט אים זינגען — זינגט ער און ער הערט
ווי ס׳ווערט דער ניגון אויפגעכאַפּט פון איר און אַנדערע.
און אָט־אָ שטייט ער, ער אינמיטן, און די יונגע לייט
און מיידלעך — אַלע זינגען נאָך דעם ניגון זיינעם.
יין, זאָוולס ניגון, גלייך ווי ער וואָלט אַלע מאָל
געווען דער פאָרזינגער, דער אנפירער פון זיי.
אַהיים באַגלייט מ׳זן אים אַ גאַס און צוויי, און האַרטער שניי
זינגט אונטער בלאַנקענדיק. דערנאָך לויפט ער אַליין
און ס׳צופּט די אויערן און ס׳איז אים שווער צו כאַפּן,
צי ס׳איז די היץ אַזוי, וואָס ברענט זיין פּנים,
צי ס׳איז דער פראָסט. ער גנבעט זיך אריין אין שטוב
און אין דער שווערער לופט פון שלאָפעדיקייט פאַלט ער
אויף דעם בשותפותדיקן שטרויזאַק און ס׳איז אַלץ אין אים
אַזוי משונה וואך, אַז ס׳ווילט זיך שרייען אויף אַ קול;
און מיט אַן אָפן מויל אין קושן שטיקט ער זיך אַריין,
ווי דאָרט אַריינצושרייען זיין געשריי דעם נישט געשריענעם.

און איבערמאָרגן שפּרייזט ער מיטן בוך אין האַנט
אין אָוונטיקער גאַס, און אַז ער קומט צום טיר פון הויז
און דאַרף אין גלעקל קלינגען, בלייבט ער שטיין אַ ווייל
און וואַרט. ס׳איז מער שוין נישט קיין שרעק,
פאַ קערט. אַ וואַרעמע, אַ מילדע היימלעכקייט
פליסט צו צום האַרצן און ס׳איז גוט צו שטיין אַזוי
און וויסן, אַז באַלד עפנט זיך די טיר, און דאָרט —
איז היים, זיין אָפּגעהיטע, יום־טובדיקע היים.
נאָר מענטשן גייען אויף דער גאַס, ער קלינגט און קומט אַריין.
שטייט בעקאַ אין איר צימער, פּאַקט אַ טשעמאָדאַן,
די מוטער נעבן איר. פאַרשטייט נישט זאָוול,
און בעקאַ בעט אים איבער: — גאָר אַרויס פון זינען
צו זאָגן אייערנעכטן, אַז זי קלייבט זיך צו אַ טאַנטע
אויף צוויי דריי וואָכן. אָבער באַלד נאָך די חגאות
האָט ער זי ווידער דאָ — און מען וועט ווייטער לערנען.

געזעגנט זיך, און זאַוול גייט אין גאַס און ציילט די טריט.
וואָס דען? ער האָט געמעגט זיך ריכטן אויף אַזוינס.
געמיינט, אַז גאָר די וועלט איז זיינע מיטאַמאָל.
אַ נייע היים... אַ יום־טובדיקע... גולם איינער!
און רעכט אַזוי! אַ מצוה אויף דיר, זאַוול! נא און וויס...
די מאַמע טוט אַ פרעג: – וואָס עפּעס אַזוי גיך?
ער ענטפערט אָפּ: – זי איז אַוועקגעפאָרן צו אַ מומען.
און אַז זי קוקט אים אָן: – אויף לאַנג אַוועקגעפאָרן!
פאַרנעמט ער זיך שוין גלייך צו זיך אין קאַמער
און מרוקעט גייענדיק: – בלויז איבער די חגאות.

דאָס דריטע קאַפּיטל

אַריבער די חגאות – האָט נאָך זאַוול אָפּגעוואַרט אַ וואָך
און מאָנטאָג ווידער אָנגעקלונגען ביי דער טיר.
געעפנט האָט אים דאָס מאָל חיה ריווע
און אָפּגעשניטן: – קיינער אין דער היים נישטאָ.
נאָר זעענדיק, אַז ער איז שטיין געבליבן אַ צעמישטער,
האָט זי געזאָגט: – וואָס איז? דו גלויבסט מיר נישט
נו, קאָנסטו גיין זיי זוכן, אַז דו ווילסט. –
און גלייך צוריקגעכאַפּט מיט אַ געענדערט קול:
– כ׳מיין טאַקע, זאַוול, קום אַריין אין הויז אַ ווייל.
קאָן זיין די בעל-הביתטע וועט באַלד אָנקומען.
ער האָט אַ קוק געטאָן אויף איר אַזוי, אַז פון זיין קוק
האָט זיך די רוגזה ווידער אָנגעצונדן אין איר פנים:
– וואָס איז? די כלה דאַרפסטו? נאָך נישטאָ די כלה.
און האָב קיין מורא נישט – זי וועט נישט קומען אַזוי גיך.
ערשט דאַן האָט ער זיך שנעל אַ קער געטאָן צום גאַס,
און ס׳האָט די טיר, וואָס האָט זיך הינטער אים פאַרהאַקט,
אַ זעץ געטאָן מיט כעס איבערן קאַרק.

דעם שבת נאָכדעם איז צוגאַסט געקומען חיה ריווע.
ביים טיש, פון וועלכן מ׳האָט די ברעקלעך נאָכנישט אָפּגעשאַרט,
האָט זאַוול כלומרשט ווי געלייענט אַ ראָמאַנען-ביכל,

נאָר אין דעם טאַטנ׳ס שנאָרכן און דער מאַמעס צוברומען
האָט יעדע ווײַלע אים דער קאָפּ געטויגט אַרונטער,
און ס׳איז געווען גוט אַזוי צו זיצן און צו פּילן,
ווי ס׳פּאַלט דער דרימל אויף דער נאָגעניש אין האַרץ.
האָט פּלוצלינג זיך די טיר אַ ריס געטאָן, אַ כוואַליע קעלט
האָט זיך אַרײַנגעיאָגט אין דער נאָך־טשאָלנטיקער לופט.
ס׳האָט זיך דערהערט אַ הילכיקער: גוט־שבת, מומע! —
און חיה ריווע אין אַ ברוינעם פּלושענעם זשאַקעט,
אַ שאַל איבערן קאָפּ און מופקע אין דער האַנט,
איז אויסגעוואַקסן פאַר דער שוועל. מען האָט זיך אויפגעכאַפּט
און באַלד האָט זי זיך פון זשאַקעט אַרויסגעשיילט,
באַווײַזנדיק אַ געלן אונטערשלאַק, און אין אַ סאַמעט־קאַפּטל
פון אַ משונהדיקער פאַרב (אודאי פון דער בעל־הביתטעס
אַן אַלטער זאַך איבערגעניצעוועט) זיך צוגעזעצט בײַם טיש.
די מאַמע האָט אַרויסגעוויקלט פון די שמאַטעס אויפן אויוון
די הייסע באַנקע טיי, דערלאַנגט די סיראָפּ־קיכלעך,
דער טאַטע האָט זיך אָפּגעגאָסן נעגל־וואַסער
און איידער מ׳האָט נאָך צייט געהאַט אַ וואָרט אַרויסצורעדן,
האָט חיה ריווע שוין געטענהט: יאָ, זי קלויבט זיך לאַנג
אַרײַנגיין צו דער מומען, נאָר ווער האָט עס צייט,
אַז מ׳איז אַזוי פאַרהאָרעוועט. אויך אַ לעבן,
מ׳שטיינסגעזאָגט! קיין חיי שעה נישט אָנצוזען בײַ זיי.
נישקשה, חיה ריווע קען דעם יחוס. אפשר דאַכט זיך זאָיולען,
אַז זיי זענען דאָס אויבערשטע פון שטויסל. אָבער זי
האָט שוין געזען אַזעלכענע יחסנים, אַזאַ יאָר אויף איר.
(דאָ האָט בײַ זאוולען ס׳האַרץ גענומען קלאַפּן
און ער האָט נאָך אַ בלאַט אַ מיש געטאָן אין בוך).
אַוועקגעפּאָרן זי, די טאָכטער, כלומרשט נאָר צו גאַסט.
ערשט זעט זיך אָן — זי האָט דאָרטן פאַכאַפּעט
אַ חתן גאָר. זי, חיה ריווע, האָט אַליין געהערט,
אַז ס׳איז געווען וועגן דעם אַ בריוול פון אַ מומען.
נישקשה! איצטער וועט זי אַזוי גיך אַהיים נישט קומען.

(דאָס האַרץ נעמט קלאַפּן מוראדיק בײַ זאָוולען
און גאָר דאָס בלוט קומט אים אַרײַן אין פּנים).
וואָס דען? אָבי געזונט. זײ קריגן שוין חתנים.
און דאָ, אַן אָרעמע יתומה... זאָוול קומט דאָך דאָרט אַרײַן,
איז – ווײסט ער דאָך. אַ שטײגער, זאָוול אַז ער קומט אַהין,
וואָס איז ער דאָרט בײַ זײ? זײַן טובה מײנען זײ?
און מומע, וויפיל איז שוין זאָוול אַלט אַצינד?
אַ זעקס און צוואַנציק, דאַכט זיך, נײַן? זי, חיה ריוועע,
וועט אַרום פּורים-צײַט באַלד אויך שוין זײַן אַ צווײ און צוואַנציק. –
די מאַמע קוקט זי אָן און הויבט אָן חשבונען
און ס'קומט אויס, אַז דרײַ וואָכן נאָך סכּות
איז אַקוראַט געוואָרן אַכט און צוואַנציק יאָר,
זינט ס'איז געוועזן חתונה בײַ חיה ריוועס מאַמען,
אונז אַלעמען צו לאַנגע יאָר. ווערט יענע אָנגעצונדן:
– וואָס רעדט איר, מומע? זאָלט איר מיר געזונט זײַן...
פאַרשווײַגט די מאַמע מיט אַ זיפץ און יענע טענהט ווידער:
– בײַ לײַטן, אַז אַ מומע קײן עין הרע האָט אַזעלכע זין,
ווער דאַרף עס גײן אַ חתן זוכן צווישן פרעמדע...? –
מאַכט זאָוול צו זײַן בוך און הויבט זיך אויף,
גאָר פון זײַן קאַמער הערט ער אַלץ נאָך ווי זי רעדט,
און ווי עס ראַצט אַ שטײן איבערן גלאָז, רײַסט יעדער קלאַנג אין אים
די שטילקײט, וואָס ער האָט אַרױפגעצויגן אויף זײַן פּײַן,
עס רײַסט, און ער פאַרשטאָפּט די אויערן מיט בײדע הענט
און וואַרט ביז אויך דער שאָטן פון איר קול,
וואָס רײַסט זיך דורך, וועט וועט עס איז פאַרשטומט ווערן.
דערוואַרט זיך. שטיל. ער הערט שוין, ווי זי טוט זיך אָן
און לאָזט אַראָפּ די פויסטן. באַלד וועט ער באַפרײַט ווערן.
נאָר דאָ צעעפנט זיך די טיר און חיה ריווע שטײט
אין פלושענעם זשאַקעט און פרעגט: וועסט גײן שפּאַצירן, זאָוול?
ער טוט אַ שפּרינג אַנטקעגן איר, און זי אין שרעק
טרעט אָפּ צוריק. נאָר ער מיט אַ פאַרשטיקטן קול
גיט בלויז אַ זאָג: – איך גײ נישט ערגעץ נישט.

די אויגן אירע בליצן אויף, זי טוט אַ הויב דעם קאָפּ
און מיט: אַ גוטן שבת! — לויפט זי שנעל אַרויס.
די מאַמע לאָזט זיך הערן: — נו, וואָס זאָגסטו נישט צו איר?
דער טאַטע ענטפערט נישט. מסתמא איז ער דאָרטן בייז,
ווייל אַלץ איז שטיל, ערשט אין אַ ווייל טוט ער אַ ברום אַרויס:
— וואָס איז? עס פּאַסט אים נישט דער שדוך?
אויף וועמען וואַרט ער, דער בורילאַ? זאָל, דו,
דו הערסט דאָרט, וואָס מען רעדט צו דיר, צי ניין?
מער קאָן נישט זאָל, רייסט ער אויף זיין טיר,
און גאָר צום ערשטן מאָל דערזעען טאַטע-מאַמע
אַ פּאָר צעעפנטע און ווילדע אויגן, ווען ער זאָגט:
— איך וויל נישט הערן, טאַטע! רעד נישט מער
פון חתונות מיט מיר... אַזוי... איך וויל עס נישט!
מיט ביידע פויסטן שפּרינגט דער טאַטע צו דעם זון,
די מאַמע אָבער שטעלט זיך אים אין וועג
מיט אַ געשריי: אַ וויסטער שבת אויף איר דאָרטן!
און זאָל גייט צו זיך, פאַרהאַקנדיק די טיר.

באמת, אַז מען זאָל זיך נאָר אַריינטראַכטן אַ ביסל —
וואָס איז געשען אַזוינס? געוועזן אַ גביריש מיידל,
וואָס האָט מיט אים געלערנט פּאַר אומזיסט,
איז זי אַוועקגעפאָרן, אויפגעזוכט אַ יונגנמאַן,
וואָס וועט איר חתן ווערן, און פאַרבליבן דאָרט,
וואו ס'איז דער חתן דאָ. איז וואָס דערפון?
אַ גביריש קינד, וואָס רופט זיך מיט אַ נאָמען בעקאַ,
דאַרף טאָן אַ שיינעם שדוך און זאָל זיין מיט גליק!
דעריבער, הייסט עס, דאַרף ער ליגן האַלבע נעכט
און מיט אַן אויג נישט צוטאָן? אָדער זיצן איינגעשפּאַרט
אין הויז, ווי ער זאָל עמיצן באַגנבענען? וואָס טוט זיך דאָ!
באמת, גאָרנישט! ס'איז נאָר ער, דער משה, שולדיק.
וואָס האָט ער, אַזאַ משה, זיך צו שטעלן קעגן אים
און מאַכן מינעס גנבישע מיט אַ פאַרקרומטער צורה:

— מען זאָגט, זי האָט דיר אָנגעפּייפּט, די פּריצטע.
ניין, זאַוול האָט אים נישט געשלאָגן. ס'הייסט, ווען יענער
וואָלט זיך באַצייטנס נישט אַרויסגערוקט מיט אַ געשריי
אין שטוב אַריין, דערזעענדיק די אויגן זאַוולס,
קאָן זיין — ער וואָלט נישט אָפּגעשניטן גלאַט אַ שנעק אַזאַ!
דערנאָך, ווען מ'האָט געדאַרפט גיין שלאָפן, האָט די מאַמע
געמוזט אַריינפירן דעם אוצר ביי דער האַנט. וואָס דען!..
איז נאָר דער משה שולדיק? און ביז דעמאָלט וואָס?
נו, יאָ, ס'האָט אים געאַרט אַ ביסל מאַר דעם הויז,
די אומעטיקע מאַמע און דאָס בלאָנדע מיידעלע.
און דאָרט ביי איר אין פענסטער איז געווען אַ בוים,
און זומער איז אַ צווייג מיט בלעטער שיער אין שטוב אַריין
און איז געהאָנגען צווישן פאָרהענגער. ס'איז שיין געווען
דאָס ווייסע מיטן גרינעם... נו, איז וואָס דערפון?
איז ער נישט אויסגעקומען פינף און צוואַנציק יאָר
אָן פאָרהענגער מיט צווייגן? האָט ער נישט געלעבט,
קיין גוטע ברידער נישט געהאַט? צו וואָס באַהאַלטן זיך
און ליגן ווי אַ מויז אין לאָך? ווער זאָגט, אַז ער באַהאַלט זיך?
אָט מאָרגן, ווי ער ווערט נאָר פאַרטיק מיט דער אַרבעט,
פאַרנעמט ער זיך אין גאַס און אַלץ ווערט ווידער ווי געווען.
ווי דען!

און מאָרגן גייט ער. אין דעם אָוונטיקן ליכט
פון קראַמען-פענסטער שפּרייזט ער מיט אַ ענגן אָטעם
און, צו פאַרנאַרן אָט דאָס נאַריש-קלאַפּנדיקע האַרץ,
פּרובירט ער טרעפן, ווער פון די אַמאָליקע חברים
וועט אים דער ערשטער אָנקומען אַנטקעגן. שפּרייזט אַזוי
און פּלוצלינג דאַכט זיך אים, ער הערט זיין נאָמען רופן
און קוקט זיך אום. דאָס גייט אויף אים די רויטע טאָכטער
פון מיכל טוכהענדלער און רופט אים פון דער ווייט:
— וואָס קוקט מען אייך נישט אָנעט, זאַוול? — שטייט ער
און ווייס נישט וואָס צו ענטפערן. אין בלויז אַן אויגנבליק

ווערט קלאָר פאַר אים, אַז אָט די רויטע מויד
וואָלט קיינמאָל נישט דערוועגט זיך אָפּצושטעלן אים
אין גאַס פאַר אַלעמען, ווען נישט דער אָוונט דאָרט
מיט יענער ביי דער זייט. עס כאַפּט אים אָן אַ כעס,
ער זאָגט: — וואָס דאַרפט איר עס מיך זען? — זי בלייבט
אַביסל אַ צעטומלטע פון שטעפער, כאַפּט זיך באַלד:
— פאַרוואָס דען נישט? — און גייט מיט אים צוזאַמען.
אים ברענט אַ פייער אין די טריט ביים גאַנג מיט איר,
דער נייער פריינדין זיינער, און ער גראָבט די אויגן איין
פון איינגעשיקטן כעס. און זי נעמט אויספרעגן:
— צי האָט ער נישט געהערט פון בעקאַן? — ניין. — צי קומט ער נישט
אין הויז צו זיי? — ער קומט נישט. — גאָר אַזוי? פאַרוואָס?
קיין ענטפער. — בעקא, זאָגט מען, ווערט אַ כלה באַלד.
— ער ווייס נישט. — און ביי וועמען לערנט ער אַצינד?
— ביי קיינעם נישט. — פאַרוואָס? אַזאַ ווי זאַוולען דאַרף זיין גרינג
אַ לערערן צו קריגן. זי אַליין, ווען ער זאָל וועלן,
איז גרייט אים געבן יעדע וואָך אַ שעה צי צוויי.
ער וויל איר זאָגן עפּעס בייסנדיקס און בייזס,
אין דער מינוט אָבער דערזעט ער אָנקומען אַנטקעגן
אַ פּאָר חברים זיינע. און עס נעמט דאָס לשון אָפּ
פון זייער חוזק-בליק אויף אים און זיין באַגלייטערן.
עס ברענט אין אים, און אַז די רויטע צייליע טוט אַ פרעג:
— צי איז אין זאַוולס אויגן בעקא אויך אַזאַ פאַרשוין? —
גיט ער אַ שיס אַרויס: אַ גוטע נאַכט! — און לאָזט זי שטיין
אין מיטן טראָטואַר, זיך יאָגנדיק צוריק נאָך די חברים.
ער שפּאַנט אַ היציקער און ווייסט, אַז דאָס באַגעגעניש
וועט נישט אַריבער גלאַט: מען וועט אים נעמען אויפן צימבל,
און ער וועט אָפּצאָלן פאַר אַלץ. איז וואָס? נו, זאָלן זיי.
נישט זיי, נאָר ער איז דאָך אַנטלאָפן. ער איז דאָך אַוועק
פון גוטע ברידער, פון חברים — צוליב וואָס?
וואוהין און צוליב וועמען, זאַוול? איצט וועלן זיי רעדן
און ער וועט הערן, שווייגן, נישט אַרויסלאָזן קיין פּיפּס,
ווייל ס'קומט אים... און ער סאַפּעט, שפּאַנענדיק נאָך זיי.

ווען ס'זאָל נאָר זיין דאָס אָפּקומען פון דער באַגעגעניש,
וואָלט גוט געווען: חברים זענען פּאָרט חברים
און קאָנען מוחל זיין, פאַרגעסן. אָבער ער אַליין, דער שולדיקער,
כאָטש ער אַנטלויפט נישט מער, בלייבט ווייטער שולדיק,
ווייל וואָס זיי רעדן, וואָס זיי טוען, און די פּנימער אפילו —
דאָס אַלץ איז אַזוי פרעמד און איבעריק.
האָט ער דאָך אַלע מאָל געפילט זיך ווי אַ זייטיקער מיט זיי.
נו, יאָ. נאָר איצטער איז עס פרעמדער, איבערדריסיקער.
און אז די זון הויבט אָן צו וואַרעמען דעם שניי
און לוזשעס וואַסער שטעלן זיך אויף אַלע גאַסן,
נעמט שמעקן אין די נאָזלעכער מיט ווייטער פייכטער ערד
און ס'ציט אַרויסצוגיין הינטערן שטאָט אָן עמיצן, אַליין.
אַליין אין פייכטן, נעבלדיקן פעלד מיט קילע ווינטעלעך,
וואָס קלעפּן זיך צום פּנים, אין דעם אומעט פון פאַרנאַכט,
וואָס ציט זיך אין די נעבלען — גיין אַזוי און טרעטן
מיט שווערע טריט אין וואַסערדיקער ערד און הערן,
ווי ס'שפּריצט פון אונטער יעדן טריט אַרויס... אַליין.
סע שפּריצט די בלאָטע און די שטיוול קלעפּן זיך,
און ס'דאַכט זיך מיטאַמאָל, אַז עפּעס פעלט.
וואָס פעלט דאָ נאָך? אהא, דאָס איז אַזאַ מין מורא,
אַ מורא פאַר פאַרשמירטע שטיוול און פאַר טעפּיכער,
אַ מורא פאַר אַ סאַליע און אַ גלעקל ביי דער טיר.
נישטאָ שוין מער. איצט קאָן מען פּאַטשן מיט די שטיוול
אין אַלע בלאָטעס און נישטאָ קיין מורא מער. נישטאָ —
און גאָרנישט... איז נישט וואויל אַזוי?

דערווייל ווערט וואַרעמער,
די מאַמע טראָגט אַרויס די בענקלעך מיט די טישן
צו שייערן אויף פּסח און אין לופטן שוועבן אום
אַזעלכע דאַכטעניש, מאָדנע זאַכן... אט, למשל, שטייט ער
פאַרטאָן אין דער מלאכה און ער טראַכט פון גאָרנישט.

און פלוצלינג דאַכט זיך אים, אַז ס׳קומט אַ באַן צופאָרן
און מיט דער באַן קומט עמיצער אַ מענטש — און ס׳קלאַפּט דאָס האַרץ.
ס׳איז גאָרנישט, ניין? פונדעסטוועגן טוט ער זיך אָן דערנאָך
און גייט אַרויס אויפן שפּאַציר און זוכט. דעם מענטשן, הייסט עס.
אודאי זעט ער קיינעם ניעט און קלויבט זיך שוין צוריק,
נאָר ווען ער גייט אַהיים, דערזעט ער פון דער ווייט,
ווי בעקא מיט דער רויטער צילינדער שפּרייזן זאַלבענאַנד
און בעקא טראָגט אַ קורצן רעקל מיט אַ פוטער־קעלנערל
און אין דער האַנט אַ טאָרבעלע. . . אַ לעדערנע, זעט אויס.
דאָס כאַפּט ער אין אַ בליק און ווייטער זעט ער נישט,
ווייל ס׳שטעלט זיך אָפּ דאָס האַרץ און הייבט אָן האמערן,
און ער, ווי אַ געיאָגטער, לויפט אַהיים.
עס איז געווען אַ חול־המועדיקער לויטערער פאַרנאַכט.
די זון האָט זיך געזעגנט און קילע אָוונטיקע שיין
האָט אויף דער גאַס געצויגן. האָט זיך זאַוול אָנגעטאָן
אין שוואַרצן אָנטאָן און אַרויס אויפן בולוואַר.
ווי פון דער לופט איז אים אַנטקעגן אָנגעשוואומען בעקא,
און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך אויסצודרייען
האָט זי אים שוין געמוכרט: — וואָס איז דאָ געשען?
זי איז געבליבן אין דער פרעמד אַן איבעריקן חודש
איז אויס — פאַרשוואונדן זאַוול. שעמען מעג ער זיך:
די מאַמע פרעגט זיך נאָך, און ליזע בענקט נאָך אים,
און איצט איז זי אַליין שוין דאָ אַ גאַנצע וואָך
און גאָרנישט. פוי! דערפאַר וועט ער אַ גאַנצן אָוונט
אַצינד מיט איר שפּאַצירן גיין און זאָל ער וויסן!
האָט זאַוול שטאַמלדיקערהייט גענומען זיך פאַרענטפערן
און נישט געהערט זיין אייגן רעדן, ווייל איר האַנט
האָט אָנגערירט זיין אָרעם און אַ קאַלטער ציטער
איז דורכגעגאַנגען דורכן רוקן. ס׳האָט זיך אויסגעדאַכט,
אַז גאָר די גאַס מיט מענטשן איז געבליבן שטיין
און אַלע קוקן זיי פאַרגאַפטע אויף דער מאָדנער פּאָר:
ר׳ חיים לייבס די כלה־מיידל אַ געאָרעמטע אויפן בולוואַר

מיט זאַוול רימער! שרעק פֿאַר איר און תּענוג
און מער פֿון אַלץ — אַ פֿאָרגעפֿיל, אַז פֿון דעם גוטס
וועט ווידער ווערן ווייטאָק — אַלץ האָט זיך געמישט אין אים
און ער האָט שוין געהאַט די ווערטער זי צו וואָרענען,
אַז ס'איז נישט רעכט פֿאַר איר, אַ כּלה, אומצוגיין מיט אים
אַזוי פֿאַר אַלעמען. נאָר בעקאַ האָט געפֿירט —
אַרויס הינטערן שטאָט, אַרויס הינטערן שטאָט האָט זי נעפֿירט,
און ס'איז געוואָרן לייכטער: אפֿשר פֿילט זי אויך אַזוי
און וויל וואָס גיכער זיך אַרויסדרייען פֿון גאַס.
שוין זעען זיך די ווייטע שורות ליגדנבײמער,
וואָס פֿירן צו דער פֿעסטונג, און די לעצטע רויטקייט
זינקט איין הינטער די פֿאָרטן. קילער ווערט,
און אין דער קילקייט ווערט אויך בעקאַ שווייגנדיק.
זי שפּרייזט אַן אָנגעשפּאַרטע אויף זיין אָרעם, טריט ביי טריט,
און אַז זי הייבט אָן רעדן, איז איר קול געפֿאַלן,
פֿאַרטראַכט און זינגענדיק: — צי איז שוין זאַוול ווען
אַוועקגעפֿאָרן פֿון דער היים? נאָך קיינמאָל נישט?
פֿאַרוואָס? ער וויל נישט? ערגעץ נישט? קאָן זיין — ער איז גערעכט.
נאָר איינמאָל דאַרף מען עס. מען דאַרף אַמאָל אַוועקפֿאָרן
אַזוי אָט אויף אַ חודש, צוויי און ווידער קומען.
ס'איז גוט. אַהאַ! די זון איז שוין פֿאַרגאַנגען
און ס'ווערט דאָ אמת קיל. און אויף די צווייגן
איז נאָך קיין שפּראָץ פֿון גרינס נישטאָ. און אפֿשר איז עס בלויז
אַן איינרעדעניש — אָט די מורא פֿאַר די גרויסע שטעט,
און זאַוול וואָלט געדאַרפֿט זיך דורכפֿאָרן אַ ביסל
און זען די וועלט. אַודאי דאַרף ער עס... זי רעדט אַזוי,
און טרעטנדיק אויף שוין צעוויקטער ערד,
וואָס איז פֿון קילקייט בלויז פֿאַרצויגן מיט אַ קאָרע,
דערזעען זיי אַ באַנק און זעצן זיך, און בעקאַ ציטערט
און טוליעט זיך צו אים. ער ווערט ווי איינגעשרומפּן
פֿון אָט דער נאָענטקייט און ער שטאַרקט זיך נישט צו ציטערן.
הייבט בעקאַ ווידער אָן: — וואָס שווייגט ער אַלע מאָל?

ער שטאַמלט: — אָט אַזוי. . . ער ווייסט נישט ווי צו רעדן.
— האָט ער נאָך קיינמאָל נישט גערעדט מיט קיינעם,
אַזוי, ער ווייסט. . . — ניין, קיינמאָל. — און מיט מיידלעך,
אַז ער האָט ליב געהאַט, האָט ער דען אויך געשוויגן?
ער לאָזט אַראָפּ די אויגן אין דער פינסטער
און זאָגט: — ער האָט נישט ליב געהאַט. נאָך קיינמאָל נישט!
— נאָך קיינמאָל נישט. — און קיינעם נישט געקושט?
אודאי האָט ער יאָ געקושט. נאָך ייִנגלווייז אַמאָל
פאַרבלאָנדזשעט מיט אַ שכנהס מיידל אויפן ברעג
און זי האָט אים אַרומגענומען און געקושט. און ער זי אויך.
אודאי יאָ. ער גראָבט אָבער נאָך טיפער אין דעם קאָפּ
און ענטפערט: — ניין. אויך בעקא ווערט אַנטשוויגן.
די שפּיצן פינגער פרירן, ס׳נעמט אַ שווידער דורך,
נאָר ס׳שלאָגט פון אינווייניק אַ וואַרעמקייט ביז צו די אויגן
און ס׳ווילט זיך נעבנטער צורוקן צו זאַוולען. בעט זי:
— דערוואַרעמט מיר די פינגער! נעמט ער אירע פינגער
און האַלט זיי אין די שווערע הענט און אין דער פינסטער פילט ער
אַ שמייכל אויף איר פּנים. ווערט זיי היימלעך, און זי רעדט:
— צי ווייסט שוין זאַוול, אַז זי וועט אַוועקפאָרן פון דאַנען?
אויף לאַנג, אויף אַלע מאָל אפשר. נישט באַלד, נאָר שפּעטער,
צו ווינטער צו. נאָר זאַוול דאַרף אַריינקומען צו זיי.
ער איז דאָך ווי אַן אייגענער אין שטוב. די מאַמע, ליזע,
און באַלד וועט מישא קומען, וועט שוין בלייבן דאָ.
זאָגט זאַוול — יאָ, די קליינע ליזע האָט ער ליב.
לאַכאַ בעקא: — איז זי דאָך זיין ערשטע ליבע אויב אַזוי.
לאַכט זאַוול אויך און האַלט איר האַנט, און ביידע ציטערן.
פון ווייטן קומען טריט. דאָס גייען צוויי סאָלדאַטן
פון שטאָט אַריין אין פעסטונג, זעען אין דער פינסטער
אַ פּאָרל אויף אַ באַנק און איינער קלאַפּט זיך אָן
אָן זאַוולס קני און ביידע לאַכן נאָכדעם אויפן קול.
זאָגט בעקא: — ס׳איז שוין צייט צוריק אין שטאָט אַריין.
מען הויבט זיך אויף, מען שטעלט אַ טריט — און פּלוצלינג

פֿילט זאַוול העגט אַרום דעם האַלז, אַ וואַרעמקייט —
און מיט אַמאָל אַ קוש אין באַק און ווייטער גאָרנישט.
ווי צוגעוואַקסן צו דער ערד אַ שטומער בלייבט ער,
נאָר אַז ער שפּירט נישט קיינעם נעבן זיך און זעט,
ווי בעקא שפּאַנט אַוועק, דעריאָגט ער זי,
נעמט שפּרייזן נעבן איר און ס׳דאַכט זיך אים,
אַז נאָר די פֿיס באַוועגן זיך, און ער אַליין
שטייט אַלץ אַ צוגעוואַקסענער און קאָן נישט אויסמאַכן
וואָס איז געשען אַזוינס: אַ גליק אָדער אַן אומגליק.
ביים ערשטן אָפּשיין פֿון די שטאָטישע לאַמטערנעס
פֿאַרהאַלט זיך בעקא: — און פֿון דאַנען גייט אַליין.
נו, וואַרט נישט, גייט. נאָר באַלד נאָך יום־טוב זאָלט איר קומען.
ער זאָגט נאָר: — קומען — און ער לויפֿט אַוועק.

וואָס איז געשען אַזוינס? עס יאָגט אים דורך דער פֿינסטער
ביז וואַנען ס׳קומט אַן אָפּנקייט פֿון קילן רוים
און ס׳הערט זיך רוישן. זאַוול קוקט זיך אום
און זעט — ער איז ביים טייך. אַנטקעגנאיבער טונקלען זיך
אויף יענעם ברעג די שוואַרצע סילועטן
פֿון ביימער נאַקעטע, עס פֿאַלט אַ גרוי לבנה־שיין
פֿון צווישן וואָלקנס אויפֿן וואַסער און עס הערט זיך
פֿון ווייטן דער גערויש פֿון וואַסערפֿאַל ביים שלוז.
ער זעצט זיך אויף אַ קלאָץ, קוקט נאָך ווי ס׳מיניעט זיך
לבנה־שיין מיט וואָלקן־שאָטנס אויפֿן וואַסער
און פּרוּווט פֿון זיך אַליין עפּעס דערגיין.
ווי האָט זי דאָס געטאָן אַזוינס? אַ כּלה פֿון אַ חתן,
און ער, וואָס ער איז פֿאַר איר קיינער נישט —
וואָס מיינט עס? נעמט ער זיך דערמאָנען
די רייד אירע: זי פֿאָרט אַוועק און ער וועט בלייבן,
וועט גיין צו זיי, וועט זען איר מאַמע, שוועסטער,
אַרומגיין אין איר הויז, ביי איר אין צימער אפֿשר —
זי האָט געמעגט אַ קוש טאָן, זיכער האָט זי עס געמעגט.

און זאַוול רוקט צוריק די הענט אַרום זיין האַלז,
די ליפּן אויפן פּנים און עס קומט אים פלוצלינג אויף:
ער האָט אַ באַק. יאָ, אויף דער רעכטער זייט פון פּנים
איז דאָ אַ באַק ביי אים. איז דאָס נישט מאָדנע?
אַזוי פיל יאָרן גייט ער אום מיט הענט און פיס,
מיט ליפּן, אויגן — און האָט קיינמאָל נישט געוואוסט דערפון.
איצט פילט ער, אַז ער האָט אַ באַק און טאַפּט זי אָן,
אַ האַרטע, שטעכיקע — און שרעקט זיך איבער:
— צי האָט עס בעקאַן נישט געשטאָכן? גייט ער ווייטער
און פילט אַ גלאַטיקייט און ווערט צופרידענער.
דאַן קוקט ער אויף די פינגער, זעט אין טונקל
די שוואַרצע נעגל און ער שעמט זיך. אָבער איצט
האָט ער קיין צייט נישט זיך צו שעמען — עפּעס נויטיקערס פאַראַן.
און ער לייגט אַפּ די שאַנד, קוקט ווידער אויף די הענט,
נעמט קלאַפּן מיט די פיס אָן דר׳ערד, הייבט אויף די אַקסל,
דאַן שטעלט ער זיך, באַטראַכט זיך. ווי ער שטייט אַזוי,
און פילנדיק דעם גאַנצן קערפּער, לייגט ער זיך אַוועק
אַ ברייטער אויפן קלאָץ און קוקט ווי די לבנה
פאַרגנבעט זיך פון הינטער וואָלקנס, קריכט אַרויס
און אָט איז זי שוין דאָ אַ פולע. שמייכלט זאַוול
און רייסט נישט אַפּ די אויגן פון דער מאַטער שיין.
דערנאָך נעמט שוידערן פון קעלט, ער הייבט זיך אויף
און זעט, ווי פון די ביימער אויפן וואַסער פאַלן שאָטנס,
אַזעלכע שפּיציקע און שאַרפע, און זיי וויגן זיך
ווי צום אַוועקפליסן, נאָר שווימען קאָנען נישט די שאָטנס
און בלייבן אויפן אָרט אַלץ מיטן זעלבן אָנשטעל,
אַז אָט־אָ גייען זיי. ער שטייט און קוקט אויף זיי
און פלוצלינג לאַכט ער זיך פאַנאַנדער — אָט אָט, אַזוי אַליין
ביים טייך ביינאַכט צעלאַכט ער זיך, דאַן שטילער,
שוין אין זיך מער און קערט זיך אַפּ פון טייך
און לאָזט זיך גיין פּאַוואָליע, מעסטנדיק די טריט.

דאָס פערטע קאַפּיטל

שיכן לאָזן, ווינטלעך בלאָזן
און אויף ביימער זינגט און גריגט.
וואָס־זשע ברענגט צו מיר דער פרילינג
אויף די פליגלען פון דעם ווינט?

גרוסן ברענגט ער מיר צוטראָגן
און זיי זאָגן — ווייט פון דאַן,
צווישן הימל בלוי און פעלדער
איז דיין שטילער גליק פאַראַן.

צי מיין גליק איז פאַר די אויגן,
צי פאַר טויזנט מייל אַוועק,
ס׳איז אַלץ איינס אַוועקגעפלויגן,
און דער וועג איז אָן אַ ברעג.

וואָס־זשע ציט דאָס האַרץ כּסדר
צו דעם וועג אין פעלד אַריין,
ווי ס׳וואָלט עמ׳צער דאָרט וואַרטן
אין דעם אומעטיקן שיין?

שטייט דאָרט עמיץ, גייט דאָרט עמיץ
אין די אָוונט־שאָטנס אום?
גראָב איך איין מיין קאָפּ און פּנים
אין די פייכטע גראָזן שטום.

פייכט איז גראָז און פעלד אין אָוונט,
ווערט מיין פּנים אויך אַזוי.
פּנים פייכט און פייכטע אויגן —
איז עס טרערן אדער טוי?

טוי צי טרערן ווייסן שטערן
און דער ווינט, וואָס ווישט זיי אָפּ,
און דער ווינט ווי אַ געליבטע
קומט און גלעט מיין מידן קאָפּ.

גלעט מיין קאָפּ און ברענגט מיר גרוסן
און זיי זאָגן — ווייט פון דאַן,
צווישן שטילע אָוונט־שאָטנס
איז דיין שטילער גליק פאַראַן.

אַזוי האָט זאוול אויף דער נאַכט געזונגען און געשפּילט.
עס האָט אַ אומעט און אַ זעליקייט אַרויסגעשפּילט,
און פון די אויגן זיינע, פון זיין גאַנג און רעדן
האָט ווי אַ קרייז פון גוטסקייט זיך געצייכנט אַרום אים,
און ער איז אומגעגאַנגען אין דעם קרייז, און ס׳האָט נישט ער,
נישט קיינער אַרום אים געכאַפּט זיך אויף דעם שטילן כשוף,
וואָס ווערט זיי אָפּגעטאָן אין זיינע ד׳ אמות.
אין גאַס אַמאָליקע חברים, אין דער היים די מאַמע,
אַפילו צייטנווייז דער טאַטע האָט זיך אָפּגעשטעלט
און ס׳האָט אים אויסגעדאַכט, אַז נאָר דער אַלטער ר׳ מנשה,
וואָס טאָגט און נעכטיקט ביי זיין שטענדער אין בית־מדרש,
קאָן קוקן מיט צווינגע אויגן ווי דער זון זיינער, דער זאוול.

און גוט איז אויך געווען יעדערער אין יענעם הויז.
ער איז דאָס ערשטע מאָל אויף וועטשערע פאַרבליבן,
און ס'האָט ר' חיים לייב זיך נאָכגעפרעגט, וואָס איז געווען
דער מער מיט אים, און פריידע קעגנאיבער
האָט אים אַליין באַדינט, געלערנט מיט אַ וואונק
ווי אומצוגיין מיט גאָפּל-מעסער, און ביים זייט האָט בעקא
זיך צוגעהערט, געהערט פון זיינעטוועגן און געענטפערט
אויף אַלץ, וואָס ער האָט אָפּגעשוויגן. ליזע איז דערנאָך
געשטאַנען צווישן זיינע קני, געצויגן ביי אַ לאָץ,
און ער, נישט פילנדיק, האָט איר די האַנט געגלעט.
אַז מ'האָט אין הויז גענומען גרייטן זיך אויף געסט,
האָט פריידע, זיצנדיק מיט אים אַמאָל, געזאָגט:
– אַזוי וועט אונזער בעקא שוין אַוועק פון אונז.
מען וועט מיט מזל תנאים שרייבן – און דערנאָך,
אַז גאָט וועט געבן, קומט אַ חתונה און אויס –
אַוועקגעפאָרן אונזער בעקא. – טרערן אין די אויגן
און שיין פון יום-טובדיקייט אויף איר פּנים,
דער זעלבער שיין און אומעט, וואָס אין זאַוולען,
נאָר מאָמישער און אָפענער אַרויס. און אַז ער גייט אַוועק,
דערפילט ער, אַז ער האָט עפּעס בשותּפות מיט אַ מאַמע,
און זאָגט פאַר זיך: וועט אונזער בעקא שוין אַוועק פון אונז...

מ'לען האָט געלאָדן געסט אויף ל"ג בעומר אָוונט,
נאָר מיט אַ צוויי טאָג פריער האָט שוין זאַוול אויף דער גאַס
דערזען בעקאן מיט אַ פרעמדן – און אַנטלאָפן.
אַ יונגערמאַן מיט שוואַרצע וואָנסעס, העלן הוט,
מיט העלע הענטשקעס און אַ שטעקן אויף דער האַנט,
און זי, אין האַנט אַ שירעמל, איז ביי זיין זייט
געגאַנגען גלייך און לייכט – און ס'האָט די גאַס,
באַלויכטן פון די שויפענסטער, זיי ביידן נאָכגעקוקט.
האָט ער שוין מאָרגן אייסגעמיטן דעם שפּאַציר אין אָוונט,
און אויפן דריטן טאָג, ווען אָנגעטאָן אין שוואַרצן,

איז ער שוין גרייט געווען צו גיין, האָט זיך די האַנט
נישט ווילנדיק אַ ציַ געטאָן צום שאַכטל מיטן פידל
און גלייך צוריקגעכאַפּט: נאָך וואָס? מען האָט אים נישט דערמאָנט
פון פּידל מיטנעמען אין ער איז נישט קיין קלעזמער,
וואָס גייט אויף שמחות. אים האָט מען געבעטן, זאָוולען,
און ער דאַרף גיין. אָבער די אויסגעשטרעקטע האַנט
האָט ס'איריקע געמאָנט: ווי בעקא וועט צופרידן זיין,
און פריידע און די קליינע ליזע. און נאָר דאָס אליין!
אַ פרעמדער מענטש וועט זיין, אַ שיינער, אַ פאַרפּוצטער,
און אַלע אויגן וועלן זיין אויף אים מיט איר,
אויף זיי צוזאַמען, און אַ פידל איז אַן שוין, אַן אַנלען.
מיט בעקאן – ער, און זאָוול מיט דער פידל.
ווי שלעכט ער טראַכט! ווי קאָן אים איינפאַלן
אַזוי צונויפפּאָרן! ער מיינט עס נישט, באמת – נישט.
אָר גלאַט אַזוי – אַ פרעמדער מענטש, און רעדן קאָן ער נישט,
איז מיט דער פידל זיכערער. באַשליסט ער עס אַזוי,
נאָר שוין אין גאַס און מיטן שאַכטל כאַפּט ער זיך
און האָט חרטה: דוקא ווייל אַזוי האָט ער געדאַרפט
אַליין מיט גאָרנישט קומען און זאָל זיין וואָס וויל זיך!
צוריקגיין אָבער וועט ער נישט. פאַרפאַלן. גייט ער,
און דאָס, וואָס אין דער האַנט, ווערט שווער און ס'פילט זיך
ווי ס'וואָלט אַ טויטע זאַך דאָרט ליגן.

שלוין פון ווייט
פאַרשיינט דאָס הויז די גאַס. די פענסטער זענען אָפן.
ער גייט אַריין, און פון דעם עולם, אַלט און יונג,
אין העלן שיין פון בליצלאָמפּ, גייט אַנטקעגן בעקא.
אַ בלייכע איז זי, בלייכער נאָך אין שוואַרצן זייד,
וואָס נעמט זי שטייף אַרום. אויך ער איז בלייך –
ער ווייסט עס – און אויך ער איז אָנגעטאָן אין שוואַרץ.
ס'איז גאָרנישט – בלויז פאַרבייגעגאַנגען אַ געדאַנק
און ס'מיינט נישט קיין זאַך. בעקא קוקט אויף אים און דאַנקט

פאַר דאָס, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט, און פריידע אויך.
די אָנגעפּאָרענע זעגען נישטאָ דערווייל. זיי שטייען איין
אין גרויסן גאַסט־הויז, וואָס אַנטקעגן די בולוואַרן,
און דאַרפן אָנקומען. איז פּלוידערט מען דערווייל,
מען לאָזט זיך געבן כּיבוד און מ'איז אָנגעצויגן,
און עמיצן פעלט איין צו בעטן זאַוולען שפּילן.
כאַפּט בעקא אונטער די בקשה, זעט ער אירע אויגן,
דערפילט ער יענעם אָוונט אויפן וועג צווישן די ביימער,
די שפּיל פון דער לבנה אויפן וואַסער, פריידעס טרערן
און אירע ווערטער: „אונזער בעקא" — קלייבט זיך אַלץ אינאיינעם
און שטעלט זיך צווישן האַלז און האַרצן, נעמט ער זיך צום שאַכטל,
און ס'פאַלט אַוועק די טויטקייט, וואָס ער האָט געטראָגן,
נאָר ס'ציטערן די הענט, און ציטערנדיק, איינגעגראָבן
דעם קאָפּ אין בוזעם, פּרוּווט ער אויס די סטרונעס
און שפּילט. ער ווייס נישט וואָס און דאַרף נישט וויסן.
זאָל נאָר די ערשטע ציטערניש אַריבער, זאָל נאָר פריי
די האַנט זיך נעמען רירן, איז שוין פול דאָס האַרץ
און ס'וועט אים פירן.

ניט געשפּילט ווי לאַנג
ער האָט געשפּילט, ביז ס'האָט זיך אָנגעהויבן מורמלען,
און קוקנדיק אַהין, וואו פריידע שטייט, האָט ער דערזען
דעם פרעמדן יונגנמאַן און נעבן אים אַ פרוי, אַ עלטערע —
זיין מוטער מן הסתם — און פריידע האָט זיי ביידן
דערציילט עפּעס אין אויער און געוויזן מיטן אויג
אויף אים, אויף זאַוולען, און די מוטער מיטן זון —
זיי האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ. און מיטאַמאָל —
צי האָט פון ערגעץ־וואו אַ בדחן זיך דערוועקט אין זאַוולען,
צי גאָר דאָס חנפענען פון אַלע זייַנע ייִדעס,
די פּראָסטע בעלי־מלאכות, צו די רייכע לייט,
צי אפשר האָט ער גאָר מיט פריילעכקייט און טומל
געוואָלט אין זיך אַליין אַריבערטומלען אַזאַ זאַך,

וואָס האָט זיך אויפגערודערט פון דעם פרעמדנס בליק, —
נאָר מיטאַמאָל האָט ער אַ נעם געטאָן אַ פריילעכס,
אַ וויוואַט אויפגעשפּילט לכּבוד די געהויבענע
און שיינע געסט, געציקלט זיך פאַרשייט און חניפהדיק,
און פלוצלינג מיט אַ הילכיקן און ווילדן ראַץ
די הענט אַראָפּגעלאָזט. עס איז געוואָרן אַ געקלאַפּעריי
און צווישן אַלעמען האָט זיך דער פרעמדער יונגערמאַן
אַ וועג געשניטן, צוגעקומען גלייך צו זאַוולען,
גענומען ביי דער האַנט, און דאַן פון בוזעם-קעשענע,
פון ברוינעם לעדער-טאַש אַרויסגעצויגן אַ פּאַפּירל
און זאַוולען אין דער האַנט אַריינגעלייגט. ס׳איז שטיל געוואָרן,
און אַלע האָבן צוגעקוקט, ווי דאָס פּאַפּירל איז געפאַלן
פון זאַוולס האַנט אויף דר׳ערד, ווי פייער-רויט
האָט זיך זיין פּנים אָנגעצונדן, ווי די נאָזלעכער און ברוסט
האָט אים גענומען פּאָכן, און פּאַמעלעך, שטיל
האָט ער זיך הינטערווײַלעכטס צו דער טיר גערוקט.
דערווייל איז שוין דער פרעמדער נעבן אים געשטאַנען,
פאַרענטפערט זיך, און ביי דער טיר האָט בעקאַ אים
פאַרצוימט דעם וועג. האָט ער זיך דורכגעשפּאַרט,
און ערשט אין דרויסן, לויפנדיק נאָך אים,
האָט זי אים ביי דער האַנט אַ כאַפּ געטאָן:
— איך בעט אייך, זאַוול!.. איז ער שטיין געבליבן,
זיך אומגעקערט צו איר מיט אַ פּאָר ווילדע אויגן
און אויסגעצישעט: — לאָזט מיר אָפּ די האַנט!
זי איז געבליבן אַ פאַרציטערטע פון קול זיינעס,
און מיט דער מאַמען, מיטן חתן, מיט די געסט אַרום
איז זי נאָך אַלץ געשטאַנען, קוקנדיק נאָך אים אין שרעק.

און אַז מען בייסט שוין איין די פינגער ביזן ביין,
און אַז מען רייסט מיט נעגל שטיקער לייב פון זיך,
און אַז מען רעוועט שטומערהייט אין זיך אַריין —
וואָס העלפט עס דען? די פּיין בלייבט סיי-ווי פּיין

און לאָזט זיך נישט פאַרגעסן. ביז עס קומט אַרויף
דאָס גרויס רחמנות אויף דעם אומגליקלעכן מענטש,
צעגייט זיך עס אין טרערן איבער אַלע אברים,
ווערט אויסגעווייקט דאָס האַרץ אין צער אויף זיך,
און ס׳נעמען מיטוויינען די ווענט און טיש,
די זוילן פון די שיך, דער דיל אונטער די פיס,
און ווען עס וויינט שוין אַלץ אין צער — איז וואויל.
דאַן דאַרף מען מער קיין מענטש און טרייסט פון מענטשן נישט,
און ס׳איז נישטאָ קיין אומרעכט און באַליידיקונג,
ווייל אַלץ אַרום איז צער און אַלץ איז שטיל געווין,
און ווי אַ טייך טראָגט עס אַוועק אויף לייכטע וואַסערן
און שווימסט אַזוי ביז וואַנען דו פארגעסט דעם ברעג,
וואו ב׳סט געלעגן רעוועגדיק פון ווייטאָק.

פאַרגעסט? פאַרגעסן עס אינגאַנצן קאָן מען נישט.
אין שטילקייט פון דעם איינגעוויגטן צער קומט עס אַרויף
אַזוי ווי זיפצן ביי אַ קינד אין דער באַרואיקונג
פון נאָך אַ גרויס געוויין, און אַלץ גייט ווידער דורך
ווי הינטער אַ געדיכטער טוך. נאָר ווען עס קומט צוריק,
איז דאָ נאָר איין געפיל: אַ שרעק, אַ טעמפּע שרעק,
און אַ פאַרלאַנג, עס זאָל זיך קיינמאָל מער נישט אומקערן
און אָפּגעווישט זאָל ווערן די געדעכעניש דערפון.
און אַז אין איינעם אַ פאַרנאַכט האָט זאַוול ביי דער שוועל
פון טאַטנס רימערייי דערזען בעקאַן — איז עס נישט געווען
קיין ציטערניש ווי פריער, נאָר אַן איינגעשטיקטער כעס,
אין מורא אַ פאַרביסענער. איז ער אַרויס צו איר
און הייזעריק אַ זאָג געטאָן: — וואָס דאַרפט איר דאָ?
— איך וויל אייך זען. כ׳וויל רעדן מיט אייך, זאַוול.
— מען דאַרף נישט. גייט אַהיים. — די אויגן צו דער ערד,
און אין זיין קול אַזאַ געזונקענקייט, וואָס האָט אין אירע קני
אַ נאָגעניש פון שוואַכקייט אָנגעגאָסן. קוים צו הערן
האָט זי דעם אָטעם אָפּגעצויגן: — זאַוול! זאַוול:

— וואָס ווילט איר? — רעדן מיט אייך. קומט.
זי איז נאָך אים אין שטוב אריין מיט אַ גוט נ׳אָוונט,
אַרומגעקוקט זיך און געוואָלט כאַטש מיט אַ וואָרט
פאַרגלעטן די צעמישונג אויף זיין מאַמעס פּנים,
נאָר זאַוול האָט דעם פאַרטוך בלויז פון זיך אַראָפּגעוואָרפן
און איז אַרויס מיט איר. — וואוהין? — איך ווייס נישט.
די אַקסלען אירע העכערע — האָט זי געזען זיין שווערן האַלז
אָן קאָלנער און די שוואַרצע העמד, און האָט געפירט.
אַראָפּ צום טייך און מיטן ברעג - האָט בעקא אָנגעהויבן:
— עס איז געווען אַ טעות בלויז. דער חתן אירער
האָט נישט קיין שלעכטס געמיינט, און ס׳האָט אים באַנג געטאָן,
וואָס ס׳איז אַזוי געשען. ווען זאַוול זאָל אים קענען!
און ווייסט ער שוין — מען האָט געמאַכט אַ וואָרט
און ס׳קומט איר מזל־טוב. אפילו דאָס וועט ער נישט זאָגן?
די מאַמע נעמט זיך עס אַזוי צום האַרצן, און דער טאַטע
האָט נאָכדעם עפּעס וואָס געזאָגט אַזוינס אויף לשון קודש —
אַודאי פון דער גמרא — זאַוול אפשר וואָלט פאַרשטאַנען.
היינט ליזע! יאָ, דאָ האָט אים בעקא צו דערציילן
אַזאַ מין זאַך, וואָס וועט אים גאָר הנאה טאָן.
אַ פּלאַן אַזאַ. אָהאָ, ווען ער זאָל וויסן! — זאַוול הערט
און שווייגט. מען גייט ביים ברעג. ס׳ווערט טונקעלער,
און ביי אַ באַרג מיט קלעצער שטעלט זיך בעקא אָפּ.
מען זעצט זיך און ער שווייגט. — נו, זאַוול,
לאָזט הערן כאַטש אַ וואָרט! — איך האָב נישט וואָס.
— איז זי, וועט זי אים דעם פּלאַן אַליין דערציילן.
און ס׳איז אַזוי. אַז ליזע קומט שוין אָן אין שול
און זי האָט ליב די פידל — און אים, זאַיילען, אויך —
זיין ערשטע ליבע דאָך — נו, האָט מען אָפּגעמאַכט,
אַז אויב ער וויל נאָר, וועט זי אָנהויבן ביי אים
זיך לערנען פידל־שפּילן. וואָס זאָגט זאַוול איצט?
ער האָט נישט וואָס צו שרעקן זיך. זי, בעקא,
וועט אפשר באַלד אָוועקפאָרן, דאַן קומט אויך מישאַ —

אויף מישאַן האָט ער דאָך נישט קיין פאַריבל —
און אַלץ וועט גוט זיין. יאָ? — ער זיצט ווי נישט געהערט.
— וועט איר מיר גאָרנישט זאָגן? — כ'האָב נישט וואָס.
— און קומען וועט איר? — ניין. — פאַרוואָס? — מען דאַרף נישט.
און זאַוול נעמט זיך אָן מיט אָטעם און הויבט אָן:
— ווי קום איך דאָרט אהין? אָט זעט — איך בין אַ גראָבער מענטש,
אַזאַ אָ, זעט! — ער שטרעקט די האַנט אין טונקל.
— און זאָגט אים, אייער חתן, איך בין נישט אין כעס
און ער האָט רעכט געטאָן. ווי קום איך אַזאַ איינער!
דער מאַמען אויך. מען דאַרף נישט. איך בין דאָ
אין איר זענט דאָרטן. גייט אַהיים און גאָרנישט. —
אַ ווײַלע שטיל. זי אָטעמט האַסטיקער — און ראַפּטום
טוט זי אַ כאַפּ זיין האַנט און דריקט עס צו איר ברוסט:
— נאָך וואָס, נאָך וואָס אַזוינע רייד? עס איז נישט אמת.
אַ ים פון פונקען צינדט זיך אָן פאַר זיינע אויגן,
און פילנדיק איר לייב אונטער זיין שווערער האַנט,
צונויפגעקאָרטשעט רופט ער אויס אַ וואָרט,
איין וואָרט נאָר: בעקא! — שנעל פאַלט אָפּ
זיין האַנט פון איר, עס פליט זיין הוט פון קאָפּ,
מיט איין האַנט אים אַרומגענומען, מיט דער צווייטער
דורך זיינע קרויזן גייט זי און זי רעדט:
— נו, זאַוול, נארישער, נו, גוטער, האַרציקער —
גענוג. מען טאָר נישט מער. געוועזן און אַ סוף.
און ס'וועט שוין מער נישט זיין. און בעקא האָט דאָך זאַוולען ליב,
זי האָט אים ליב, אָט ווי אַ שוועסטער, ווי אַן אייגענע.
אַזוי — — — זי פילט אַ דעמפיקייט פון זיינע האָר,
און דאָך רוקט זי זיך נענטער צו אים,
כאַפּט אָן די ביידע הענט זיינע און וויל אַריינקוקן
אין פנים אים, נאָר דאָ דערפילט זי ציטערן
זיין גאַנצן גוף, אַ כליפּען הערט זיך און זי זעט —
ער גליטשט זיך פונעם קלאָץ אַרונטער אויף דער ערד
און מיטן קאָפּ אין קלאָץ אין ביידע פויסטן כליפּעט ער.

זי בויגט זיך איבער, גלעט און קרייזלט זיינע האָר,
און אָט אָ בלאָנדזשען זיינע הענט, דערטאַפּן אירע,
ער טראָגט זיי צו די ליפּן, קושט זיי ציטערדיק אַזוי,
אַז קוים זי פילט זיין אָטעם אויף איר הויט,
דאַן נעמט ער בעטן זיך דורך טרערן: — גייט אַוועק,
איך בעט אייך — גייט אַהיים! — זי ענטפערט נישט,
נאָר לאָזט זיך אויף די קני אַרונטער נעבן אים,
נעמט אָן זיין פּנים, קושט אים לאַנג און שטיל,
דאַן טוליעט זי דעם שטומען קאָפּ צו זיך, צום ברוסט
און גלעט אים ציטערדיק, און אָטעמט אָפּגעריסן,
ווי אָט אָ ווײנט זי זיך פונאַנדער, און דאַן נאָך אַ קוש,
אַן אײנציקן, אַן אָפּגעריסענעם — און הויבט זיך אויף,
און פאַרזיכטיק דעם קאָפּ צוריקגעלייגט און גייט.

עס איז געווען אין אַ וואָך אַרום, ווען זאַוול
איז אינדערפרי געשטאַנען ביי דער אַרבעט.
איז אָנגעלאָפן מיטאַמאָל די מאַמע און געזאָגט:
— גיי, זע נאָר, זאַוול, עפּעס האָט מען דאָרט געבראַכט
פאַר דיר אַ קאַסטן און דו דאַרפסט זיך אונטערשרייבן.
איז ער אַריין אין שטוב און אונטער נייגיריקע בליקן
פון העבלינעס אַרויסגעשלעפּט אַ פידל-שאַכטל,
געעפנט, אָנגערירט אַ סטרונע און געבליבן,
נישט קאָנענדיק די אויגן אָפּרייסן פון פידל.
— פון וואַנען איז דאָס? — האָט ער אָנגערופן
דעם נאָמען פון דער שטאָט פון בעקאָס חתן
און מער נישט רעדנדיק אַרייַנגעטראָגן עס צו זיך.
פאַרנאַכט האָט ער זיך אָנגעטאָן אין שוואַרצן רעקל
און ווייסן קראַגן מיטן רויטן שניפּס
און זיך געלאָזן גיין צום ווייסן ציגל-הויז.

דאָס פינפטע קאַפּיטל

ערשט הויבט זיך אָן אַ לאַנגער שנור פון טעג,
פון וועלכע זאַוול האָט דערנאָך אַמאָל אַזוי געזונגען:
מיין לעבן ציט זיך ווי אַ שמאָלער טראָטואַר
ביים זייט פון ברייטן וועג,
און ס׳טרעטן איבער אים, ווי פרעמדע לייט
די שעהן און די טעג.

אין אָסיען פאַלן בלעטער, ווינטער פאַלט אַ שניי,
און זומער — שטויב פון גאַס.
אין זונשיין איז ער ליכטיק, אונטער כמאַרעס טונקל,
און פון דעם רעגן נאַס.

אמאָל צעטרייסלט אים אַ שטאַרקער ווינט אַ ווײַלע,
דערנאָך ווערט ווידער שטיל.
און ס׳ציט זיך ווייטער ווי דער שמאָלער טראָטואַר
מיין לעבן אָן אַ ציל.

דאָס איז געווען שפּעטער שוין, ווען מיטן גאַנג פון צייט
האָט זיך דאָס אויפגערודערטע צוריק אַראָפּגעזעצט,
און ס׳האָט דער טעם פון דורכגעלעבטן אומרו אים באַוויזן

די שטילע פלאַך, וואָס אונטער אים און פאַר אים.
פון אָנהויב אָבער האָט ער דאָס אויך נישט געזען.
דאָס שוין פאַרגאַנגענע געשראָקן זיך צו מינטערן
און אין דעם קומענדיקן נישט פאַרקוקט. געלעבט זיין טאָג,
און וואָס דער טאָג האָט אָנגעגרייט פאַר אים, דאָס איז געווען.

דריי וואָכן נאָך שבועות איז אַהיים געקומען מישאַ.
געקומען איז ער מיד, אַרומגעשפרייזט כסדר
פון שטוב צו זיך אין צימער און צוריק און אָנגעשטעקט
דאָס גאַנצע הויז מיט אומרו. איז מען אומגעגאַנגען
אויף שפיצן פינגער, און דערווייל האָט זאַוול אָפגעלאָזט
די קליינע ליזע און זי אויפגעהערט צו לערנען.
דאָס האָט אים גוט געטאָן, ווייל נישט נאָר מישאס קומען
האָט שווער געמאַכט דאָס הויז, נאָר פריער נאָך, וואָס בעקאַ
פלעגט אויסמאַרקירן נישט צו טרעפן זיך מיט אים.
ס'איז רעכט געווען פון איר. ער וואָלט אַליין נישט וועלן
זיי זאָלן בלייבן אויג אויף אויג. איז בעסער שוין אַזוי,
ווי טרייבן זי פון הויז. אַוועק אַ וואָכן צוויי —
און מ'האָט געשיקט אים רופן. חיה ריווע איז אַריינגעפאַלן
צו זען די מומע כלומרשט, און דערווייל געלאָזן וויסן,
אַז עפּעס דאַרף מען דאָרטן זאַוולען היינט. און טאַקע.
מען האָט געוואַרט מיט וועטשערע און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט,
אַז מישאַ האָט געקויפט בילעטן אין טעאַטער
פאַר אַלע דריי: פאַר זיך, דער שוועסטער און פאַר זאַוולען.
ס'איז קלאָר געווען, אַז ער האָט זיך דערוואוסט פון עפּעס,
נאָר אויפן וועג האָט זאַוול דאָך אַ זיכערקייט געקראָגן,
אַז בעקאַ האָט נישט אַלץ פאַרטרויט, און האָט דערפילט
אָן אויבערהאַנט איבער דעם קלוגן בחור, וועלכער פירט זיי,
ווי ס'פירט אַן עלטערער צוויי קינדער נאָך אַ קריג,
אַט זאָל ער מיינען, אַז ער ווייסט! און גלייך איז אויפגעקומען,
אַז מיטן וויסן כאָטש אַ ביסעלע ווערט מישאַ שוין

אַ דריטער צו דעם סוד, און ס'איז דער סוד געוואָרן טיפער,
ווייל אַט-אָ ווייסט אַ דריטער און ער ווייס נישט אַלץ!

אריין אין הילצערנעם טעאַטער, אויסגעזעצט זיך,
און זאַוול האָט גענומען זיך אַרומקוקן און וואַרטן
ביז ס'וועט זיך אויפהויבן דער אויסגעמאָלטער פאָרהאַנג
און ער וועט זען באַשיינפּערלעך דאָס אַלץ, וואָס פלעגט זיך מאָלן,
ווען ליגנדיק באַהאַלטן צווישן ביימער און די מאָדנע זאַכן,
וואָס דאָס טעאַטער שטעלט אַרויס. פלעגט ער בלויז כאַפּן
צו שטיקלעכווייז נגונים דורך די ברעטערדיקע ווענט.
מ'האָט אויסגעלאָשן, דער אָרקעסטער האָט אַ שפּיל געטאָן,
דערנאָך האָט זיך דערהערט געזאַנג פון הינטער פאָרהאַנג,
און נאָך אַ ווייל, און ס'איז אַ דאָרף מיט שקצים און מיט שיקסעס
געשטאַנען זינגענדיק. מיט מויל און אויערן איז זאַוול
אַוועק אַהין און אויס געוואָרן. ערשט דערנאָך,
ווען ס'האָט דער יונגער קאָזאַק אָנגעהויבן זינגען
זיין ליבע-ליד צו דער קאָזאַטשקע אינם פענסטער,
און הינטער אים האָט אויפן שאָקלדיקן לייוונט,
באַמאָלן מיט אַ דאָרף און טייכל, זיך גענומען רוקן
אַ האַלבע זילבערנע לבנה און מען האָט דערהערט
די זשאַבעס קוואַקען אינם טייכל אויפן לייוונט, —
ערשט דאַן האָט ער דערפילט, אַז אַזאַ גרויסע שיינקייט
איז צופיל פאַר אַ מענטשן צו פאַרטראָגן גאָר אַליין,
און זיך גענומען שרעקן, טאָמער כאַפּט נישט בעקאַ אַלץ
און קאָן חלילה עפּעס דורכלאָזן. האָט ער אַ קוק געטאָן,
ערשט אירע אויגן זענען אויך איינגעזאַנצן דאָרט, —
און דאָס וואָס ביידנס אויגן קוועלן פון דעם זעלבן
און וואָס אַ דריטער וואַכט איבער זיי ביידן און אַ סוד
פאַרייניגט זיי, — האָט אַ געפיל געבראַכט, ווי ביירע,
באַשערט איינס פאַרן צווייטן, זאָלן איצט נאָך לאַנגע טעג
פון ליד און ראָנגלעניש צום ערשטן מאָל די רו געפינען
און זיין צוזאַמען פריי.— — — דער פאָרהאַנג איז געפאַלן,

באַקאַנטע זענען צוגעקומען, און ווען מישאַ איז אַרויס
און ביידע זענען אין דער ליכטיקייט אַליין געבליבן,
האָט זאַוול נישט געוואוסט, וואו הינצוטאָן די אויגן,
ביז בעקא האָט געפרעגט: — געפעלט עס אייך?
— ס'איז זייער שיין. — די פרימאַדאָנע מוז שוין זיין נישט יונג.
דאָ כאַפּט ער זיך, אַז נאָכנישט אַלץ, וואָס איז געוועזן שיין,
איז שיין געוועזן, און מיט דער יונגער זינגערן פון דאָרט,
וואָס אויף אַן אמת איז זי אַלט, ווערט נאָך עפּעס צערונען.
ביים צווייטן אַקט איז ער שוין אומרואיק און ווייס נישט,
צי דאַרף אים זיין געפעלן דאָס, וואָס אים געפעלט.
דאַן מאַכט ער אָפּ נישט אומצוקוקן זיך אויף בעקאן, און בלייבט זיצן
מיט אויגן צו דער בינע, נאָר ער אומרו לאָזט נישט אָפּ.
ס'קומט ווידער דער אַנטראַקט און מישא גייט אַוועק.
זאָגט בעקא: — עפּעס איז דער מער מיט מישאן.
כ'האָב מורא — ער האָט עמיצן געלאָזן דאָרט.
אודאי אַ געליבטע, ניין? — וואָס קאָן מען וויסן!
און ביי דעם נייעם פאָרהאַנג בלייבן זיי אַליין
און מישא איז נישטאָ, מסתמא גייט ער דאָרט שפּאַצירן
אין סאָד אויף די אַלייען. ס'הייסט, אים גייט נישט אָן
דאָס שפּיל צו זען. דאָס האָט ער נאָר פאַר זיי געטאָן,
און זיי — זיי זיצן שווייגנדיק, און מיט דעם דריטן פּלאַץ
אַ ליידיקן ביים זייט פילט זאַוול עלנט און פאַרלאָזט
און ווייס נישט, פאַרוואָס קומט עס אים, מען זאָל אים לאָזן
אַליין מיט דער, וואָס טוט אים אַזוי וויי. שוין בעסער
ביינאַכט אויפן געלעגער טראַכטן וואָס ער טראַכט פון איר
דער ווייטער, אָפּגעשניטענער, ווי זיצן דאָ מיט איר אַזוי.
ביז ס'ענדיקט זיך דאָס שפּיל, און ווען מען גייט אַהיים
שוין ווידער אַלע דריי, טראַכט זאַוול, אַז ס'איז מאָדנע,
ווי מענטשן זענען איינס צום אַנדערן: אָט ווילן זיי טאָן גוטס
און טוען וויי און ווייסן נישט דערפון און מוזט זיי ליב האָבן
און וויינאָקן אויף דעם.

ער טראַכט אַזוי די נאַכט
און אפשר נאָך אַ טאָג און צווײ. דערנאָך פֿאַרלירט זיך עס,
און שפּעטער, ווען ער זעט זיך גײן מיט בעקאַן אין טעאַטער,
איז מישאַ שױן נישטאָ. אַלײן גײט ער מיט איר,
און ס׳איז אַן אַנדער שטאָט און דאָס טעאַטער איז אַן אַנדערס
און קײנער קען זײ נישט. אַ פֿרעמדע װעלט אַרום,
און נאָר זײ בײדע זענען אײגענע. און בעקאַן אַרט נישט מער
די אַלטע זינגערן און ס׳אַרט איר גאָרנישט, בעקאַן — — —

ער קומט אין הױז צו זײ, באַגעגנט זי, די זעלביקע,
נאָר ס׳מאַכט נישט אױס. די בעקאַ פֿון די אָװנטן
אין װײַטן, נישט־געזעענעם טעאַטער — יענער אַרט נישט מער,
װאָס דאָ די בעקאַ טוט. אָט זאָל זי שמײכלען בלױז,
צי גאָר אים נישט באַמערקן. װעמען גײט עס אָן?
זי קאָן אַפֿילו גאָר אַװעק אײנגאַנצן פֿון דער הײם.
אַװעקפֿאָרן — צום חתן, לאָמיר זאָגן — מהיכא תיתא.
ער װעט אַלײן באַגלײטן זי צום באַן, װעט ער,
און זאָגן: — פֿאָרט געזונטערהײט! װעט קומען אומגעריכט,
װען אַלע װעלן זיך געזעגענען, און געבן איר אַ האַנט
און זאָגן: — פֿאָרט געזונט. יאָ פֿאָרט געזונטערהײט...

דערװײַל האָט אינדערהײם זיך אָנגעיאָגט אַ װילדע זאַך.
פֿון העלער הױט האָט טאַטע־מאַמע זיך דערמאָנט,
אַז זאָװל איז דער עלטסטער זון אין הױז און מ׳איז געקומען
צו אים נאָך פּשרות צװישן בײדן. אָנגעהױבן
פֿון איציקן, דעם קלײנעם ײנג, װאָס איז דעם זומער
שױן צען געװאָרן און ס׳איז צײַט פֿאַר אים
צו עפּעס נעמען זיך. פֿאַרשטײט זיך, אַז דער טאַטע
האָט שױן געהאַט אַ בעל־מלאכה אױפֿן אױג
אים אָפּצוגעבן, נאָר די מאַמע האָט זיך אײַנגעשטעלט:
— זי װיל דעם ײנג אין שקאָלע שיקן. — שקאָלעס גאָר?
איך קאָן נישט קאָרמענען אומזיסטע פֿרעסערס!

דאָס איז געווען דעם טאַטנס נוסח איינמאָל ביי אַ וועטשערע
און נישט צום ערשטן מאָל, זעט אויס. האָט זיך די מאַמע
צו זאַוולען אָנגערופן: — וואָס זאָגסטו עפּעס דערצו?[2]
עס איז געווען אַווילדע נייעס, מען זאָל צו אים
נאָך עצות קומען, האָט ער אָנגעקוקט: — וואָס ווייס איך?
נאָר אַז דער טאַטע האָט אַ זאָג געטאָן: — דו קוק נאָר אָן
וואָס פאַר אַן עצה־געבער זי האָט זיך געפונען! — האָט שוין זאַוול
באַקומען לשון און געזאָגט: — אויף ביכער און באַקליידן אים
וועל איך שוין אויסלייגן. — דערביי איז עס געבליבן,
און ס'איז די מאַמע מיטן יינג אַליין צוועק צומאָרגנס
פאַרשרייבן אים אין שקאָלע. זאַוול האָט געהאַט הנאה,
וואָס ער האָט אָפּגעטאָן דעם טאַטן, דאָך דערשראָקן זיך:
— מען קומט צו אים נאָך עצות, ער דאַרף ענטפערן און אַלץ...
וואָס ווייס ער, וואָס?

באָר איציק איז געווען בלויז
אַ פאָרשפּיל צו דער אמתער מהלוקה פון דערנאָך,
ווען מיט די נאָענטע ימים־טובים האָט זיך אָנגערוקט
די פּריזיוו־צייט פאַר משהן, און אין צוונטן,
ווען ער אַליין, דער תכשיט, האָט זיך אומגעשלעפּט
ווי אים וואָלט עס נישט אָנגעגאַנגען, האָבן טאַטע־מאַמע
אַרומגעריסן זיך: פאַר איר איז רעכט געווען,
ער זאָל כאָטש מאָרגן ציען קיין אַמעריקע — נישקשה,
אַ שניידער־יינג ווועט זיך דאָרט אָפּזוכן זיין ברויט.
דער טאַטע אָבער האָט געטענהט, אַז ער וועט נישט גיין
דעם קאָפּ פאַרזעצן אָפּצוצאָלן די דריי הונדערטער פאַר אים,
און ס'וועט אים, דעם בנאָק, חלילה גאָרנישט אָפּקומען.
אַז ער וועט אויסדינען דעם קיסר די דריי יאָר.
טאָג־איין, טאָג־אויס די זעלבע טענות — און ווען זאַוול וואָלט געקאָנט
זיך בייטן מיט דעם משהן, אָדער אים אַוועקגעבן
די אייגענע די קורצע פיס, וואָלט ער עס שוין געטאָן — און פּטור!
ווייל ווען ער הערט דעם נאָמען, איז ער מער ווי זיכער,

אַז יענער וואַלגערט זיך אין גרינעם געסל מיט די ייִנגען,
און ס׳בליצט אים אויף, אַז איצטער גראָד
זיצט משה ביי אַ טישל און דערציילט דאָרט מעשיות
פון ברודער מיטן פידעלע און מיט דער רייכער טאָכטער, —
און זאַוולס פנים פלאַמט. קאָן זיין, עס פלאַמט אַזוי
נישט בלויז פון חיזק, נאָר נאָך מער פון שאַנד פאַרגראָבענעם,
פון שאַנד פאַר דעם נישט־גוטן אומרו, וועלכער קומט
מיט דער גערעכעניש פון גרינעם געסל, און ס׳איז משה דער,
וואָס ברענגט אַהער דאָס געסל. וויפל מאָל ביינאַכט,
ווען ער רירט אָן דעם ברודער אומגערן אין שלאָף,
דערפילט ער, אַז ער קאָרטשעט זיך צונויף און רוקט זיך אָפּ
ווי אָפּצוטרייסלען עפּעס, וואָס איז שוין אין אים
און נאָגט מיט אַזאַ אומרייִנער נישט־גוטקייט. . .
איצט דאַרף ער זיצן, צוהערן — און ס׳איז נישטאָ אַפילו
וואו הינצוטאָן זיך, וואו אַנטלויפן אין די אָוונטן,
ווייל אויפן גאַס איז אומעטיק און דאָרט אין הויז
איז אַלץ פאַרטומלט מיט הכנות צו אַ חתונה, מען פאָרט אַוועק,
מען קומט צוריק, עס קלאַפּן ניי־מאַשינען גאַנצע טעג,
און בעקא מעסט און פריידע פּאָרעט זיך און מישא גייט אַרום
ווי נישט קיין היימישער אין שטוב — ער איז אַליין צופרידן,
ווען ס׳ענדיקט זיך די שעה מיט ליזען און ער קאָן אַנטלויפן.

די חתונה ביי בעקאן איז געווען אויסגעשטעלט
אויף זעקס וואָכן נאָך סכות, גראָד אין פריזיוו־צייט,
נאָר זאַוול האָט געוואוסט פון פריער, אַז מ׳האָט אָפּגעמאַכט
אַרויסצופירן עס דאַנעבן אויף אַ סטאַנציע,
און ס׳איז געווען בעסער דאָ צו וואַרטן מיט דער מאַמען
אין דרויסן פאַר דער דומע, וואו דער פריזיוו איז געווען,
ווי ער זאָל דאַרפן הערן קלעזמער שפּילן היינט אין הויז
און אפשר דאַרפן זיין אַ גאַסט. ניין, בעסער דאָ
זיך שטויסן צווישן יידן, יידענעס און קינדער,
זיך טאָפּטשען אינם שניי און פאַלן אויפן גליטש

און טראַכטן וואָס עס טראַכט זיך... ביז פאַרנאַכט,
ווען משה איז אַרויס און אָנגעזאָגט די בשורה
און מ'איז אַהיים אַוועק. אַליין אין הויז אין אָוונט,
און איצטער שפּילן קלעזמער דאָרט די כּלה צו באַזעצן
און באַלד וועט חתן-כּלה צו דער חופּה גיין.
די מאַמע פאַרעט אום ביים איינגעהייצטן אויוון,
די טרערן רינען פונם פּנים אויפן יאַקל, און דער ברעג
פון סיצן טיכל אויפן קאָפּ איז פייכט און שווער
פון ווישן זיך טרערן. בעסער זיצן דאָ אין טונקל
פון רויכערדיקן לעמפּל, קוקן ווי עס פלאַקערן
די שייטלעך האָלץ אין אויוון, קוקן... און דאָרט טאַנצט מען שוין
און קלעזמער שפּילן אַ קאַדריל...

ביינאַכט איז משה
אַהיים געקומען שכּור און געריעוועט אויפן קול
און ס'האָט די מאַמע אים געדאַרפט אַוועקלייגן און אויסטאָן.
אויף מאָרגן נאָכמאַל. אַ גאַנצן טאָג זיך אומגעשלעפּט
פון שענק אין שענק אַריין מיט שכּורע רעקרוטן און ביינאַכט
געקומען און געטאַנצט. האָט שוין די מאַמע אָנגעהויבן ציילן
די טעג, וואָס ער דאַרף בלייבן. ס'איז אַריבער שבת,
און מאָנטאַג אָוונט האָט זיך זאַוול אויסגעקליבן
גיין זאָגן מזל-טוב אין הויז. דערציילט אים פריידע
ווי שיין ס'האָט בעקאַ אויסגעזען אונטער דער חופּה,
און פון די געסט און פון דער פריילעכקייט – און איצטער אויס.
– לחיים, זאַוול! גאָט זאָל געבן – ווינטשט זי זיך,
און ער קאָן קוים זיך צורירן צום שנאַפּס און לעקעך.
– איז וואָס זשע גייט ער שוין? – ער מוז שוין גיין.
אַ ברודער האָט מען צוגענומען. – טרייסט זי אים:
– אַ שניידער, וועט אים גוט זיין. יאָ, זי ווייסט
פון זעלנער, וועלכע עסן ביי איר יום-טוב.
און בעקאַ איז שוין דאָרט אַצינד. – אַ גוטע נאַכט!
– אַ גוטן! גייט געזונט! און שיער אַרויס פון זינען:

ס'האָט בעקא אָנגעזאָגט צו לאָזן גריסן אים.
דער חתן אויך. און זאָל דאַרף נישט זאָרגן —
אַ יונגערמאַן, אַ בעל־מלאכה, קאָן אים גוט זיין דאָרט.
— אַ גוטע נאַכט! — שוין אָפּגעקומען. דאָס שוין אויך.
איצט נעמט עס נאָך אַ וואָך און נאָך עטלעכע טעג
און נאָכדעם אין אַ שנייאיקן פרימאָרגן פירט מען
דעם בחור אין לאַקירטע שטיוועלעך און אויף די אַקסל
פאַרוואָפן אַ באַשליק מיט גאָלדענע זוימען — פירט מען אים
אַוועק אויפן וואָקזאַל. ער מישט זיך אויס מיט אַנדערע,
געזעגנט זיך און נאָכדעם גייט מען שוין צופוס צוריק,
צופוס דעם גאַנצן וועג מיט איציקן און בײלקען אויף דער האַנט.
עס פאַלט אַ שניי. מען שווייגט און שווייגנדיקע קומט מען אָן אַהיים.
ס'איז נישט געהייצט פון אינדערפרי. איז קאַלט און שטיל.
און ס'גייט די אַרבעט שטיל און שלעפעריק.
ס'קומט נאַכט, און זאָל שלעפט די ברעט אַראָפּ
פון אַלטן שלאָפבאַנק, טראָגט דעם שעניק און די קישן
און לייגט זיך, און ס'איז קיינער נישט מיט אים.
אַליין, צום ערשטן מאָל אַליין אויפן געלעגער,
און ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו אָנפילן די ליידיקייט
פון דעם, וואָס איז אַוועק. ס'איז קאַלט און שטיל.

אין יענער שטילקייט האָט זיך אָנגעהויבן גרייטן דאָס געפיל,
פון וועלכן ס'איז ד״ר פערז גרויסגעוויזקסן שפעטער:
מיין לעבן ציט זיך ווי דער שמאָלער טראָטואַר
ביים זייט פון ברייטן וועג.
נאָר ס'איז נאָך נישט געוואָרן ציטיק, און צו ענדע ווינטער
האָט זיך פאַרלאָפן נאָך עפּעס, וואָס האָט צערודערט אויף אַ וויל.
פאַרלאָפן זיך מיט לײזען. ס'איז געגאנגען שלעכט
אין שול מיט איר און ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט,
אַז מ'האָט געלאָזט דעם פאָטער רופן און געעצהט
מען זאָל איר ווייניקסטנס ביז איבער דעם עקזאַמען
אַ לערער נעמען אין דער היים. דאָס האָט גע־ייבט

זיך צו געזעגענען מיט זאַוולען און דער פידל,
און דאָס האָט זאַוולען איינמאָל אין אַן אָוונט קלאָר געמאַכט
אַליין ר׳ חיים לייב, און פריידע האָט פאַרטייטשט, אַז דאָס איז בלויז
ביז ליזע וועט זיך בעסערן. קאָן זיין – מען האָט געמיינט,
דאָס מיידל אָנשרעקן, נאָר זאַוול האָט זיך נישט געכאַפּט.
פאַרשטאַנען וואָס ער האָט געהערט און גרייט געווען צו גיין.
נאָר איידער ער האָט זיך אַ הייב געטאָן, איז צוגעפאַלן ליזע
און אויסגעשאָסן אַ געוויין. פון אַנהויב שטיל,
נאָר וואָס אַ ווייל אַלץ ביטערער און יאָמערלעכער,
דעם קאָפּ פאַרגראָבן אין זיין ברוסט, אים פעסט געהאַלטן,
ביז זי האָט אָנגעהויבן שרייען: – כ׳וויל נישט, ניין!
דאָס איז געווען אַלץ, וואָס מ׳האָט געהערט, און נישט די מוטער
זי נלעטנדיק, און נישט דער פאָטער מיט די שטרענגע רייד
האָט זי געקאָנט אָוועקרייסן. האָט זאַוול שוין אַליין
גענומען גלעטן זי איבערן קאָפּ און אַקסל, איינטענהן
פון לערנען זיך און פון עקזאַמען און פון פאַלגן טאַטע-מאַמע
(פון וואַנען האָבן זיך אַזעלכע רייד צו אים דערנומען?),
און זי האָט צוגעהערט און כליפּענדיק שוין שטילער
אים אָנגעקוקט אין טרערן און געגומען צוזאָגן,
אַז זי וועט בעסער ווערן – וועט שוין זאַוול זען אַליין!
האָט טאַטע-מאַמע אָנגעקוקט זיך, און ווען ס׳האָט דער פאָטער ווידער
גענומען רעדן, האָט ער שוין געזאָגט: – אַט זעסטו?
זאָלט זאַוול אויך דאָס זעלביקע. און ער וועט קומען,
אַז דו וועסט בעסער לערנען זיך. – דערמיט האָט זיך געענדיקט,
נאָר זאַוול איז דערנאָך אַרומגעגאַנגען מיט אַ זיסן ווייטאָק
און צערטלעכקייט צו אַלץ, אַז צייטנווייז פלעגט ער אַליין
ביי זיך אין שטוב די טריט זיינע נישט לאָזן הערן
און שפּרייזן שוועבנדיק אַזוי, ווי איבער שפּנוועב.
ביז איינמאָל האָט ער, שווימענדיק אַזוי, זיך אָנגעשלאָגן
אָן טיש ביי זיך אין צימער, האָט דערפילט ווי לעכערלעך
עס איז פאַר אים, אַ נידעריקן, שווערן – שוועבן אָט אַזוי,
און דאַן האָט ער אַ וואָכן צוויי געגנבעט צייט

ביים טאָטן פון דער אַרבעט, ביז עס איז געוואָרן פאַרטיק
אַ ראַניעצל פאַר ליזעס ביכער, קליין און שוואַרץ,
מיט קליאַמרעס מעשענע און ווייכע רימענטן.
אודאי האָט זי זיך געפרייט. נאָך מער צופרידן אָבער
איז ער אַליין געווען, און אפשר נישט אַזוי פון ליזען
ווי פון דעם צופאַל, וואָס דאָס ראַניעצל האָט ער געבראַכט
מיט דריי טעג פריער, איידער עס איז אָנגעקומען
דער זיידענער פיל-קוויטנדיקער שניפּס פון בעקאָן.
און דאָך האָט ער געזאָגט אַ ליגן: האָט געוואַרט דערמיט
אַ גאַנצע וואָך און דאַן אין הויז געקומען און דערציילט,
אַז דאָס האָט ער ערשט נעכטן מיט דער פּאָסט געקריגן.

דאָס אַלץ — און מער האָט קיין זאַך נישט פּאַסירט,
וואָס זאָל פאַרבלייבן אין זכרון אויף די טעג דערנאָך.
וואָס האָט זיך יאָ פאַרלאָפן, איז געווען פרעמדס
און אַנגערירט פאַרבייגייענדיק בלויז. אַזוי, למשל,
האָט מישא אויפגעמאַכט אַ קאַבינעט און אויפן טיר
אַ ברעטל אָנגעקלאַפט, אַז מיטוואָכס און שבתים
וועט ער באַהאַנדלען אָרעמע חולאים פאַר אומזיסט.
פון משהן איז אַ קלאָגנדיקער בריוו געקומען
פון אויסלאַנד שוין, מען זאָל אים שיקן אויף הוצאות
צו פאָרן קיין אַמעריקע. אין גאַס צווישן חברים
האָט דער און יענער חתונה געהאַט און איז אַרויס
פון אַלטן קרייז. אין שטוב דער טאַטע האָט אַלץ אָפטער
גענומען וואָרטשען, וואָס דער זון, שוין באַלד אַ דרייסיקער,
גייט אום אַזוי און טראַכט נישט פון קיין תכלית.
און ווייטער גאָרנישט. טעג אין רימערײַ, און אָוונטן —
אין גאַס אַמאָל מיט עמיצן פון די פאַרבליבענע חברים,
נאָר אָפטער דאָך אין שטוב אַליין — אַמאָל מיט טינט און פעדער
און צייטנווייז אויך מיט אַ בוך. נאָך אַלעמען האָט ער געהאַט אַ פעולה
און בעקאָס מי איז נישט אַוועק אומזיסט
אַפילו אויפן פרעמדן לשון. ביסלעכווייז פאַרשטאַנען

און אויפן רעשט זיך אָנגעשטויסן. און ס'איז גוט געווען.
אפילו זיך מיט מישאן איינמאָל אויפגערעדט
און אים געקאָנט דערציילן וואָס ער האָט געלייענט.
און דאָס — אַ בוך, די פידל און אַ שמועס ווען עס איז
אין הויז ביי זיי — דאָס איז געווען דער אָפּרו פון די טעג,
וואָס האָבן זיך געצויגן ווי אַ גרויער שנור.

כ"א. נאָך עפּעס איז פאַרגעקומען דורך דער צייט.
וואָס וואָלט מיט זאָוולען ווייניק געהאָט צו טאָן,
ווען נישט דאָס ברענגען טאַטע־מאַמע דאָרט אין הויז.
אויב קלענערע האָבן נישט געשפּילט אין פריידעס הויז,
ווען ס'איז איר אייגן קינד געגאַנגען צו דער חופּה,
האָט זי דערפאַר געזען, זיי זאָלן שפּילן
ביי חיה ריוועס אויף דער חתונה, וואָס זי האָט אויסגעריכט
ביי זיך אין הויז. דאָס איז געווען אויפן צווייטן ווינטער.
צוערשט האָט חיה ריווע מיטן חתן זיך אַראָפּגעלאָזט
צו זאָוולס מוטער אים באַווייזן איר משפּחה,
צי אפשר זאָוולען אויסשטעכן די אויגן, נאָר ווען פריידע
האָט צוגעזען, ווי אָפּט עס קומט אַריין אין קיך
דער הויכער יינג אין קעסטלדיקן ראָק און זעלנער־שטעל,
האָט זי געפרעגט, אויב דאָס איז נישט מיט מזל שוין אַ חתן.
און אויב אזוי, וויל זי אַליין די זכיה האָבן
די חתונה צו פראַוווען. חיה ריווע האָט געשיינט,
און זאָוול האָט אין גיכן אָנגעהויבן זען
ווי ס'שפּאַרט אַרויס ביי איר דעם בוזעם און די היפּטן
פון יאַקעלעך און קליידלעך, וואָס ער האָט געקענט
ביי פריידן אויף די אַקסל. דאַן האָט זיך אַ נייע דינסט
אין הויז באַוויזן, חיה־ריווע איז אַרומגעגאַנגען פריי
און זיך געפּאַרעט ווי אַ האלבע באַלעבאָסטע,
און באַלד איז אויך דער צוונט פון דער חתונה געקומען.
דער טאַטע האָט אַרויסגעלאָזט די הויזן פון די שטיוול,
און אָנגעטאָן דעם שבתדיקן ראָק, וואָס האָט געשמעקט

מיט קעראָסין, מיט וועלכן ס'האָט די מאַמע אים געריבן
אַ גאַנצן אינדערפרי. אַליין האָט זי זיך אַלץ געקליגט
דעם אויסגעציפּטן שייטל אויסצולייגן שפּאָרעוודיק
און צוגעדעקט אים מיט אַן אויסגעריבן זיידן טיכל,
וואָס זי האָט, איבערוואַרפנדיק אַ וועלט מיט זאַכן,
אַרויסגעשלעפּט פון קופערט. נאָכדעם האָט מען אָנגעטאָן
די קליינע ביילקע מיט די פּייכטע, פריש־געצוואָגענע
און גלאַטע האָר, אַרומגעוויקלט זי מיט אַ פּאַטשיילע,
די לאָדן צוגעמאַכט, אַ שלעסל אויפגעהאָנגען אויפן טיר,
און כאָטש דאָס מיידעלע איז שוין געווען אין זעקסטן יאָר,
האָט זי די מאַמע דאָך גענומען אויף דער האַנט
און מ'איז אַוועק אַזוי: דער ערשטער זאַוול,
נאָך אים דער טאַטע, נאָכדעם איציק און צו לעצט —
די מאַמע מיט דער קליינער אויפן האַנט. ס'איז נאַכט געווען,
אַ וואָלקנדיקע ווינטער־נאַכט, און ס'האָט אַ פייכטע קעלט
געיאָגט אין האַלז אַריין, און זאַוול האָט געשפּירט כּסדר
דעם קעראָסין־גערוך און האָט געוואוסט, אַז ס'איז נישט אמת,
ווייל ס'איז דער טאַטע הינטער אים געגאַנגען און דער ווינט
האָט אים געיאָגט אין פּנים. נו, זאָל זיין אַזוי!
אָט איז דער טאַטע זיינער אין דעם ראָק מיט קעראָסין,
די מאַמע אין דעם אויסגעריבענעם פּאַריק,
זיין ברודער איציק אין מונדיר, פאַר וועלכן ער,
דער רימער, האָט באַצאָלט פון זיינע פיר רובל אַ וואָך,
זיין שוועסטער ביילקע — דאָ זענען זיי אַלע,
און דאָס איז ער אַליין — זיין טאַטנס עלטסטער זון,
דאָס זענען זיי! אַריינגעפירט זיי אין דער גרויסער סאַליע
און זיך אַוועקגעשטעלט אין כּראָ־ט. איז צוגעלאָפן חיה ריווע,
אין ווייסן מיטן שלייער, און אַרומגעכאַפּט די מומע,
האָט ער זיך אָפּגערוקט. געשטאַנען אָן אַ זייט, געקוקט —
ביז פריידע איז אַרויס אין בלויען סאַמעט־קלייד
און גלייך צו אים: — דאָס איז דאָך אייער מוטער, זאַוול!
ערשט דאַן, ווען פריידע מיט דער מאַמען זענען שוין

בעזעסן אין אַ ווינקל און גערעדט, ווען ביילקע האָט געקייט
אַ שטיקל טאָרט פון פריידעס הענט און איציק פון אַ זייט
האָט נאָכגעקוקט מיט שעמעוודיקע אויגן ליזען —
האָט זאָל זיך אַרומגעזען און האָט דערפילט,
אַז כאָטש דער ווייסער קאַכלאויוון גליט
און ס'ברענט דער גרויסער בליצלאָמפּ — איז דאָ קאַלט
און ס'איז אומהיימלעך. זיצט דער טאַטע זיינער
צוזאַמען מיט אַ יידעלע אַ דאַרס מיט לאַנגע פּאות —
דער איינציקער, זעט אויס, אַן איינגעבעטענער פון חתנס צד —
און לעבן זיי ר' חיים לייב און ווייס נישט וואָס צו טאָן.
אַ דריי פּאָר יינגען דרייען זיך צרום און גרייטן זיך
צו טאַנצן מיט די מיידן. צווישן זיי דער חתן,
אַ שעמעוודיקער, אָנגעצויגענער, און קלעזמער גרימפּלען
און ס'טאַנצט זיך נישט. פּרוווט מישאַ זיך צונויפריידן מיט זיי
און מוז זיך שטילערהייט אָוועקרוקן צו אים,
צו זאָגן זאָל ער ... ס'האַלט שוין ביי באַדעקנס. וויינט די מאַמע
און פריידע וויינט, אין איבער אַלע חיה־ריווע,
און ווען דער חתן דרייט זיך שוין אונטער דער חופּה,
זעט זאָל, אַז די זאַכן זענען ענג אויף אים —
געליענע, זעט אויס. מען זעצט זיך אַרום טיש.
ער שפּירט דעם טאַטנס ראָק און ס פלאַמט דאָס פּנים,
נאָר קיינער קרימט זיך נישט — מסתמא דאַכט זיך בלויז
און ווייטער גאָרנישט. ענדלעך זוכט מען די פּאַטשיילע
און ביילקע ווערט אַרומגעוויקלט. פריידע שטייט ביים טיר
און מישאַ און די קליינע ליזע — אַלע גוט און ליב —
און אַז מען גייט אַרויס, ווערט זאָוולען אַזוי לייכט.
אַז ער גייט צו און נעמט אַרונטער פון דער מאַמעס הענט
דאָס שלאָפנדיקע שוועסטערל און טראָגט זי ביזן שטוב.

די סדרה חיה ריווע אָבער האָט זיך נאָכנישט אויסגעלאָזט
אין אָוונט פון דער חתונה. אַ פּאָר חדשים שפּעטער
איז זי אַריין מיט אַ יללה, אַז מען האָט דעם מאַן,

וואָס האָט געזאָלט אַ סטאָליאַר זיין, פאַרנומען אין אָסטראָג.
אַרויס איז ער אַרום ימים-נוראים-צייט, ווען חיה ריווע
האָט זיך געגרייט אין קימפעט, און אַ ווײַלע פאַר כּל-נדרי,
ווען ביידע זענען זיך געקומען ווינטשן אַ גוט יאָר,
האָט זאַוולס טאַטע שטיל געזאָגט צום יונגנמאַן:
– זאָל גאָט אייך צושיקן אַ בעסערע פּרנסה.
דערביי האָט חיה ריווע זיך צעיאָמערט אויפן קול,
נאָר אין אַ חודש נאָכן ברית האָט מען דעם מאַן
שוין ווידער איינגעזועצט. עס איז געוועז אַ משפּט
און ס'האָט געהייסן, אַז ער זיצט שוין רעכט. האָט חיה ריווע
דאָס קינד אָוועקגעגעבן ערגעץ און אַליין זיך אָנגעדונגען
צו פרעמדע פאַר אַן אַם. פלעגט קומען ווען עס איז
דעם קאָפּ פאַרוויינען און דורך טרערן צישען ביי'ז
אין זאַוולס ווינקל. פלעגט ער זיך אַרויסדרייען
און אָפּטראָגן פון שטוב. אַרויס אין גאַס אַריין,
ביין טריט ביי טריט, און אַז די טריט האָבן געקלאַפּט
אויף פּוסטע שמאָלע ברעטלעך, האָט עס נאָכגעקלאַפּט:

מיין לעבן ציט זיך ווי דער שמאָלער טראָטואַר
ביים זייט פון ברייטן וועג. –

דאָס זעקסטע קאַפּיטל

אין אָנהויב פון דעם פערטן זומער, ווען די נעכט
אין בלויען כשוף האָבן אָנגעפילט מיט פּאָרלעך די אַלייען,
וואָס ציט זיך צווישן לינדנביימער צו דער פעסטונג,
און אויף דעם ברעג פון טייך, האָט זאַוול אָפּגעזוכט
פאַר זיך אַליין אַ נייעם וועג. אין עק פון שטאָט,
וואו ס'האָט דעם קייסערס סאָד זיך אויסגעלאָזט, איז אויפן טייך
געוועזן אַ פּאַראָם, וואָס האָט גענומען פאַר אַ קאָפּיקע
אויף יענער זייט (צוריק — אומזיסט). פון דאָרטן האָט אַ שליאַך
געפירט אין שטעטל, צווישן דריי ווערסט אַוועק,
וואָס האָט זיך אויסגעלייגט אַרום די פּאָרטן און קאַזאַרמעס,
און שמאָלע וועגן האָבן זיך געצויגן צו די דערפער
און הויפן פריצישע, אויך זיי, די שמאָלע וועגן,
באַזעצט מיט הויכע טאָפּאָלן פון ביידע זייטן,
צי גאָר מיט ברייטע קאַשטאַנביימער. ס'האָט זיך פריי
דאָס פעלד געשפּרייט אויף אַלע זייטן, און ביינאַכט
האָט בלויז אַ היים-גייער געשפּאַנט וואו אויף אַ שטעג,
צי ס'האָט אַ פויערש פורל זיך געשלעפּט אַ סקריפּענדיקס.
און ווער עס איז געגאַנגען אָן אַ ציל פאַר זיך
האָט אין דער גרויסער צויבערלעכער שטילקייט, אין די קלאַנגען
וואָס קומען פון דעם פעלד, געפילט ווי ער זאָל גיין
מיט נאַכט ביים זייט ווי מיט אַ לעבעדיקן נפש,
און זאַוול האָט אַזוי פון דעם דערציילט:

עס האָט לבנה־שיין
צו מיר אַרײַנגעשײַנט.
מיך רופט אין פעלד אַרײַן
די נאַכט, מײַן גרויסער פרײַנט.

מיט שטערן־גאָלד באַצירט
האָט זי איר טונקל קלייד,
און גייט אַנטקעגן מיר
און רעדט צו מיר אָן רייד.

— דײַן נעכטן איז אין רויך
אַוועק ווי שטרוי, וואָס ברענט,
און ס'קומט דער מאָרגן אויך
צו דיר מיט פּוסטע הענט.

וועסט ווײַטער דײַנע זאָרג
באַהאַלטן טיף אין האַרץ,
ווי איך מײַן סוד פאַרבאָרג
אונטער אַ מאַנטל שוואַרץ.

נאָר נאָך די פאַלשע טעג
וועסטו נישט זײַן אַליין.
איך וועל דײַן שטילן וועג
מיט דיר אינאיינעם גיין.

זי רעדט צו מיר אַזוי
און פירט מיך בײַ דער האַנט
אין ווײַסן זילבער־טוי,
ווי אין אַ צויבער־לאַנד.

עס טאַנצן שאָטנס בלייך,
די שטילקייט זינגט איר ליד,

און פייכטע גראָזן ווייך
פאַרעלינגען מיינע טריט.

ביז שטערן-שיין פאַרגייט
אין ווייטן הימל וואו.
ווערט בלייך איר שטערן-קלייד
און ס׳בויגט דעם קאָפּ צו רו.

איך גיי ביז צו מיין טיר
מיט בלייכן ליכט באַשיינט.
כ׳ווייס, מאָרגן וואַרט אויף מיר
די נאַכט, מיין גרויסער פריינט.

און ווען ער האָט אין אָוונט זיך פאַרנומען מיטן וועג,
וואָס פירט איבערן טייך אויף יענער זייט,
איז ער געגאַנגען טריט ביי טריט, דעם קאָפּ געהויבן,
און האָט געפילט, אַז אַלץ — די ביימער, סלופּעס,
די הייזער און די גראָזן — אַלע קוקן זיי אויף אים
און זעען, אַז ער טראָגט אַ סוד מיט זיך,
אַ גרויסן, וויכטיקן, נאָר פון דעם סוד אַליין
און פון זיין גרויסן פריינט ווייס קיינער נישט
און וועט נישט קיינמאָל וויסן.

ווען ער האָט דערנאָך
אַרום שבועות-צייט דערהערט, אַז בעקא קומט
און מיט אַ קינד, איז אים אַפילו איינגעפאַלן
אַ זאָג אַזאַ: — אָט לאָמיר זען! — און גייענדיק אהין,
געגאַנגען נישט אַליין, נאָר נאָך פון עמיצן באַגלייט,
וואָס וועט, אַ נישט-געזעענער, אים זיין אַן אָנלען אין אַ נויט.
די פרייד פון בעקאן, שטיל און אָפן אים אַנטקעגן,
האָט אים צעמישט. געהאַלטן אים פאַר בײדע הענט,
פאַרקוקט אים אין די אויגן, צוגעלאַכט פון גליק

און נאָכאַנאַנד גערעדט: – וואָס מאַכט איר, זאַוול!
אָט זע נאָר, ער איז אַלץ דערזעלבער. מאַמע, מאַמע,
אָט איז דאָך זאַוול דאָ! נו, זעצט אייך, קומט!
אַראָפּגעזעצט אים אויף דער אָטאָמאַנע נעבן זיך,
געטוליעט זיך צו אים, און מיטן האָט די אַם
דאָס קינד, אַ יינגעלע, אַריינגעבראַכט, האָט זי צו אים
דאָס צוגעטראָגן, זיך געפריידט מיט ביידן גלייך,
און ער האָט זיך פֿאַרלוירן פֿאַרן קינד, געשמייכלט
און נאַריש מיטן צונג צו דעם געקלאַפּט. ערשט ווען דאָס קינד
איז ווידער ביי דער אַם געווען און בעקאַס אויגן האָבן אַלץ געשיינט,
האָט ער זיך צוגעקוקט צו איר: נאָך לייכט און דין
ווי גאָר אַ מיידל, אָבער איבער אַלץ אין איר
איז צוגעקומען אַזאַ וואַרעמע און גוטע ווייבקייט
און ס'איז אים איינגעפֿאַלן מיטאַמאָל: ער וואָלט געוואָלט
זי זען זיך אָנבויגן איבערן וויגל פֿונם קינד,
די ווייסע ברוסט אין מיילכל, אירע האָר צעשאָטן
און אין די אויגן אַזאַ פֿייכטקייט – וואָס וואָלט ער געטאָן?
נו, טאַקע, וואָס? ער וואָלט זיך אויסגעצויגן אויף דער ערד,
צו פֿוס ביי איר געלעגן און געקוקט – דאָס אַלץ.
און זיצנדיק אַזוי, קוקט ער זי אָן פֿאַרחושט,
ביז בעקאַ כאַפּט זיין בליק: — וואָס קוקט איר אַזוי, זאַוול!
נאָך איידער ער האָט צייט זיך צו פֿאַרלירן
הערט ער אַליין דעם ענטפֿער נישט: – איר זענט געוואָרן שיין!
און בעקאַ הויבט אָן לאַכן, לאַכט מיט אַזאַ פֿייכטקייט
אין יעדן קלאַנג און נעמט אַרום זיין אַקסל
און טומלט: — מאַמע, זאַוול מאַכט דאָך קאָמפּלימענטן! —
און ס'דאַכט זיך – טרערן קלינגען אין איר קול.

דאָס נחת איז געווען גרויס אין הויז – און אַלץ דורך איר.
איז בעקאַ אומגעגאַנגען ווי אַ בת־יחידה, און די קורצע צייט,
וואָס זי איז אין דער היים געווען, האָט זי פֿאַרלאַנגט,
אַז זאַוול זאָל אַריינקומען כאָטש יעדן צווייטן טאָג.

עס איז געווען מאָדנע – דאָס פאַרהאַלטן זיך פון זיי.
כאָטש ער האָט נאָכן ערשטן אָוונט אויסגעשפּירט,
אַז ס'איז נישטאָ זיך וואָס צו שרעקן, האָט ער דאָך
זיך נישט באַשלאָסן צו פאַרלאָזן פאַר דער טיר
דעם צווייטן, נישט־געזעענעם, וואָס האָט באַגלייט אים.
אַ ביסל – ווייל ס'איז דאָך געווען זיכערער,
און מער נאָך, ווייל עס וואָלט געווען אומטריי פון אים
צו לאָזן יענעם אויף דער גאַס. איז יענער גלייך מיט אים
געזעסן צווישן אים און בעקאן אויף דער סאָפע, האָט שפּאַצירט
אין מיטן, צווישן אים און איר, אין גאַס,
און בעקא האָט אין זאַוולס שטייפקייט, אין דעם שטאָלץ,
וואָס האָט געווייט פון אים, געשפּירט, אַז עפּעס פעלט
אין זאַוולען פון אַמאָל און בלינדערהייט געזוכט
זיך איינקויפן צוריק ביי אים אין פריינטשאַפט.
אַזוי האָט זי אַן אָוונט איינמאָל אויפגעכאַפּט אַ בליק
פון ליזען אויף איר לערער און אַ רוף געטאָן זי, פרעגנדיק:
– דו האָסט אים ליב? – די קליינע האָט צוערשט
געענטפערט פשוט: – יאָ. – נאָר בעקא האָט זי צוגעהאַלטן
און נאָכאַמאָל: – דו האָסט אים זייער ליב?
דאָ האָט דאָס מיידל שוין אַראָפּגעלאָזט די אויגן,
און בעקא האָט זי צוגעצויגן, גלעטנדיק דעם קאָפּ
און אָנגעהויבן: – גוט אַזוי! מען דאַרף אים ליב האָבן.
אַזאַ ווי אונזער זאַוול דאַרף מען ליב האָבן. –
ער האָט עס צוגעהערט און גאָרנישט. בלויז געפילט
אַ קוש צו טאָן די קליינע און זי אָפּלאָזן.
און ווידער שמועסן געפירט, און אַז מ'האָט אָנגעזאָגט,
אַז בעקא מיט דער מאַמען און מיט ליזען פאָרן אָפּ
אויף זומער אין די וועלדער, האָט ער בלויז אין זיך
אַ זאָג געטאָן צום אַנדערן: – איז בלייבן מיר אַליין...
און דאָך דערנאָך, אין פעלד אַליין שפּאַצירנדיק,
צוזאַמען מיט די גוט־באַקאַנטע קלאַנגען פון דער נאַכט,
געהערט אַמאָל ווי הינטער אים אין ווייכן פינסטער

זאָל נאָכגיין טריט בײַ טריט אַ יונגע מאַמע, שעפּטשענדיק:
— אַזאַ ווי אונזער זאָל דאַרף מען ליב האָבן..
און אפשר איז עס נאָר די נאַכט אַזוי געווען.

דאָס פרעמדע, וואָס האָט אָפּגעשיידט פון גרויסן פריינט,
איז נישט געקומען מיטאַמאָל, נאָר שטילערהייט
פאַרגנבעט זיך, אַרומגערינגלט אים מיט רייד
און אומרויִקן שאָרכן ווי פון בלעטער אין אַ גאָרטן,
כאָטש אין דעם אַלעמען האָט ער צוריק דערמאָנט זיך
ערשט דעמאָלט, ווען די פרעמדע זאַך איז שוין געווען אַרום
און אים געהאַלטן אַ געבונדענעם. באמת —
וואָס איז דאָס פאַר אַ נאָווינע צו הערן ווי די מאַמע
קומט אָנגעלאָדן מיט אַ פּאַק מיט נײַעסן פון מאַרק?
איז ער מחויב אויסצוהערן אַלץ? מעג זײַן אַפילו,
אַז דאָס מאָל איז עס נישט פון יקרות אויף קאַרטאָפל,
און נישט פון דעם, ווער ס'שלעפּט זײַן ווײַב צום רב,
און נישט פון ייִדענעס, וואָס האָבן זיך צעשלאָגן אויפן מאַרק,
נאָר פון קייסאָרים, וועלכע קריגן זיך —
איז וואָס דער חילוק? שלאָגן זיך קייסאָרים.
און אויב אַפילו ס'האַלט דערבײַ, אַז אונזער קייסער אויך
זאָל זיך אַרײַנמישן — איז זאָל נישט קיין שלעגער
און ס'אַרט אים נישט דער קייסער. נישט ווײַל דורך די יאָרן
פון שמועסן אויפן בולוואַר, פון רייד אין קרײַז
און לייענען אין ביכלעך איז ער אויפגעקלערט געוואָרן
און האָט עפּעס צום קייסער. ס'איז דאָך בלויז פון ביכלעך,
און שווער זיך פאַרצושטעלן יענעם ווי אַ מענטשן,
וואָס לאָזט זיך ליב האָבן, צי פײַנט האָבן. אַ קייסער —
אַזאַ נישט-מענטשלעכע און ווײַטע זאַך — וואָס גייט ער אָן?
און אויב ער וויל זיך שלאָגן — וועט מען שרײַבן אין די בלעטער
און זאָל וועט עס לייענען. די מאַמע זאָגט בײַם טיש:
— געלויבט דער אויבערשטער, וואָס כאָטש דער ייִנג אַליין
האָט נאָך געהאַט אַ ביסל שכל. — זאָגט אַזוי און קוקט

מיט פאַרוואורף אויפן טאַטן, וועלכער ברומט אַרויס:
– עס, ווייס איך דאָרטן וואָס די בלעטער שרייבן.
דאָס רעדט זיך וועגן משהן. אָבער משה אויך
איז ערגעץ איבער ימים ווייט און ווייטער נאָך פון אַלץ,
וואָס שרייבט זיך אין די בלעטער. און דערווייל
בליט־אויף דער זומער אין זיין פולער צייטיקייט.
אין גערטל פאַרן פענסטער שטייען געלע „רויזן״ ווי די טעלער
מיט פעטע בלעטער אומגעזוימט און אָנגעזעצט געדיכט
מיט שוואַרצע קערעלעך. עס פאָרן דורך אין מאַרק אַריין
די וועגענער מיט פרישן היי, אַ שטאָק די הייך,
און ס׳טראַכט די מאַמע קוקנדיק, אַז ס׳איז שוין צייט
די שעניקעס איבערצושיטן. שבת נאָכן עסן
פאַרנעמען זיך די יונגע לייט, אָנשטאָט אין קייסערס סאָד,
אין סאָד צום אַלטן גוי אויף יענער זייט פון שטאָט,
וואו ס׳שטייען שוין די פולע קערב מיט אויבס און ס׳שמעקט
מיט פייכטקייט פון די שמאָלע סטעשקעס. און די נעכט
אין דרויסן זענען וואונדערלעך, יאָ, וואונדערלעך אין זייער בלוי
און פרישער קילקייט – ווען מען אַרט עס פאַר די רייד
פון ווייבער אויפן מאַרק און פאַר דאָס שרייען פונם יינגל,
וואס לויפט אַרויס מיט בלעטער אויפן גאַס?
צי קען דען זאָל נישט די טאַכטער פון דעם דרוקער,
וואָס דרוקט דאס בלאַט אין הויף דאָרטן, פון וואַנען
דער יינגל איז אַרויס נאר וואס?
ביז פון דער באַן
און פון די לאַגערן אַרום האט זיך גענומען ציען
אַ לאַנגע קייט פון זעלנער איבערן שאָסיי, און יעדן טאג
אַלץ נייע הילכעדיקע מאַרשן פון אָרקעסטערס
פאַרויס די פאָלקן האָבן פון די ווייטסטע גאַסן
די קינדער צום שאָסיי אַרויסגערופן, און געגאַנגען
איז פאָלק נאך פאָלק, באַגלייט פון ביידע זייטן
מיט באַרויסער פאַרשמירטער קליינוואַרג, און פון פענסטער,
פון טירן און פון גאַסן האָבן נאָכגעקוקט די גרויסע.

אין דאָן דאָס בלאַט מיט גרויסע ווערטער און ווען שפּעט נאָכמיטאָג —
עס איז געווען פרייטאָג — האָבן מאַמעס זיך אַרויסגעלאָזט
די קינדער זוכן אויסצוצוואָגן זיי לכבוד שבת,
איז מען געלאָפן מיט דער גאַנצער לענג פון דעם שאָסיי,
וואו זעלנער, וועגענער, האַרמאַטן, איינגעשפּאַנט
אין דריי פּאָר פערד, האָבן געשלעפּט זיך נאָכאַנאַנד,
און מ'איז געלאָפן נישט ווי זיי צו נעמען אויסצוצוואָגן,
נאָר ווי צו ראַטעווען פון עפּעס אַ בהלה. אויף דער נאַכט,
פון דאַוונען קומענדיק, האָט שוין דער טאַטע אויסגערעכנט,
ווער ס'דאַרף זיך מאָרגן צושטעלן צום קאָמענדאַנט,
און נאָכן עסן האָט זיך זאַוול, גאָר ווי אין די אַלטע צייטן,
אַוועקגעלאָזט אין גאַס. אָט פּשוט זיך פאַרבענקט נאָך מענטשן,
געוואָלט זיי הערן רעדן, אומגיין צווישן זיי
און זיין מיט אַלעמען. זעט אויס, אַז וואָס ער האָט געהערט
אין גאַס האָט אים נישט גוט געטאָן, ווייל מאָרגן פרי,
ווען אַלע האָבן זיך אַוועקגעלאָזט צום פעלד, צו די גערופענע,
איז ער געבליבן אין דער היים, ווי זיך באַהאַלטנדיק
פאַר דעם, וואָס קאָן אים ווידער טרעפן אויף דער גאַס.
אין אמתן האָט ער געוואוסט, אַז ס'וועט נישט העלפן,
ווייל וואָס ער האָט אין בוך געלייענט, איז געווען טויט,
און ער האָט אָנגעהויבן קוקן אומבאַוועגלעך אויף די שורות
און גאָר זיך וואונדערן אויף דעם, ווי אָט די שוואַרצע צייכנס
באַדייטן לעבעדיקע קלאַנגען, ווערטער און געדאַנקען,
פון וועלכע ס'קלאַפּט אַ האַרץ, און ס'איז אים איינגעפאַלן,
אַז ערגעץ שטעקט אַ ליגן דאָ, און די, וואָס האָבן אויסגעטראַכט
די שוואַרצע צייכנס, נאַרן אָפּ די וועלט מיט עפּעס,
נאָר קיינער ווייסט נישט, וואו דער ליגן שטעקט.
ס'איז שפּעט געוואָרן, עלף און צוועלף אַ זייגער —
און קיינער איז נישטאָ, האָט ער נישט אויסגעהאַלטן מער.
אַרויס אין גאַס, און פון דער ווייטן הערנדיק
די קלאַנגען פון אָרקעסטער, איז ער שטיין געבליבן אָן אַ זייט
און זיך גענומען צוקוקן. מען האָט אויפן שאָסיי

JEWISH

געפירט אַ פּאַרטיע, אויסגעשטעלט צו פירן אין אַ ריי,
באַבערדיקטע און שווערע פויערים און יידן,
פון פאָרנט און פון הינטן זעלנער, און ביים זייט,
ווי פראַנזן הענגענדיק אַרום אַ גלייכער שטיק —
צעוואָרפענע, צעהיצטע יידענעס און פויערטעס און קינדער,
און אויב ס'האט עמיצער געוויינט אדער געשריגן צווישן זיי,
האט דער אָרקעסטער עס פאַרהילכט און פאַרטרומייטערט
איז ער געשטאַנען אָן אַ זייט, זיך צוגעקוקט אַ ווייל
און זיך צוריק אַהיים געלאָזט, ווי מורא האָבנדיק
מען זאָל אים דא נישט כאַפּן, נישט דערוויסן זיך,
אַז ער איז דאָ געווען. צוריק דאָס בוך אין האַנט גענומען,
און שפּעטער, ווען מ'איז אָנגעקומען, און די מאַמע
האָט נאָך אַ לאַנגן וואַרטן אומגעקערט זיך מיטן טשאָלנט,
איז ער ביים טיש געזעסן און זיך צוגעהערט צו דעם,
וואָס האָט זיך דעם פרימאָרגן אָפּגעטאָן אין שטאָט,
ווי ער וואָלט קיינמאָל קיין זאַך נישט געזען. מ'האָט צופּגעגעסן,
מ'האָט נאָך פון טיש נישט אויסגערוימט, ווען אין דער טיר
האָט זיך באַוויזן חיה ריווע: — נו, און איצטער, מומע?
אַז וואָלט אים כאָטש די ערשטע קויל געטראָפן דאָרט!
די מאַמע האָט אַזש אויסגעשריגן: — שטילער, דו!
נישט אין אַ בייזער שעה אַרויסגערעדט! — נאָר יענע האָט געקוקט,
זיך איינגעגראָבן מיטן רוקן אין אָשאַק פון טיר
און זאָוול האָט דערזען, ווי ס'פלאַמט איר פּנים,
דאָס מויל איז אויסגעקרומט און ס'הויבט זיך נישט די האַנט
אַ וויש צו טאָן די טרערן פון די באַקן. שטייט אַזוי,
ביז ס'קומט די מאַמע צו און נעמט זי ביי דער האַנט:
— וואָס שטייסטו? זעץ דיך! — זעצט זי זיך אַוועק
און רעדט אין זיך אַריין: — וואָס וועט שוין איצטער זיין?
וואָס קאָן שוין איצטער פון מיר ווערן, מומע?
די מאַמע זאָגט עפּעס, נאָר זאַוול ווייסט, אַז ס'איז נישט דאָס,
און ער אַליין, כאָטש ער וואָלט עפּעס זאָגן — און ער וויל,
פון ;ינט זי איז געשטאַנען ביי דער טיר אַזוי — ווייס אויך נישט וואָס.

ער ווייס נישט וואָס. און קיינער ווייס נישט. אַלע שווייגן,
שוין בעסער אָפּצוטראָגן זיך. בײַם טיר טוט ער אַ זאָג:
— אַ גוטן טאָג דיר, חיה ריווע! גאָר אַ גוטן טאָג
אין מיטן שבת! דרייט זי אויס דעם קאָפּ צו אים,
אַ הויב די אַקסל און אַ שאָקל מיטן קאָפּ — און ער איז שוין נישטאָ.
בעגאַנגען איבער גאַסן. אויפן פּלאַץ בײַם צערקווע
דערזען אַן עולם און זיך אָפּגעשטעלט. זיך צוגעהערט
ווי עמיצער אין אַ מונדיר האָט הויך גערעדט
פון ציגל-פּלויט אַראָפּ. דערהערט מוזיק אין גאַס
און נאָכגעגאַנגען. פּלוצלינג זיך פאַרבענקט אַהין,
צום ווייסן הויז, וואו ס'זיצט די מוטער מיט די קינדער
און שבתדיק איז דאָרט. אין מיטן וועג דערמאָנט זיך,
אַז מ'איז אַרויסגעפאָרן אין די וועלדער. זיך פאַרקירעוועט
צו מישאס קאַבינעט. עס זיצן קראַנקע דאָרט.
וועט ער זיך אויך אַוועקזעצן און מישא וועט אַרויס
און זאָגן עפּעס. צוגעקומען, אָנגעקלונגען, נאָר די טיר
האָט קיינער נישט געעפנט. ס'איז געוואָרן טונקל.
דערמאָנט זיך אָן פאַראַז, געטאַנץ אין קעשענע
צו ס'איז פאַראַן אַ קאָפּיקע. פאַראַן. ער דאַרף נישט מער
די קעשענעס אויסליידיקן אויף שבת. צוגעקומען,
און זעלנער האָבן אים געפרעגט, וואוהין ער גייט?
— שפּאַצירן. — פּראָסט אַזוי געענטפערט, גאָר פאַרגעסנדיק
די שרעק פאַר ביקסן. — קיין די שטאָט פאַר דיר?
פאָר ווייטער! — דעמאָלט ערשט דערשראָקן זיך,
גענומען שטעלן פיס און אָפּגעכאַפּט דעם אָטעם
שוין צווישן מענטשן אויף דער גאַס. אַ רמגעדרייט זיך
ביז וואַנען די פאַטרולן האָבן אָנגעהויבן טרייבן.
אַהיים געקומען, נישט געגעסן, נישט קיין לאָמפּ געצונדן
און אויסגעצויגן זיך אויפן געלעגער. שאַ, זאָל שטיל ווערן!
איצט דאַרף מען איינהאַלטן די בורעניש, וואָס בורעט,
און זאָל עס שטיל ווערן אַ ווײַלע. נאָכדעם דאַרף מען זיך
פאַמעלעך צוקלייבן אַהין, וואו ס'ליגט באַגראָבן

דער וואָרצל פון דער פיינלעכער נישט-גוטקייט, אָנגעמען
אַזוי פאַרגנבעט, אונטערגראָבן זיך מיט פינגער,
און אַז עס וועט שוין זיין אין פויסט איינגאַנצן — מיטאַמאָל
אַ ריס טאָן און אַרויס צום שוואַרצן יאָר! אָט ווי מען רייסט
אַ ווילד געוויקס אַרויס מיט אַלע וואָרצל-פעדימלעך.
איז — ליגט ער, און די פינגער גראָבן זיך אין דר'ערד
אַלץ טיפער, גנבישער און ס'איז משונה-גוט
צו טאַיען זיך אַזוי און וויסן, אַז אָט באַלד
איז אַלץ אין האַנט, און אָט! — פאַרשרפעט זאָל עס ווערן! —
גליין זיך אַזש איבערגעקוליעט. ליגט ער אויף דער ערד
און האָט הנאה פון דעם שטיקל אַרבעט — און אין האַנט
איז גאָרנישט. גאָרנישט, ליידיק... און אין מח גייען אום
צוריק די אָפגעריסענע און פרעמדע שטיקער אומרו,
און מיד איז ער. ער ווייס נישט ווי אַזוי און וויל נישט מער
זיך ראַנגלען — זאָל זיך טאָן מיט אים וואָס טוט זיך,
און אויס! עס קלאַפּן אין די אויערן האַרמאַטן-רעדער
אויף שטיינער פון שאָסיי — זאָל קלאַפּן ווייטער, זאָל עס!
און דאָרטן אויפן פעלד האָט ער געזען אַמאָל
ווי זעלנער שיסן פון האַרמאַטן. יאָ, געיועז אַ חדר דאָרט,
דער רבי פלעגט אַוועק אויף האַלבע טעג פאַרקויפן טינט,
פאַרשיידענע קאָלירטע טינט, וואָס ער צוזאַמען מיט דער רביצן
האָט אין דער היים געמאַכט — און זיי, די ייִנגלעך, פלעגן בלייבן
און לויפן אויפן פעלד און קוקן ווי די זעלנער שיסן
פון די לאַנג-נאָזיקע האַרמאַטן. טראַך-טאַ-טראַך-טאַ-טאַ.
אַזוי אויף אַ מלחמה אויך. עס קלאַפּט פון אַלע זייטן,
דערנאָך ווערט שטיל, דערנאָך באַווייזט זיך פון דעם שונאס זייט
דער גלית מיטן ג־ויסן פאַנצער, ווי דער רייטער
אין אייזן אָנגעטאָן, וואָס אויף די בילדער, און אַנטקעגן אים
קומט אָן דער דוד מיטן שטיינדל און דער גלית פאַלט
און אָט-אָ טראָגט מען אים אַ טויטן. נאָכדעם איז די שטאָט
באַלאַגערט פון אַרום און מאַמעס וויינען אויף די קליינע קינדער,
וואָס בעטן ברויט און האָבן נישט. און דאָ ביים ליכטל

זיצט אויך זיין מאַמע אויף אַ קלעצל אויף דער ערד
און ס'טריפט די ליכט און ס'טריפן אירע טרערן אויפן טייטש-חומש.
זי וויינט און יאָמערט אויפן קול. און ביים אַשאַק פון טיר
שטייט חיה ריווע אָנגעשפאַרט מיט אַ צעקרימטן מויל
און אירע באַקן זענען ברודיק-נאַס. און אויף אַ פעלד
ליגט ערגעץ אַ דערשאָסענער דער מאַן אירער, דער מאַן
אין קעסטלדיקן אָנטאָן, וועלכער קומט זיך בענטשן פאַר כּל נדרי,
און זאָל ליגט, און זאוול וויינט – אויף חיה ריוועס מאַן,
צי שוין אויף זיך אַליין, אויף אַ דערשאָסענעם אין בלוט –
פאַרוואָס? – וויינט ער – פאַרוואָס האָט אים געקומט
מען זאָל אים הרגענען, אים זאַוולען הרגענען אַזוי
אומזיסט אומנישט, פאַרוואָס?
עס האָבן אינדערפרי
די גלאָקן זיך צעקלונגען אין די קלויסטערס,
פאַרביי די פענסטער זענען פון די הינטערגאַסן
די גוים דורכגעגאַנגען שטיל און זונטאָגדיק,
נאָר ס'האָט דער טאַטע אויך זיך נישט געקאָנט באַשליסן
צי עפענען די רימערייי צי ניין. אָרום אַזייגער צוועלף
איז פון דעם וויסן הויז די דינסט אַריין און אָנגעזאָגט:
– די באַלעבאָסטע האָט געבעטן דעם הער זאוול קומען
געזעגענען זיך מיט די קינדער. – זיך געזעגענען, צו וואָס?
איז ער דאָס מיידל נאָכגעגאַנגען, אָנגעקלונגען אין דער טיר
און נישט געקוקט ביז ער האָט זי דערהערט זיך עפענען
און עמיצער האָט אים גענומען ביי דער האַנט. אַ קוק געטאָן
און אויפגעציטערט: נאָר אָן אָפיצער! האָט מישא זיך צעלאַכט,
אַריין מיטן געלעכטער צו דערציילן בעקאַן
ווי ער האָט אָנגעשראָקן זאַוולען, האָט זי אויך געלאַכט,
געשפאַסט פון אים, דעם גענעראַל פאַן יאכענפלאסטער,
האָט זאוול מיטגעלאַכט, געשעמט זיך און געפילט,
אַז אַלע שעמען זיך. ביז פריידע קומט אַריין מיט ליזען,
פון גאַס געקומען, וואו מען איז געגאַנגען איינקויפן,
און ליזע לויפט צו אים, און אויסגעוואַקסן איז זי,

אַ גרויסע מיידל שוין, און ברוין אַזוי דאָס פּנים
און שעמעוודיק די האַנט אַנטקעגן טראָגט זי. זאַוול וויל
זיך צוזעצן מיט ליזען — זיכערער מיט ליזען,
ווי מיטן לאַכן פון די אַנדערע, — נאָר ס׳קומט די מוטער צו
און פרעגט זיך שטיל: — וואָס מאַכט איר, זאַוול?
דער ברודער, דאַנקען גאָט, אַוועק באַצייטנס?
— אַוועק, — זאָגט זאַוול. ווערן אַלע שטיל
און קוקן נאָך ווי פריידע פּאַדעט אום און ווייסט נישט וואָס
אין האַנט אַריין צו נעמען. בלייבט זי שטיין אַזוי
אין מיטן שטוב, וויל זאָגן עפּעס, נאָר די אויגן ווערן פול
און טרערן רינען אויפן פּנים, רוקט מען צו אַ שטול,
אַוועקגעזעצט, און ביידע קינדער שטייען איבער איר
און רעדן מיטאַמאָל, אַז בעקא פאָרט צום מאַן אַהיים,
אַז מישא איז אַ דאָקטאָר — ביידע רעדן, און ס׳קומט אויס,
ווי פון די שטימען זייערע זאָל לויז ווערן דער קוואַל
פון אירע טרערן, און זיי גיסן זיך שוין אויף די הענט,
די קינדערס הענט ביי אירע ליפּן. ווידער ווערט זי שטיל.
פרוווט אויפהויבן די אויגן און צעשמייכלט זיך
מיט ציטערדיקע ליפּן; אָבער נאָך אַ כליפּ, און מיטן קאָפּ
אין ביידן איינגענאָרעט בלייבט זי זיצן:
זי — זיי מיט ביידע הענט אַרומגענומען ביי די גאַרטלען,
און זיי — איר קאָפּ אין אַקסל האַלטנדיק. אַ ווייל אַזוי,
ווי אַ פאַרגליווערט בילד, ווי ערגעץ פון אַ בוך אַרויס.
און זאַוול זעט די פּנימער פון זון און טאָכטער
און זעט דעם ציטערדיקן רוקן פון דער מוטער
און זעט די אַנגסט אין אירע הענט אַרום די גאַרטלען זייערע,
און בלייבט פאַרגלומט אויף זיין אָרט און קאָן די אויגן
נישט אָפּרייסן פון אָט די דריי. עס נעמט זיך דאַכטן מיטאַמאָל,
אַז גאָר די נאַכט מיט אַלע זעענישן און דער טאָג פאַר דעם
און טאָג, וואָס פריער נאָך — זיי וויגן זיך אין אים,
ווי כוואַליעס אויף אַ ברויזיק וואַסער, שלאָגן זיך
און באַלד וועט ער זיך אויך צעוויינען. יאָ צי ניין?

ער וועט עס נישט! ער שטיקט די ברויזעניש צוריק
און ס'רוישט אין קאָפּ, און דער פאַרשטיקטער אויסגעשריי
צעפֿלייגט זיך און צעבּרעקלט זיך אין טויזנט קולות
און ס'רודערט זיך אין אים. ווען ער וואָלט איצט געקאָנט
אין גאַס אַרויסלויפן, אַוועקנעמען די אויגן פון די דריי
און לאָזן אויסוועפּן דאָס טומלעניש — ווען ער וואָלט נאָר געקאָנט, —
איז ערגעץ דאָרטן שוין פאַראַן דער קלאַנג,
אָט יענער, וואָס האָט אים געפעלט אין אומרו,
און אָנגעכאַפּט דעם קלאַנג, וואָלט ער שוין ווייטער אים געפירט
און זיך געפינען. שטייט דערווייל די מוטער אויף,
דערזעט דאָס פּנים זאַוולס, לויפט איר דורך אַ דאַכטעניש,
אַז אָט־אָ גייט זי נאָך אַ תּענית פון דער שוהל,
אַן אויסגעוויינטע און דערלייכטערטע — אַ שאָטן בלויז אַזאַ —
און זי פאַרהאַלט זיך נעבן אים, רירט אָן זיין אַקסל
און גייט אַרויס. אַן אויפגעכאַפּטער שפּרינגט ער אויף
און זאָגט: ער וועט שוין גיין. ער דאַרף שוין גיין אַצינד.
געזעגנט מען זיך. מישא נעמט אים אין די אָרעמס
און קושט אים. נאָכדעם בעקא. בעקאַ אויך אַזוי,
און זאַוול שפּירט דער קליינער ליזעס אויגן אויפן רוקן,
ווען בעקא קושט אים. איצט רופט מען אַריין די מוטער.
— אַ גוטן טאָג! — זאָגט זאַוול. — ניין, וואו גייט איר?
זי קוקט אים אָן אַזאַ צעטומלטע, ווי מיט זיין גיין
זאָל עפּעס אָפּטאָן זיך פון הויז, ווי עמיצער זאָל מיטאַמאָל
פון אַלע טירן די מזוזות אָפּרייסן. — וואָס גייט איר שוין?
זי בעט זיך פּשוט: — בלייבט, וואָס איילט איר זיך?
פאַרבלייבט ער, העלפט זיי פּאַקן, היט זיך אָפּ
נישט אָנצוטרעפן מיט די אויגן די, וואָס האָבן זיך
מיט אים געזעגנט. ביז דער פאָטער קומט צוגיין.
דערציילט פון גענעראַל, וואָס מישא גייט אין זיין דיוויזיע,
פון אָנגעלאָף פון כלערליי פּאָדראַטשיקעס אין שטאַב,
מען רעדט אַזוי ביים גאַנצן עסן, איינגעהאַלטן, שטייף,

און ווי מען גיט זיך נאָר אַ הויב פון טיש, זאָגט זאַוול,
אַז איצט מוז ער שוין גיין — און גייט.

אַרויס אין גאַס און נישט געגאַנגען, נאָר געשפּרייזט,
כּמעט געלאָפן, יאָגנדיק זיך נאָך דעם קלאַנג,
וואָס דאַרף אים אָנקומען פון ערגעץ. נישט געזען
די מענטשן אויפן וועג, דעם טומל און די מאָדנע בליקן,
וואָס ציען זיך נאָך אים. שוין אָנגעהויבן שפּירן,
ווי פון דער ברויזעניש אין אים און פון דער לופט צוזאַמען
קומט עפּעס אויף און שוין אין האַנט געהאַט די פידל
און אָנגעהויבן הערן... וואָס אַזוינס — וואָס שפּילט עס?
ער ווייס נישט, נאָר עס שפּילט און שפּילט פון אים אַרויס
דאָס אַלץ, וואָס האָט קיין ווערטער נישט און מאַכט עס לויז אַזוי
און מאַכט אים לייכט. און דאָס איז דאָך דאָס גוטסקייט פון דער פידל,
וואָס ווען קיין ווערטער קומען נישט, רעדט זי פון זיך אַליין
און עפנט דאָס באַהאַלטנסטע, דאָס נישט-פאַרשטענדלעכסטע,
ווי ס'וואָלט געווען קלאָר אַזוי און פּשוט. זאָל זי רעדן!
פון גאַס אין גאַס אַזוי, פון קלאַנגען אַ געטראָגענער,
ביז ס'נעמט זיך אויסלאָזן און ער ווערט מיד.
ס'הייסט נישט די פיס. זיי טראָגן אַלץ ווי פריער
און אפשר שנעלער נאָך. נאָר אינעווייניק איז ער מיד
און אין דער מידקייט אויך איז דאָ אַ צוזאָג. נאָך אַ ווייל
אַזוי בעלאָפן און מען קען שוין באַלד כּמעט מיט ווערטער
דאָס אָנכאַפּן. אַ ווייטאָק איז עס, נאָר נישט זיינער.
דאָס הייסט — יאָ זיינער, ער איז דאָ אין אים,
דאָך וואוינען וואוינט ער נישט אין אים, נאָר דרויסן
און קומט צו אים פון דרויסן. נישט ווי אַלע מאָל.
ווייל אַלע מאָל האָט עמיצער געטאָן עפּעס צו אים,
צו זאַוולען, און ס'האָט זאַוולען וויי געטאָן. בלויז אים
און ווייטער קיינעם נישט. און היינט איז עס נישט ער.
ער — גאָרנישט. אָבער עמיצן — דער מאַמע מיט די קינדער,
דער גאַס, דער שטאָט און אפשר גאָר דער גאַנצער וועלט

האָט עמיצער געטאָן אַזוינס, וואָס מאַכט עס זאָל אַ ווייטאָק
אַרומגיין אין דער לופט, און פון דער לופט קומט עס אַריין
אין אים אַריין. עס איז נישט אַזוי פיינלעך-נאָגנדיק
ווי אַלע מאָל, ווען ס'גראָבט און עגבערט אין דער טיף,
דערפאַר צעגיסט זיך עס אַרום, עס וויגט און רוישט
ווי ס'וואָלט געטראָגן אויף אַ כוואַליעדיקן וואַסער
און ס'ווילט זיך שווימען, טרינקען זיך, פאַרטרינקען זיך אין דעם.
ס'איז גוט. וואָס מיינט עס? איז עס נישט אַ שרעק אַזוי
צו פילן, אַז ס'איז גוט פון ווייטאָק פון דעם אַלעמענס,
פון וועלכן מאַמעס וויינען? אָבער ס'איז דאָך גוט...
עס וויגט זיך אין אַרומיקייט, עס קלעמט דאָס האַרץ
אין קלעמעניש פון גאָר דער וועלט, מען ווערט אַליין
אַ טייל בלויז פון אומענדלעכן, וואָס נעמט אַרום,
און איינס מיט דעם. ס'איז גוט — פילט זאָוול.
ערשט קומען פרישע כחות צו, די ערד אונטער די פיס
ווערט לייכטער, ס'גייט זיך שוועבנדיק און ס'ווילט זיך
די הענט אַוועקגען אויסשטרעקן צו דעם, וואָס קומט.
מען דאַרף נישט לויפן מער. מען קאָן פאַמעלעך גיין,
אַזוי-אָ, טריט ביי טריט, און אפשר גאָר אינגאַנצן שטיין,
אַז ס'איז אַלץ איינס. צי גיין, צי שטיין — אַלץ איינס
ביסטו אין דעם אַרום און דאָס אַרום אין דיר.
איצט קאָן מען שוין אַפילו גיין אהיים. און גייענדיק
דערמאָנט זיך אָן דעם פריינט פון יענער זייט פאַראָם.
נישטאָ. איצט קאָן נישט זיין דער פריינט באַזונדער
און ער — באַזונדער. ביידע איינס אַצינדערט. איינס. איינס.
פאַמעלעך רירן זיך די פיס. נאָר אין דעם איינס
איז דאָ אַ פרייד אַזאַ, וואָס וויל אַרויסשרייען, אַ פרייד
פון ניי-אַנטפלעקטן, וואונדער-יום-טובדיקן. שאַ!
מען טאָר נישט. ס'איז דאָך צער. ס'איז ווייטיק-יום-טוב.
און ס'פלאָנטערט זיך און ס'קלעפט זיך וואָרט צו וואָרט:

איך האָב דעם ווייטאָק פון דער וועלט דערפילט
און איך בין איינס געוואָרן מיט דער וועלט.

און ס׳קאָן מיין האַרץ נישט ווערן איינגעשטילט,
ווייל כ׳האָב דעם וויטאָק פון דער וועלט דערפילט.

און נאָך. און נאָך. עס פלאָנטערן זיך, קלעפן זיך די רייד,
און זאַוול גייט אַהיים, זיך פלאָנטערנדיק מיד, און פילט
ווי ס׳זינגט דער וויטאָק פון דער וועלט אין אים זיין ליד.

דאָס זיבעטע קאַפּיטל

ווען זאַוול איז אַהיים געקומען, איז די מאַמע
אַנטקעגן אים געגאַנגען מיט אַ בשורה: ס'איז געווען
דער יונגער מירקין, דער פּאָדראַטשיק, האָט באַשטעלט
ביים טאַטן אַרבעט אויף חדשים, שוין געגעבן אַ „דערויף",
און מאָרגען, אַז מען וועט דערלעבן, כּעלות
וועט מען זיך שטעלן אַרבעטן. זי האָט געגרייט צום טיש,
און זאַוול האָט נישט־פילנדיק אַריינגעגעסן אַלץ
און נאָכדעם ווידער שטיקער ברויט געריסן און געקייט.
זי האָט אויסגעמוסרט: זע נאָר, כ'לעבן.
ווי גייט מען עס אַרום פאַרשמאַכט אַ גאַנצן טאָג?
האָט ער זי אָנגעקוקט, אַוועקגעשטופּט דאָס ברויט
און זיך פאַרענטפערט: — כ'האָב געגעסן דאָרט ביי זיי.
האָט זי אים אויסגעפרעגט, וואָס מאַכט מען דאָרט,
און וואו די קינדער פאָרן, האָט דערציילט פון מאַרק
די נייס, אַז יענער קייסער וועט זיך רוקן גלייך אַהער
און צי ס'איז אמת טאַקע און וואָס שרייבט מען אין די בלעטער?
איז דאָס געפעלן זאַוולען, דאס וואָס יענער קייסער
וועט גלייך אַהער זיך רוקן, אויף די זעלבע פאָרטן,
וואָס ער אַליין איז נעבן זיי געשטאַנען אַזוי אָפט,
האָט ער געזאָגט: — וואָס דען? אַודאי איז עס אמת.

— וואָס רעדסטו? — האָט די מאַמע אויסגעשטעלט די אויגן —
זאָל גאָר די שעה קיין שעה נישט זיין! — האָט זאַוול זיך געכאַפּט,
אַז אינעווייניק אין די פּאָרטן זענען סקלאַדן
מיט פּולווער, וואָס קאָן אויפרייסן אַ גאַנצע שטאָט,
און זי געטרייסט: מסתמא וועט מען נישט דערלאָזן.
אין אָוונט שפּעט האָט זיך דער טאַטע אומגעקערט אַ ברוגזער
געזוכט אַן אַרבעטער אַ גאַנצן טאָג און נישט געקראָגן.
אַז ווער עס האָט אַ וואַרשטאַט בלייבט פאַר זיך
און גאָר די יינגען האָט מען צוגענומען. האָט ער, עסנדיק,
צו זאַוולען צוגעוואָרפן, ער זאָל מוחל זיין
אַרויסשלאָגן פון קאָפּ די שפּילערייען, ווייל מ׳עט מוזן
פון מאָרגען אָן אי״ה זיך נעמען צו דער אַרבעט.
נישקשה, ער וועט קריגן אַ הוספה, זאַוול, הייסט עס,
און פאַר זיין ווייב און קינדער וועט אים סטייען אויף חיונה.
פון טאַטנס פּנים האָט זיך זאַוול אָנגעשטויסן,
אַז הינטער זיינע פּלייצעס שטייט די מאַמע און זי ווינקט
ער זאָל שוין אויפהערן — וואָס וויל ער פון דעם זון?
און אַז דער טאַטע האָט גענומען בענטשן אויפן קול
און מיטן זעלבן כעס אַרויסוואַרפן די האַלב-פאַרשלונגענע
און האַלב-צעבראָקטע ווערטער, האָט שוין זאַוול זיך צעשמייכלט:
וואָס האָט ער דען צום טאַטן? ווייסט דער אַלטער עפּעס
פון דעם, וואָס טראָגט זיך אין דער וועלט אַרום?
און זאַוול ווייס, כאָטש מיד איז ער און שלעפעריק פון יוויס׳
איז גייט ער און ווערט איינגעשלאָפן ווי אַ קינד,
וואָס האָט אַ סך געוויינט און זיך געטרייסט אַ סך.

מ׳איז אויפגעשטאַנען מיט די הענער גלייך און אָפּגעאַרבעט
ב׳ז שפּעט ביינאַכט. אַזוי אויף מאָרגן, איבערמאָרגן,
און שבת האָט זיך זאַוול אויפגעכאַפּט אַ שטיק אין טאָג
און נאָכן עסן מיטן טאַטן גלייך געלייגט זיך שלאָפן
און אָפּגעשלאָפן ביז אין אָוונט. נאָך הבדלה
האָט זיך דער טאַטע אָפּגערופן: — איציק, טו זיך איבער,

וועסט גיין מיט אונז אין רימערייז מ׳האָט אָנגעקוקט,
נאָר קיינער האָט זיך נישט דערוועגט אַ וואָרט צו זאָגן,
און ס׳איז דעם טאַטן נישט געפעלן: האָט געוואַרט, זעט אויס,
עס זאָל זיך אָנהויבן אַ טענה און זיך צוגעגרייט.
האָט ער אַליין פון זיך דערזאָגט: — געננג שוין אויסגעבילדעט,
און איצט איז צייט עפעס צו טאָן. — מ׳האָט נישט געענטפערט,
בלויז איציק האָט אַ ווייַן געטאָן, און זעענדיק, אַז ס׳איז נישטאָ
קיין מיטגעפיל פון קיינעם, האָט ער אויפגעהערט
און מיטגעגאַנגען מיט די עלטערע. די צווייטע וואָך
איז מען געווען מידער נאָך און דינסטאג נאָכן וואַרעמעס
האָט זיך דער טאַטע אויפגעהויבן ברוגזלעך:
— וואָס איז דאָס פאַר אַ עסן, קיי און שפּיי?
צו וועטשערע איז שוין געווען געגרייט אַ הערינג
מיט ציבעלעס און עסיק און דערנאָך אַ גאַנצער טאָפּ
מיט קישקעלעך און ווייַשעד. מ׳האָט זיך צוגעכאַפּט,
און פון דער ווייטן קוקנדיק, ווי ס׳אַרבעטן די דריי
אויף אַלע כלים, האָט די מאַמע זיך געטראַכט:
ווי האָט זי דאָס, אַ יידענע אַ נאַרישע, קיין שכל נישט געהאַט
אויף דעם אַליין? זי האָט גענומען תשובה טאָן.
פון גרויסן טאָפּ מיט פאַרפל, קליסקעלעך, קאַרטאָפל-קניידלעך
איז יעדן טאָג צו וואַרעמעס און וועטשערע אַרויסגעקראָכן
אַ מילך, אַ לונג און לעבער, צי אַ בעקל פון אַ קאַלב,
נאָר מיט אַ שטיקל פלייש האָט זיך נאָך אַלץ געוואַרט אויף שבת.
דעם צווייטן פרייטאג אָבער, ווען דער ריח פון די אייל מיט ציבעלעס
פון פריש-געבאַקטע קנישעס האָט די שטוב פאַרנומען,
האָט זיך די מאַמע שוין נישט איינגעהאַלטן, און אין קרופּניק
צוזאַמען מיט דער לונג אַרייַנגעלייגט אַ שטיקל רינדערנס.
דער טאַטע האָט די אויגן אויפגעהויבן פון דער שיסל
און צוגעוואונקען צו די זין: — ס׳איז גאָר אַן אַנדער קרופּניק, האַ?
ווען חיה ריוועש איז געקומען שבת נאָכן עסן
און ביידע מאַנסבילן זענען געשלאָפן, האָט די מאַמע
פאַרפירט מיט איר אַ שמועס וועגן גבירישע מאכלים

און יענע איז געווען גרייט זיך טיילן מיט דער קענטעניש,
וואָס זי האָט אויפגעזאַמלט אין די פרעמדע קיכן,
ביז וואַנען זי האָט אָנגעהויבן צו ברומען: — וואָס דען!
אַז מ'האָט אַ מאַנסביל קאָן מען זיך שוין אַלץ פאַרגינען!
דער מאַמען האָט שוין שפּעטער באַנג געטאָן דער שמועס,
נאָר נאָך הבדלה האָט זי זיך געווענדט צום מאַן:
— ווייסט, שלום, יענע וואָך האָט נישט געקלעקט אויף דער הוצאה.
דאָס עסן קיין עין הרע קאָסט. געמוזט נאָך צובאָרגן
ביים קצב און אין קרעמל. וואָס־זשע זאָגסטו, שלום?
דער טאַטע איז פאַמעלעך צו צום שופלאָד פון קאָמאָד,
וואו ער האָט אין די וועש דאָס געלט באַהאַלטן איבער שבת,
אַרויסגעציילט די וואָך הוצאה אויפן טיש
און זיך אַריינגעלייגט דעם בייטל אין דער קעשענע.
ער האָט זיך נאָכדעם דוקא יאָ געחדושט, ווי עס קומען
אַזעלכענע מאכלים צו זיין ווייב און ווי עס קלעקט עס איר.
נאָר מילא, אַז זי שווייגט, איז אים אודאי גיחא.
און זי, אַז ס'איז געקומען דאָנערשטאָג, האָט אויסמאַרקירט,
ווען זאַוול איז געווען אַליין מיט איר אין שטוב
און זיך געפּרווט: — וואָס האָב איך עס געוואָלט דיך פרעגן?
יאָ, קאָנסט מיר אפשר לייען, זונעלע, אַ גילדן צען
ביז איבער שבת. ווייסט דאָך, ווי דער טאַטע. באַלד נאָך שבת — — —
— אודאי, מאַמע, נעם, וואָס דאַרפסטו פרעגן?
זי האָט זיך נאָך פאַרענטפערט, צוגעזאָגט עס אָפּגעבן
נאָך שבת און, זעט אויס, פאַרגעסן. אָבער זאַוול נישט.
ווייל דאָנערשטאג נאָך וואַרעמעס — און ער איז פון דעם וואַרעמעס
געווען צופרידן — האָט ער זי אַוועקגערופן אָן אַ זייט
און אָנגעפרעגט: — דו דאַרפסט דאָך עפּעס געלט מסתמא?
און ס'איז דערביי געבליבן. אין דער ערשטער צייט
האָט ער געהאַט הנאה עסנדיק פון דעם געדאַנק,
אַז ער גיט אויך צושטייער אויף חיונה. שפּעטער אָבער
איז דאָס אַרויס פון זינען און געוואָרן איינגעשלונגען
אין מידיקייט און שלעפעריקייט גלייך ווי אַלץ.

וואָס האָט זיך אָפּגעטאָן אַרום. אַמאָל ביים עסן
פּלעגט נאָך די מאַמע פּרוּוון אויסבריייען די נייעס,
וואָס זי האָט אָנגעהערט זיך אויפן גאַס. האָט ער אַ ווייל
דעם ביסן אָפּגעשטעלט אין מויל און זיך פאַרגעסן.
אַמאָל אויך ביי דער אַרבעט פּלעגן נעמען אָנקריכן פון ערגעץ
די שאָטנס פון געדאַנקען, צי פון בענקעגישן פון אַמאָל
און זיך אַזוי אַרומגעדרייט אין טעמפּן קרייז
צוזאַמען מיט די שטעפּ אין האַרטן לעדער. און ביינאַכט
האָט זיך געוואָלט צוריק דאָס אָנכאַפּן און ווידער פילן,
אַז עפּעס טוט זיך אינווייניק, און ס'פלעגט זיך יאָגן
נאָך ווערטער, וועלכע האָבן איינמאָל אַזאַ זין געהאַט
און זענען איצט נאָר ווערטער — אָבער אויך דעם קלאַנג אַליין
האָט אין אַ שווערן נעבל איינגעשטיקט דער שלאָף,
און איינגעשלונגען: קלאַנג און וואָרט און דאָס געדעכעניש דערפון.

עס גייען וואָכן. זאַוול אַרבעט, עסט און שלאָפט,
נאָר הינטער דעם פאַרגנבעט זיך שוין עפּעס
און ס'נעמט זיך רודערן אין אים. צוערשט די נעכט.
אין שלאָף באַגיסט ער זיך מיט שווייס, ער וואַרפט זיך אום
און ברומט אין ציינער־קריצעניש. באַגינען שטייט ער אויף
און ס'איז נישט גוט — עס ווילט זיך איינגראָבן די אויגן
פון שאַנד פאַר דעם, וואָס חלומט זיך ביינאַכט.
נאָר קיינער ווייס נישט — אַרבעט ער און עסט
און לייגט זיך שלאָפן אַ פאַרמאַטערטער. אַ נייער טאָג,
און ס'דאַרף אים שוין די מאַמע וועקן. שטייט ער אויף,
דער קאָפּ טוט וויי און מיאוס איז ער זיך אַליין.
ביי טאָג אַ הונגעריקער זעצט ער זיך צום טיש,
עס שלאָגט אים אַ נישט־גוטקייט פון דער שיסל פלייש,
דאָך עסט ער און ער האָט חרטה: מ'האָט עס נישט געדאַרפט.
עס קומט די נאַכט און ער האָט מורא זיך צו לייגן.
בלייבט זיצן, קוקט ווי ס'ציִרעוועט אַ זאָק די מאַמע
און שווייגט. — וואָס גייסטו זיך נישט לייגן, זאַוול?

— איך וויל נישט שלאָפן. — קוקט זי, קוקט אויף אים
און זאָגט: — אַ וואונדער! אַז מען זעט די שיין נישט אָן.
אָט גלויב מיר — כ׳ווייס נישט, וואָס ער האָט זיך אָנגעזעצט
דער טאַטע דיינער. וואָס? די גאַנצע וועלט פאַרכאַפּן?
נישט דאָ געדאַכט — דאָרט פאַלן מענטשן ווי די פליגן,
און דאָ האָט ער זיך אָנגעזעצט — אַ גביר צו ווע־ן מיטאַמאָל.
זאָל גאָר די שעה קיין שעה נישט זיין — גאָט ווייס פאַר וועמען
ער קלייבט דאָס אַלץ. — זי שאָקלט מיטן קאָפּ
און זאָגט פרעגט: — וואָס הערט זיך טאַקע, מאַמע?
— מען לעבט דאָך ווי די בהמות דאָ. וואָס ווייסטו, וואָס?
זיי האָבן שוין דעם בקור חולים צוגענומען
און אַלע האָספּיטעלער זענען פול. הייגט אין דער שטאָט — — —
זי שאָקלט זיך און לאָזט אַראָפּ די אויגן:
— דו ביסט אַ בחור, ס׳איז אַ חרפּה פאַרן מויל צו ברענגען,
נאָר מ׳האָט שוין טעכטער באַלעבאַטישע געכאַפּט מיט אָפיצערן
און ס׳טוט זיך — פרעג נישט־בעסער. — נעמט זי רעדן שטילער,
פאַרטרויט אים נעמען. איינע — דאַכט זיך — קען ער,
פון אַנדערע האָט ער געהערט. ער גייט אַריין צו זיך
און ווי ער מאַכט נאָר צו די אויגן — קומען זיי,
דאָס מיידל יענע מיטן אָפיצער. ער נעמט זיי טרייבן בייז,
ביילט אויף די פויסטן, בייסט די ליפּן איין,
נאָר שטאָט אַוועקצוטרייבן זיי, ווערט ער אַליין
אַריינגעפּלאָנטערט אין דער מיט — און אָט זענען זיי דריי,
און אָט איז אויך דער אָפיצער אַוועק, נאָר זי און ער,
און אַ צעשראָקענער, צעפּלאָמטער פון דעם ווילדן וואונדער,
וואָס ברענט מיט שאַנד און גליענדיש אין זיינע הענט,
אָן אָטעם וואַרפט ער זיך און ציטערט, ביז ער פילט
ווי ס׳שווינדלט אים דער קאָפּ אויפן געלעגער, זוכט ער
זיך ראַטעווען, אַנטלויפן, פירט ער זיך צום בקור חולים
און צו די האָספּיטעלער, וואו עם ליגן יענע דאָרט,
נאָר ס׳קלעפּט זיך נישט, און אונטער צוגעמאַכטע לעפּלעך

די מידע אויגן טועז ווי און ס׳וויל קיין שלאָף נישט נעמען.
און ס׳גייט די נאַכט.

ס׳איז פרייטאָג אָוונט.
אין דרויסן רעגנט, אָבער גלייך נאָך וועטשערע
פאַרנעמט זיך זאַוול צו דער ברייטער גאַס אַרויס.
די גאַס איז ליכטיק. פון די קראָמען אָפענע
אויף נאַסע טראָטואַרן פאַלט אַ שיין און ס׳בלאַנקט
אַ יעדער טראָפּן רעגן. דאַכט זיך, עס איז פוסט,
מען זעט נישט קיינעם. אָבער אָט דערהערן זיך
געלעכטערס וואו און רייד און זאַוול קוקט זיך צו
און זעט אונטערן שוץ פון טויערן און קראָמען־טירן
סאָלדאַטן אָדער אָפיצערן — שווער זיי צו דערקענען
אין גרויע רעגן־מאַנטלען — און מיט זיי אינאיינעם —
נו — — — יענע. רויט געפאַרבטע ליפּן, אויגן גלאַנציקע,
און זאַוול לויפט פאַרביי און ווייטער אין דער גאַס
באַגעגנט ער זיי איינציקווייז צי פּאָרלעכווייז,
ער וויל זיך אָפּשטעלן, זיי נאָכקוקן און לויפט נאָך גיכער,
און איינע שיקט אים נאָך אַ וואָרט, דערלאַנגט עס אים
ווי מיט אַ דראָנג איבער די פיס, ער וואַקלט זיך
און נעמט זיך ווידער שפּרייזן. ווייטער אין דער גאַס
דערהערט זיך שפּילן. ליכט פון פענסטער, שיינענדע לאַמטערן —
דאָס איז דער רעסטאָראַן, וואו ס׳קומען זיך צונויף
די אָפיצערן, פּריצים און די לעב־יינגען פון שטאָט.
אין רעגן שטייט אַן עולם אויף דער גאַס און קוקט אַריין.
פאַרהאַלט ער זיך און קוקט דורך די גאַרדינען
אַריבער קעפּ און וויס־געדעקטע טישן און דערזעט פון הינטן
אויף ברעטלעך איבער אַלעמען אַ טענצערקע. אַ טענצערקע,
וואָס טאַנצט אין טומלדיקן טאַקט פון דער מוזיק
פון די קלעזמאָרים אונטן ביי די ברעטלעך. שטופּט ער זיך
און קוקט מיט אַלע אויגן — אויף די בלויזע הענט און אַקסל
און אויף די רויטע זאָקן ביז די קני און כוואַליעדיקן קליידל,

וואָס פּלאַטערט מיטן טאַנץ — ביז ער דערפילט אַ שטויס פון עמיצן:
— דו וועסט נאָך אויסהאַקן די שויב דאָרט מיטן קאָפּ!
ער קוקט זיך אום און נעמט זיך טראָגן ווי אַ גנב
אַוועק צום פעלד. שיער שטויסט ער זיך נישט אָן בּיים ראָג
אויף אַ סאָלדאַט, וואָס טייטלט מיט דער בּיקס:
— וואו קריכסטו? אַ באַגנעט פאַרזוכן גלוסט זיך דיר?
ער לויפט נישט טויט נישט לעבּעדיק אַהיים, אין אַז די מאַמע
דערשרעקט זיך און וויל צוקייטלען די טיר נאָך אים,
בּאַרואיקט ער זי מיט די הענט: — ס'איז גאָרנישט נישט.
בּיי זיך אין קאַמער ציט ער אָפּ דעם אָטעם, האַלט נאָך לאַנג
די אויערן פאַרשפּיצט, ווי אויף צו ווערן זיכער,
אַז קיינער איז נישט נאָכגעלאָפן, נאָכדעם זעצט ער זיך
און הויבּט אָן אויפצוּוויקלען דאָס געזעגנע, ווי אַ געהיים פּאַפּיר
אַרויסגעשלעפּט פון אַ באַהעלטעניש פון בּוזעם:
אָט איז זי מיט די הענט און אַקסל און די פיס אין רויטן,
און יעדער שפּרונג און פאַלד פון קליידל קומט אַרויס
און בּלייבּט פאַרגליווערט אויף אַ ווייל — אַזוי איז זי געווען,
און דאַן אַזוי און ווידער שוין אַזוי. אויף לאַנגע זעונגען
צעשפּרייטן זיך די בּליק באַוועגונגען פון אַ מינוט
און ס'ווערט געהאַלטן פאַר די אויגן און צוריקגערופן,
ווי אַן אַלבּאָם געבּלעטערט אויף צוריק און אז די מאַמע
קומט יועקן אין דער פרי, איז שוין דער טאַטע לאַנג
פון ערשטן דאַווענען דאָ, און אַ פאַרשולדיקטער נעמט זאַוול
אַרומגושפּרייזן מיט אַזאַ כּוונה מיטן סידור אין דער האַנט,
אַז אַלע קוועטשן מיט די פּלייצעס אָפּגעגעסן,
אַוועקגעלייגט זיך כּלומרשט איינצושלאָפן, נאָר אין ליכט פון טאָג
האָט עפּעס אָפּגעטאָן זיך פון די נאַכטיקע געשטאַלטן
און ס'פילט זיך פאַלש און מיאוס און אַזוי חרטהדיק.
אַרויס אין דרויסן, אומגעקוקט זיך, און ווי גרייט פון פריער
גענומען שפּרייזן גלייך צום ווייסן הויז. דאָרט עסט מען נאָך.
קיין בּייז נישט. זעצט ער זיך. באַלד שמועסט מען.
יאָ, מישאַ שרייבּט — ער איז צופרידן. בעקאַן גייט עס גוט.

און זאָל וואָס? פאַרהאָרעוועט? נו, בעסער דאָ צו האָרעווען,
ווי פוילן ערגעץ דאָרט. אַזוי — דער יונגער מירקין?
דערמאָנט זיך פריידע, זאָגט צום מאַן: — שוין ווייטער צרות.
אַ גאַנץ רחמנות אויפן יונגן ווייבל. בלוט און מילך,
און ער — מיט אַלע אָפּיצערן. זאָגט ר׳ חיים לייב: — אַן עסק!
ווי איינעם ווילט זיך, לעבט ער. ווענדט זיך פריידע
צו זאָוולען שוין: — זאָל זיין פון קאָזאַק אַבי גאָר צום לעבן.
דערווייל כאַפּט ער אַ קוק אויף ליזען פון דער זייט —
גאָר נישט קיין צייט געהאַט צו זען זי יענעם טאָג, און איצט —
אַ מיידעלע! דאָס פּנים קיילעכדיק, אַ סטענגע אין די האָר,
און אויגן — קלאָר אַזוי. ר׳ חיים לייב שטייט אויף
און גייט זיך צולייגן אין צווייטן צימער. בלייבט מען דריי.
און ווידער פלוידערט מע׳. פון מירקינען, פון חיה ריווען,
פון בעקאַן און פון מישאַן. אַז וואָס ווייס אַ מענטש
וואו ס׳פירט דער איבערשטער. אָט זי אַליין כאָטש, פריידע.
האָט צער געהאַט פון זון, וואָס גייט אַרום אַזוי
און האָט נישט חתונה. אַ דאָקטאָר - און עס פּאַסט נישט.
און איצטער — דאַנקען גאָט! אודאי בעסער שוין אַזוי
ווי לאָזן דאָ אַ ווייב און קינד. אויף זאָוולען אָבער איז אַ וואונדער.
אים ווערט אַ טריקעניש אין מויל, דאָס פּנים פלאַמט
און פריידע כאַפּט זיך: אפשר טאַקע נישט די צייט.
ווער ווייס, וואָס ס׳קאָן נאָך אָנקומען אַ ליאַדע טאָג.
אַ ווײַלע נאָך — און זאָוול קלייבט זיך שוין אַהיים.
ער גייט, און כאָטש פון הינטן ערגעץ פלאָנטערט זיך
דאָס נאַכטיקע און מישט זיך אייס מיט ליזעס אויגן
און דעם געדעכעניש פון בעקאַן, און עס קלאַפּט אַ כעס
אויף דעם, וואָס מישט זיך, אָבער אויבן-אויף איז רואיקער
און ס׳גייט זיך אין דעם טאַקט פון פריידעס רייד.
אַפילו אויף דער נאַכט בלייבט איבער אַ געמאָסטנקייט אין יעדן ריר
און ס׳דאַכט זיך — ס׳איז פאַראַן אַ מיטל אין די הענט
אוועקצושטופּן דאָס, וואָס דאַרף נישט זיין. נאָר ווען ער ליגט
און ס׳קאָן זיך דאָך נישט איינשלאָפן, דערהערט ער פון דער שטוב

דער מאַמעס קול: — הערסט, שלום, עפּעס איז דער מער
מיט אונזער זאַוולען. איך האָב מורא — ער איז קראַנק.
און גלייך דעם טאַטנס ענטפער: — גאָנישט איז דער מער.
געדאַרפט אַ ווייב און קינדער האָבן. שלעפּט זיך אום
אַ דרייסיקיעריקער בורילאָ און דער שוואַרץ יאָר ווייס,
וואָס טראַכט ער זיך! די מאַמע בעט זיך: — שטילער.
קאָן זיין, ער שלאָפט נאָכנישט. — איז וואָס?
ער מעג עס הערן. — און ס׳ווערט ווידער שטיל.

עס גייען ימים־טובים — ווידער טעג פון רו.
מ׳האָט אָפּגעגעסן ראש השנה, זיצט אַ ווייל די מאַמע
און זאָגט: — ווייסט, שלום, וואָס? איך האָב געטראַכט,
ס׳וואָלט נישט געווען קיין עולה דו זאָלסט מאָרגן
צי שבת אפשר קויפן אַן עליה אין בית־מדרש.
געלויבט דער אויבערשטער — פּרנסה, נו און משה אויף
איז אין אַמעריקע, וואָס זאָגסטו, שלום? קוקט ער אָן
און ברומט: — אַ מצוה וועל איך מיר אָן זיי פאַרדינען
אַרויסוואַרפן זעקס גילדן. ס׳איז נאָך דאָ גענוג
בעלנים אויף עליות. שווייגט, פאַרטראַכט זיך
און וואָרטשעט: — צוויי טאָג ראש השנה... מילא. שבת,
דערנאָך אַ סכות און שבתים. אָט אין ארץ ישראל
איז איין טאָג סכות און אויף מאָרגן קאָן מען ווידער אַרבעטן.
ער קראַצט זיך אין פּאָטיליצע און זאָגט: מ׳עט גיין
אַ פּאָר קאַפּיטלעך תהילים זאָגן אין בית־מדרש.
וואָלסט אויך געמעגט, נישקשה, ס׳וועט דיר נישט פאַרשאַטן.
דאָס מיינט ער זאַוולען. און ווען זאַוול שעמט זיך נישט,
קאָן זיין — ער וואָלט געגאַנגען. אין דער פרי
האָט ער זיך קוים אַרויסגעדרייט פון אַלטן ליגן,
אַז ער האָט אין דער גרויסער שול געדאַוונט. אמת איז,
אַז ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט אַהין און ביי דער גרויסער טיר
דערזען אַ מחנה אָפּיצערן מיט די ווייבער זייערע,
וואָס זענען אַנגעלאָפן אויפן חזן מיט משוררים,

האָט ער זיך אויסגעדרייט און נישט אַריין. און דאָס מאָל גראָד
האָט ער געוואָלט אַריין. יאָ, מאָרגן גייט ער.
און מאָרגן גייט ער מיטן טאַטן, שטייט אין ענגשאַפט,
וואָס הינטערן בעלעמער, קוקט אין מחזור, קוקט זיך אום
אויף אַלעמען — און ס'איז אים פרעמד. נאָר ווען דאָס קול
פון קוויטשיקן בעל־שחרית גיסט זיך אָן מיט טרערן,
ס'צעשאָקלען זיך אַ טויזנט קולות אַרום אים, און פון דער הויך,
פון ווייבער־שטיבל, הערט זיך וויינען, פילט ער אויך,
אַז ער איז פול מיט טרערן, כאָטש דאָס וויינען איז נישט זיינס,
נאָר פרעמדס און פון אַרום. צעוויגט ער זיך ווי זיי,
און אַז מען גייט אַרויס ביים לייענען, איז ער פאַרשעמט
און מערער נאָך — צעשרויפט. אַרום — די יונגע לייט
פאַרזאַמלען זיך אין קלייזלעך, לייענען די בלעטער,
פאַרטייטשן דאָס געלייענטע — ער הערט זיך איין
און ס'קומט אויף אים צוריק דער אומרו פון די ערשטע טעג,
דאָס לויפן דורך די גאַסן, דאָס געיעג נאָך דעם,
וואָס דאַרף אַנטקעגנקומען. גייט ער אויף זיין אָרט צוריק,
און גלייך ביים קדיש פאַרן מוסף ווערט עס קלאָר:
וואָס ער האָט קוים דערטאַפּט אין קלאַנגען פון דער לופט
רעדט הויך אַרויס ביי זיי אין קולות ציטערדיקע
און דעם געוויין פון חזן פאַרן עמוד. ס'רעדט פאַר אים דער חזן
און רעדט זיין וויטאָק אויס. פאַרוואָס זשע איצט,
ווען ס'איז אים אַזוי קלאָר און ס'רעדט זיין אייגן וויטאָק
פון יענעמס קול — פאַרוואָס קאָן ער נישט נאָכרעדן די רייד
און גלייך מיט זיי צעגיסן זיך? פאַרוואָס זענען די ווערטער
ווי פאַלשע אויף דער צונג, כאָטש ער פאַרשטייט זיי נישט
און ווייס נישט זייער מיין? ווייל עפּעס איז פאַראַן,
וואָס לאָזט אים נישט מיט זיי אינאיינעם גיין.
זיי רעדן דאָך צו עמיצן. זיי ווייסן, ווער עס הערט,
און ווענדן זיך צו אים, אַ נאָענטן, אַלץ־פאַרנעמענדיקן.
און ער — ער קאָן צו אים נישט רעדן. ס'איז אַ תהום,
אַ וויסטע ליידיקייט צווישן זייביידן. ער איז אויך

געשטאַנען יינגלווייז, ווי איציק ערשט, ביים טאַטן
און נאָכגעזאָגט די זעלבע רייד. איצט קאָן ער נישט
און ס'לאָזט זיך נישט אַראָפּשלינגען דאָס ווייטע וואָרט.

אין אָוונט שמחת־תורה האָט עס אים אַ צי געטאָן
צו יענעם רעסטאָראַן. וועט בלויז אַ ווײַלע שטיין אין דרויסן,
אַליין דערזען ווי מיאוס עס איז און גיין צוריק.
ס'איז אָבער נישט געווען די טענצערקע. געשטאַנען
איז איינע אין אַ פּויערש קלייד און רויטע שטיוועלעך,
געזונגען און בלויז צוגעכּופּעט מיט די פּיס. פֿאַרשטייט זיך,
אַז הערן אַלץ אין דרויסן האָט מען נישט געקאָנט,
נאָר די באַגלייטונג פֿון די שפּילער און דאָס צוטופּען פֿון איר
האָט אויסגעפּילט דאָס נישט־דערהערטע, און ס'האָט זאַוועלען
אַרויפגעבראַכט אין זינען דאָס טעאַטער דעמאָלט, בעקאַן,
און האַלב־פאַרחלומט איז ער צוגעוואַקסן צו זיין אָרט.
אין מיטן הערט ער: – העי, וואָס שטייט איר דאָ אין גאַס?
ער מיינט – ס'איז נישט צו אים און רירט זיך נישט.
נאָר ס'לייגט זיך עמיצנס אַ האַנט אויף אים, ער קוקט זיך אום –
דער יונגער מירקין: – אָט וואו איר געפינט זיך גאָר!
ער ווערט צעטומלט: - ניין, איך בין פאַרבייגעגאַנגען דאָ
און גיי צוהיים. – צו וואָס אַהיים גאָר? קומט אַריין.
– איך מוז שוין גיין. – עט, נאַרישקייטן! מיינט איר וואָס –
אַ מענטש מוז עס כּסדר אַרבעטן צי פידל שפּילן?
(ער ווייס, דער מירקין) קומט אַריין מיט מיר און שוין
די אויגן זיינע שמייכלען אַזוי גנביש־לוסטיק
און עס געפעלט נישט זאַוולען. יענער אָבער פירט
און ער גייט נאָך. אַריין, אַוועקגעזעצט זיך ביי אַ טיש:
– נו, וואָס? מיר וועלן עפעס עסן, טרינקען? – זאַוול שפּירט
אַ ריח פון געפּרעגלטס און דערמאָנט זיך ווי אַמאָל
אין קרייז האָבן חברים אָנגעקאָרמעט אים מיט חזיר־וואורשט.
– איך וויל נישט עסן גאָרנישט. – אָבער טרינקען מעג מען דאָך.
אַ וואונק צום קעלנער און די פולע גלעזלעך קומען:

— אריינגעקערט און שאַ! מען טאָר נישט זען!
די משקה ברענט און זאַוול כאַפּט די הענט צום מויל.
דערווייל איז שוין די זינגערקע אַרונטער, הויבט אָן טומלדיק
צו שפּילן דער אָרקעסטער, קוקט זיך זאַוול אום —
די טענצערקע איז דאָ. אין קורצן קליידל מיט די רויטע זאָקן
און בלויזע הענט. ער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און הערט
ווי ס'קלאַפּן אירע פיס, און מירקין צינדט זיך אָן:
— וואָס קוקט איר נישט אַהין? ס'איז דאָך אַ שיקסע ווי אַ צימעס.
און נישט געוואָרט, כאַפּט ער אים אָן ביים קאָפּ
און הייסט אים קוקן. מיט די ביידע בלויזע הענט
דאָס קורצע קליידל האַלט זי אין די שפּיצן פינגער,
פאַרנויגט זיך טיף און זאַוול וויל נישט קוקן מער.
— טרינקט, זאַוול! — טראָגט אים מירקין צו. ער טרינקט
און דאָ קומט צו אָן אָפיצער און מירקין רעדט מיט אים,
פאַרבעט אים. זיצן זיי צוזאַמען, טרינקען אַלע דריי,
און מירקין רופט אים: זאַוול סאָלאָמאָניטש! יענע טאַנצט,
און מירקין שמועסט עפּעס מיטן אָפיצער. פון אים געוויס,
פון זאַוולען, אָבער וואָס פאַרשטייט ער נישט.
אַראָפּ די טענצערקע. פאַרשווינדט מיט איינמאָל מירקין,
בלייבט זאַוול מיטן גוי אַליין און ס'איז אים שלעכט.
נאָר ס'דויערט אַ מינוט, און יענער איז שוין דאָ צוריק
און נישט אַליין. ער פירט מיט זיך די שיקסע,
און פון איר הוילן בוזעם, אויסגעשניטן ווי אַ סגל,
שלאָגט אַ גערוך פון בעז, פון שכורדיקן בעז.
זי טראָגט צו אים אַ הוילע האַנט איבערן טיש,
דאַן טרינקט מען ווידער אַלע פיר, דאַן בייסט מען צו,
און דאָרטן טאַנצט שוין ווידער איינע, און דער קאָפּ ווערט שווער,
און צי עס דאַכט זיך זאַוולען, אַז די טענצערקע שטייט אויף,
צי אויף אָן אמת טאַקע? יאָ, זיך אויפגעהויבן, מירקין אויך,
מען בייט זיך מיט די פּלעצער. און זי זיצט שוין נעבן אים.
איר אָרעם אויף זיין אַקסל — נעמט זי אים אַרום,
און אירע פינגער שפּילן מיט זיין שניפּס, מיט בעקאַס שניפּס.

ס'האָט בעקא אים אַמאָל געשיקט — און זאָוול ווייס,
אַז זי, אָט די, זי דאַרף נישט אָנרירן דעם שניפּס.
זי טוליעט זיך דאָך נענטער, בויגט זיך איין צו אים,
און מיטן בעז-געררוך דערשפּירט זיך אַזאַ שאַרפער ריח
פון היציק לייב. דער קאָפּ, פאַרשכורט, שווינדלענדיק
פּאַרלירט זיין פּלאָץ, אַ וואָרף אויף אָט דער נאַקעטקייט
און גראָבט זיך איין אין בוזעם ברומענדיק און סאָפּענדיק.
צום אָנהויב לאַכט די טענצערקע. זי לאַכט און מירקין אויך
און ס'לאַכט דער אָפיצער. נאָר באַלד איז ווייטאָק דאָ
אין איר געלעכטער, און דאָס ברומען זיינס ווערט ווילדער,
ער רעוועט, און די אויגן אירע פול מיט שרעק,
און נאָך אַ ווייל — די ציינער קריצט זי אויף און פּרוווט
מיט ביידע הענט זיין קאָפּ אָוועקרייסן. אומזיסט.
מיט ציין און ליפּן איינגעגעסן אין איר לייב, און מיט די הענט
זי איינגעקלאַמערט ווי אין צוואַנגען — האַלט ער זי,
און ס'רייסט זיך פון איר האַלז אַ קוויטש. דער אָפיצער
און מירקין — ביידע כאַפּן אים ביים קאַרק, מען שלאָגט,
און דאַן — אַ גאָס מיט קאַלטע וואַסער אויפן קאָפּ, אַ קלאַפּ,
און אָפּגעריסן. עפנט ער די אויגן גולמדיק
און סאָפּעט, קוקט אַרום, דערזעט דעם אָפיצער, די טענצערקע
און קוקט זיי אָן און קוקט פון זיי אויף מירקינען.
ער שמייכלט, מירקין, פּרוווט צעוועקדרייען די אויגן
פון זאָוולס בליק, נאָר אַ מינוט — און זאָוולס האַנט
כאַפּט אָן זיין קאָלנער, און אַ ריס פון אָרט, און מיטן קאָפּ
צום טיש אים צוגעשפּאַרט, און מירקין פילט אַ צוואַנג
אַרום זיין האַלז און ווערגט זיך. ס'ווערט אָן אויפגעלאָף,
מען שרייט, נאָר אין דעם שרייען הערט זיך זאָוולס רעווען,
מיט איין האַנט הויבט ער מירקינס קאָפּ און קלאַפּט אים
צוריק אין טיש און מיט דער צווייטער ווערגט ער אים.
ביז ער דערפילט ווי ס'שפּאַלט זיך אים דער קאָפּ,
ווי אייזן זאָל דעם שאַרבן אים צעלעכערן, ער דרייט זיך אום
און זעט דאָס גרויע רערל פון אַ רעוואָלווער

און ווילדע אויגן קעגן זיך און הענט אויף זיך,
וואָס טרייסלען אים — און ער בלייבט שטיין, לאָזט אָפּ די הענט
און טרעפט זיך ווידער אָן מיט מירקינס אויגן,
צעשראָקענע און פֿייגלעכע. איצט שלאָגט מען אים
ווי גאָרנישט אים—ער שטייט און קוקט. און מירקין הויבט זיך אויף
און נעמט זיך איינבעטן ביים עולם: — לאָזט אים אָפּ!
ס'איז גאָרנישט! לאָזט אים אָפּ. עס מאַכט נישט אויס!
און מירקין נעמט אים פֿאַר די הענט און גיט אים וואַסער
און זעצט אים אויפֿן שטול אַוועק, און ס'לייגט די טענצערקע
אַ נאַסע שמאַטע אויף זיין שטערן און ער זיצט אַזוי
און ס'קרימען זיך די ליפּן צום געוויין. שוין שטיל אַרום,
דאָרט נעמט מען ווידער שפּילן. רעדט ער ווי צו זיך אַליין:
— איך וויל שוין גיין אַהיים. איך וויל שוין גיין אַהיים.
— אַוודאי—ענטפֿערט מירקין—מירן גיין. —ער טוט אים אָן דעם הוט.
און גייט מיט אים אין דרויסן. — שוין גענוג —
זאָגט זאַוול — איך וועל גיין אַליין. מען דאַרף נישט מער.
און מירקין לאָזט אים אָפּ, קוקט נאָך און זעט ווי זאַוול
שוין ווייט אין גאַס פֿאַמעלעך וואַקלט זיך פֿון טריט אויף טריט.

מ'לען האָט ווי אַלע מאָל געאַרבעט מוצאי־יום־טוב.
געקומען שלאָפֿן, האָט זיך זאַוול צוגעזעצט צום טיש —
ערשט מוז ער שרייבן. האָט ער אָנגעשריבן:
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!
און זיך פֿאַרמאָסטן ווייטער. נאָר שטאָט נייע ווערטער
האָט זיך דאָס זעלבע אַלץ געדרייט אין קאָפּ.
און ער איז איינגעשלאָפֿן, זיצנדיק אַזוי ביים טיש,
און אויפֿן ווייסן שטיק פּאַפּיר זענען געבליבן
די איינע ווערטער:
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!

דאָס אַלטע קאַפּיטל

די שרעק, אַז מירקין וועט ביים טאַטן ערשט
די אַרבעט צונעמען, צי וויינקסטנס אין גוטן מוט
פאַר אים די מעשה אויסברייען, צי גלאַט אַזוי
צעפּויקן עס אין שטאָט, האָט זיך אַרויסגעוויזן אַ אומזיסטע.
פאַרקערט, ער איז געקומען און געחכמהט זיך ווי תמיד,
געפרעגט: וואָס מאַכט איר, זאַוול? און געקוקט אַזוי
ווי קיינמאָל גאָרנישט. אמת, אַז דאָס ערשטע מאָל
איז נישט גענוג באַוואָרעניש, און ער, דער מירקין, קאָן
אַרויסשיסן אַמאָל גאָר אומגעריכט. נאָר ווי עס איז —
דערווייל האָט אָפּגעלאָזט די שרעק פאַר דער פרנסה
און מ׳האָט געקאָנט זיך אומקערן צו זיך אַליין, צו יענעם בראַך,
וואָס האָט געשרפהט אונטער דעם פאַרשטיקטן שרעק.
די וואכן נאָכדעם, ווען ער האָט אַפילו שבת נישט געוואַגט
אַרויסשטעקן די נאָז אין דרויסן, האָבן אומגעקערט דעם דראַנג
פון יענער נאַכט, וואָס ער איז אָפּגעשלאָפן זיצנדיק,
און ס׳האָט די שורה אויפן בלאַט פאַפּיר איר פלאַץ געקראגן
מיט אַנדערע אין ליד, וואָס ער האָט אויסגעפּילט.

בלוט און שרעק אויף אַלע וועגן,
לייד און טרערן אומעטום.

נאָר בײַ מיר פֿאַר מײַנע אויגן
רויטע שדים טאַנצן אום.
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!

איך וואָלט װײנען װי אַ מאַמע
װײנט בײַם װיג פֿון קראַנקן קינד.
איז מײַן קאָפּ פֿאַרבּרענט פֿון פֿלאַמען
און מײַן האַרץ פֿאַרסמט פֿון זינד.
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!

בעסער וואָלט מײַן בלוט אויסרינען
אײדער טראָגן סם אין בלוט.
כ'זאָל מײַן טויט אין פֿעלד געפֿינען
וואָלט שוין אויך מײַן בלוט גערוט.
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!

מײַן נשמה איז אין שוואַרצן
און אין פֿינסטער איז מײַן קאָפּ.
מיטן בלוט פֿון מײַנעם האַרצן
וואַש מיר מײַן נשמה אָפּ —
האָב רחמנות אויף מיר, גאָט!

מיט מאַטערניש דאָס אָנגעשריבן, און דערנאָך פֿאַר זיך געחזרט עס, געזאָגט װי קינדװײַז קריאת־שמע פֿאַר שלאָפֿן גײן, און די צעהיצטע זעעניש פֿון יענער, וואָס בויגט זיך מיטן טיפֿן בוזעם איבערן געלעגער, געטריבן מיטן זאָגעכץ. האָט עס נישט געהאָלפֿן, און יענע מיטן שיכּורדיקן בעז־גערוך האָט אײַנגעשטיקט צוריק זײַן פּנים אין איר לײַב און מיט די װײַסע הענט זײַן האַלז אַרומגעגליט, האָט אין חלשות אויסגעװעפּט זיך דאָס קריאת־שמעדיקע זאָגעכץ. מערער נאָך: אַלײן די ווערטער נישט דערלאָזט צום איבערפֿלאַך פֿון זינען,

זיי זאָלן נישט פאַרשוועכט ווערן פון נאָנטשאַפט צו איר.
דערפאַר ווען זי האָט אָפּגעלאָזט, זענען די ווערטער
צוריקגעקומען שטילע און געפאַלענע און ס'איז געווען גוט מיט זיי.
אַזוי האָט אין געבראָכענעם געבעט וועגן דערלייזונג
דערפילט זיך ביסלעכווייז דער תענוג פון געבעט,
דער תענוג פון חרטה און רחמנות און געוויין אויף זיך,
און אין דער בענקשאַפט נאָך דעם תענוג האָט זיך אויך געבענקט
נאָך דעם, וואָס ברענגט צו דער חרטה — נאָך דער זינד —
און אין דער בענקעניש נאָך זינד איז שווער געווען צו וויסן,
וואָס וועגט אַריבער: דער תענוג פון דער זינד אַליין
צי מער דער תענוג פון חרטה. און ווען ס'האָט די זינד
פאַרפעלט אַמאָל צו קומען, האָט ער אין דער רואיקייט
קיין רו שוין נישט געהאַט און זי אַליין געזוכט.
ער איז געוואָרן בלייך. די באַקן איינגעצויגן,
די אויגן רויט און שלעפעריק, די ליפּן אָפן,
צום עסן קוים זיך צוגערירט, געאַרבעט פויל,
אַזוי אַז ס'האָט דער טאַטע אָנגעהויבן וואָרטשען
און ס'האָט די מאַמע נאָכגעזאָגט, אַזוי ווי פון אַ תחינה:
— וואָס ווילסטו? וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט אויף אים?
דער בחור גייט דאָך איין פון טאָג צו טאָג.

דער אָנהויב פון דערלייזונג איז געווען אַ שאָטן פון אַ מת
און נישט קיין ליבן מת — פון חיה ריוועס מאַן.
אַריינגעפאַלן מיט דער בשורה איז דאָס ווייב אַליין
אין בייזן יאָמערן: — וואָס זאָגט איר איצטער, מומע?
אַזוי ווי זי האָט אַלע מאָל פון אַזאַ מאַן אַן אויסוואורף
קיין בעסערס נישט דערוואַרט. געוואָלט אַפילו אָנשעלטן,
דערמאַנט זיך און געגומען שטילער קלאָגן:
— ווער וויס וואו זיין געביין וועט היגקומען! ביים לעבן
געפוילט אין די אסטראגן, נאָכן טויט אַפילו
וועט אים קיין כשרער בית-עלמין אויך נישט צונעמען.
געווען איז דאָס ביים וואַרעמעס. די מאַמע האָט געווײנט,

דער טאַטע האָט אַ ברום געטאָן דערווייל אויף באָרג,
און ווען ער איז אַריין אין רימעריי, פאַרענדיקט אויסן קול:
— מיינסט וואָס? דאָס גייט שוין ערשט אויף אונזער קאָפּ.
משפחה! זיך דערדינט, אַ קלאָג צו איר!
דער זון האָט נישט געענטפערט. נישט געהערט אַוודאי,
פאַרטאָן מיט זיך אַליין. ווייל באַלד ווי חיה ריווע איז אַריין,
האָט פון דער בשורה עפּעס אָפּגעריסן זיך ביי אים,
נאָר ס'איז געווען בלויז אַ טעמפּער קלאַפּ, און גייענדיק
צוריק פון עסן, האָט ער אָנגעטאַפּט אין זיך,
אַז דאָס, וואָס יענער איז געשטאָרבן, אַרט אים נישט,
און איצט איז ער געשטאַנען און געפּלאָגט אין זיך
דאָס פינסטערע געוויסן, וואָס אים גייט נישט אָן
מענטשנס טויט. ער האָט זיך אומגעקערט צו דעם
ביינאַכט אַליין אין קאַמער, צווינגענדיק אויף זיך
דאָס טראַכטן וועגן מת, און ווען די טענצערקע איז אָנגעקומען
ווי אַלע מאָל, איז ער געפאַלן אויף אַן איינפאַל, האָט דעם מת
אַריינגערופן און געהייסן מיט די טויטע הענט
זי נעמען ביי די אַקסל. יענער איז געשטאַנען
אין ברוינעם קעסטלדיקן אַנצוג, ווי אַמאָל ערב יום כפור,
און אָנגעקוקט אים מיט די שוואַרצע לעבעדיקע אויגן.
האָט זאַוול זיך געכאַפּט, אים אָנגעטאָן אין אַ מונדיר
ווי אַלע זעלנער, מיט אַ לאָך אין קאָפּ און אויפן פּנים בלוט,
און ווען די טענצערקע אַ נאַקעטע האָט זיך דערנענטערט,
האָט שוין דער מת געפּאָלגט. זי האָט אַ שפּרונג געטאָן,
פאַררוקט זיך אין אַ ווינקל, איינגעקאָרטשעט, נאָר דער מת
איז אַלץ אויף איר געגאַנגען איז שוין זאָוולען
געוואָרן אַ רחמנות, האָט ער זי פאַרשטעלט מיט זיך
און אָנגעהויבן גלעטן, ווייך אַזוי און צאַרט,
און מיטאַמאָל — זיין קאָפּ איז ווידער שוין ביי איר,
נאָר אויף זיין אַקסל — פילט ער — לייגט זיך יענעמס האַנט
און וויל אים אָפּרייסן — פון כעס טוט ער אַ בריקע מיטן פוס
און יענער פאַלט. ווערט זאַוולען שרעקלעך פון דעם פאַל:

אַ טויטער שוין — צו וואָס אים בריקען מיט די פיס?
פאַרדעקט ער מיט דער קאָלדערע זיך איבערן קאָפּ
און נאָרעט זיך אין קישן — ביידן נישט צו זען — און ליגט
און וויל נישט עפענען די אויגן.

אויף דער צווייטער נאַכט
האָט מען דעם טויטן נישט געדאַרפט מושטירן מער:
ער האָט זיך שוין אַליין געשפּילט, געררייצט מיט זאַוולען
און נאָך מער מיט דער שיקסע. אויף דער דריטער אויך.
נאָר שבת נאָכן עסן איז געקומען חיה ריווע מיטן קינד,
און זאַוולען איז אַ שוידער דורך. וואָס טוט ער דאָ?
ער האָט איר מת, דעם אייגציקן, דעם פּאָטער פון איר יתום,
אַריינגעשלעפּט אין אַזאַ אומריינע, געמיינע שפּיל,
און דאָ אויף דער פּאָדלאָגע פּויזעט אום זיין קינד —
וואָס טוט ער? לאָזט ער זיך אַראָפּ צום קינד אויף דער ערד,
נעמט מאַכן קונצן אומגעלומפּערטע און קרימט זיך,
קומט ביילקע אויך אַרונטער — שפּילן אַלע דריי.
די מוטער קוקט פאַרוואונדערט. ס'הויבט אָן טונקל ווערן,
זי קלייבט זיך גיין און רופט זיך אָן צו זאַוולען:
— וואָלסט אפשר מיר געהאָלפן צוטראָגן דאָס קינד?
זי זאָגט עס מיט אַזאַ צעבראָכן קול. אודאי גייט ער.
דער טאַטע מאַכט: — מען שטעלט זיך שוין באַלד אַרבעטן.
און חיה ריווע ענטפערט: — ס'וועט אים לאַנג נישט נעמען.
אין דרויסן קנאַקט דער פראָסט פון גרויסן ווינטער,
ס'איז גליטשיק, שפּרייזט ער ציטערדיק און אין דעם ציטערן
איז אַ באַפרידיקונג פאַראַן: דאָס קויפט ער אויס אַ זינד,
וואָס ער איז געגן מוטער און דעם קינד באַגאַנגען.
און זאָל ער אויסזען לעכערלעך אַפילו מיט אַ קינד
אין אַ פּאַטשיילע אויף דער האַנט! ס'איז גוט אַזוי.
זי נעמט עס אָבער צו ביי אים, זי וויל נישט צופיל
מטריח זיין דעם שוועסטערקינד. איז גייט ער שווייגנדיק
ביז צו דעם הויז, וואו זי גיט אָפּ דאָס קינד, און וואַרט,

און אַז זי קומט אַרויס און זאָגט: ביסט שוין דערפֿראָרן וואַרטנדיק?
פֿאַרענטפֿערט ער זיך: — ניין, עס מאַכט נישט אויס.
איצט איז שוין חיה ריווע נישט קיין אַם — זי דינט, ווי פֿריער,
און ס׳איז נאָך אַ שטיק וועג צו גיין מיט איר צום „אָרט".
פֿאַרפֿאַלן! פּרוּווט זי רעדן אַזוי שטיל, הכנעהדיק:
און ער — ער ענטפֿערט קוים. ס׳איז נישט פֿון בייזקייט, ניין.
ער קאָן נישט אַנדערש. ביי דער ברייטער גאַס באַמערקט ער —
זי טראָגט אַ וואָלן טיכל אויפֿן קאָפּ. איז אויכעט גוט.
אָט זאָל מען זען — ווי זאַוול פֿירט אַ דינסט איבער דער גאַס,
וואָס טראָגט אַ וואָלן טיכל! ביי דעם גרויסן הויז,
וואו חיה ריווע דינט, צעשיידט מען זיך, ער גייט צוריק
און איז צופֿרידן: אָט איז ער געגאַנגען, האָט דאָס קינד געטראָגן,
גערעדט מיט איר, וואָס נאָך האָט ער געקאָנט?
ביינאַכט וויל ער נישט מער דעם מת מטריח זיין —
ער וועט שוין אויסקומען אַליין. און אין דער אמתן דערפֿילט ער,
אַז ס׳הויבט זיך אַ מחיצה פֿונעם האַרצן צווישן אים
און איר, דער מכשפֿה. ס׳איז אַ מין רחמנות,
און ווען זי שטייט מיט אירע שטראַלנדיקע אָרעמס, קוקט ער
און ס׳גליט צו איר, נאָר אין דער גלוסטונג קאָן ער שוין
אויך רעדן שטיל: — צו וואָס? מען דאַרף עס נישט.
נו, גיי אַוועק! — און זי בלייבט טאַקע שטיין אַ ווייל
און קוקט ווי זיך פֿאַרטראַכטנדיק פֿון זיינע רייד,
ביז ער פֿאַרגעסט דאָס רעדן און ער רופֿט זי ווידער.

געשעענישן קומען נענטער. ס׳איז אַ מיטן טאָג.
דער טאַטע קנעלט אַריין מיט איציקן. אין דרויסן הודזשעט.
ס׳איז גאָרנישט. עראָפּלאַנען יאָגן זיך, ווי אַלע טאָג,
און קיינער קוקט נישט מער. אין מיטן פֿאַלט אַ דונערשלאָג,
אַ צווייטער און אַ דריטער. אַ מינוט פֿון שרעק און פֿאַרגעפֿיל,
און קולות אויף דער גאַס און אַ געלאַף און אַ געשריי.
לויפֿט זאַוול אויך צום פֿישמאַרק, לויפֿט מיט אַלעמען,
נאָר ביז ער קומט אַהין, איז שוין געדיכט פֿון מענטשן,

ער זעט בלויז אַ שטיק דאַך אַראָפּגעריסן און די הוילע סלופּעס
און הערט פון אינווייניק טויט־געשרייען. שטופּט ער זיך,
נאָר ס'קומען אָן סאָלדאַטן, טרייבן, צאַמען אָפּ דעם פּלאַץ,
און באַלד איז דאָ די ווייסע בויד מיט רויטע צלמים,
מען פּאָרעט זיך מיט בעטלעך, צוגענומען, אָפּגעפּאָרן,
און רייטער טרייבן, יאָגן. יאָגט זיך זאַוול אויך
און ס'דאַכט אים, לויפנדיק, ער זעט אין שניי
אַ רויטע זאַך. ערשט אויפדערנאַכט אין שטוב,
ווען ער דערציילט דער מאַמען, וואָס ער האָט געזען,
ווערט קלאָר די זאַך: אַ שטיק וואַטאָווע לייבל איפן שניי,
נאָר צי ס'איז רויט געווען פון בלוט, צי ס'איז דער שטאָף אַזאַ —
דאָס ווייס ער נישט. מען זיצט אַנטשוויגענע אין שרעק,
די טיר און לאָדן צוגעמאַכט און אינווייניק פאַרהאָנגען
מיט שמאַטעס טונקעלע, עס זאָל דאָס ליכט נישט אַרויסשלאָגן —
אַזאַ באַפעל געווען — מען הערט די טויטקייט פון דער שטאָט
און שאַ! ס'איז הייס. דער הויוון אָנגעהייצט, און פון דער היץ
און פון דער שטילקייט שלעפערט. קריכט מען אין די בעטן,
מען ליגט און ס'שלאָפט זיך נישט. ווער ווייס, וואָס מאָרגן קומט!
הערט זאַוול, ווי דער טאַטע קרעכצט אין בעט.
דאָס קרעכצט ער אויף זיין מי, וואָס איז פאַרלאָרן,
און אויף דעם מאָרגן, וואָס וועט צונעמען ביי אים
די האָפנונג פון זיינע שווער־פאַרהאָרעוועטע טעג,
און ווייטער — וואָס וועט זיין? דער טאַטע קרעכצט
און זאַוול שטומערהייט נעמט אויך אַ חשבון מאַכן.
אָט האָט ער שוין דעם טויט געזען — אַ רויטע זאַך אין שניי —
און מאָרגן קאָן עס טרעפן אים, ס'איז נאָענט אַזוי,
און ס'ווערט אַ סוף צו זיינע אַלע דרייסיק יאָר.
אַ סוף צו וואָס? עס שטייט נאָך אין די אויערן דער טויט־געשריי,
און דאָ אין צימער דרייען זיך די נאַקעטע מכשפות
און ציען זיך צו אים. און זאָל אַ באָמבע פאַלן איצט
און אים דערהרגענען, וועט ער דאָ ליגן טויט
און אַרום אים, אַ טויטן, וועלן זיך אַרומדרייען

אט די אין זייער בלויזקייט, מיאוס בויגן זיך און וויגן זיך —
און דאָס וועט זיין זיין טויט. דער טויט פון זאַוול רימער,
וואָס האָט געהאַט אַ פידל, האָט געזונגען, האָט געבענקט.
איז דען נישט בעסער, עס זאָל מאָרגן טרעפן אויף אַן אמת,
און אויס! אַ סוף זאָל נעמען!

אָבער מאָרגן פרי,
ווען ס'גנבעט זיך אַרויס אין גאַס די מאַמע און זי קומט צוריק
אַ ווייַנענדיקע אויף די יידענעס, באַקאַנטע פון אַזויפיל יאָר,
וואָס זענען אומגעקומען נעכטן, ברענגט זי נאָך אַ בשורה.
מען האָט ר' חיים לייבן מיט נאָך אַנדערע אין תפיסה איינגעזעצט!
צוליב די באָמבעס נעכטן. איצטער וועט מען זען,
אויב זאַוול וועט דעם כח האָבן זיך אַרויסרייסן בייטאָג
און גיין אין הויז אַהין. ס'איז דאָך זיין היים געווען דאָרט,
זיין יום-טובדיקע היים, און זי איז אים געווען ווי אַ מאַמע...
נו, וועט ער גיין? ווער? ער? ער וואַרט ביז נאַכט
און קריכט אַריין, באַהאַלט זיך ווי אַ מויז אין לאָך און ליגט.
ער דרייט זיך ווי אַ וואָרים — אָבער גיין וועט ער נישט גיין.
נישט היינט, נישט מאָרגן און נישט איבערמאָרגן,
ביז פון דער גאַס דערהערט זיך ווידער אַן אָרקעסטער,
ביז ער דערזעט די פאַלקן פאַראַדירן יום-טובדיק
און הערט פון מענטשן, אַז מ'האָט שוין די איינגעזעצטע
אַרויסגעלאָזט פון תפיסה. איצטער גייט ער שוין.
אין גאַס די מענטשן שפּרייזן אום מיט קעפּ געהויבענע
און אויפגעלויכטע פּנימער — אַריבער די געפאַר —
און ער, ווי אַ געטריבענער פון בייטשן, שלעפּט זיך קוים
און גייט אַזוי ביז צו דער ליבער טיר, וואָס איז אַצינד
ווי אַ געגרייטער גרוב פאַר אים. אַ צי געטאָן דעם גלאָק,
און ער איז גרייט צו פאַלן אין דעם גרוב. מען דאַרף נישט!
נישט אַלע זענען דאָך ווי זאַוול! פריידע קומט אַרויס
און אויף איר בלייכן פּנים שיינט אַ גליקלעכקייט
און ליזע ציט די הענט און ס'שמייכלט אויך
ר' חיים לייב אַליין. — נו, זאַוול — זאָגט ער — שוין געמיינט!

איך בין אַ פּאַרטיקער? נישקשה. ס׳איז נאָך דאָ
אַ גאָט אין הימל! — הייבט די פּייכטע אויגן פֿריידע,
און נישט קיין וואָרט פֿון פֿאָרוואורף זאַוולען, גאָרנישט.
פֿאַרקערט. זי זאָגט: — נו, איצטער ליזינקע, קאָנסטו דאָך גיין,
געם זאַוולען אויך, וועט איר צוזאַמען זען
ווי קוקט עס אויס. — און ביידע גייען זיי...

ער קומט אַהיים
און זעענדיק דעם טאַטן אַ צופֿרידענעם, פֿאַרשטייט ער נישט,
וואָס איז מיט אים די שמחה. אַרבעט פֿון דער האַנט אַוועק,
הייבט אָן צו ברומען, ווי דער טאַטע, וואַרפֿט זיך אום ביינאַכט,
און אַז ער קומט אין ווייסן הויז, הייבט ער אָן רעדן
אַליין און נישט געפֿרעגט פֿון קיינעם: — מירקין קומט
און זאָגט: מיר האָבן זיי געגעבן, האַ? זיי וועלן שוין
פֿאַרזאָגן איצט אַ צענטן נישט צו קריכן מער.
אַזוי זאָגט מירקין — און ער לאַכט, דערציילנדיק,
און אַלע קוקן אָן, וואָס זאַוול לאַכט. ער בלייבט אַליין
מיט פֿריידען און ער זאָגט: — עס איז געווען מיאוס.
— וואָס מיינט איר דאָס? — פֿון מיר אַליין מיין איך.
געוועזן מיאוס נישט צו קומען דאָ, ווען אייער מאַן — — —
— נישט היינט געדאַכט. זאָגט פֿריידע. – מיאוס געווען,
איך בין נישט ווערט צו קומען דאָ. — זי קוקט אים אָן
אַזוי פֿאַרוואונדערט, מוטערלעך: — אָט כ׳לעבן, הערט שוין אויף.
נישט שיין אַזוי צו רעדן. זיפֿצט זי אָפּ און זאָגט:
— און בעקא ווייס פֿון גאָרנישט. דאַנקען גאָט דערפֿאַר!
נו, זאַוול, זייט-זשע נישט קיין קינד. געהערט אַ מעשה גאָר!

די איינציקע, פֿאַר וועמען ער ווערט נענטער און פֿאַרשטענדלעכער
אין זיין פֿאַרביסנקייט — איז חיה ריווע. קוקט זיך צו,
שפּירט נאָך זיין טריט און אַז מען גייט אין גאַס צוזאַמען,
דאָס קינד איך זייגע הענט — דערלויבט זי זיך:
— וואָס איז דיר, זאַוול? קוקט ער אָן פֿאַרוואונדערט:
— ס׳איז גאָרנישט, איז מיר. — קוקסט מיר אויס אַזוי,

ווי עפּעס איז דער מער מיט דיר. ס'איז גאָרנישט.
נאָך שאַרפער אָפּגעשניטן: אַט, מער פעלט אים נישט,
נאָר זי זאָל אים נאָך זיין אַ גוטער פריינט! פונדעסטוועגן
איז ער געריירט און טראַכט: אַזאַ מין חיה ריווע!
און זי — זי קומט אַלץ אָפטער. מיטן קינד אַמאָל
אַמאָל אַליין. אין מיטן וואָך אפילו. פּאַדעט זיך,
ראַמט אויף אין שטוב, העלפט אָפּקאָכן אַ וועטשערע,
און ווען עס קומט דער ערב-פּסח, וואונדערט זיך די מאַמע,
פונוואַנען האָט זי דאָס אַזויפיל צייט. זי זאָגט:
— נישקשה, מ'עט שוין דאָרטן אויסקומען אָן מיר.
און ברענגט דעם פּסח ביסלעכווייז אַ־יין אין שטוב
און ס'לייכט און שמעקט אַ יעדער ווינקל. יום-טוב קומט זי
און זיצט אַזוי ווי זי האָט גאָר קיין חלק נישט
אין אַלעם דעם, און אַז די מאַמע שטעלט איר כּיבוד, בעט זי:
— לאַנג לעבן זאָלט איר, מומע! בעסער רוט זיך אָפּ!
וואָס דאַרף מען עס? — זי כאַפּט אַ קוק צום קינד,
וואָס האָט זיך צוגעוויינט צו זאָוולען, קוועלט גאָר אָן
און זאָגט: — אָט זאָלט איר אַזוי לעבן, מומע, טוט אַ קוק.
צו קיינעם וויל ער דאָך נישט גיין, אַ חוץ זאָוולען.
זי זעט דעם סאַטנס פּנים און זיין שטומען קוק,
וואָס מיינט: אַ קלייניקייט! דעם גנבֿס ממזרוק.
און מאַכט זיך נישט פאַרשטייענדיק. זי קען דעם אַלטן.
און זאָוול ווידער הערט און ס'ווילט זיך אים
כאָטש דורך אַ שויב אַרויסשפּרינגען פון הויז, נאָר ניין!
איצט מוז ער בלייבן, דווקא בלייבן דאָ,
זיך צוהערן צו יעדן וואָרט אירן, וואָס ראַצט אין אויער,
און גיין אין גאַס מיט איר און אַלץ וואָס זי פאַרלאַנגט —
און לערנען בלק מיט דעם זאָוולען. ס'מוז דאָך זיין אַ שיער,
עס מוז דאָך ווען עס איז אַ סוף נעמען. שוין חיה ריווע אויך,
זי אויך אַריינגעשלעפּט! און פּיינט זי האָבנדיק.
און ווי אַזוי? אָט גאָרנישט. לאָמיר זאָגן — ערב פּסח.
מען וואַשט דעם דיל, און אַז די הונגעריקע מאַנסבילן

באַווייזן זיך צום וואַרעמעז, פאַרשטייט זיך, אַז מען דאַרף
אַ קלאַדקע אויסלייגן פאַר זיי פון ברעטלעך אין דער נעץ.
און ווי דען אַנדערש קאָן מען אומגיין אין דער נעץ,
ווי נישט די פּאַליעס פון דעם קלייד פאַרשטעקט אין גאַרטל?
אַוודאי, לויפט זי, חיה ריווע, גלייך אַרויס דערנאָך
און מאַכט צורעכט דאָס קלייד און טוט אָן שיך,
נאָר ביים דערלאַנגען עסן זענען אירע אַרבל
פאַרקאַשערט הויך און אירע אָרעמס זענען דינער
און מיט דער מאַטער הויט נאָך שענער פון דער טענצערקעס.
איז וואָס דעריבער? מוז מען זי אַריינשלעפן
אין קרייז פון יענער מכשפה? ניין, ער וועט אים אויסלערנען,
ווי שלעפן מענטשן אין אַ זומפּ, און אויב דו האָסט געטאָן,
באַצאָל! זיי גוט, געדולדיק, נאָכגיביק! אַצינד
איז זי די ערלעכע און דו ביסט דער געמיינער.
דו וואַרט נישט, ביז זי וועט דיך בעטן. זאָג אַליין:
— קום, חיה ריווע, כ'וועל דיר העלפן צוטראָגן דאָס קינד.
וואָס איז? זי קוקט דיך אָן פאַרוואונדערט און זי שיינט?
זי גלויבט אפשר, אַז דו? — אַזוי? ס'באַליידיקט דיך?
איז טאַקע רעכט אַזוי — און זאָל זי גיין אַ זיכערע,
און פילן, אַז זי פירט דיך אויפן שטריקל, זאָל זי!
ווייל ס'קומט איר, ס'קומט איר, ס'דאַרף אַזוי צו זיין.

און אַז עס קומט דער יאָמערדיקער טאָג, ווען נישט אַליין
דער טאַטע, נאָר די מאַמע אויך גלאָצט אויס צעשראָקענע
און וויינענדיקע אויגן אויפן קינד מיט חיה־ריוועץ,
איז זאַוול דאָ דער איינציקער מיט איר. וואו זאָל זי גיין?
מיט וועמען זאָל זי גיין, ווען נישט מיט זיי? זי וויינט:
— איר וועט דאָך מיך נישט לאָזן איצט אַליין איבער דער וועלט,
אַן עלנטע אלמנה. איך וועל אייערס נישט פאַרלאָזן.
— אַוודאי. וואָס איז דאָ צו ריידן? — זאָגט די מאַמע,
פאַרפאַקנדיק דאָס בעטגעוואַנט, און טרערן רינען איר,

נאָר זאָוול קאָן נישט מוחל זיין דער מאַמעס קוק:
— די מאַמע אויך! ער גייט צו נאָנט צו חיה ריווען
און זאָגט: — וועסט גיין מיט אונז! און אַז דער טאַטע
וואַרפט צו אַ וואָרט: פאַרנעם נישט אירע פעק!
און חיה ריווע קלייבט זיך עפּעס ענטפערן, צעשרייט ער זיך:
— דו שווייג! מען וועט שוין טראָגן. ס׳איז נישט קיינעמס עסק.
ער טראָגט עס נישט. ווען ס׳קומט דער טאַטע מיטן פור,
גייט חיה ריוועס פּאַק צוזאַמען מיט די אַנדערע,
און זי, דאָס קינד אַרויפגעזעצט, גייט נאָך און האַלט עס צו.
אין טומל און געדראַנג פון פורן, וועגענער און דראָשקעס,
פון פוסגייער מיט פעק און זעלנער מיט די ביקסן,
וואָס גיבן אַכטונג, שלעפט זיך טריט ביי טריט
די אָנגעפּאַקטע פור, און נענטער צום וואָקזאַל
אַלץ אָפטער ווערט מען איינגעשטיקט אין דעם געדראַנג,
און צווישן רעדער, פערד און פעקלעך בלייבט מען שטיין
און ס׳שעלטן זיך די גויים מיט בייטשן ווי אויף אַ יאַריד.
אַ שטאָט אַזאַ — און מ׳זאָל זיך אָפּטאָגן אין דריי מעת לעתי־
יאָ, — אמת, מ׳האָט געוואָרנט און ס׳איז צייט געווען
אַ וואָכן דריי צו קלייבן זיך — נאָר ווער האָט עס געגלויבט?
די גבירים האָבן זיך באַצייטנס טאַקע אויסגעריכט,
נאָר די קבצנים — זאָלן יענע אָנקומען אַפילו —
וואָס קאָן מען ביי זיי צונעמען? מען האָט געוואָרט,
און איצט איז עס געקומען.
ס׳ווערט שוין טונקל,
ווען מען דערזעט דעם גרויסן שטיינערדיקן הויף,
וואָס ציט זיך ווי אַ פעלד פאַרן וואָקזאַל, באַלאָדן
מיט פעק און מענטשן. קוים זיך אָפּגעשטעלט,
די פּעק אַראָפּגעוואָרפן, איינגעמאַסטיעט זיך אויף דר׳ערד,
דערווייל הויבט אָן דאָס קינד צו וויינען. חיה ריווע בעט:
— גיי, זאָוול, ברענג אַ ביסל הייסע וואַסער!
ער נעמט דעם טשייניק, וויל שוין גיין און כאַפּט זיך:
ער האָט קיין פּרוטה נישט. ער רופט זיך אָן צום טאַטן:

— איך דאַרף אַ ביסל געלט. נאָך בייז פון חיה ריוועס
צעליאַרעמט זיך דער אַלטער: — און וואָס נאָך ווּעסטו זיך צוטראַכטן!
דאָס קאָן שוין זאַוול נישט פאַרשווייגן. זיך באַהאַלטן
אַ ביטל אָנגעשטאָפּט מיט הונדערטער אין בוזעם
און זשאַלעוועט אַ ביסל וואַסער פאַר אַ פּיצל קינד.
צעשרייט זיך זאַוול העכער נאָך: וואָס איז, עס קומט מיר נישט?
כ'האָב ווייניק אָנגעאַרבעט זיך ביי דיר? גיב געלט!
די מאַמע שטעלט זיך איין: — וואָס טוט זיך מיט דיר, שלום!
וואָס מאַכסטו לייטיש געלעכטער? גיב אים עפּעס געלט!
דאָ נעמט זיך אויך צום בוזעם חיה ריווע, שלעפּט אַ טיכל
און זאַוול שרייט: — באַהאַלט, מען בעט דיך נישט!
ער גייט אַוועק נאָך וואַסער און די אַלטע שטייט
און טענהט: — ביסט משוגע מייגע שונאים, אָדער וואָס.
דער בחור האָט קיין חיי שעה נישט אָנגעזען פון אַרבעטן,
קיין שטיקל מלבוש אויפן לייב זיך נישט געמאַכט.
— איך האָב דאָך אים געצאָלט. . . — אוי שלום, שלום,
אָט־דאָ־אָ שטייענדיק, און איין גאָט, דער דערבאַרעמדיקער, ווייס,
וואָס וועט נאָך זיין מיט אונז — אַזוי צו האַנדלען מיט אַ קינד.
וואָלסט בעסער מנחה דאַווענען. — ער ענטפערט נישט,
און זי פּאַקט אויף אַ פּעקל, טיילט די קינדער ברויט
און זאָגט צו חיה ריוועס: זעץ דיך צו און טו אַ ביס עפּעס,
עס קאָן דאָך איבערגיין דאָס האַרץ אַזוי. — ווען זאַוול קומט,
איז שטיל. דער בחור איציק מיטן שוועסטערל אַוועק
אַרומצוקריכן אין גערדענג. דער טאַטע אויך נישטאָ,
נאָר חיה ריווע מיט דער מאַמען זיצן ביידע, שאָקלען זיך
און ס'פאַלט דער אָוונט צו אַריבער דעם פאַרשטיקטן רויש
פון שטיינערדיקן פעלד מיט מענטשן.

שטערן צינדן זיך,
מען שפּאַרט זיך אָן אויף פּעק, אויף בענק, אויף שעניקעס,
און שטילער ווערט און טונקעלער, נאָר פון וואָקזאַל
די גרויסע לאָמפּן לויכטן, און עס כאַפּט אַ ציטער.

שטייט זאַוול און ער קוקט אויף אַלע טויזנטער,
וואָס ליגן אָנגעוואָרפן דאָ און קיינער ווייסט נישט,
וואוהין ער גייט און וואָס וועט מאָרגן זיין מיט אים,
און ס'דאַכט זיך זאַוולען, אַז פון אַלע טויזנטער
איז ער דער איינציקער. וואָס טראַכט נישט וועגן מאָרגן
און ס'אַרט אים נישט קיין וואו און ווען. פאַרקערט:
פון פלוצימדיקן ריס אין האַרצן און דער פריקרער שווערקייט
פון אַלעמענס געוויין הויבט זיך אָן צערויסשיילן
די לאַנג־דערוואַרטע אויסלייזונג און ס'ווערט אים לייכט:
מיט איינמאָל אָפּגעריסן אַלץ, וואָס איז געווען,
די נעכט און טעג, דעם וואַרשטאַט און די שטיב,
אַוועקגעוואָרפן הינטער זיך אויף נישט צוריקנעמען,
און דאָס, וואָס מאָרגנדיקער טאָג איז רעטעניש און בלינד,
וועקט גאָר קיין מורא נישט, נאָר אַ דערוואַרטונג און אַ נייגיר
און ס'קלאַפּט דאָס האַרץ דערויף. לאָקאָמאָטיוון פייפן,
אויף יענער זייט פון פאַרקאַן וועקסלען זיך די באַנען.
און ס קומט דער טאַטע אָן, פאַרטרויענדיק אַ סוד:
קאָן זיין, אַז מאָרגן וועט מען קריגן אַ וואַגאָן.
מען לייגט די קינדער ווי עס איז אַוועק, מען דעקט זיי איין
און טאַטע מאַמע שפאַרן אָן די קעפ; די איינציקע איז חיה ריווע,
וואָס לייגט זיך נישט און וואַרט אויף דער מינוט
צו קאָנען זאַוולען עפּעס זאָגן פאַר זיין גוטסקייט... וואָס?..—
ער ענטפערט קוים. די נאַכט איז צוגעפאַלן,
דאָס שטיינערדיקע פעלד ווערט איינגעוויגט אין מורמל,
נאָר ערגעץ וויינט אַ קינד, און ס'פייפן באַנען,
און וואו עס פאַלט דאָס אויג — אַלץ קופּעס שאָטנס,
אַרויף ביז צו דער בריק, וואָס הענגט איבער די רעלסן,
און אויף דער בריק אַליין, און אויפן וועג אויף יענער זייט פון בריק
דאָרט וואו מען זעט שוין גאָרנישט אין דער פינסטער —
דאָרט ליגן זיי אַוודאי אויך און האַלטן אין איין אָנקומען
און אַלע ציען זיך אַהער ביז צו די לאָמפּן פון וואָקזאַל,
און ווייטער וואו? עס פייפן באַנען אין דער ווייט אַריין

און אין דער נאַכט מיט דעם פאַרשלינגענדיקן הימל
און כוואַליקן געמורמל פון דער פינסטער ווילט זיך ווייטע, מאָלן,
אַז ווי מען זעט קיין אָהויב נישט פון זיי אין נאַכט,
איז הינטן דאָרטן אויך קיין סוף נישטאָ, און אַלע דאָ,
וואָס ליגן אָנגעוואָרפן, ציען זיך אַזוי פון ערגעץ נישט
אין ערגעץ נישט אַריין — מען גייט אַזוי און גאָרנישט.
ווער גייט? ער גייט. ער, זאָוול, און די אַלע דאָ מיט אים,
וואָס זענען אָנגעקומען פון דער נאַכט און דאַרפן גיין.
ווייל וואָס? ווייל גאָרנישט. איז דאָך אַ רחמנות אויף זיי אַלעמען,
וואָס דאַרף מען, אַז מען זאָל זיך שלעפן אין דער נאַכט
אָן ציל און גלאַט אַזוי? קאָן זיין, מען דאַרף עס נישט
און טאַקע אַ רחמנות, אָבער ס'איז דאָך גוט, ס'איז נישט אַזוי
ווי אַלץ און אַלע, גאַר אַ נעם געטאָן זיך און מען גייט.
ס'איז שרעקיק, אָבער יום-טובדיק און ווייט אַזוי.
קיין שטוב, קיין דאַך, קיין געריטל פאַרן פענסטער,
נאָר נאַכט און וועג און פיס. „די נאַכט, מיין גרויסער פריינט".
אַ קינדער-שפיל געוועז. געגאַנגען צווישן ביימער
שפּאַצירן אויף אַ שעה מיט איר, ווי מיט אַ כלה-מיידל
און איצטער איז ער אירער. גייט אין איר אומענדלעכקייט,
און אַלע גייען דאָ אַזוי. ווער נאָך קאָן אַזוי זאָגן?
אַ שטייגער ווער? זאָל קומען עמיצער פון גאָר דער וועלט
און זיך אַוועקשטעלן אינמיטן שטיינערדיקן פעלד אָט דאָ
און זאָגן: ער קאָן אויך אין נאַכט אין פינסטער גיין.
זיי קאָנען נישט. זיי האָבן הייזער, בעטן, טירן,
זיי מוזן זיצן. אָבער ער קאָן גיין. יאָ, ער און אַלע דאָ.
ווייל זיי זענען די גאָרנישט-האָבנדיקע. זיי זענען די גייער.
און יענע נישט.
ער זעצט זיך אַ דערהויבענער אַוועק
און חיה ריווע פון איר פעקל פרווּוט אים זאָגן עפּעס,
און ס'ווערט אים אַ רחמנות אויף דעם מענטשן דא,
וואָס וויים נעבעך פון גאָרנישט און ער זאָגט צו איר:
— דו ווייסט? ס'איז גוט, וואָס אַלע גייען מיר אַזוי. —

— וואָס מיינסטו? פרעגט זי אַ צעמישטע. — גאָרנישט,
נאָר גלאַט אַזוי. — זי כאַפּט זיך פלינק אויף עפּעס,
וואָס טאָגט איר אויף, און זאָגט: — אודאי איז עס גוט,

ס'נעמט גרויען און עס טרייסלט פון דער קילקייט.
מען הייבט זיך אויף, עס וואַקסט דער טומל,
און פון די קופּעס שאָטנס ווערט אַן אומרואיקע מחנה,
וואָס קריכט און ליאַרעמט, אָבער זאַוול אויך קריכט אום,
טראָגט וואַסער, שלעפּט די פּעק און פּאָרעט זיך
און וואָס די נאַכט האָט אים געגעבן בלייבט.
אַריינגעפּאַקט מיט פּופּציק אַנדערע אין פי-וואָגן,
וואָס שלאָגט אין נאָז מיט פערדן-מיסט, צעלייגט זיך
אויף פּעק און דיל, און ווען נאָך לאַנגע שעהן וואַרטן
האָט זיך אַ ריר געטאָן די באַן, און ס'האָט דאָס קלאַפּן
פון רעדער זיך דערהערט, — איז אויסגעקומען זאַוולען,
אַז ס'האָט זיך יאָרנלאַנג אין אים געקליבן אַ דערוואַרטונג,
און איצטער, שטייענדיק אַן אָנגעלענטער אָן דעם שטאַנג,
וואָס ביי דעם טויער פון וואַגאָן, און הערנדיק
דאָס ריטמיש קלאַפּן אונטער זיינע פיס, דערפילט ער,
אַז דאָס איז עס, נאָך וואָס ער האָט די אַלע יאָרן
געבענקט און נישט געוואוסט — און ס'שפּרינגט דאָס הארץ.
פאַרביי די הונדערטער וואַגאָנען אויף די רעלסן,
פאַרביי דאָס לעצטע וועכטער-הייזל ביי דער שטאָט,
אַ גרינקייט עפנט זיך מיט הייזלעך, גערטנער,
מיט ביימלעך איינצלנע און וועלדלעך שיטערע אין זון —
און זאָל עס הייסן פרייד, וואָס צאַפּלט זיך
אין עכנות דא פון מענער, ווייבער, קינדער איינגעבראָכענע,
פון אומגליק אויף די פּעק און דיל פון פי-וואָגן?
ניין, ס'איז נישט פרייד, נאָר זעליקייט, וואָס האָט איר קוואַל
געעפנט ניט מאָל און שפּריצט אַרויס ווי פרייד.
וויל אין דער וואַכקייט פון דעם מידן קאָפּ קלינגט אָפּ דאָס אומגליק
מיט יעדן קול און אויסגעשריי, נאָר אין די אויגן די פאַרשלאָפענע

[library stamp]

שיינט זון און גרינע ליכטיקייט, און ביידע ווערן איינס:
דאָס אומגליק און די זון. און ס׳דאַכט, אַז אַלע מאָל,
ווען ס׳האָט זיך בלינדערהייט געבענקט נאָך אָט דעם ווייטן טאָג,
האָט זיך נאָך דעם געבענקט עס זאָל ווייטאָק זיין,
און טראָגן זאָל ער זיך אין ווייטער ליכטיקייט אַריין,
און רעדער זאָלן קלאַפּן, און דאָס איבערפולטע האַרץ
זאָל אין דער גרינלעך-בלויער ווייטעניש אַרויסוויינען
מיט דעם געוויין פון קליינע קינדער אין די אויערן —
אַזוי-אָ דאַרף עס זיין: קליפּ — קלאַפּ — די רעדער — קלאַפּ.
דאָרט ערגעץ הינטער בלויען וואַלד איז דאָ אַ שטעטל
און אין דעם שטעטל איז אַ פעטער דאָ, וואָס האָט אַמאָל
אַ נאַכט ביי זיי געגנעכטיקט אין דער היים. נישט אמת!
נישטאָ קיין שטעטל און קיין פעטער נישט, נאָר וואַלד
מיט הויכע סאָסנעס און אַ טונקלקייט אין טיפן גרין,
און ליופנדיקע ביימלעך זענען אַזוי הויך און דין
און וויגן זיך אין זון און גרין. פאַרוואָס זאָל דען אַ מענטש
נישט קאָנען וויינען, אָט אַזוי די טרערן לאָזן גיין!
און אַז דער וואַלד פאַרמיידט און גרויסע בלויע ליכטיקייט
פאַרפלייצט דאָס אויג און דער געוויין בלייבט שטיין פאַרבלענדט,
פּראַלט אויף אַ קוואַל פון ווערטער, נישט גערעדטע, אומגעוויינלעכע
און איינס פאַרפלאָנטערט זיך אין קלאַפּן פון די רעדער
און קלאַפּט זיך מיט כסדר: הייליק-ליק, הייליק-ליק, הייליק-ליק.
ער כאַפּט עס אונטער, זאָוול, ווי אַ נס, ווי אַן אַנטפּלעקונג
פון אָט דער נאַכט און טאָג, וואָס זענען פול מיט וואונדער,
און נאָכזאָגנדיק עס אין טאַקט פון קלאַפּן, פילט ער,
ווי וואונדערלעך עס איז. ווי אַלץ איז אין דעם וואָרט:
פאַרלוירנקייט און בענקשאַפט, שרעק און אויסלייזונג,
און אומגליק אין דער זוניקער אומענדלעכקייט, און שטאָלץ
פון עלנט, און דאָס פלאַטערן פון האַרץ, וואָס גיסט זיך איבער
מיט אַלעם דעם — אַ וואָרט, אַליין שוין אַ דערלייזונג,
אַליין — אַ וואונדערלעכע היילונג פאַר אַן אויסגעווייטאָקט האַרץ.
און ס׳קלאַפּן צו די רעדער: הייליק-ליק, הייליק-ליק, הייליק-ליק.

דאָס נײַנטע קאַפּיטל

עס האָבן אַלע שוין געהערט דערפֿון: דער טאַטע מיט דער מאַמען,
די מומע מיטן פּעטער און אַפֿילו איציק האָט געוואוסט,
אַז ס'וועט אין גיכן זײַן אַ חתונה בײַ זאַוולען.
דער אײנציקער, פֿון וועמען מ'האָט עס נאָך בסוד געהאַלטן,
איז ער אַלײן געווען, און אָפּגעהיט האָט עס פֿון אים
די מאַמע נעבעך, וואָס האָט קוים זיך אײַנגעבעטן
בײַ אַלעמען בײַ זײ, מען זאָל דעם זון אירן צו רו לאָזן
און זי וועט אַלץ שוין פּועלן. וואָס דען האָט זי געזאָלט,
אַז פֿון דעם ערשטן טריט, וואָס מ'האָט געטאָן
אין אָט דער בלאַטע דאָ — זאָל גאָט נישט שטראָפֿן פֿאַר די רייד —
האָט יעדערער זיך אָנגעזעצט און ס'איז קײן סוף נישטאָ?
ווי נאָר די פֿור מיט זאַכן האָט זיך אָפּגעשטעלט
בײַם פּעטערס קרעמל, און די מומע אַ פֿאַרמעליקטע
איז צוגעקומען און דערזען, ווי זאַוול פֿאָרעט זיך
מיט חיה ריוועס קינד, האָט זי עס צוגעכאַפּט בײַ אים
און אויסגערופֿן: — דאָס איז דאָך דײַן שנור אַוודאי, ראשע!
אַ ווײַבל קײן עין הרע אַ פֿאַרשוין... ווי רופֿט מען איר?
דערנאָך, שוין הינטער זאַוולס אויגן, האָט די מאַמע
געמוזט דער מומען אויסדערציילן וואָס און ווער
און דעמאָלט ערשט האָט זיך עס אָנגעהויבן: — ס'טײַטש,
אַ בחור אין די דרײַסיקער און זי ערשט אַן אַלמנה —
וואָס איז דען דאָ צו ריידן? האָט דער טאַטע צוגעברומט:

— דאָס טענה איך פון לאַנג. און זאָוולס פעטער יאַנקל,
וואָס איז געווען יונגער פון זיין טאַטן, אָבער גרויער
און עלטער אויסגעזען, האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ:
— אַ בחור אַ בן שלשים! טאַקע, ווי געשיקט זיך עס?
געוואוינט האָט מען דערווייל ביים פעטער אין אַ שטאַל,
וואָס איז געווען אָנגעלייגט מיט האָלץ און שעטשקע,
מיט פעלכלעך, לייוונט, וואוילאַקעס און כל המינים זאכן,
וואָס פלעגן דורך זיין האַנט זיך דורכוואַרפן פון דאָרף אין שטעטל.
אַ ווינקל פון דער שטאַל איז אויפגערוימט געוואָרן
צו שלאָפן פאַר די מאַנסבילן, דער מאַמען האָט מען אויפגעשטעלט
אַ טאַפטשאַן אין דער קיך פאַר איר און ביילקען, און פאַר חיה ריווען
איז פלאַץ געמאַכט געוואָרן אין שפּיזשאַרקע מיט די כלים
און זעקלעך גרויפּן, זאַלץ און מעל פון קרעמל. תחילת,
ווען ס׳האָט דער מומען אויסגעזען, אַז מאָרגן, איבערמאָרגן
יוערט גלייך געשטעלט אַ חופּה, איז דאָס ווייבל ווי עס איז
נאָך דורכגעקומען מיט איר טעפּעלע געקעכץ ביים אויוון.
דערנאָך אָבער, ווען ס׳איז אַוועק אַ וואָך און צוויי
און ס׳האָט דער שדוך נישט געקלעפּט זיך, האָט די מומע
גענומען קרימען זיך. דערווייל האָט זיך פּאַמעלעך
דאָס טיכעלע פון בוזים אויסגענומען, נישט געווען מער
פאַרווּ...ס אַ ביסל גרייפּלעך קויפן פאַרן קינד
און וואו זאָל זי זיך הינטאָן מיט אַ פּיצלס אויף די הענט?
נאָר דאָ האָט זאָוול מיטן טאַטן אַרבעט אויפגעזוכט —
די שטעפּמאַשין, וואָס מירקין האָט געהאַט אַריינגעשטעלט,
האָט צוגעהאָלפן — און חיה ריווע האָט זיך שטיל און וויינענדיק
פאַר זאָוולען אויסגערעדט, געגעבן איינמאָל, און דערנאָך
זיך צוגעוואוינט פון זיינע וואכערס אויסצוטיילן איר,
און זי האָט ווי אַ שטילער הונט אים נאָכגעשפּירט די טריט
און אָפּגעהיט דעם שטויב פון אים. האָט דאָס נאָך מער
געבערענט דעם טאַטן, וואָס האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן
די אַרבעט אין דער פרעמד און די באַליידיקונג
פון קריגן גלייכע וואָכערס מיטן זון, האָט ער געברומט

דער מאַמען אין די אויערן: — סיי ווי גיט ער דאָך איר
די וואָכערס אָפּ, טאָ זאָל ער שוין צום שוואַרצן יאָר
אַ חופּה שטעלן און אַ סוף! די מאַמע האָט געפּרוווט
נאָך ענטפערן: — דיינס גיט ער נישט? נאָר זי האָט שוין געפילט,
אַז לאַנג וועט עס נישט האַלטן: באַלד האָט זאָל אויך
דערהערט דעם טאַטנס קול. דאָס איז געווען די ערשטע נאַכט,
ווען מ׳האָט פון פעטער זיך אַריינגעקליבן פאַרזיך אין אַ קאַמער
און זיך געדאַרפט צעלייגן: ווייבער אין די בעטן
און מאַנסבילן אויף דר׳ערד. דער אַלטער האָט אַ קוק געטאָן
און אויסגעשריגן אויפן קול: — אַ סוף זאָל מיר דאָ ווערן!
די מאַמע האָט גענומען בייסן זיך די פינגער, חיה ריווע
האָט אויסגעשאָסן אַ געוויין און זאָול האָט זי ביז
אַ שלעפּ געטאָן ביים אָרעם און געזאָגט:—קום, לאָמיר גיין פון דאַנען!
די מאַמע אָבער האָט זיי ביידע אָנגעכאַפּט און ווייְנענדיק
גענומען שווערן ביי איר לעבן, אַז ס׳וועט קיינער דאָ
די שוועל נישט איבערטרעטן, און אַפילו זאָול האָט זיך
דערשראָקן פאַר דער שבועה און איז אָפּגעטראָטן.
אַוועק אַ טאָג און צוויי און מ׳האָט געבראַכט די בשורה,
אַז ס׳איז די היים, די שטאָט, אַוועק אין רויך און פייער
און ס׳איז קיין ציגל אויף אַ ציגל נישט געבליבן. ווי אבלים
האָט מען זיך אומגעשלעפּט און ס׳האָט די מאַמע שוין אַליין
דורך טרערן אָנגעהויבן איינרעדן דעם טאַטן: זאָל מען נאָר
אַ קאַמער אויפזוכן פאַר זיי — און אַלץ וועט גוט ווערן.

און זאָול וואָס? ביז וואַנען ס׳איז געקומען צו דעם שמועס
איז אים שוין גאָר אַלץ איינס געווען. די ערשטע טעג
אין פרעמדן שטעטל האָט דער נאָכקלאַנג פונם וועג
פאַרשטאָפּט די אויערן פאַר אַלץ אַרום און ס׳האָט די פרעמדקייט
אַליין אים אָפּגעצאַמט פון זיך. דערנאָך ווען הייזער, גאַסן
און פנימער פון מענטשן זענען שוין געוואָרן קענטלעך,
איז אָנגעקומען בענקעניש, אַ בענקעניש אַהיים. עס האָט געלעבט
דאָס ווייסע הויז מיט מענטשן, שמייכלען און באַוועגונגען.

און נאָר דאָס וויסן, אַז ס׳איז קיינער דאָרט נישטאָ,
און ס׳שטייט דאָס הויז מיט צוגעקלאַפּטע טיר און פענסטער,
האָט נישט געקאָנט פאַרטיליקן די דאַכטעניש פון רו,
פון ווייטן ליבן יום־טוב. ווען מען האָט ער דאָ
און וואָס גייט אים דאָ אָן? וויל חיה ריווע געלט — נאַ נעם!
דער טאַטע בייזערט זיך — וואָס וויל ער דען, דער טאַטע?
מען רעדט עפּעס, מען סודעט זיך — וואָס אַרט עס אים?
נאָר אָט קומט אָן אַ שׂרפה — פאָרטן פול מיט פולווער
צעשיסן זיך מיט פלאַמען איבער גאָר דער שטאָט, —
און אין דעם רויך און פייער ווערט די דאַכטעניש פארשלונגען.
בלויז הורבעס שוואַרצע ציגל אָנגעוואָרפן, און די ברעטער,
מיט וועלכע מ׳האָט פאַרקלאַפּט די טיר און פענסטער,
אויף קויל פאַרברענט - נישטאָ מער גאָרנישט, און די מענטשן —
זיי וועלן נישט צוריקקומען שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט.
נאָך וואָס צוריקגיין און וואוהין וועט ער שוין גיין?
אַ יתום אין דער נאַכט, אַרויסגעוואָרפן אין דער פינסטער
אַליין דעם עלנט פון דער וויסטער וואָגלעניש צו טראָגן
פון ערגעץ נישט אין ערגעץ נישט. איז וואָס דער חילוק?
און אַז מען שטייט אויף אין דערפרי דערנאָך, און אויף די גאַסן
שפּאַצירן אום די פרעמדע זעלנער שטיל אַזוי, אָן טומל,
אַרייַנגעקומען איבער נאַכט — פאַרשווינדט די לעצטע טרייסט,
וואָס האָט זיך נאָך געטוליעט אין באַהעלטעניש.
דאָרט ערגעץ איז אַ גרענעץ דאָ, אַ זעלנער־וואַך מיט ביקסן,
אויף יענער זייט איז אַלץ, וואָס איז געווען ליב,
אַוועק און אָפּגעשניטן ווי אַן אַנדער וועלט, און דאָ
איז פרעמדקייט בלויז און עלנט. ס׳קומען טעג פון גאָרנישט טאָן,
מען דרייט זיך שלינג און שלאַנג אַרום און פון דעם אומעט
ווערט שוואַרצער יעדער כּעס און ס׳איז די לופט אין שטוב
מיט שטומער רוגזה אָנגעפּילט — און אַז עס העלפט שוין גאָט,
דער טאַטע מיטן פעטער יאַנקל נעמען אונטערהאַנדלען,
דער בחור איציק מיט דער מומעס מיידל נעמען גיין
פאַרקויפן נאַשוואַרג פונם קרעמל צו די זעלנער,

און זאוול, נאָכדעם ווי ר'האָט אָנגעגראָבן גריבער פֿאַר די זעלנער,
זוכט אויף אַ ביסל אַרבעט — איז ער שוין אַליין צופרידן
זיך אָפּצוטראָגן ערגעץ־וואו. און דאַן גערעט דער מאַמען
אַ קאַמער אויפֿן אויג צו כאַפּן, און אַן אָוונט איינמאָל
ווערט ליידיק מיטאַמאָל אין שטוב, ווי אָפּגערעדט זיך,
און אַז זי נעמט אין פעטערס נאָמען, אין דער מומעס נאָמען
און דאַן פון זיך אַליין שוין אויסלייגן דעם פּלאַן און קוקט,
ווי זאוולס פּנים ענטפערט אויף די רייד, — דערזעט זי נישט
קיין כּעס, קיין בייזקייט און קיין וואונדער נישט אַפילו. גאָרנישט.
דערציילט זי ווייטער פון דער קאַמער, וואָס זי האָט געזען,
און אַז מען קאָן פאַר ביליק איינקויפן אַ ביסל מעבל.
און ער — ער זיצט, דעם קאָפּ אראָפּגעלאָזט, און פרעגט:
— איז ווען זשע מיינסטו קאָן מען זיך אַריינקלייבן אַהין?
— וואָס הייסט? מען וועט אי"ה אַ חופּה שטעלן
דערנאָך איז — ווען דו ווילסט. — ער ענטפערט נישט און לאָזט אַראָפּ
דעם קאָפּ נאָך נידעריקער: דאָס האָט זי געקאָנט
איינגאַנצן נישט דערמאָנען, נישט באַדאַרפט דערמאָנען דאָס.
ווען נישט די מאַמע רעדט עס, וואָלט ער איר געענטפערט,
אַז ער איז גרייט איר, חיה ריווען, אָפּגעבן די וואָכערס
און זאָל זי דאָרט געזונטערהייט זיך וואוינען מיטן קינד.
אַליין וועט ער שוין שלאָפן וואו עס איז. די מאַמע אָבער רעדט
און אַז זי זאָגט: מען קאָן נאָך שבת אין אַ גוטער שעה
די חופּה שטעלן — ענטפערט ער איר גאָרנישט.

עס האָבן קיין קלעזמאָרים נישט געשפּילט אויף זאוולס חתונה,
ס'האָט קיינער נישט געטאַנצט–דערפאַר האָבן די מאַמע מיט דער כּלה
געוויינט איינס אויפֿן צווייטן קוקנדיק, און נאָך אַ שטילער חופּה
און שטילער וועטשערע ביים פעטערס טיש, האָט חיה ריווע
גענומען אויפֿן האַנט איר קינד, אַ שלאָפנדיקס,
און מיט דעם מאַן פון איין זייט, מיט דער שוויגער פון דער אַנדערער
געלאָזט זיך גיין צום קליינעם קאַמערל אין הינטערגעסל.
ביים שוועל איז זי געפאַלן אויפֿן האַלז דער שוויגער־מומען

און דאַן, צום ערשטן מאָל אין לעבן, איז די מאַמע צוגעפאַלן
צום זון אירן, געקושט אים און עהאָלזט אַ וויינענדיקע,
און זאַוולען איז נישט גוט געוואָרן פון אַזויפיל קושן,
און ער האָט זיך געשטאַרקט, צוריקגעקושט די מאַמע
און פילנדיק דעם זאַלץ פון טרערן אויף איר פנים,
דערפילט, אַז דאָס האָט ער פאַר איר געטאָן, פאַר איר,
דער קליינער מאַמע מיט די טרערן צווישן קנייטשן.
אין קליינעם קאַמער האָט געברענט אַ לעמפל, צוגעקלאַפּט
ביים פענסטער מיטן ווייסן פאָרהענגל — האָט ער זיך אומגעקוקט,
דערזען דאָס טישל נעבן פענסטער, צווישן בעט און סאָפקע,
אַ בענקל און אַ שטול, און זיך אַוועקגעזעצט, געקוקט
ווי חיה ריווע דעקט דאָס קינד איין אויפן סאָפקע
און ס'האָט דאָס האַרץ אין קלאַפּעניש געוואַרט. שוין איינגעדעקט,
שוין איינגעשלעפערט, און זי זיצט נאָך אויפן סאָפקע
און אירע אויגן מיידן אויס אַ קוק צו טאָן אויף אים.
דאַן גליטשט זי זיך אַרונטער אויף די קני פאַר אים,
כאַפּט אָן די הענט זיינע, די גראָבע רימערישע הענט,
און קושט זיי, כליפּענדיק און רעדנדיק דורך טרערן:
— איך וועל דיין גוטסקייט ביזן קבר נישט פאַרגעסן.
כ'וועל זיין אַ דינסט ביי דיר, איך וועל דיר ווי אַ הונט
געטריי זיין, מעגסט אַפילו שינדן פּאַסן פון מיין לייב,
הערסט, זאַוול, טייערע נשמה, מלאך מיינער!
עס ווערט אים גליענדיק אין האַרץ. נאָך פייכטן זיך
דער מאַמעס קושן אויף די באַקן — און ערשט דאָ אויך זי,
די חיה ריווע מיט אַזעלכע רייד און ליפּן. צאַפּלט ער
און גלעט זי אויף די שולטערן און בעט: מען דאַרף נישט.
שטיי אויף, מען דאַרף נישט! — ווערט זי איינגעטילט,
פאַרגראָבט איר קאָפּ אין זיינע קני און כליפּעט.
זיך אויסגעכליפּעט, אויסגעווישט די אויגן, אויפגעשטאַנען
און נעמט דאָס בעט מאַכן. עס שאָרכט דאָס בעטגעוואַנט,
עס שלאָגט אין נאָז דער ריח פון די וועש — און ס'ווערט אים קאַלט.
און זי גייט צו, פאַרדרייט דאָס לעמפל — און ער הערט

דאָס רוישן פון איר קלייד. זיך אויסגעטאָן, געלייגט,
און זאַוול זיצט אַן אומבאַוועגלעכער אין פינסטער און דאָס האַרץ
גייט אויף און אָפּ. אַ ווייל און נאָך איינע,
מינוטן גייען און ס'איז שטיל און נאָר איר אָטעם הערט זיך
און נישט קיין ריר פון איר. דאַן זאָגט זי ציטערדיק:
— וואָס גייסטו זיך נישט לייגן, זאַוול? אין דער פינסטער
איז איינגעשטיקט און פרעמד איר קול. ער ענטפערט:
— ס'ווילט זיך מיר נישט שלאָפן... ביסט דאָך מיד, אַוודאי,
גיי, לייג זיך. — ווידער שטיל. ער ענטפערט נישט.
— וועסט דאָך נישט זיצן אויפן בענקל דאָ אַ גאַנצע נאַכט.
ער אָטעמט אָפּ, מאַכט צו די אויגן אין דער פינסטער און ער זאָגט:
— נעם צו דאָס קינד צו זיך אין בעט אַריין...—וואָס מיינסטו?
איר קול איז שטיל דערשטוינט. אַ ווייל פון מאַטערניש
און קוים אַרויסגערעדט: — כ'וועל שלאָפן אויפן סאָפקע.
מער זאָגט זי גאָרנישט. ליגט אַזוי און אָטעמט
ווי איבערקומענדיק דעם קלאַפּ, דערנאָך קריכט זי אַרויס,
נעמט צו דאָס קינד און בעט זיך אונטערטעניק:
— וואַרט אויס. איך וועל דיר אויסבעטן. — מען דאַרף נישט.
כ'וועל אַזוי זיך צולענען. — אין אָנטאָן לייגט ער זיך
און הערט דערנאָך דאָס כליפּען פונם בעט אַרויס
און ס'טוט אים באַנג אין אומבאַהאָלפנקייט און צער,
און ערשט ווען ס'טאָגט שוין דורך די לאָדן, קאָן ער איינדרימלען
און הערט פון דרימל ווי זי טוט זיך אָן, אַ נישט-געשלאָפענע,
און ס'טוט אים באַנג אין דרימל.
הויבט זיך אויף דערנאָך,
עס קומען אָפּגעבן אַ מזל-טוב די לייט פון שטוב
און ער מיט חיה ריווען מיידן זיך די בליקן אויס אַ גאַנצן טאָג.
ביינאַכט נעמט זי דאָס קינד אין בעט, אַזוי אויף מאָרגן אויך.
נאָר פרייטאָג אָוונט, ווען זי גרייט צום טיש, פילט זאַוול,
אַז זי איז אַ שבתדיקע, קלייבט זיך עפּעס רעדן
און קאָן נישט אָנהויבן. ביי יעדער ביסן קוקט זי אים אין מויל,
און אַז דער טיש ווערט אויפגערוימט אוןביידע זיצן שווייגנדיק,

ווערט זאַוולען שווער. ער הויבט זיך אויף און זאָגט:
— איך וועל זיך דורכגיין אויף אַ ווייל. — אַודאי גיי זיך דורך.
ער קומט צוריק — איז שוין דאָס קינד אין בעט און שלאָפט,
זי טראָגט אים צו אַן אָפּגעשיילטן עפּל אויף אַ טעלערל,
און אַז ער זיצט און גלאָצט דערויף, רוקט זי זיך צו
און פרעגט אַזוי פון העלער הויט: — פאַרוואָס?
ער קוקט זי אָן צעמישט און ווערט ווי איינגעשרומפּן.
— צי בין איך אַזאַ מיאוסקייט, אַ קאַליקע חלילה?
פאַרוואָס? — איך ווייס נישט, חיה ריווע, אמת — כ׳ווייס נישט.
— וואָס דען? דו האָסט מיך אַזוי פיינט? איך בין דאָך נישט די ערגסטע.
— ווער זאָגט דיר דען? — איז וואָס זשע דען? כ׳ווייס, אפשר...
אַמאָל נישט גוט געטאָן, צי נישט געדאַרפט אײַנגאַנצן
גאָר חתונה צו האָבן. האָסט דאָך אַפילו אין מיין זייט
אַ קוק טאָן נישט געוואָלט. מיך פיינט געהאַט אַזוי.
ער האָט נישט וואָס צו ענטפערן. — הער, זאַוול,
איך ווייס. איך וויל גאָרנישט, דו זאָלסט מיך ליב האָבן.
נאָר לאָז מיר זיין דיין ווייב. אָט זאָל איך שטאַרבן דא,
אויב דו וועסט הערן ווען אַ קרומען וואָרט פון מיר, צי זען
אַ קרומע מינע — מעגסט מיך טרעטן מיט די פיס אַפילו.
דו גלויבסט מיר, זאַוול? — אַודאי, נאָר מען דאַרף נישט,
מען דאַרף נישט, חיה ריווע. — זאָג, פאַרוואָס? פאַרוואָס?
איך ווייס נישט, נאָר אַזוי איז בעסער, בעסער אָט אַזוי. —
זי פילט זיין אָפּגעהאַקטן אָטעם, הערט זיין האַרץ,
וואָס שלאָגט מיט אימפּעט, און מיט בלינדן חיהשן אינסטינקט,
דערשפּירט זי, אַז דאָס האַרץ איז אמתדיקער פון די רייד,
און הויבט זיך אויף און עסט זיך איין מיט ליפּן אין זיין פּנים
און קושט. פון אומגעריכטקייט ווערט ער ווי געפּענטעט,
נאָר באַלד געפינט ער זיך, שפּאַרט אָן די שווערע הענט
אויף אירע אַקסלען און פּאַמעלעך, פאָרזיכטיק, נאָר שווער
צעגעמט ער אירע אָרעמס, שטופּט זי אָפּ פון זיך,
און סאַפּענדיק, נאָר מיט דער זעלבער גוטסקייט אויפן פּנים
שטילער בעט ער זיך: — מען דאַרף נישט, חיה ריווע.

זי גיט זיך אונטער, נאָר די אויגן אירע קוקן שוין
מיט בייזע גייערלעך. אַן אויסגעגלייכטע, שטייפע טרעט זי אָפּ.
ער האָט חרטה. יאָ, חרטה און פּאַרדרוס אויף דער חרטה.
און שווייגנדיקע דרייט מען זיך אויף די געלעגערס
און שווער די אויגן אויפהויבן אויף מאָרגן. נאָך אַ טאָג אַזוי.
ער האָט פאַרדרוס אויף דעם, וואָס אים טוט באַנג
און דאך וואָלט זיך עס וועלן גוט מאַכן. זי שווייגט אָבער,
און שוין.
און נאָך אַ נאַכט. האַלב דרימלענדיק אויפן געלעגער
דערפילט ער אָרעמס נאַקעטע, און איידער נאָך
ער קאָן די אויגן עפענען, איז אים דאָס מויל פאַרמאַכט
פון פרעמדן אָטעם. און די הענט, וואָס רייסן זיך
דאָס פרעמדע אָפּצושטויסן, טרעפן אָן אויף הייסן לייב
אין דינעם וועב, און שטאָט עס אָפּשטויסן פון זיך
בייסט ער זיך איין אַליין אין אירע ליפּן און, זיך יאָגנדיק
נאָך איר, פון סאָפּקע גליטשט ער זיך אַראָפּ און פאַלט
און הערט ווי ס'קלאַפּט זיך אָן איר קאָפּ אָן דיל
און רייסט דאָס לייב פון איר מיט ציין און נעגל.
זי פּרוווט זיך ראַנגלען אַ צעשראָקענע פון ווי־טאָק,
נאָר מיט זיין ווילדקייט וועקט זיך באַלד אין איר
די קלוגשאַפט פון דער „זי" און אַ געפּייניקטע, שטיל זוכט זי
אַרויסצונאַרן אים פון ווילדקייט, אָבער ווילדער נאָך
צערעוועט זיך אין אים די בלינדע לעכצעניש,
ער פּייניקט זי, ווי ס'פּייניקט עס געפּאַנגענע אַ חיה,
וואָס קאָן נישט איינשלינגען, און דאָך נישט איינשטילן אין זיך
דעם דורשט נאָך בלוט — און ווען זי ראַטעוועט זיך אָפּ
קוים לעבעדיק פון זיינע הענט, איז זי דאָך נישט זיין ווייב.
אויף מאָרגן ווילט זיך אים באַגראָבן זיך, אַנטלויפן
פון עקל און פון כעס אויף זיך און אויף דעם אומגליק,
דעם אויסגעלעכצטן, אומפאַרמיידלעכן און עקלדיקן אומגליק,
און חיה ריווע טראָגט די ברוין־און בלויע צייכנס אויפן לייב
און דרייט זיך אויף די שפּיצן פינגער אַרום אים

און זי איז שטיל, מיט שטילקייט פון דעם זיכערן. זי וואָרט.
אַפילו ווען די אויגן זיינע פאָלגן נאָך איר טריט,
אַפילו ווען זי הערט זיין אָטעם פון געלעגער — זאָגט איר עפּעס אונטער,
אַז ס'איז נאָך צייט. און זי איז גוט אַזוי און מילד
און היט זיך אָפּ אַפילו מיט אַ פינגער אָנצורירן אים —
זי איז אַן אונטערטעניקע און שטילע ווייב איז חיה ריווע
און ווייס דעם ווילן פון איר מאַן צו שעצן טעג אַזוי.
ביז איינמאָל וועקט זי זיך ווי פון אַן אָנזאָג, און פאַרגנבעט
געזעגנט זי צו איר מאַן און ווערט זיין ווייב.
איצט ליכט איר פּנים פון דער זעליקייט צו אים
און ס'זינגען אירע קני ביי יעדן בויגיקן און לייכטן טראָט.
אודאי פילט זי, אַז נישט אַלץ מיט אים איז רעכט.
און ווען ער זיצט אין אָוונט נאָכן עסן און עס ציט
אַ צערטלעכקייט צו אים און ער באַהאַלט די אויגן
און בלאָזט זיך ווי אַ ברוגזער — אודאי טוט עס וויי.
אויך יענער, דער געשטאָרבענער, איז בלויז אַ מאַן געווען
און ווייטער גאָרנישט, אָבער דאָרט איז עס געווען רעכט
און ס'האָט נישט ווי געטאָן. דאָ שרעקט עס און עס דאַכט,
אַז וואָס זי זעט פון אים איז בלויז אַ קעמערל אַ קליינס,
באַלויכטן אין אַ גרויסער, פינסטערער און פרעמדער שטוב
און ס'איז אַ מורא פאַרן פינסטער. בייסט זי איין די ליפּן
און שווייגט. ער וועט זיך צוגעוויינען, מיט איר לייב וועט זי
די פרעמדקייט ביסלעכווייז פאַרטרייבן, און דערנאָך —
דערנאָך וועט זי שוין וויסן ווי זיך אומצוגיין מיט אים.
נעמט זי זיך אָן מיט מוט אַמאָל ביינאַכט און פרעגט:
— וואָס טראַכסטו, זאַוול? — גאָרנישט — ענטפערט ער.
— איך מיין, וואָס גייסטו אַלעמאָל אַרום און טראַכסט?
אין פינסטער פילט זי, אַז עס איז אים קשה
דאָס פרעגן אירס. — און אַז ער ענטפערט ווייטער נישט,
פאַרגנבעט זי זיך שטילער: — איך בין דאָך דיין ווייב.
כ'מעג וויסן אַלץ ביי דיר. דו דאַרפסט זיך נישט באַהאַלטן.
— כ'באַהאַלט נישט גאָרנישט. — ברוגזדיק אַרויסגעבראָמט

און גלייך דערפילט זיך שולדיק און מיט שווערע פינגער
באַרירט ער אירע האָר און סאַפּעט. גוט אַזוי.
זי איז צופרידן חיה ריווע. ס׳איז גענוג פאַר איינמאָל.
און אַז זי קוקט אויף אים מיט מילדקייט, דאַכט זיך איר,
אַז זי איז נישט די איינציקע: אַזוי די מאַמע זיינע,
אַזוי די מומע, די פאַרהאַוועטע, אַזוי אַליין דער טאַטע
קוקט אויך, דאַכט זיך, מיט מילדערע און גוטע אויגן אויפן זון.
און אפשר איז עס וואָר, ווייל זאַוול פילט זיך ענג
און שעמט זיך ווען זי קומט ווי מען וואָלט אים אויסגעטאָן אַ נאַקעטן

א חודש, צוויי און דריי חדשים – גוט איז חיה ריוועז.
זי ווערט אויך צו דעם שווייגן פון איר מאַן געוואוינט
און טראַכט: מסתמא איז ער שוין אַזאַ. פאַרפאַלן.
נאָר עפּעס פעלט איר דאָך. אַפילו יענער האָט געוואוסט,
ווי אַנדערש אומצוגיין מיט איר. דער – גאָרנישט.
פאַרקערט. עס נעמט איר אויסוויזן, אַז זינט די מאַמע
האָט אָנגעהויבן אָפטער קומען און אַרומפּאַדען,
איז ער געוואָרן ערגער נאָך. ווי ס׳וואָלט אים מיטאַמאָל
אַ בענקעניש געלייגט זיך אויפן האַרץ. פאַרוואָס?
אַזוי איז דאַכט זיך גאָרנישט. ווייך און גוט ווי פריער.
נאָר ווען עס נעמט זי נאָגן און עס ווילט זיך הערן כאָטש
אַ האַרציק וואָרט פון אים – איז זיצט ער ווי אַ ליימענער.
זי וואָלט זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ פאַר עמיצן,
איז וואָס וועט זי דערציילן? אַז ער קושט זי נישט?
ס׳איז דאָך אַ חרפה פאַרן מויל צו ברענגען! טרייסט זי זיך:
נישקשה, זאָל ער נאָר דערזען, וועט ער שוין בעסער ווערן.
נאָר בעסער ווערט ער נישט. אים הויבט זיך אָן צו גלוסטן
שפּאַצירן גיין נאָך וועטשערע – וואָס איז פאַר אַ שפּאַציר דאָ? –
און ווערט אויף גאַנצע אָוונטן פאַרשוואונדן. וואו אַזוי?
און איינמאָל קומט ער מיט אַ ביכל, גראָבט זיך איין
און מאָרגן זיצט ער אָפּ אַזוי אַ גאַנצן אָוונט.
גנבעט זי זיך צו ווען ער איז ביי דער אַרבעט

און קוקט אַריין אין די געדיכט־געפּינטלטע און פרעמדע שורות
און צינדט זיך אָן: דו זע נאַר, ווי דאָס מאַכט אַן אָנשטעל.
פאַרשטייט דאָ פונקט אַזויפיל, ווי מיין לינקע פּיאַטע
און זיצט און שוויצט! דערמאָנט זיך חיה ריווע מיטאַמאָל
דאָס לערנען זאָוולס ביי דער גבירטעס טאָכטער, און די בעקאַ,
און רוקט דאָס בוך אַוועק מיט האַס. עס קומט נאָך וועטשערע
און נאָכאַמאָל דאָס זעלבע – גראָבט דעם קאָפּ אַריין אין בוך,
און אויס, פאַרשוואונדן זאָוול. קוקט זי פון דער זייט,
נאָר ער באַמערקט זי נישט, און שוין פון בעט אַרויס
דערמאָנט זי אים: שוין אפשר צייט צו שלאָפן, ניין?
ער וויל נישט שלאָפן. זאָגט עס פון דעם בוך אַרויס,
און זי, צום וואַנט אַוועקגעדרייט, שלאָפט כלומרשט איין
און הערט זיך צו צו יעדן שאָרך. פאַרמאַכט דאָס בוך.
דאָס קינד אַליין צו איר בעט אַריינגעטראָגן,
די סאָפּקע טוט אַ קרעכץ, און שוין – ער כראָפּעט.
פאַרטייעט ווי אַ חיה דרייט זי זיך אַרום און וואַרט,
וואָס וועט דאָ זיין דער סוף, און קאָן זיך נישט דערוואַרטן.
ביז איינמאָל גנבעט זיך צו מיט אָרעמס הינטער אים,
נעמט אָן זיין קאָפּ און זאָגט:– וואָס שטייט דאָ אין דעם ביכל?
ער דריגעט אויף, באַפרייט דעם קאָפּ פון אירע הענט
און ענטפערט: – גאָרנישט! און די אויגן ווידער אינם בלאַט.
זי פּאַסט זיך נאָך און מיט די הענט אויף זיינע אַקסל:
– דו קאָנסט זיך גאָרנישט אָפּשיידן דערפון אויף אַ מינוט?
און אַז ער בורטשעט אויס: לאָז אָפּ, כ׳וויל לייענען! –
צעזינגט זי זיך שוין אויפן קול: איז נישט געפּידלט!
איצט גייט זי אים און יאָדעט זיך. דאָס קינד קריגט קלעפּ,
דאָס בעט איז נישט פאַרבעט און אַז ער קומט אַהיים
דערלאַנגט זי אים די שיסל און דאָס ברויט אונטער דער נאָז,
און ער טוט אָפּ דאָס זייניקע און גייט אַוועק אין גאַס,
צי ווידער ביי דעם בוך. עס העלפט נישט ווען זי לאָזט אפילו
אים מיט אַ כיון וואַרטן אויפן עסן – גאָרנישט פרעגט ער,
ווי גאָרנישט גייט אים אָן. איז דאָך קיין תכלית נישט.

באטראכט זי זיך — און ווידער ווערט אלץ אויסגערוימט,
עס שיינט פון יעדער ווינקל און ביים טיש
באדינט זי אים און זיצט מיט אים. נאר שפעטער,
ווען ווידער שארט זי זיך צו אים מיט ארעמס
און ווידער נויגט ער זיי אוועק, גיט זי א כאפ זיין האנט
און שיפעט: הער נאר, דו! דו ווייסט איך בין דיין ווייב?
ער קוקט זי אן ווי גישט פארשטייענדיק: — איך ווייס.
— און אז איך טראג א קינד פון דיר, דאס ווייסטו אויך?
זיין פנים ווערט פארגאסן, גלעזערן די אויגן
און קוים צו הערן שטאמלט ער ארויס: — דאס אויך.
— איז וואס-זשע מיינסטו מיט דער סאפקע און די ביכער?
וואס טראכסטו זיך? — די ווערטער האמערן ווי קלעפ,
וואס טראגן מער באליידיקונג ווי ווייטאק, און ער בלייבט
מיט מויל און אויגן אפן, — כ'וויל זאלסט זיין מאן.
דו הערסט? איך וועל נישט לאזן זיך צום חוזק מאכן.
דא קריגט ער לשון. דרייט אוועק דעם קאפ צום פענסטער,
ווי ער זאל קוקן אין דער פינסטער פון דער נאכט אריין
און רעדט ארויס געלאסן: — איך וועל מער מיט דיר נישט שלאפן.
— וואס איז? פארבענקט זיך נאך דער גבירטעס טעכטערל?
ער טוט א שפרונג פון ארט, הויבט אויף דעם פויסט —
און לאזט אים נישט ארונטער. שטייט אזוי א וויילע,
דאן טרעט ער אפ, טוט אן דעם קאפעלוש און גייט ארויס.

אין איינער פון די נעכט, וואס קומען, קומט עס צו געשלעג.
ווען זאזול פילט פון שלאף, אז חיה ריוועס הענט
באצווינגען אים און ס'שלאגט איר אטעם אין זיין מויל,
פרובירט ער זי אוועקשטויסן. וואס מער אבער ער שטויסט זי אפ,
אלץ איינגעגעסענער און בייזער קלאמערט זי זיך איין
און בייסט זיך איין אין אים, און בליצן שפאלטן זיך
פאר זיינע אויגן פון יסורים. ראנגלט ער זיך ווילד, נאר די —
ווי ס'זאל א קוואל פון ווילדע כחות אויפפראלן אין איר,
האלט פעסט איר קרבן — און ער קאן נישט מער.

ער הויבט אָן מיט די פויסטן אַרבעטן, נאָר יעדער קלאַפּ
גראָבט פייערדיקער אירע ציינער אין זיין לייב אַריין
און וואונדן ברענען. האַמערדיק און האַסטיק נעמען פּאַלן
די קלעפּ זיינע, און ער געדענקט נישט גאָרנישט ביז ער הערט
פון דיל די קרעכצן אירע. אַ צעשלאָגענע אין בלוט
דערמאָנט זי זיך און שרייט: גוואַלט, מענטשן, ראַטעוועט!
האַלב נאַקעט לויפן אָן די לייט פון שטוב, מען צינדט דאָס לעמפּל,
מען ברענגט אַ קווערטל וואַסער, און אַ יידענע אין העמד
בלייבט שטיין און מוסרן: מען דאַרף דאָך האָבן אַ לבבות
אַזוי צו ממיתן אַ טראָגעדיקע ווייב. רוצח!
ער קוקט ווי יענע פּאַרען זיך, מען לייגט זי איין אַ קרעכצנדיקע
מיט נאַסע טיכער אויף די ביילן און מען גייט אַוועק.
דאָס לעמפּל ברענט. פאַרפאַלן. זעצט ער זיך אַוועק
און הערט אַ גאַנצע נאַכט איר קרעכצן פונם בעט.
אַ נישט-דערשלאָפענער און הונגעריקער שאַרט ער זיך אַרויס
מיט טאָג צוגלייך. ער גייט נישט אַרבעטן און שלעפּט זיך אום
ביז שפּעט ביינאַכט און ריכט זיך גייענדיק אַהיים,
אויף עפּעס נייס. אַודאי. טאַטע מאַמע וואַרטן שוין,
און איידער נאָך ער קומט אַריין איז שוין דער טאַטע גרייט
מיט פויסטן קעגן אים: — איך וועל אים דורסן, דעם יינג!
די מאַמע פּרווט זיך בעטן: נאָר נישט מיט רציחה!
נאָר יענער, האַלטנדיק די שנור ביים קאָלנער, ווי אַ זאַק
טראָגט אונטער זאַוולען איר צעביילטן רויטן פּנים
און שרייט: — אַזאַ מין נחת גאָר פון דיר? אַזוי גאָר, האַ?
ער קוקט נישט, זאַוול, און ער ווענדט זיך צו דער מאַמען:
— דו זאָג אים, אַז ער זאָל אַוועקגיין. — אַרויסגערעדט,
און ס'קלינגט אַ פּאַטש און נאָך איינער. דער טאַטע שלאָגט,
און זאַוול, ביידע פויכטן אין דעם טאַטנס לאַצן,
נעמט אָן די קלעפּ און שלעפּט אים. ראַנגלט זיך דער טאַטע
און שלאָגט, נאָר זאַוול שטופּט אים טריט ביי טריט,
און מיטאַמאָל — אַרויסגעשליידערט פאַר דער טיר, פאַרהאַקט,
אַראָפּגעלאָזט דאָס קייטל און זיך אומגעקוקט צו הערן

דער מאַמעס שרייען. דאָרטן קלאַפּט דער טאַטע אין דער טיר,
און דאָ פּילט זאַוול, ווי די יוכע רינט אים פון דער נאָז
און ווישט עס מיט די הענט און ס'רייצט אים ביז צום טויט
די קלעפּיקייט פון בלוט צווישן די פינגער, און די מאַמע וויינט:
— איך מוז אים כאָטש אַוועקנעמען פון דאַנען. לאָז מיך!
זי כאַפּט איר טוך און שפּאַרט זיך דורך דער טיר
און ס'הערט זיך ווי זי שלעפּט דעם טאַטן, ראַנגלט זיך,
און דאַן ווערט שטיל און חיה ריווע לויפט אַרויס
און טראָגט אַ נאַסע שמאַטע זאַוולען צו דער נאָז.
ער זעט נישט, ווי די אויגן אירע, די פאַרשוואָלענע,
צעגליען זיך מיט אַזאַ העלער טריישאַפט, ווען זי שטייט
געבויגן איבער אים, נאָר נעמט פון האַנט ביי איר
די שמאַטע צו דער נאָז און זי שטופּט ער אַוועק פון זיך.
ער זעט אויך נישט דעם האַס, וואָס צינדט זיך אָן צוריק
און זיצט אַ שטומער. קומט די מאַמע ווידער אָן און וויינט:
— וואָס האָבן זיי געוואָלט? דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט,
אַז ס'וועט דערפון קיין גוטס נישט זיין. נו, וואָס וועט איצטער ווערן?
דאָ טענהט חיה ריווע: האָט זי נישט געוואוסט פון אָנהויב,
אַז ער איז נישט קיין מאַן פאַר איר? פונדעסטוועגן געליטן,
געהאָפט, אַז גאָט וועט געבן, וועט ער אַנדערש ווערן,
און איצטער, נא!.. די מאַמע שאָקלט מיטן קאָפּ אויף אים:
— צי ווייסטו כאָטש, אַז דו ווערסט באַלד אַ טאַטע?
— איך ווייס. — טאָ ווי זשע קאָן מען דאָס אַזוי ס?
זי טראָגט דאָך דיינס אַ קינד. — איך ווייס נישט, מאַמע,
איך האָב זי פיינט! — וואָס הייסט, דו האָסט זי פיינט?
— אַזוי! איך טשעפּע זי נישט. זאָל זי מיך צו רו לאָזן.
— ס'איז דאָך אַ ווייב. — איך וויל נישט. כ'וועל זי שלאָגן!
— דאָס וועלן מיר נאָך זען — שרייט חיה ריווע־מ'ע גאָך זען?
די מאַמע ברעכט די הענט: — וואָס האָבן זיי געוואָלט פון מיר?
נו, בין איך אַזאַ אומגליקלעכע מאמע, האָט מיך גאָט געשטראָפט
אַ זון אַ קאַליקע צו האָבן — וועמען האָט ער שלעכטס געטאָן?
וואָס האָבן זיי זיך אָנגעזעצט אויף מיר?.. — זי שפּאַרט זיך אָן

אויף זיינע אַקסל. וויינט זיך אויס, באַרואיקט זיך,
און מיט אַ וואונק אָוועקגערופן חיה־ריוועז, שטייט זי
נאָך לאַנג אין קיך און סודעט זיך מיט איר.

דאָס העלפן דען די סודות און די גוטסקייט פון דעם ווייב,
אַז דער, פאַר וועמען ס'איז געמיינט, זעט סיי ווי נישט
צי גוט צי שלעכט. זי מעג אַרומפּויזען פאַר אים
אויף אַלע פיר, זי מעג אויך קריצן מיט די ציין אויף אים —
ס'איז גאָר קיין חלוק נישט. און אַז זי ווערט פאַרשוואונדן
פון וועטשערע ביז שפּעטער נאַכט — איז אים בלויז רואיקער
און ס'לייענט זיך געשמאַק, אַ גליק, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעזוכט
דער לערער מיט די ביכער — גוט אַזוי צו זיצן
דעם קאָפּ פאַרגראָבן און זיך איינטוליען אין זיך —
ס'איז קאַלט אין דרויסן און דער אויוון נישט געהייצט —
און לעבן מיט די פרעמדע מענטשן פון דעם בוך,
כאָטש אומפאַרשטענדלעך זענען זיי אַמאָל — נאָר ס'וועבט זיך איין
דאָס אייגענע אין פרעמדן, נישט־פאַרשטענדלעכן,
און ס'אייגן לעבן לעבט זיך ווי עס וואָלט געוועזן פרעמדס,
דערווייל ווערט אַרבעט ווייניקער, מען האָט די פערד
פון דאָרף אַוועקגענומען און דאָס מיליטער דאַרף אויך נישט מער,
פאַרבלייבט מען אין דער היים און גאַנצע טעג
דעם קאָפּ אין בוך. אַ שכרות שלינגט דעם מענטשן איין,
באַמערקט ער נישט, ווי אפטער אַלץ דאָס ווייב פאַרשווינדט
אויף גאַנצע אָוונטן און ס'איז אים היימלעך מיטן קינד אַליין,
כאָטש אפט איז ער האַלב־הונגעריק און וואָכן לאַנג,
אַז זי האָט אים קיין העמד שוין נישט געביטן. וואכן גייען,
און ס'דאַכט זיך זאַוולען אַז ס'איז גוט אַזוי, ווי קיינמאָל נישט,
און ס'הויבט זיך אָן צו בענקען נאָך דער פּען אַפילו.
ביז איינמאָל אין אַן אָוונט פאַלט אַריין די מאַמע
און פרעגט בסוד: — וואו איז זי? — ווער? — די צרה דיינע
— אַוועקגעגאַנגען ערגעץ. כ'ווייס נישט. — דאָס איז דאָך דיין אומגליק.
ווי ווייסט עס נישט אַ מאַן, וואו ס'קומט די ווייב אַהין?

זי שלעפט זיך דאָך אַרום. — וואו שלעפט זי זיך אַרום? —
פרעגט זאַוול. — מיט סאָלדאַטן שלעפט זי זיך אַרום.
פאַרחדושט קוקט ער אָן: וואָס האַרט דיך? זאָל זי.
די מאַמע ברעכט די הענט צוזאַמען: — אומגליק מיינער!
וואָס מיינסטו — וואָס מיך אַרט, אַז וואו מען גייט,
מען טייטלט מיט די פינגער. ס׳גאַנצע שטעטל רעדט,
אַ שנור אַ שלעפערקע... דערלעבט אויף מיינע אַלטע יאָר.
ער זעט איר צער און וויל זי טרייסטן: — מאַמע,
דיך דאַרף נישט אַרן, וואָס זי טוט. — די חרפה אָבער.
ווי האָסטו גאָר קיין חרפה נישט. -- איך טו דאָך גאָרנישט.
— און טאָמער האָט זי דיר אַ קינד? אַ שלעפערקעס אַ קינד.
אַז בעסער זאָל עס אויסריינען פון בויך ביי איר!
ער הערט דער מאַמע שילטן און ער שטומט.
— פאַרשטייסטו כאָטש, אַז דאָס איז צוליב דיר?
אויף דיר, אויף דיין קאָפּ וועט עס פאַלן! — שווייגט ער אַלץ
און זי פאַרברעכט די הענט: אַז וויי צו מיינע אַלטע יאָר!

געווען איז פורים־צייט, ווען חיה ריווע האָט געמפולט.
זי איז אין בעט געלעגן און פון בעט אַרויס
אַ זאָג געטאָן: — און איצט ביסטו צופרידן, וואָס?
נישקשה! ביסט נישט פטור. וואַרט! ס׳איז נאָכנישט אַלץ.
האָט זאַוול אויסגעהערט און איז אַרויס אין דרויסן,
וואָס האָט זיך אָנגעהויבן טאָפּיען פון דער זון,
און גייענדיק, האָט ער צוזאַמען מיט דער שאַנד,
וואָס חיה ריווע לייענט זיין געדאַנק, דערפילט פונדעסטוועגן,
ווי ס׳ווערט אים לייכט און ס׳האָט זיך אים געוואָלט
אַ שמייכל טאָן צו זיך אַליין פון עפּעס גוטס,
וואָס האָט מיט ווארעמקייט און העלקייט אויפגעטויכט אין אים.

דאָס צענטע קאַפּיטל

אומעטיקער פרילינג האָט געשפּרייזט איבערן לאַנד,
אין שוואַרצע לוזשעס וואַסער זיך צעגאָסן איבער וועגן
און ס'האָט די זון אָן פרייד איר וואַרעמקייט געשיקט.
אַ יאושדיקע פוילע אָפּגעלאָזנקייט האָט זיך צעשפּרייט
אויף דאָרף און שטעטל. ס'האָט דער פּויער נישט געוואוסט,
צי זאָל ער מיט דער לעצטער קליאַטשע נעמען אַקערן דאָס פעלד —
דער טייוול ווייס, ווער ס'וועט דעם שניט פון דעם אַראָפּנעמען —
און פיל געטרייסט זיך מיטן ביסל תבואה, וואָס ער האָט
באַהאַלטן אויף אַ הונגער-טאָג. ביים ייד אין שטעטל
איז די פּרנסה אויסגעגאַנגען: ס'האָט דער דאָרף באַגראָבן
צוריק אין ערד, וואָס איז פון ערד געקומען,
ביים זעלנער איז אַוועק די צייט פון וואוילטאָג, און אַליין
אין שטעטל צווישן זיך האָט מען געשראָקן זיך אַ ריר צו טאָן
און דורכגעקומען מיט אַ שיבוש. אַז די זון האָט זיך געשטעלט
און וועגן האָבן אָפּגעלאָזט, האָט מען גענומען וואַנדערן:
דער פרעמדער זעלנער האָט געבענקט און זיך נישט אומגעקוקט
וואו ווער עס גייט און פאָרט. האָט מען דערציילט,
אַז ס'קלייבן זיך צוריק ישובים אין פאַרלאָזטע שטעט,
אַז מענטשן ציען זיך צו היימען און ס'האָט אָנגעהויבן
אַליין אַהיים זיך בענקען. אמת, אַלץ האָט אָפּגעברענט,
נאָר ווי געשיקט זיך ס'זאָל קיין הויז נישט בלייבן ערגעץ,
און ווער קאָן וויסן וועמעס הויז. און אויב חלילה

מען זאָל בלויז חורבות טרעפן, זענען דאָך די חורבות אויך
אויף ליבער ערד און אייגענע. באַרעכנט זיך ר׳ שלום:
אי״ה נאָך פסח דאַרף מען איינפּאַקן דאָס פּעקל
און לאָזן זיך צוריק. נישטאָ דאָ וואָס צו טאָן שוין מער.
און דאָרטן, אַז מ׳עט נעמען בויען, וועט מען פירן
געהילץ און ציגל, אייזנוואַרג און גלאָז — מיט גאָט זיין הילף,
מען קאָן זיך שוין צו עפּעס צושלאָגן. דערצו וועט אויך
אַ סוף נעמען אַמאָל צום אומגליק מיטן זון: אַוועק פון דאַנען,
און זאָלן עס די אויגן מער נישט אָנקוקן. אַ סוף!
באַרעכנט זיך און דורכגעשמועסט מיט דער מאַמען. אָבער זי
האָט אין דער שטיל געטראַכט: זי וועט דעם זון נישט לאָזן דאָ.
און אַז זי גנבעט זיך אַצינד מיט טעפּעלעך אונטערן פאַרטוך,
ווייס אויך דער אַלטער נישט. אודאי איז אַ זינד זיך צו באַהאַלטן.
וואָס קאָן מען אָבער טאָן? און ווידער — צווישן זיך גערעדט —
דערלייגט זי נישט צו זאָגן. ס׳קומט אים נאָך גענוג,
און ווען נישט זאָגן אויס מי וואָלט איצט דער טאַטע אויך
אַזוי נישט קלינגען מיטן בייטל. ניין, ער וועט נישט בלייבן דאָ.
און יענע, חיה ריווע, הייסט עס? ווייסט די מאַמע נעבעך,
אַז ס׳איז אַ גרויסע זינד. ווען נישט דער זון אירער
וואָלט יענע נישט דערגאַנגען צו אַזוינס. אַן עלנטע יתומה,
און זי — אַ מומע — זאָל איר גאָט נישט שטראָפן. אָבער אייגן לייב—
וואָס קאָן זי טאָן? און ווייניק איז זי שוין געשטראָפט
מיט אים אַליין אַזעלכן — נישט צו גאָט און נישט צו לייט!

קריגט זאוול טעפּעלעך געקעכץ אונטער דער מאַמעס פאַרטוך
און עסט דעם שוואַרצן ברויט פון אירע הענט און ס׳דאַכט זיך אים,
ער איז אַ קליינער קראַנקער ייִנגל און די מאַמע זיצט
און קאָרמעט אים פון האַנט, אַבי ער זאָל נאָר איינליגן,
נישט רירן זיך, ווייל — דאַנקען גאָט — ער וועט שוין לעבן
און די סכנה איז אַריבער. יאָ, עס איז געווען אַ שווערע קרענק,
נאָר איצטער נעמט ער ביסלעכווייז צוריקקומען צו זיך
און וועט זיך אויסהיילן. דערווייל טוט יעדער אבר ווי,

און ס׳וויגט זיך נאָך אין האַרץ די נאָגעניש און פיינלעכקייט
פון אָפּגעקומענעם. אַ שטראָף אַזאַ געווען. ער האָט געדאַרפט
זיך אויסטונקען אין דעם, דאָס איבערקרענקען, און דערנאָך —
באַפרייען זיך. געדאַרפט אַזוי. נאָר איצטער איז שוין גוט.
פון ווייטן קערט זיך אום דאָס אַלט־געוועזענע,
עס נעמט זיך בענקען און ס׳איז רו אין בענקעניש. ס׳איז גוט.
און איז עס נישט אַ חסד דאָס אַליין, וואָס ער איז פריי
און זי האָט נישט קיין קינד געהאַט... נישט זי... מען האָט זיך דאָך
דערבאַרעמט איבער אים און אויסגעהיט... יסורים — יאָ.
אין מאַטערניש און עקל אויסצוטונקען — יאָ. נאָר דאָס־
אַ קינד פון איר — דאָס ניין! — דאָ איז געוואָרן אַ רחמנות:
מען דאַרף אים נישט אינגאַנצן אומברענגען, דעם זאַוול,
ער דאַרף נאָך — לעבן. זיצט די מאַמע מיטן שוואַרצן פּעניץ ברויט
און קוקט מיט אומעטיקע אויגן... יאָ, ס׳איז דאָ רחמנות,
און זאַוול וועט נישט אונטערגיין.
ער פילט קיין שנאה נישט,
אַפילו נישט קיין אָפּשטויס מער צו היה ריווען. גאָרנישט.
ער ווייס, פון וואַנען ס׳קומט צו איר דאָס געלט
און ס׳ווייסע ברויט און צוקער און די פּעקלעך שאָקאָלאַד,
מיט וועלכע זי קומט אָנגעלאָדן פאַרן קינד. ער ווייס,
און דאָס, וואָס מענטשן וויכן אויס איר טריט אין גאַס,
דאָס אַרט אים אויך נישט: ס׳איז אַלץ איינס אַן עקל,
איז וואָס דער חילוק — צי מיט איינעם צי מיט אַלעמען?
פאַרקערט: אים ווילט זיך דוקא אָננעמען פאַר איר,
ווייל אַלע זענען זיי אַזוי. און וואָס אים קרענקט
איז אָט די שטומע צונג זיינע, ווייל ווען נישט דאָס,
וואָלט ער אַזויפיל גוטע גוטסקייט איר געהאַט צו זאָגן.
און זאָל זי אים נישט נאָכקוקן מיט האַס אַזוי. צו וואָס?
אַז מען באַדאַרף עס נישט...
און דאָ די יונגע זון
גייט אויף אין וואַרעמקייט, ס׳איז ווייך די ערד אונטער די טריט
און אויפן פּנים בלאָזן מילדע ווינטלעך. מילד און גוט.
וואָס דרייען זיך די מענטשן אום אַזוי פאַרמרהשחורהט?

און אַז עס פעלט דאָס שטיקל ברויט אַפילו, קומט דאָך צו
אַ נאָגעניש, וואָס עפּנט יעדער ווינקעלע פון האַרץ
פאַר יעדער פאַסמע ליכט און שאָטנדל און פויגל־שפּיל
און ס׳פּילט זיך אַזוי באַנג און לייכט אין אומעט.
עס איז דאָך גוט אַזוי.

קומט איציק אָן אַנטקעגן
און טראָגט אין אַ פּאַטשיילקע וואָס. — וואו גייסטו, איציק?
— די מאַמע שיקט דיר עסן. — שטעל עס דאָרט אַוועק.
אַוועקגעגאַנגען איציק. אַזאַ הויכער יונגער בחורל,
אַ בחור שוין. קאָן זיין ביינאַכט אַליין אין שלאָפּבאַנק
ליגט ער שוין אויך און ס׳בענקט זיך אים און ער וועט באַלד
ווי יענער משה נעמען שלעפּן זיך מיט מיידן, קומען שפּעט
און ס׳וועט די מאַמע דאַרפן אויסטאָן אים, אַ שיכורן,
און לייגן שלאָפן, אָט דעם איציק דאָ. איצט גייט ער נאָך אַזוי
און ווייס נישט וואָס וועט זיין. נאָר זאַוול ווייס. . . הם . . הם. . .
און משה דאָרט — אַוועק איבערן ים — און גאָרנישט.
פאַרשוואונדן ווי אַ וואָלקנדל און מיטן קאָפּ אַפילו נישט צו כאַפּן
ווי ווייט עס איז. געווען און איז נישטאָ. אַזוי ווי אַ פאַרלאַנג,
פאַר וועלכן מ׳האָט קיין ווערטער נישט, וואָס אָט־אָ קומט עס
און אָט איז עס אַוועק און שוין — נישט אָנצוכאַפּן מער.

גייט זאַוול אום און חלומט. שכנים גרייטן זיך צום פּסח,
און זי אַפילו, חיה ריווע, טראָגט עפּעס פון גאַס כסדר
און פאָרעט זיך אין שטוב. צו בדיקת־חמץ קומט די מאַמע
מיט רויטע אויגן און נישט קוקנדיק דער שנור אין פּנים
פאַרלייגט זי אַ בקשה פאַרן זון: ער מוז ביי איר ביים סדר זיין.
ביים סדר? וואו? ביים טאַטן? ער? ער וועט נישט גיין,
צעוויינט זי זיך, די מאַמע. וויינִיק נאָך איז איר געווען
ביים טאַטן דאָס צו פּועלן, איז ער נאָך דאָ אַ צוגאָב.
מיט וואָס האָט זי אַזוי פאַרזינדיקט? שווייגט ער,
און חיה ריווע זיצט אין ווינקל, קוקט זיך צו, שווייגט אויך.
צעיאָמערט זיך די מאַמע, און אַז דאָס קאָן אויך נישט רירן

דאָס שטיינערן האַרץ פון זון, דאַן כאַפּט זי קושן זיינע הענט
און ער שפּרינגט אונטער, ווי געשטאָכן, שרייענדיק: הער אויף! נו, גוט,
כ'וועל קומען, קומען! — און ווען עס עפנט זיך אַ גרוב,
וואָלט ער אַריינגעשפּרונגען. זאָל זי שוין אַוועק פון דאַנען!
און אַז די מאַמע מיטן טיכל אויפן קאָפּ איז שוין ביים טיר,
דערפילט זי חיה ריוועס בליק און פטרט אָפּ אויף גיך:
— קאָנסט איכעט קומען, חיה ריווע! — און זי לויפט אַרויס.
אויף מאָרגן שלעפּט ער זיך אַרום אַ גאַנצן טאָג,
און אַז ער קומט פאַרנאַכט, איז אויפגערוימט אין קאַמער,
דאָס קינד איז אויסגעצוואָגן, ס'שמעקט מיט יום־טוב
און זי אַליין איז אַזוי אויסגעפּוצט און שיינט. ער קוקט
און ס'ווילט זיך זאָגן עפּעס. קומט זי אים אַנטקעגן:
— דו ווילסט זיך נישט אַרומוואַשן? — און טראָגט אַריין
אַ שיסל הייסע וואַסער מיט אַ האַנטוך, לייגט אַוועק אַ העמד,
ער וואַשט זיך, טוט זיך איבער — און ס'איז שלעכט.
ווי גייט מען צו דער מאַמען ערשט? דאָך אָנגעטאָן זיך
און גרייט צו גיין. נאָר אַז ער שטייט שוין ביי דער טיר,
פאַרצאַמט זי אים דעם וועג מיטביידע הענט און צישעט אויס:
— דו וועסט נישט גיין אין ערגעץ! דאָ וועסטו מיר בלייבן!
זי ווייס מסתמא נישט, ווי דאַנקבאַר ער איז איר דערפאַר,
און אים נישט לאָזנדיק אפילו עפענען דאָס מויל,
באַוואָרפט זי אים מיט רייד: — אַ סדר האָט זיך דיר פאַרגלוסט?
אַ וויסטער סדר אויף דיין קאָפּ, ווי וויסט און פינסטער
מיין לעבן איז געוואָרן צוליב דיר. נו, גיי! — און זאַוול הערט
אַזוי פיל טרערן אין איר קול, אַזוי פיל וויי. אין אַ מינוט
פאַרפלייצט עס איר די אויגן. לאָזט זי אָפּ די הענט פון טיר
און פאַלט אַנידער מיטן קאָפּ אין סאָפקע אין אַזאַ יללה,
ווי פון א מאַמען אויף אַ טויטן קינד. באַלד פלעכט זיך דער געקלאָג
מיט וואָיענדיקע רייד: — זאָל דיר דאָס האַרץ אַזוי צעריסן ווערן
ווי דו האָסט מיינע יונגע טעג צעריסן! זאָלן דיינע ביינער
אַזוי זיך וואַלגערן אין אַלע רינשטאָקן און פוילן,
ווי איך האָב זיך געוואַלגערט, אַז מען זאָל פון דיר קיין סימן נישט דער קענען

ווי איך דערקען זיך נישט, ווי איך אַליין דערקען זיך נישט,
אַז וויי און ווינט איז מיר!... עס לאָזט זיך אויס
מיט אַזאַ אויסגעצויגענעם און שטילן קלאָג, און לעבן איר,
די הענטלעך אין איר קלייד, צעווייגט זיך אויך דאָס קינד.
בויגט זאַוול זיך צו אירע ציטערדיקע אַקסל, רירט זי אָן
און רעדט: — איך וועל נישט גיין אין ערגעץ! נו, וועל איך נישט גיין!
— גיי ברעך דיר האַלז און נאַקן! קיינער דאַרף דיך נישט.
האָסט שוין געמאַכט פון מיר אַ תּכלית, מעגסט שוין גיין!
ער זעצט זיך אויף דער סאָפקע לעבן איר און גלעט איר קאָפּ
און בעט זיך: — זאָג, וואָס זאָל איך טאָן פאַר דיר, נו, זאָג!
אָט ווילסטו, וועל איך גראָבן ערד, כ׳וועל האַקן האָלץ,
נו, וואָס עס איז — איך וועל שוין קריגן און פאַרדינען.
נאָר זאָג מיר, וועל איך אַלצדינג טאָן. — איך דאַרף דיין געלט נישט,
איך דאַרף עס נישט. — פונדעסטוועגן גלייכט זי זיך אויס
און מיט פאַרטרערטע אויגן קוקט זי אים אין פּנים,
אין טרויעריקן, מילדן, מיט די אָנגערוקטע ברעמען,
און עפּעס גלויבט זי נישט. נאָר זיינע אויגן קוקן
מיט אָפענעם און שטילן צער, פאַרשטייט זי נישט און פרעגט:
— וואָס קוקסטו אָט אַזוי אויף מיר? — ווי זאָל איך קוקן?
— פאַרוואָס האָסטו געמאַכט פון מיר אַזוינס, איך זאָל די גאַס
נישט קאָנען דורכגיין. זאָג! — וואָס אַרט עס דיר?
זיי רעדן — זאָלן זיי! — און דו? דיך אַרט עס גאָרנישט?
דיך אַרט נישט, וואָס דיין ווייב... — מען דאַרף נישט וועגן דעם.
דערמאָן נישט מער און שוין. — וואָס מיינסטו — שוין?
נו, גאָרנישט. ווילסט עס נישט, וועסטו דאָס מער נישט טאָן.
— און דו וועסט זיין אַזוי? אַ מאַן פון אַזאַ ווייב?
— עס מאַכט נישט אויס. מען דאַרף נישט מער דערמאָנען
זי קוקט אים אָן צעמישט. — דו מיינסט עס מיט אַן אמת?
— אודאי, חיה ריווע, ווי דען אנדערש? — גלויבט זי אַלץ נישט
און שעפּטשעט, פאַרשנדיק: — און לעבן אויך מיט מיר?
דער ענטפער קומט נישט באַלד. איר האַרץ קלאַפּט הויך,
נאָר אָט־אָ זוכט ער אויף איר האַנט — צום ערשטן מאָל

וואָס ער נעמט אָן איר האַנט אַזוי — און רעדט פּאַמעלעך:
— אָט זעסטו, חיה ריווע, מיינסט — איך האָב דיך פיינט!
נישט אמת. כ׳האָב דיר אַלעמאָל געוואָלט דאָס זאָגן.
דו דאַרפסט נישט זיין אין כעס אויף מיר. פאַרקערט.
איך וויל, אַז דיר זאָל גוט זיין. בין איך גרייט פאַר דיר
גיין אַרבעטן, פאַרדינען — אַלץ. דו הערסט? און מיינסט —
איך בין אין כעס אויף דיר דערפאַר — דו ווייסט — נישט אמת.
כ׳וועל אַלעמאָל זיין גוט צו דיר. נאָר דאָס — מען דאַרף עס נישט.
מען דאַרף נישט. לאָז מיך אָפּ. — איר אָטעם אָפּגעהאַקט
און שטיל: — פאַרוואָס? נו, זאָג מיר ווייניקסטנס, פאַרוואָס?
— איך ווייס נישט, חיה ריווע, ווי דו זעסט מיך לעבן, כ׳ווייס נישט.
איצט ווייַנט זי שטיל אין זיך. — איך וואָלט דאָך באַלד
אַ קינד געהאַט און וואָלט געווען אַ ווייב מיט אַלע גלייך.
ס׳נעמט יעדער איינער די כפרה איין פאַר מיר,
און נאָר ביי דיר בין איך פאַרמיאוכעט, נאָר ביי דיר.
זיין פּנים קרימט זיך און ער נעמט זיך בעטן:
— נו, בין איך שולדיק. בין איך. אָבער אַז איך קאָן עס נישט,
ס׳איז מיר נישט גוט אַזוי — וואָס זאָל איך טאָן מיט דיר?
— וועל איך דאָך ווידער גיין... ער ענטפערט גאָרנישט מער,
נאָר ווידער זוכט ער אויף איר האַנט און גלעט זי, גלעט
מיט אַזאַ טרייסט און ווייטאָק, ווי אַ לעבעדיקן נפש,
און אומגעריכט פאַר זיך אַליין דעם קאָפּ אַראָפּגעבויגן,
די האַנט געטראָגן צו די ליפּן און ער קושט זי, קושט זי
מיט צוגעמאַכטע אויגן און אַ אָטעם ווי פון טרערן,
דאַן לאָזט ער בידעריקער דעם קאָפּ, האַלט צו איר האַנט
מיט ביידע זיינע און עס דאַכט זיך חיה ריווען: זאָל וויינט.
אַ קוואַל פון נייע טרערן רייסט זיך אויף אין איר:
— אַז איך פאַרשטיי דיך נישט, איך קאָן דיך נישט פאַרשטיין!

דעם אָוונט, וואָס נאָך פּסח, איז אַריין די מאַמע
און האָט געפונען זאַול ן אָנגעשפּאַרט איבער אַ בוך
און חיה ריווען דרייענדיק זיך שטיל איבערן שטוב.

האָט זי זיך צוגעזעצט ווי קיינמאָל גאָרנישט זאָן געשוויגן.
ביז חיה ריווע האָט זי אָנגעקוקט און זיך געכאַפּט:
– איר ווילט דאָך עפּעס ריידן, מומע. גוט, וועל איך אַוועקגיין.
די מאַמע האָט פאַרשעמט געמורמלט: – קאָנסט דאָ בלייבן.
פונדעסטוועגן, ווען יענע איז אַרויס, האָט זי זיך צוגערוקט
און שטיל געפרעגט ביים זון: – שוין שלום צווישן אייך?
– ס'איז גאָרנישט – האָט ער אָפּגעענטפערט און זיך גלייך געכאַפּט,
ווי ער וואָלט סודות אויסגעגעבן מיטן וואָרט.
זי האָט פאַרשטאַנען און געזאָגט: דו הערסט, מיין זון,
אַז גאָט וועט העלפן, וועלן מיר נאָך שבת שוין אָ'ועקפאָרן.
– וואוהין? – צוריק אַהיים. – וואָס מיינסטו, מאַמע?
דאָס מויל האָט זיך צעעפנט און פון זיינע אויגן
האָט שיער אַ שרעק אַרויסגעקוקט: – וואָס הייסט – אַהיים?..
– אַבי איך האָב געמיינט – דו ווייסט שוין – האָט זי זיך גיכאַפּט.
פאַרשטייסטו – מענטשן פאָרן און מען זאָגט – אַ האַלבע שטאָט
איז שוין פאַראַנען. האָט דער טאַטע זיך באַרעכנט, זעט עס אויס
מיר וועלן אויך נאָך שבת פאָרן. – נו, און איך?
דער אויסרוף האָט געקלונגען אַזוי קינדיש, אַז די מאַמע
האָט שיער זיך נישט צעשמייכלט: – בין איך דאָך געקומען דאָ.
פאַרשטייסט – דער טאַטע וויל נישט. ס'הייסט, צוזאַמען פאָרן –
פון דעם איז גאָר קיין רייד נישטאָ. האָב איך געטראַכט:
וואָס דאַרפסטו אָנהויבן מיט אים? וועסט נאָכקומען אַליין,
וועסט שוין זיין. און דאָרטן וועט מען זען. – און חיה ריווע?
אויף דעם האָט זי זיך נישט געריכט. נאָר דאָס, וואָס יענע
איז פריער אַזוי שטיל אין שטוב אַרומגעגאַנגען, איז איר איצט
פאַרדעכטיקער געפאַלן, האָט זי אָפּגעקערט די אויגן
און אָנגעהויבן ווייך: – מען קאָן דאָך נישט אַזוי, אַבי געלאָפן.
וועסט קומען דאָרט, וועסט אָנהויבן אי"ה פאַרדינען עפּעס,
וועט חיה ריווע אויך אַריבערקומען. אָפּגעזאָגט
און גרייט געווען צו וואַרטן ביז ער וועט זיך איבערטראַכטן.
נאָר ער האָט נישט געטראַכט: – וואָס מיינסטו, מאַמע?
וואָס הייסט – איך וועל זי איבערלאָזן דאָ אַליין?

— איך זאָג דאָך דיר — חלילה נישט אויף לאַנג. און ווידער —
האָסט דאָך שוין געזען, אַז זי קאָן אויסקומען אָן דיר.
בישקשה, זי וועט נישט פאַרלוירן גיין. ער האָט זיך אויפגעהויבן:
— איך בעט דיך, מאַמע, הערסט? — איך זאָג דאָך גאָרנישט.
ביי לייטן אָבער וואָלט מען נישט געברענט נאָך אַזאַ ווייב.
— הער אויף! — אַזוי! — האָט זי אים אָנגעקוקט אויפסניי —
געוואָרן אַ זיס לעבן גאָר. וואָס מיינסטו, זאַוול,
דו קלייבסט זיך ווידער מיט איר וואוינען? גאָרנישט, האַ?
— איך וועל זי דאָ אַליין נישט לאָזן, מאַמע. הערסט? און אויס!
— אַזוי! איז ווילסטו מיר די חרפה מיטשלעפן מיט זיך,
אַז איך זאָל דאָרטן אויך באַגראָבן זיך פון שאַנד
און אַז די שטאָט זאָל טייטלען מיט די פינגער: ראָשעס שנור!
באַגראָב מיך דאָ און שוין. — ער איז געשטאַנען אַ פאַרלאָרענער,
געפּלאָנטערט מיט דער צונג: — ס׳וועט קיינער גאָרנישט וויסן...
— וואָס איז? דו וועסט פאַרמאַכן לייטנס מיילער? ווי איז מיר,
מען זאָל זיך פון אָן אייגן קינד נישט קאָנען ראַטעווען!
זיין קול איז ווידער שטייף געוואָרן: — האָסט נישט וואָס צו רעדן.
אַז איך וועל פאָרן, וועט זי מיטפאָרן. דו מעגסט עס זאָגן
ד״ם טאַטן אויך; איך וועל אַהיים קומען און זי מיט מיר.
די מאַמע האָט זיך אויפגעשטעלט: — איז הער זשע, זאַוול!
ביז איצט האָט מיר דאָס האַרץ געפּלאַצט, האָב איך געטראַכט:
כ׳ווייס, אפשר וועל איך אים נאָך ראַטעווען. געטראָגן טעפּלעך,
געגנבעט געלט — דו הערסט — געגנבעט געלט פון טאַטן.
איך זאָג נישט — עס איז דיינס — האָסט מיט דיין שווייס פאַרדינט —
נאָר איצט — עס מוז אַ סוף נעמען. דאָ האָסטו דיר דאָס דייגיקע,
און ווייטער קאָן איך גאָרנישט טאָן. — זי האָט אַרויסגעשלעפּט
אַ טיכל אָסיגנאַציעס, אויפגעבונדן אויפן טיש פאַר אים,
געוויינט און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. דאַן מיטן ברעג פון טיכל
די אויגן אויסגעווישט: — געדענק, זאָלסט נישט חרטה האָבן! —
און איז אַרויס.

צוויי וואָכן נאָכאַנאַנד האָט זיך געצויגן
דאָס וואַרטעניש, און אין די טעג און נעכט פון די צוויי וואָכן

האָט זאַוול פון זיין אייגן לייב געגרייט אַ פֿאַנצער אַרום זיך,
אַ שוץ פאַר דעם, וואָס דאַרף אַנטקעגנקומען. פון די קינדער־טעג
דערמאָנט זיך אָן דער גרויסער שרפה, ווען מען האָט דערנאָך
געבענטשט אין אַ שטאַל און זיך געשלעפּט צום רב נאָך ברויט
וואָס מ׳האָט געטיילט פֿאַר די נשרפים. פֿאַרגעשטעלט זיך
די הוילע שוואַרצע שטיינער פון דער אָפּגעבריענטער שטאָט
און איינגעקריצט אין זיך, אַז דאָרט איז גאָרנישטאָ,
אין רעגנדיקע נעכט וועט ער זיך וואַלגערן אויף שטיינער
און ציטערן פון קעלט און קראַנק ווערן און אויסגיין
פון הונגער אויף דער גאַס. דאַן ווייטער זיך גערוקט.
אַ ציטערדיקער צוגע־רוקט זיך צום געדאַנק, אַז דאָרט
אויך דאָרט, וואו ס׳איז דאָס ווייסע הויז געשטאַנען, שטאַרצט
אַ שוואַרצער קוימען בלויז אַרויס פון שוואַרצע ציגל —
אויך דאָס אַריינגעשטאָכן אין זיך ווי אַ נאָדל, איינגעדרייט זיך,
און ווידער אויסגעגליכן זיך — ער איז אויף אַלעם גרייט.
ווייל הינטער אַלעם דעם, פֿאַרגראָבן אין אַ טיפעניש,
פון וועלכער ס׳איז אַ מורא גאָר צו טראַכטן, קוועלט אַרויס
אַ פרייד, אָן אויפלייזונג, עס שלאָגן זיך אַרויס פֿאַרלאַנגען
און טראַכטונגען, וואָס דריקן אויף דעם אָטעם מיט דעם ליכט
און צוזאָג וואָס אין זיי — ניין, בעסער נישט צו טראַכטן גאָר!
אַזוי האָט ער געגרייט זיך: אויבן אויף אַ פֿאַנצער צו באַשיצן
די וואונדן, וואָס ער האָט אַליין אין זיך געשלאָגן, און זיי ביידע,
דעם פֿאַנצער און די וואונדן — בלויז אַ שילד אויף צו פֿאַרשטעלן
די ווייטע פרייד, וואָס האָט געקוועלט אין דער באַגרעבעניש.
ביז ענדלעך האָט ער נישט געקאָנט מער שווייגן
און איינמאָל אין אַ נאַכט אַרויסגערעדט אַזוי:

פון דער ענגשאַפט, פון די פרעמדע טעג און נעכט,
וואָס ווי ת״ית רעות האָבן מיך געפּלאָגט
און פֿאַרגראָבן מיין נשמה אין אַ שוואַרצער נאָרע
און געוואָרגן דאָרט מיט זייער מיאוסן גערוך —
פון דער פינסטער נעם מיך ווידער צו מיין היים,

מיין פֿאַרברענטע, מיין פֿאַרטיליקטע,
נאָר ליבע היים.

וויסטער הונגער גייט אַרום איבער דער ערד
און דער טויט אין אַלע לעכער פֿויזעט אום.
אויף די הוילע אָפּגעברענטע שטיינער פֿון מיין היים
פֿאַלט אַ קאַלטער רעגן אין דער נאַכט
און עס וויינען מענטשן אויף די שטיינער אין דעם רעגן,
אָבער בעסער אויף די שטיינער אין דעם רעגן
איידער אין דער פֿרעמדער בעט.

ווי אַ וואָרעם איז מיין האַרץ געלעגן אין דער ערד,
איצטער פֿליט עס ווי אַ פֿויגל צו דעם הימל.
ווי אַ פֿויגל פֿליט מיין האַרץ איבער די שטיינער,
איבער שוואַרצע קוילן פֿון אַ שׂרפֿה,
איבער מענטשן און געוויינען אין דער נאַכט,
אָבער בעסער זיין אַ פֿויגל איבער חורבות,
איידער זיין אַ וואָרעם אין דער ערד.

נישט אָנגעשריבן, נישט קיין פּען געטונקט, אַפֿילו אויף די ליפּן
די ווערטער נישט געבראַכט, נאָר ליגנדיק אַזוי פֿאַר זיך אַליין
אַרויסגערעדט, און ס'איז געוועז געבנוג. וואָס מען דאַרף נאָך?
און ער האָט שוין געוואוסט — ער וועט זיין שטאַרק
און גרייט אויף אַלץ, וואָס זאָל נישט אויספֿאַלן אויף אים.
און ווען ער איז ביינאַכט געלעגן און געשמיידט אויף זיך דעם פֿאַנצער,
האָט חיה ריווע אויך פֿאַר זיך געטראַכט: אַוועק פֿון דאַנען,
וואו קיינער קען זי נישט אַזאַ, און ס'וועט פֿאַרגעסן ווערן.
און ווי עס זאָל נישט זיין - פֿאַר מענטשן איז ער דאָך אַ מאַן,
און ווער קאָן וויסן? אפֿשר דאָרט וועט אים אַוועק דאָס משוגעת,
און וועט ער אַנדערש ווערן — וועט ער פֿאַרן מויל נישט ברענגען.
נישט ער. איז אפֿשר איר באַשערט נאָך אויסגעריכט צו ווערן.
זי הערט זיין שווייגן, ווייסט זי: עפּעס איז מיט אים,
און בעט זיך: טאַטע זיסער, זאָל עס נאָר צום גוטן זיין!

אזוי האָט עס פּאַסירט, אַז איינמאָל אַ פּאַרנאַכט
איז זאַוול מיט אַ שווערן פּאַק אַרויסגעקראָכן פון וואַגאָן
און דאָרט, וואו ס'האָט געדאַרפט זיך אויסשפּרייטן
דער ווייסער בנין פון וואָקזאַל, איז פאַר די אויגן
געווען אַ פּוסטקייט, און ס'האָט אויף דער פּוסטקייט
זיך אָנגעשפּאַרט דער גרויסער שטיינערדיקער הויף
אַרויף ביז צו דער בריק. איז דאָס געווען די ערשטע פייל
אין זאַוולס פּאַנצער, האָט ער זיך געמאַכט
נישט זעענדיק און אָנגעהויבן גיין איבער די רעלסן
מיט אַלע גלייך אַהין ביז צו דעם אָרט, וואו ס'איז אַמאָל
אַ גאַס געווען. די אויגן איינגעגראָבן אין דער ערד
אויס מורא פאַר אַ נייער פּוסטקייט, האָט ער זיך געשלעפּט
אין טריט פון די, וואָס פאַר אים, אָבער גנביש דאָך
האָט זיך דער בליק אַ כאַפּ געטאָן צו בערגלעך ציגל און צו גראָז
וואָס וואַקסט פון צווישן ציגל, האָט ער זיך פאַרשעמט
פאַר זיך און פאַר דעם פּאַנצער, וואָס ער האָט געגרייט,
און מ'טאַמאָל די אויגן אויפגעהויבן. וואו נישט וואו
איז אויפן וועג אַ הויז געשטאַנען, אָבער טיפער דאָרט
האָט אויסגעזען ווי שטאָט, און אין פאַרנאַכטן-שיין
האָט פון דער ווייט אַ גלאַנץ געטאָן דער קירכן-צלם.
ווי ליב און היימיש גלאַנצט דער קירכן-צלם אין דער זון!
האָט ער גענומען פרייער שפּאַנען מיטן וועג אַראָפּ,
וואָס צו דער ברייטער גאַס, געסאַפּעט שפּאַנענדיק אונטערן פּאַק
און נישט באַמערקט, ווי ס'גייען איינציקווייז אַוועק די לייט,
ווי חיה ריווע בלייבט פון הינטן און ווי טיפער ס'ווערט
אַרום די שטילקייט. ערשט ווען ווייט איבער דער פעסטונג
(איז נאָך אַ פעסטונג דאָ?) האָט ער דערזען הענגענדיק
אַ גרויסע רויטע זון, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, זיך צוגעהערט
און האָט דערהערט — מען רופט אים. אומגעקוקט זיך —
ערשט חיה ריווע שלעפּט זיך מיטן קינד אין מיטן פעלד
און רופט אים מיט די הענט. ווי קומט זי אין אַ פעלד אַריין?
האָט ער גענומען ווי אַ דריידל דרייען זיך אַרום —

ערשט דאָ איז שוין דער טייך. האָט ער זיך צוגעקוקט
און נישט פאַרשטאַנען, נישט דערקענט דאָס פרעמדע אָרט.
נאָר דאָ האָט ער אַ הויז באַמערקט, און ס'האָט אים אויסגעדאַכט —
ער קען דאָס הויז, אין דאָ דאַנעבן דאַרף דער הקדש זיין.
אַליין אָבער האָט זיך דאָס הויז געוואָרעט אין דער ליידיקייט,
אַליין ביים טייך אין מיטן פעלד און הימל — און ס'האָט זאַוול
זען פּאַק אַראָפּגעלאָזט, דעם רוקן אויסגעגלייכט
און ווייט אַרום געשיקט זיין בליק. האָט ער דערזען
אַ רויטן אָפּגלאַנץ אויף די וואַסערן פון טייך און גרינע ווערבעס
און בלויען הימל איבער פרייער ליידיקייט און שטילן טאָג,
וואָס האָט זיך ווייט אַרונטער שוין געטונקט אין רויט,
און ס'איז אים קלאָר געוואָרן. מיטאַמאָל דערפילט
ווי ס'ברעכן זיך די קני און פאַר די אויגן ציט אַ נעבל
אין אָנזאָג פאַלט ער. אָבער ס'קומען אונטער טריט —
ס'איז חיה ריווע דאָ — און מיט אוממענטשלעכן, מיט ווילדן צוואַנג
האַלט זאַוול איין דעם יאָמער און ער גלייכט זיך אויס.
איין בליק אויף אים, איין קוק אַרום — און שטאָט פון אים
רייסט אויף דאָס יאָמערן פון איר, און הויך און ברייט
צעגיסט זיך עס אַרום. ס'איז נישט דער יאָמער פון אַ מענטש,
וואָס ווייקט אין טרערן אויס אַ וואונד פון אָפּגעריסן לייב,
נאָר גאָטס אַ ווילד געשאַף, וואָס האָט זיך אויפגעכאַפּט
פאַר נאַכט־געפאַנג און מיטאַמאָל דערזען די ערד
צעשפּאָלטן פאַר די טריט מיט שוואַרצקייט פון אַ תהום
און יאָמערט אין דעם תהום אַריין די שרעק פון אונטערגאַנג.
אַזוי האָט זי געוואָיעט. אָבער זאַוול האָט שוין אָנגעטאָן
דעם פאַנצער אַרום זיך, געשטאַנען הינטער איר, געגלעט
מיט ציטערדיקע הענט: מען דאַרף נישט וויינען!
מען דאַרף נישט וויינען, חיה ריווע! — און די ציין האָבן געקלאַפּט
און מיט פאַרביסנקייט די אויגן איינגעשטאָכן אין דער וויסטעניש,
וואָס איז געווען שטאָט, האָט ער געפילט ווי ס'שטראָמט
זיין אייגענער פאַרשטיקטער יאָמער פון די פינגער,
וואָס גלעטן איר דעם קאָפּ און האָט געברומט פאַרביסענער:

– מען דאַרף נישט וויינען! לאַנג אַזוי... אַ צייט אַזוי...
ביז ס'האָט די זון אין רויטקייט זיך אַראָפּגעזעצט,
איז חיה ריווע שטיל געוואָרן, דאַן די אויגן אויפגעהויבן
און אָן אַ קול געפרעגט: – וואָס וועט מען איצטער טאָן?
און זאַוול האָט געענטפערט: – מען וועט גיין.

מען איז געגאַנגען איבער פעלד, וואו שטיקער פוילע ברעטער
פון טראָטוארן און פון הייזער האָבן אָנגעצייגט די גאַסן,
און ס'האָבן זיך אין בליכן אָוונט-שיין געזען
אי שטיקער האָלץ, אי ציגל, אי דער שטיין פון פונדאַמענט.
באַלד האָבן זיך באַוויזן הייזער פון דער ווייט, נאָר פריער נאָך
אַליין אין מיטן ליידיקייט האָט זיך אַ הויב געטאָן
די גרויסע שטיינערנע זעקס-עקעדיקע שול, און מיטן דאַך,
וואָס האָט זיך קיילעכדיק און שפּיציק אויפגעהויבן
צום לעצטן מאַטן גאָלד אין וואָלקנס, האָט זי אויסגעזען
ווי זי וואָלט אייביק דאָ אַן אָפּגעזונדערטע געשטאַנען
און ווייט פון אַלעמען. איז זאַוול שטיין געבליבן,
אַ סקרוך איז אים אַריבער דורכן לייב, און נאָך אַ ווייל
און ס'איז אים איינגעפאַלן: ער איז ווי די שול אַליין.
אַ שטיינערנער, אַ שווערער שטייט ער אויך אין מיטן וויסטעניש
אַן אָפּגעזונדערטער פון אַלעמען און ער וועט אויסהאַלטן
ווי דאָ די שול. גענומען שנעלער גיין צו הייזער,
און מענטשן זענען אָנגעקומען, אויסגעפרעגט זיך, אָנגעוויזן
וואו ס'האַלט זיך אויף דער טאַטע און אין וועלכע בתי מדרשים
עס איז נאָך פּלאַץ פאַראַן פאַר די, וואָס אָן אַ היים.
אַז ס'איז געוואָרן נאַכט, און חיה ריווע האָט דאָס קינד
אַוועקגעלייגט אין ווייבער שטיבל אויף אַ באַנק, איז זי אַראָפּ
אַ קוק טאָן, וואו איז זאַוול. האָט זי אים געזוכט
אין פאָדערהויז און אין בית המדרש און אין דרויסן,
נאָר זאַוול איז אַוועק. איז זי געבליבן אויף די טרעפּלעך דרויסן,
געקוקט ווי ס'גייט אַרום די יונגע לבנה און געוואַרט.
און זאַוול איז געגאַנגען גנבענענדיק זיך מיטן בולוואַר,

און ס'האָט דאָס האַרץ אים ענגער זיך געשטיקט מיט יעדן טריט,
װאָס האָט דערנענטערט צו דעם פּלאַץ, צו יענעם פּלאַץ,
וואו ס'איז געווען – און אפשר איז נאָך דאָ? – דאָס הויז.
דערזען דאָס גרוי געשטאַלט אין טונקל, האָט ער פריער
דעם קאָפּ אַוועקגעדרייט, געשפּרייזט נישט קוקנדיק,
ביז ער איז צוגעגאַנגען נאָנט און שטיין געבליבן.
ס'איז דאָ! פּאַרקלאַפּט די לאָדנס מיט די טירן,
אַ פינסטערס שטייט עס, אָבער נישט גערירט געוואָרן,
ס'איז דאָ! האָט ער גענומען ווייטער שפּרייזן, כּלומרשט צופעליק
זיך אָפּגעשטעלט אַ ווייל און איצטער דאַרף ער ווייטער גיין.
איז גייט ער ווייטער, אָבער אינווייניק שפּאַרט עס שוין
מיט גאווה און פּאַרביסנקייט און ס'זינגט אַרויס:

האָסט מיין אייגן היים פּאַרברענט
און עס אָפּגעמעקט פון דר'ערד.
שפּאַר איך אָן מיין מידן קאָפּ
דאָרט וואו אַלע אָן אַ היים.
אָן אַ היים און אָן אַ דאַך
בין איך דאָרטן וואו איך בין.

האָסטו פּוסט און וויסט געמאַכט
אַלע וועגן אַרום מיר.
שטיי איך ווי אַ האַרטער שטיין
אין דער וויסטעניש אַליין.
אין דער וויסטעניש אַ שטיין
בין איך דאָרטן וואו איך בין.

האָסטו שפּיזן גיפטיקע
מיר אין האַרץ אַריין געשיקט.
האָב איך מיר דאָס האַרץ פּאַרשטיקט,
כאָטש דאָס בלוט פון דאָרטן טריפט,
אָבער מיטן טם אין האַרץ
בין איך דאָרטן וואו איך בין.

קעלט און הונגער, פּיין און בלוט —
אַלץ האָסטו מיר צוגעגרייט.
בין איך אויף דעם אַלעם גרייט,
און איך גיי צום שווארצן טויט,
גייענדיק אַנטקעגן טויט
בין איך דאָרטן וואו איך בין.

אזוי האָט עס גערעדט פון אים און ס'האָט מיט יעדן וואָרט
זיין טראָט זיך פעסטער אָנגעשלאָגן אָן דער ערד.
נאָר ווער איז דער, אַנטקעגן וועמענס בייז
ער שטעלט זיך עס מיט אַזאַ גאווה און פאַרביסנקייט,
האָט זאָל נישט געטראַכט און נישט געוואוסט.

דאָס עלפטע קאַפּיטל

דאָס גאַנצע יאָר דערנאָך ביז וואַנען ס׳פרעמדע מיליטער
איז אָפּגעטרעטן נישט צוריקצוקומען מער, האָט זאַוול
געלעבט אין אַ פאַרשכורונג פון שווערער מי. אַריינגעוואָרפן זיך
אין אַרבעט מיטן אימפּעט פון אַ שלעגער אין געראַנגל,
וואָס גייט אויף בייצוקומען, און אַז דאָס געפיל פון בייקומען
האָט שוין מיט שטאָלץ באַפּאַרבט די מידקייט פון דער מי,
איז מי אַליין געוואָרן אַ באַפרידיקונג. צוערשט געשלעפּט
פון צווישן חורבות אָפּגעברענטע קלעצער, ברעטער, שטיין
צו דעם באַראַק, וואָס מ׳האָט גענומען אויפשטעלן דערווייל
פאַר די, וואָס אָן אַ היים. געשלאָגן טשוועקעס
פון אָנהויב אין די זעלבע אָפּגעברענטע ברעטער – און דערנאָך,
וואו ס׳האָט זיך שוין געמאַכט. אַ האַנט געוואָרן
ביי יעדן הויז, וואָס מ׳האָט פאַרריכט אָדער געבויט,
און אַז דער טעסליער האָט אים צוגעלאָזט צו דער מלאכה,
האָט שוין דער מולער אויך גערופן אים צו הילף,
און זאַוול האָט געגראָבן און געהעבליעוועט, געטונקט, געקאַלכט
און זיך גענערט פון שיסל זופּ מיט ברויט, וואָס מ׳האָט געטיילט
אין קיך ביי קהל. אין מיטן אַלע מלאכות אָפּגעלאָזט
און זיך געשטעלט פאַר אַ משרת אין דער קיך: געשפּאָלטן האָלץ,
געטראָגן וואַסער, אומגעגאַנגען מיטן קעסעלע געקעכץ
באַטיילן די חולאים אין די בתי-מדרשים און די הייזער,
ביז וואַנען ס׳איז אַ ייד געקומען ערגעץ פון דער פרעמד

און זיך געגומען צושאַרן צום קיך, האָט זאַוול חיה ריווען
געלאָזט ביים קוימען אין דער קיך, דעם פרעמדן ייד – ביים קעסעלע
אַרומצוגיין איבער די הייזער, און אַליין ווי פריער
גענומען אַרבעטן אויף אַלע כּלים. איז אַוועק אַזוי דער זומער,
אַוועק דער ווינטער אויך. פון אַלע די, וואָס זענען גלייך מיט אים
אַהיים געקומען, האָט שוין קיינער נישט געגעקטיקט אין בית מדרש:
אַוועק אין הייזער, האַלב-פאַרריכטע, אין באַראַקן און געלאָזט
דעם פּלאַץ פאַר אַנדערע, וואָס האָבן שוין אַליין צוביסלעך
גענומען זיך אַרויסרוקן, און ווידער אַנדערע אַריינלאָזן.
דער איינציקער זיך נישט צו רירן איז געווען זאַוול,
און צי די שכנים האָבן זיך געביטן, צי דאָס ווייב אַפילו
האָט זיך באַזעצט אין קיך אַלס קעכן – ער איז אַלץ געבליבן,
און ס'איז נישט אים, נישט קיינעם איינגעפאַלן אַנדערש.
ווייל זאַוול, דער וואָס האָט אַ טאַטן שלום און אַ מאַמע ראַשע
און נאָך אַ ווייב דערצו, אַ חיה ריווע – יענער איז פאַרשוואונדן,
און ס'איז געבליבן זאַוול מיט די הענט און פיס און טעג,
וואָס זענען קיינעמס נישט און אַלעמענס, דער זאַוול פון דער שטאָט,
וואָס איז איר אייגנס ווי דער עירוב און דער פּלומפּ אין מאַרק אַמאָל
און גרייט פאַר אַלעמען, ווער ס'דאַרף אים האָבן –
און וואו זאָל ער דען נעכטיקן, אַז נישט אויף דער בית-מדרש-באַנק?
אַליין פאַר אים איז אַלץ דאָס אפשר נישט געווען אַזוי פּראָסט
און גאָרנישט אָן כּונה האָט ער זיך געהאַלטן אין בית-מדרש:
זיך אויסגעהיט וואָס לענגער נישט צו דאַרפן זיין מיט איר,
און אויב דער שטאָט איז ניחא, איז עס אים אַודאי ליב,
כאָטש חיה ריוועז איז עס גאָרנישט ליב געווען.
זי האָט געפּרוווט אַפילו איינמאָל אנדייטן, אַז ביידע – ער און זי –
זיי וואָלטן נישט געווען קיין פרעמדע אין דעם ווייסן הויז
און נישט די איינציקע, וואָס קלייבן זיך אַריין אין פרעמדע הייזער.
האָט ער זיך אָנגעכמורעט, האָט זי דאָס פאַרשלונגען
און נישט געבראַכט מער פאַרן מויל – און גוט האָט זי געטאָן:
ווייל ווען מ'האָט אָנגעהויבן שפּעטער מורמלען, אַז ס'איז גלייכער
אָן אַנדערער דעם פּלאַץ אין קיך אַוועקגעבן אַנשטאָט אַזאַ ווי זי,

און זאָל האָט געטראָפן חיה ריווען אַ פֿאַרווײנטע און פֿאַרשטאַנען,
אַז עפּעס איז אַהער דערגאַנגען, — האָט ער אָנגעהויבן אָפּטער
אַרײנקומען אין קיך און סאַרווערן און וואַסער טראָגן,
ביז ס׳איז געוואָרן שטיל. אויך דאָ איז עס געווען די מאַמע,
וואָס איז די ערשטע צוגעקומען מיט דער טענה און דעם זון
געחנפֿעט מיטן כּבֿוד, וואָס זי האָט פֿון אים,
אַז מ׳האָט איר צוגעטײלט דעם שענסטן אָרט אין ווײַבער־שול
און נאָר די שנור פֿאַרפֿינסטערט איר דאָס לעבן.
האָט זאָל זי אַ פֿרעג געטאָן: — פֿון וואַנען ווײס מען עס?
— וואָס מײנסטו? מענטשן ווײסן שוין — האָט זי זיך אויסגעדרײט.
האָט ער זי שאַרפֿער אָנגעקוקט, פֿאַרשטאַנען און געזאָגט:
— האָסט דאָך אַלײן מסתּמא אַלעמען דערצײלט.
זי האָט געלײקנט, זיך צעווײנט פֿאַר אים און אָפּגעטראָגן.
האָט ער געוווּסט, אַז דאָס האָט זי זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ
פֿאַר שכנות און פֿאַר ווײַבער אין דער שול און האָט געטראַכט:
— איר טוט דאָך אויכעט ווײ דאָס איריקע... ס׳טוט ווײ...

און אַז די פֿרעמדע זעלנער זענען אָפּגעטראָטן אויף אַן אמת
און מישאַ איז צוריקגעקומען, הויך און ברוין מיט אומעטיקע אויגן
האָט ער געטראָפֿן זאַוּולען שלעפֿנדיק אַן עמער וואַסער,
און אים אַרומגעכאַפּט און זיך געקושט מיט אים.
און אַז מען האָט די ברעטער אָפּגעריסן פֿון די טירן,
אַרויסגעשלעפּט דאָס מעבל פֿונם קעלער און עס אויסגעשטעלט,
און בײדע האָבן מיטאַמאָל דערפֿילט אַ לײדיקײט,
אַ שרעקעדיקע לײדיקײט אין שטוב, האָט מישאַ אויסן קול
אַ טראַכט געטאָן: — אָט ווײסט איר גאָר? מיר וועלן דאַ
אַרײננעמען אַ פּאָר געלעגער און ביז וואַנען אַ שפּיטאָל
וועט פֿאַרטיק ווערן, האַלטן דאָ אַ פּאָר חולאים, וואָס?
און אַז אויך זאָול האָט עס אײנגעזען און בײדע זענען זײ
געבליבן זיצן שטיל, איז אויסגעוואַקסן מיטאַמאָל פֿאַר אים
דער ברײטער תּהום, וואָס האָט זיך אויסגעשפּרײט
פֿון זײַנע יונגע יאָרן ביז צו אים, דעם מאַן אַצינד,
און ס׳האָט גענומען אויפֿטאָגן אַ זין אין דעם, וואָס איז.

אַט זיצט דאָ מישא – שוין נישט מישא מער. דאָס ווייסע פּנים
פון יונגן דאָקטאָר איז פאַרבליבן אויף די זומערדיקע וועגן,
וואָס ליגן אויסגעבערענט פון פייער ביזן שוואַרצן גרונט,
און דאָ איז אַ ברוינהויטיקער, אַ טונקל-באָרדיקער און הויכער מאַן,
און ס'קלינגט מיט ברוסטיקייט זיין קול. דערמאָנט זיך זאַוול אויך
ווי שוואַרץ באַוואקסן איז זיין אייגן פּנים – ביידע זיצן זיי אַזוי,
צוויי שוואַרצע מענער – פאַר די אויגן זייערע דאָס הויז
פון יונגער פרייד פאַרוואַנדלט אין אַ קראַנקן-הויז,
אַרום–בלויז הורבעס שוואַרצע שטיינער אויף דער הוילער ערד,
די טויטע רעשטלעך פון די ווענט פון זייער שטאָט,
פאַר זיי – די וועלט אין וואונד און ווייטאָק אַ צעשלאָגענע,
און זיי, צוויי שוואַרצע מענער מיט דער לאַסט פון שטומען צער,
זיי גורטן זיך מיט כח אָן און קלייבן זיך אַנטקעגן גיין דער לייד,
וואָס האָט איר אָנהייב אין דער וויסטעניש פון אייגן הויז
און שפּרייט זיך אויס ווער ווייס צו וועלכן לאַנד און ים.
קיין וואָרט נישט אויסגערעדט, און ס'איז געווען קלאָר פאַר ביידן,
אַז וואָס דאָ זאָל נישט ווערן, בלייבט שוין זאַוול דאָ.
און אַז מען האָט גענומען אויפרוימען די סאַליע און דעם עסצימער
איז אויך געווען קלאָר, אַז איינס – דאָס צימער פון די מיידלעך –
וועט נישט אַריינגעמען קיין פרעמדע געסט. דער אַלטער בוים,
אַ לעבעדיקער, האָט מיט רויטקייט פון אַ פריען הערבסט
אַריינגעקוקט אין אַלטן פענסטער, און אין ווינקל,
וואו ס'האָט אַמאָל די אויסגעהאָפטענע און ווייסע דעקע איינגעדעקט
דאָס מיידלש בעט פון בעקאַן און דערנאָך – דער קליינער ליזע –
האָט איצט אַ גרויע זעלנערשע און אָפּגעניצטע קאָלדרע צוגעדעקט
אַ זעלנערש בעטל און ס'איז פּוסט געווען און יום-טובדיק אין צימער
מיט קאַלטער יום-טובדיקייט פון שפּיטאָל. באַלד האָט מען זיי געבראַכט
פון בתי-מדרשים און פון קעלערס, אויסגעלייגט – אין עסצימער די מענער
און ווייבער אין דער סאַליע, שפּעטער אויך אין טאַטע-מאַמעס
און מישאַס צימער, מ'האָט אַ יידענע אַריינגעקראָגן צו די ווייבער,
און ס'האָבן טעג זיך אָנגעהויבן פון אַרומגיין ביי די קראַנקע,
פון לויפן אין דער קיך נאָך עסן, שלעפן האָלץ און אָנהאַקן
די אויוונס איינצוהייצן, און אין פרייע שעהן לערנען זיך

די מינים וואַסערן און זאַלבן און געברויך פון טערמאָמעטער,
פון שפריצער, מאַרלע און באַנדאַזשן — טעג פון אַרבעטן צוזאַמען,
ווען ס׳האָט זיך צייטנווייז געדאַכט, אַז אַ׳ך וואָס ווערט געטאָן,
ווערט מער געטאָן איינס פאַרן אַנדערן, ווי פאַר די קראַנקע דאָ,
און פון די ערנסטע און שטילע בליקן איז דער בונד געוואַקסן.
נאָר אויף דער נאַכט, ווען ס׳פלעגן אָנקומען די לייט
פון בקור חולים, האָט זיך זאַוול אומגעקערט אין זיין בית־מדרש.
ביז מישאַ האָט אים ענדלעך אָפגעשטעלט: — צו וואָס גייט איר אַהין?
פאַרוואָס ווילט איר נישט נעכטיקן מיט מיר אין צימער דאָ?
ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, געשעמט זיך צו דערקלערן,
אַז ס׳וואָלט געווען צופיל וואוילטאָג דאָ פאַר אים
און אָפגעענטפערט: — גוט! אויף מאָרגן האָט ער זיך אַליין
צונויפגעקלאַפּט אַ טאַפּטשאַן, און אַנטקעגנאיבער מישאַן,
אין יענעם ווינקל, וואו ביים טיש אַמאָל האָט בעקא איבער אים
געטייטלט מיטן קליינעם פינגער אינם בוך, געמאַכט זיך אַ געלעגער.

אין אָוונט פלעגט ער בלייבן אָפּט אַליין. די שטאָט
האָט זיך געטומלט מיט אַסיפות: אַ שפּיטאָל און קיך און דירות
פאַר די, וואָס קומען אָן צוריק, דער דאָקטאָר איז געווען פאַרטאָן,
און זאַוול, מיד פון טאָג, פלעגט זיך אויסקוועטשן,
און טראַכטן: עפּעס איז פאַראַן, וואָס גיט אַ זין דעם לעבן
און מאַכט עס מער ווי ס׳איז. אַמאָל אין קרייז פון יונגע לייט
איז אויך די רייד געווען פון לעבן מיט אַ זין, און אין די רייד אַליין
איז שוין געווען אַ שיינקייט, ווי דאָס אַ מגיין צווישן בלומען,
ווי זיס געזאַנג און אויגן מיידלשע. אַצינד איז עס נישט שיין.
עס חלומט זיך נישט מער, נאָר הארט און איינגעשפּאַרט
קומט אָן דאָס וויסן, אַז ס׳איז דאָ אַ זין צו אַלעם, וואָס מען טוט,
און פון געדאַנק אַליין ווערט כחדיקער, אָנגעגאָסענער די האַנט
און אויב ס׳איז גוט, איז עס פון פאַרגעפיל, אַז שפּעטער
קומט נאָך מער מי און מאַטערניש. ס׳איז גוט. און פון געדאַנק,
אַז ס׳איז פאַראַן אַ זון, קומט אויף אַן אַנדערער: ס׳דאַרף זיין אַ זין,
און ס׳קוועלט אין אים. ביז איינמאָל אויף דער נאַכט

ליגט מישא אויף זיין בעט און זאַוול קעגנאיבער און ער פילט —
ער קאָן עס מער נישט איינשטיקן און ברומט אַרויס:
— דאָס לעבן דאַרף אַ זין האָבן. — דערהערט דער דאָקטאָר,
פאַרוואונדערט זיך און פרעגט ווי נישט געכאַפּט זיך:
— וואָס זאָגט איר, זאַוול? — כ׳זאָג: דאָס לעבן דאַרף אַ זין האָבן.
איצט קומט עס קלאָרער שוין. הערט מישאַ אויס און פרווט
מיט רואיקייט מאַסקירן זיין פאַרוואונדערונג און בייגיר:
— צו וואָס? — עס זאָל זיין גוט צו לעבן. ס׳זאָל זיך וועלן לעבן.
— אַזוי... און אייער לעבן האָט אַ זין? — איצט יאָ, איצט האָט עס.
— און פריער? — פריער נישט... פאַרטראַכט ער זיך, דער דאָקטאָר:
— אין וואָס באַשטייט דער זין? בלייבט זאַוול שטיין אַ ווייל:
— אין אַרבעטן. — און האָט איר פריער נישט געאַרבעט?
— געאַרבעט, יאָ. נאָר איצטער טו איך וואָס איך דאַרף.
— ווי ווייסט איר עס. — איך ווייס — און שווייגנדיק אַ ווייל—
איך ווייס, ווייל ס׳איז מיר גוט. דער דאָקטאָר שמייכלט
און טוט אַ פרעג: — און איך? מיין לעבן — מיינט איר — האָט אַ זין?
— איך מיין, אַז יאָ-זאָגט זאַוול. אַזוי זיכער איז ער וועגן מענטשן,
וואָס האָט אַזויפיל מער פון אים געלערנט און ער קען.
— ווייל כ׳טו וואָס איך באַדאַרף און ס׳איז מיר גוט, נישט אמת;
הערט זאַוול שוין דעם שמייכל, שרעקט זיך איבער און ער שווייגט.
און יענער, כאָטש ער ווייס, אַז ס׳איז אַ חטא, רעדט ווייטער:
— און דאָך איז עס נישט אמת. ווייל איר קאָנט אַמאָל טאָן אַלץ,
וואָס איר באַדאַרפט, נאָר דאָס אַרום, דאָס גאַנצע לעבן
איז אַזוי אָן זין, אַז וואָס איר זאָלט נישט טאָן
איז אַלץ נישט גוט. און ווידער איז פאַראַן אַ מאָל אַ ליידיקייט
אין אייך אַליין, וואָס האָט שוין גאָרנישט מיט דעם לעבן פון אַרום,
איז וואָס איר זאָלט נישט טאָן — איז בלויז געלייגט אַ לאַטע,
אַ לאַטע אויף אַ לאָך, און דאָרט איז פּוסט און ס׳איז נישטאָ קיין זין...
געזאָגט אַזוי און זיך פאַרריכט אַ שולדיקער: אַ גוטע נאַכט!
און זאַוול האָט באַגריפן — נישט באַגריפן און געפילט:
ער וואָלט געדאַרפט פאַרשטיין צוליב דעם מענטש, וואָס ער האָט ליב,
און בעסער אָבער נישט פאַרשטיין — פון וועגן זיך אַליין,

און דאָך האָט ער געוואָלט פאַרשטיין. אים אָנגעהויבן נאָכקוקן,
געזען זיין אומעט און די זאָרג פאַר טאַטע-מאַמע, די פאַרוואָגלטע.
דערמאָנט זיך פון אַמאָל דעם אומרו זיינעם און די טענה בעקאַס,
אַז ער האָט עמיצן געלאָזן דאָרט – און טאַקע, וועמען האָט ער ליב,
דער מישאַ! – און געפרוווט עפּעס צונויפשטעלן פון אַלעם דעם.
און מישאַ ווידער האָט זינט יענער נאַכט שוין אפטער אָנגעהויבן
פאַרפירן שמועסן. דערציילט פון לעבן אין די גראָבנס,
פון דעם, ווי זיין דענשטשיק האָט אָפּגעמאַכט, אַז ס'איז שוין צייט
דעם דאָקטאָר זיך צו לאָזן פאַנגען פון דעם פיינט און איז אַוועק
פאָרויס מיט זיינע טשעמאָדאַנעס; פון דעם, ווי ער האָט שפּעטער
קוים אויסגעבעטלט וואו אַ העמד אַ ווייבערשע; פון דעם, ווי ערגעץ
אין אַ פאַרנומען שטעטל האָט אַ שדכן אים געערעדט אַ שדוך.
דערציילט און מ'האָט געלאַכט, און ווייל ער האָט געפילט, ווי דאָס געלעכטער
פאַרדעקט דעם אומעט פון זיי ביידן, האָט זיך זאַוול אויך געפרוווט
אַזוינס עפּעס דערציילן פון זיין שטעטל און פאַרפלאָנטערט זיך
דערמאַנענדיק זיין חתונה. איז ער געוואָרן רויט, און מישאַ
האָט כלומרשט נישט דערהערט און אָנגעהויבן עפּעס אַנדערש
און ס'איז געווען גוט פון אים. צי ווייס ער דען נישט אַלץ!
ער האָט געזען ווי חיה ריווע קומט און שטייט אין קיך מיט אים,
געזען זיין מאַמע מיטן ברודער דאַ, געוואוסט וועגן זיין טאַטן,
אַז ער האָט אויסגעבויט אַ שפּייכלער פאַר די זאַכן אַלערליי
וואָס ער האָט פאַר אַ שיבוש אָפּגעקויפט ביים פרעמדן מיליטער,
האָט אַלץ געוואוסט אודאי, אָבער קיינמאָל נישט דערמאָנט,
ווי זאַוול האָט זיך אויסגעהיט דערמאַנען מיט אַ וואָרט
פון די, וואָס פעלן אין דעם הויז. און נישט אַזוי אַ דאַנקבאַרשאַפט
האָט ער געפילט צו אים ווי דעם בשותפותדיקן ערנסט,
וואָס האַלט זיי ביידן ווי אַ נדר און מאַכט יום-טובדיק
די שווערע מי און הייליקער דעם זין פון זייערע טעג.

און ס'איז כדאי געווען. כדאי געציען דאָס אַלץ און מערער נאָך
פאַר דאָס, וואָס האָט געוואַרט אויף אים און אָפּגעצאָלט.
ווייל ווען ער איז געקומען צו זיך נאָך דער שווערער קרענק,

וואָס האָט אים אָפּגעהאַלטן וואָכן־לאַנג אויפן געלעגער,
איז ווער איז דאָס געשטאַנען איבער אים און אָנגעקוקט
מיט גרויסע בלויע אויגן? ס'איז געווען ווי אין אַ חלום –
דער קרויזן־שאָפּ, דאָס בלייכע פּנימל און דינע אַקסל –
און ערשט ווען ס'האָבן זיך פון חלום אויסגעשיילט די פרײדע,
אַ גרויע און פאַרעלטערטע, די מישאַ, די די מאַמע אַ פאַרווײנטע,
און חיה ריווע אויך איז דאָ געווען – איז וואר געוואָרן
דער טונקל־בלאָנדער קאָפּ און ס'האָבן זיינע אויגן
זיך העל צעשמייכלט קעגן איר. איז חיה ריווע צוגעקומען
און זיך די ערשטע אָנגעפרעגט: וואָס מאַכסטו איצטער זאָוול?
האָט ער זי אָנגעקוקט מיט גאָרנישט־זאָגנדיקע אויגן
און ווידער זיך צעשמייכלט קעגן ליזען, האָט איר פּנים
זיך אויסגעקרימט, זי האָט געזאָגט: איך וועל נאָך קומען – אין אוונט.
אַוועק – נאָר זי. און שפּעטער איז אַריין ר' חיים לייב אין אַלטן ראָק,
אַוועקגעשטעלט זיך לעבן בעט: – שלום־עליכם, זאָוול!
אָט זעען מיר זיך ווידער! – האָט ער נאָכאַמאָל געשמייכלט
מיט לויטער־ווערנדיקע אויגן, דאַן איז גאָר אַן אומגעריכטער גאַסט
געשטאַנען פאַרן בעט: אַליין דער טאַטע האָט זיך צוגערוקט,
אַרומגעקוקט זיך און געמורמלט: נו, ס'איז דיר שוין בעסער?
און ביים אַוועקגיין האָט ער פון דער קעשענע אַרויסגעצויגן
אַ פּאָר פּאַפּירלעך, זיי פאַררוקט אונטערן קישן און געזאָגט:
– דו האָסט דאָך נישט, נו, וועסטו האָבן אויף הוצאות.
ער שטנאָכדעם אין דער שטיל איז ער געוואויר געוואָרן פון דער מאַמען,
ווי ס'איז צום טאַטן די ברייטהאַרציקייט געקומען, און דערביי
די פרייד געהאַט פון נאָך אַ נאָנטן אַ געפונענעם.
ווייל ס'איז אַזוי געווען: ווען מ'האָט פון קהל גענומען אויסרופן
די לייט, פאַר וועמען ס'איז געקומען געלט פון קרובים פון אמעריקע,
האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אָן שלום רימער האָט זיך אויך דערמאָנט
אַ זון, אַ שניידער דאָרט. און ס'איז די מאַמע צוגעשטאַנען:
– וואָס דאַרפסטו משהס געלט? וואָס פעלט דיר קיין עין־הרע?
אָט ליגט אַ קינד אונזערס, אַ נוטה למות, גיב עס אים אַוועק.
און אַז די טרערן האָבן נישט געהאָלפן, היינט און מאָרגן נישט,

האָט זי נישט אויסגעהאַלטן, איז אַוועק צום רבֿ, ר׳ יאָסעלע,
און אויסגעגאָסן גאָר דאָס האַרץ פֿאַר אים. איז מען פֿון רבֿ
געקומען נאָכן טאַטן, און דער רבֿ - דאָס האָט דערציילט דער טאַטע-
האָט אים געבעטן זיצן און געפֿרעגט: — ווי גייט עס אין פּרנסה?
— צו ביסלעך. גאָט צו דאַנקען - האָט געזאָגט דער טאַטע, און געמיינט
אַז וועט ער ביי אים בעטן אַ נדבה. נאָר דער רבֿ האָט גאָר געפֿרעגט:
און וואָס מאַכט אייער זון? — ווערט גאָר דער טאַטע אַ צעטומלטער
און שווייגט. דאַן זאָגט דער רבֿ: — נישט רעכט אַזוי, ר׳ שלום.
כּרחם אבֿ על בנים. און אַ זון אַ כּשר האַרץ. גייט, זעט דעם זון.
און אַז דעם טאַטנס האַרץ וועט זיך משנה זיין לטובֿ
וועט אויך דער אויבערשטער אים שיקן אַ רפֿואה שלמה.
אַזוי האָט מען דעם בייזן טאַטן אויך צו אים געבראַכט,
און אויפֿגעכאַפּט זיך איינמאָל אַ פֿרימאָרגן, האָט ער זיך דערזען
אַרומגערינגלט מיט אַזויפֿיל נאָנטע און אַזויפֿיל ליבשאַפֿט,
אַז דאָס אַליין איז מער אַ נס געווען ווי זיין געזונט ווערן.
און אַז די זון האָט זיך צעלייגט אין העלע פֿלעקן אויף די ווענט,
און זאַוול, אויפֿגעזעצט זיך אויפֿן בעט, האָט דורכן פֿענסטער
דערזען די פֿרישע בלעטער אויפֿן אַלטן בוים — איז אַלץ
געווען וואונדערלעך און פֿול מיט נסים, האָט ער זיך צוריק געלייגט,
און ליגנדיק מיט צוגעמאַכטע אויגן, זיך געטראַכט:
געגאַנגען איז אַ מענטש איבער אַ וויסטן וועג, מיט צונג און גומען
פֿון דורשט פֿאַרטריקנט, און געפֿאַלן אין חלשות אויף אַ שטיין
און ס׳האָט די נאַכט אים איינגעדעקט צום שלאָף, צום פֿינסטערן.
און פּלוצלינג עפֿנט ער די אויגן און דערזעט —
אי גרינע פֿעלדער אין דער זון, אי קלאָרע וואַסערן, אי בלומען,
אי גוטע מענטשן אים אַנטקעגנקומען מיט אַ פֿרייד —
אַזוי ווי אין אַ וואונדער-מעשהלע.

אָון שפּעטער
איז ליזע נעבן אים געזעסן איינמאָל און געזאָגט פֿאַרטראַכט:
— אַז איר וועט גאָר געזונט ווערן, וועט איר מיר אַלץ דערציילן.
האָט ער זי אָנגעקוקט און זיך דערמאָנט דאָס וואונדער-מעשהלע

און אָפּגעשמייכלט: — בין איך שוין געזונט און קאָן דערציילן.
און אַז די אויגן אירע זענען העל און ברייט געוואָרן,
האָט אים צום האַרצן צוגעשלאָגן, האָט ער אָנגעהויבן:

אַז מ'האָט אונז פון דער היים אַוועקגעטריבן
זיינען מיר אַוועקגעגאַנגען און געגאַנגען זייער לאַנג
ביז מ'איז געקומען אין אַ פרעמדן אָרט צו פרעמדע מענטשן.
האָבן מיר נישט געהאַט וואָס צו עסן און וואו צו שלאָפן
און מיר איז געווען זייער שלעכט. און דאָרט אַרום איז
געווען אַ גרויסער וואַלד,
בין איך אַוועק אַהין אין וואַלד אַריין,
אַליין אַהין אין גרויסן וויסטן וואַלד און בין דאָרט
אומגעגאַנגען.

— איר מיינט עס מיט אַן אמת? — אמת — ענטפערט זאַוול.

— און איר זענט גאָר געווען אַליין? — אַליין? — פרעגט ער זי איבער —
ניין, שפּעטער בין איך נישט געווען אַליין.
מיט מיר צוזאַמען איז געווען אַ בער, אַ גרויסער בער.

— אַ בער? — קוקט ליזע אָן — און איר האָט גאָר זיך נישט געשראָקן?
פון אָנהויב האָב איך זיך געשראָקן. איך בין געגאַנגען
דורכן וואַלד
און ער איז מיר נאָכגעגאַנגען. האָב איך גענומען לויפן,
איז ער מיר נאָכגעלאָפן. און געלאָפן און געלאָפן —
אַלץ נאָך מיר. ביז איך האָב קיין כח נישט געהאַט און
אומגעפאַלן.
איז ער צוגעלאָפן צו מיר — און איך האָב געמיינט —
ער וויל מיך אויפעסן. אָבער אים איז גאָר געווען אומעטיק,
און ער האָט מיך גענומען קושן, לעקן מיט דער צונג,
און אַרומגענומען מיט די לאַפּעס, און ער האָט מיך נישט
אָפּגעלאָזט.
האָב איך שוין געמוזט גיין מיט אים און זיין מיט אים
אין וואַלד.

קוקט ליזע, קוקט, צעשמייכלט זיך און לאַכט זיך העל פֿאַנאַנדער:
– ס'איז דאָך אַן אויסגעטראַכטע מעשה–לאַכט זי... גייט שוין, גייט!
שווייגט זאַוול, קוקט אויף איר און זאָגט: – און אפשר ניין?
אז, אפשר איז עס גאָר אַן אמת?–אַן אמת מיטן בער?– אוודאי.
ער זאָגט עס אַזוי ערנסט. ווייסט זי נישט, וואָס אים צו ענטפערן
און זאָגט: – טאָ אויב ס'איז אמת, וואָס זשע איז דער סוף געווען?

– דער סוף? דעם בער איז גוט געווען מיט מיר.
נאָר מיר מיט אים – נישט גוט. האָבן מיך זיך געראַנגלט,
ווייל ער האָט געוואָלט איך זאָל אַלע מאָל זיין מיט אים
און שוין אויף אייביק בלייבן אין וואַלד, אין וויסטן וואַלד,
און איך האָב געבענקט אַהיים, אַהער צוריק, אַהיים.
האָב איך געוואָלט אַנטלויפֿן און ער האָט מיר נישט געלאָזט,
ער וואָלט מיך אפשר געווען דערשטיקט פֿון ליבשאַפֿט.
האָב איך איינמאָל געכאַפּט אַ האָלץ, אַ גרויסן האָלץ,
און אים דערלאַנגט איבערן קאָפּ. איז ער געלאָפֿן אין חלשות
און איך בין אַנטלאָפֿן און געקומען צוריק אַהער, אַהיים.

– און ער? דער בער? – דער בער איז דאָרט געבליבן. – לעבט ער?
– מסתמא לעבט ער. יאָ, ער לעבט אוודאי. – טראַכט זי נאָך אַ ווייל,
און האַלב אַליין זיך שפּילנדיק אין קינדישקייט, פֿאַרענדיקט זי:
– איז בענקט ער דאָך נאָך אייך. נישט גוט געווען אַזוי צו טאָן.
ער האָט אייך ליב געהאַט – און איר אים מיט אַ האָלץ איבערן קאָפּ,
און זענט אַנטלאָפֿן. פֿע, נישט שיין! – זי זאָגט עס אָפּ
האַלב שפּילנדיק און האַלב אַליין פֿאַרטראַכט. נאָר זאַוול קוקט זי אָן
מיט וואָלקנדיקע אויגן און זאָגט נאָך: קאָן זיין, איר זענט גערעכט.
ער מאַכט די אויגן צו – אַן אָנשטעל, ווי ער זאָל פֿאַרשלאָפֿט ווערן –
און ס'איז נישט גוט. וואוהין איז ער פֿאַרקראָכן? האָט געמיינט
פֿאַרענדיקן מיט יענעם מענטש, וואָס כאַפּט זיך אויף אין זון,
און דאָ האָט זי, נישט פֿילנדיק, אַזוינס אַריינגעזאָגט...
און אָט איז דער נס און וואונדער! וויל ער עס פֿאַרטרייבן
און קוקט דורך שמאָלע אויגן-שפּאַלטן. זעט פֿאַרשוואומענע
איר פּנים און דעם קאָפּ, פֿאַרמאַכט די אויגן – און אַזוי.

מיט צוגעמאַכטע דעקלעך — זעט ער זי — און ס'וואַקסט צו־ייק
די פרייד אויפֿן צוריקגעקומען: זי איז דאָך שוין אַ גרויסע
און ווי זאָל ער איר זאָגן: „דו" צי „איר". ער זאָגט גאָר:
שיין אין גאַס. פאַרוואָס גייט ליזע נישט שפּאַצירן?
זייט בעסער זיצן דאָ, מיט אים.

זי זיצט אָפּ שעהן לאַנג,
און פֿון די שמועסן מיט איר דערוואוסט ער זיך, אין וועלכע שטעט
זיי זענען אויסגעוועזן און ווי מען איז צוריקגעקומען און וואו בעקאַ אי־ז־
ער ווייסט שוין אַלץ. און אַז די מוטער אירע קומט אַ־יין,
דערקענט ער, אַז אויך אַלץ, וואָס איז מיט אים געשען,
איז נישט קיין סוד אין הויז. עס טרעפֿט זיך — ביידע שטייען: פֿריידע
און חיה ריווע. דרייט ער אויס דעם קאָפּ און ס'ברענט אין אים.
נאָר פֿריידעס אויגן זענען מוטערלעך, און אירע הענט
באַרירן אים אַזוי, ווי יענערס וואָלט קיינמאָל זיך נישט צוגערירט
און נישט פֿאַראומריינט. איז ער דאַנקבאַר פֿאַר דער מאַמישקייט
און ס'גלייבט זיך ווידער אין דעם נס, וואָס איז געשען.

ס'האָט נאָך גענומען צייט ביז וואַנען מ'האָט פֿון לעצטן חדר
אַרויסגעפֿירט די קראַנקע אין שפּיטאָל, וואָס מ'האָט געמאַכט
פֿון אַן אַמאָליקער קאַזאַרמע (דאָרט איז אויך די קיך געוואָרן,
דער בית־יתומים און דאָס קהל־שטיבל), מ'האָט אָפּגעפּרישט דאָס הויז
און באַלד איז זאַוול אויך אַוועק: אַראָפּ פֿון בעט
און אין אַ טאָג צי צוויי — אַוועק. נישט ווייל ער איז אין הויז
צו לאַסט געפֿאַלן, נאָר ס'איז אים אַליין געוואָרן שווער.
ר' חיים לייב האָט נישט געהאַט צו וואָס צו נעמען זיך אויפֿסניי
און אומגעשפּרייזט אַ מרה־שחורהדיקער. פֿון דער גרויסער סאַליע
האָט מען דעם דאָקטאָר אָפּגעצאַמט אַ ווינקל פֿאַר אַ קאַבינעט,
און פֿריידע האָט געקלאָגט פֿאַר זאַוולען:—ווייניק וואָס ער האָרעוועט
אַזויפֿיל אין שפּיטאָל — דאַרף ער נאָך אויסהאַלטן די שטוב.
האָט זאַוול זיך אַרויסגעקליבן. איצט איז אויך דער טאַטע
געווען צופֿרידן מיטן זון און וואָלט אים גערן צוגענומען,
אָן איר, פֿאַרשטייט זיך. אמת, אַז דאָס נייע הויז

וואָס שלום רימער, איצט ר׳ שלום, האָט זיך אָנגעהויבן בויען,
ווען פּאַרטיק ווערן ערשט צו ווינט׳ער און דערווייל האָט מען געוואוינט
ביי גויים אין אַ אויבערשטיבל, אָבער פאַר דעם זון
וואָלט נאָך געיועזן פּלאַץ און ס׳איז שוין צייט פאַר אים
צו טאָן עפּעס פאַר זיך, און מיט אַ פּען אין האַנט
וואָלט ער דעם טאַטן שטאַרק צו נוץ געקומען. אָבער זאַוול
האָט אָפּגעגעסן ביי דער מאַמען וואָרעמעס און איז אַוועק
צו חיה ריוון אָפּגעזעסן דאָרט אַ ווייל — ווי אויסגעוואַקסן איז דאָס קינד! —
און מיט די טרעפּ אַרויף צום דאָקטאָר אין שפּיטאָל.
— ווי קוקט ערשט אויס די וועלט? — האָט מישאַ זיך אַ פרעג געטאָן.
ער האָט געשמייכלט און געזאָגט: אַז איך בין שוין אַרויס דערפון
און האָב נישט מער קיין מורא, קאָן איך דאָך שוין בלייבן דאָ.
האָט יענער זיך צעלאַכט, אַרומגענומען מיט דער לינקער האַנט
זיין אַקסל און זיין רעכטע מיט דער רעכטער האַנט געדריקט.

אַז די געדיכטע קרויזן זענען ווידער אָפּגעוואַקסן
און זאַוולס קאָפּ האָט אויסגעזען צוריק ווי פון אַ שוואַרצן שעפּס,
האָט ליזע איינמאָל קוקנדיק אויף אים גענומען לאַכן,
און אַז די מאַמע האָט געפרעגט: — וואָס לאַכסטו, נאַרעלע? —
האָט זי געענטפערט: — ס׳האָט זיך מיר דערמאַנט, ווי דעמאָלט
ווען זאַוול איז צו אונז געקומען, האָב איך זיך דערשראָקן
פאַר זיינע האָר. — האָט יעדערער ביים טיש — און זאַוול אויך —
צעשמייכלט זיך, און פאַר די אויגן זענען אויפגעשוואומען יענע טעג,
ווען מ׳איז, נישט וויסנדיק דערפון, אין גליק אַרומגעגאַנגען,
און ס׳איז געוואָרן שטיל. ביז פריידע האָט אַ ציִ געטאָן דעם אָטעם,
אַ זיפץ באַהאַלטנדיק, און מיט אַ מוטערלעכן איינשטעל אָנגעהויבן:
— נישט צום פאַרזינדיקן! ווען זאַוול זאָל נאָר וועלן
וואָלט ער געמעגט אַצינדערט אויך אַמאָל די פידל ברענגען.
ס׳האָט אָפּגעקלונגען אומגעריכט און פרעמד, און זי,
דערוואַרטנדיק דעם אָפּקלאַנג פון איר איינשטעל, האָט די אויגן
פון איינעם אויפן אַנדערן געצילט. און אַז דער דאָקטאָר
האָט מיט אַ שייַן פון דאַנק צו איר די בליקן אויפגעהויבן,

איז איר געוואָרן לייכט און זי האָט נאָכאַמאָל געזאָגט:
— איך מיין עס מיט אַן אמת. אָט מוצאי שבועות, אי״ה,
וועט זאָלל מיטברענגען די פידל און מ׳עט ווידער ווי אַמאָל
פאַרברענגען דאָ. — דער פאָטער האָט דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט,
נאָר ליזע האָט זיך אָנגעצונדן און געקלעפּט צו זאָוולען:
— אַ יאָ?

עס איז געווען אַ גנבה - דאָס ארויסשלעפּן די פידל
פון אונטער חיה ריוועס בעט, וואו ס׳איז געשטאַנען ווי אַ משכּן,
און לויפנדיק אין גאַס מיט דעם ביינאַכט, האָט ער געפילט,
אַז עפּעס גרעסער פון דעם שאַכטל האָט ער ביי איר צוגעגנבעט,
און מיט דעם ערשטן ציטער פון די סטרונעס דאָרט אין הויז,
וועט אַלץ, וואָס איז נאָך צווישן זיי געהאָנגען ווי אַ פּרדים,
צעשניטן ווערן, ווי אַ שער זאָל עס צעשניידן. באַלד ווי קאַלן,
האָט ער די גנבה אָפּגעשטעקט אין פריידעס האַנט
און נישט געלאָזט אַפילו פרעגן, וואָס אים איז, אַריין,
צוועקגעגעבן און אַרויס.
דערנאָך די קיך פאַרבייגעלאָפן,
אויס מורא חיה ריוועס צו באַגעגענען, וואָס מער אָבער די שולד
האָט זיך אין מח איינגעגעסן, שטאַרקער איז געוואָרן דאָס געפיל,
אַז ערגעץ אויסער אים איז דאָ אַ תשובה אויף דעם ליגן,
און נאָכגעיאָגט וויסנדיק אין וואָס באַשטייט די תשובה, זיך געגרייט
צו דער מינוט, ווען ס׳וועט דער ליגן פּלאַצן, און דערווייל
באַפעסטיקט זיך אין דער באַרעכטיקונג פון ליגן ערב יום־טוב,
אַז פריידע האָט פון יוצא־וועגן מיטן האַלבן מויל געפרעגט:
— איר ווילט מסתמא חיה ריוועס רופן? — האָט ער נישט געטראַכט
און אָפּגעשניטן: — ניין זי וועט נישט גיין! און אין איר אָננעמען
דעם קורצן פּסק אַזוי און איר נישט זאָגן קיינמאָל „אייער ווייב",
צי „אייער חיה ריווע" און איר צונעמען ביי אים די פידל,
האָט ער געפילט אַ שותפותע אין איר, ווי ס׳וואָלט אַ שטילער אָפּמאַך
געווען צווישן זיי ביידן און באַפעסטיקט אים אין דעם,
וואָס ער אַליין דאַרף נאָך באַרעכטיקן.

די האַנט האָט זיך געטרייסלט,
ס׳האָט אים דאָס לייב געציטערט, ווען ער האָט די פידל אָנגענומען.
און אונטער האַרטע אָפּגעוואוינטע פינגער האָט דער ערשטער קלאַנג
אַ סקריפּ געטאָן, ווי ס׳וואָלט דער אומרו פון זיין בלוט געסקריפּעט
זיך שלאָגנדיק צום מח — אַ מינוט האָט אים געדאַכט —
ער וועט עס באַלד פון האַנט אַרויסלאָזן און אומפאַלן.
האָט אָפּגעלאָזט אַ ווייל, געאָטעמט, אָנגעהויבן עפּעס שטיל,
גאָר שטיל, ווי ער זאָל וועלן זיך אַליין פאַרנאַרן, און דערפילט
ווי פריידעס אויגן גייען אום אויף זיינע הענט
און ליזע אויך קוקט נאָך. ניין, ליזען וויל ער נישט. האָט מורא
פאַר אירע אויגן ווי פאַר אַ נייעם אומרו. אָבער פריידעס בליק
שטילט איין, באַרואיקט און ער נעמט אים, גיט אים נאָך
און ס׳הערט זיך שוין אַ קלאַנג, אַ קלאָרער זינגענדיקער קלאַנג,
און נאָכגעיאָגט אים מיט אַן אַנדערן, א פעסטערן — און זיכערער
צעלאָזט זיך מיט אַ גאַנצן ווירוואר טומלדיקע, שרייענדיקע,
פאַרטויבנדיקע קלאַנגען, ווי מיט שטאַרקע הענט צערייסנדיק
דער אומרו, אים פאַרשרייענדיק, אַריבערשרייענדיק
מיט עפּעס, וואָס מען מוז אַרויסשרייען און זאָל אַ סוף נעמען!
פאַרסאַפּעט אָפּגעשטעלט זיך. גוט. איצט דאַרף ער קיינעם נישט.
ער קוקט זיך אום אויף אַלעמען, ווי לאָזנדיק זיי וויסן,
אַז ער איז דאָ צוריק און ס׳איז שוין צייט פאַר אים
צו זאָגן וואָס ער דאַרף. ער גיט אַ צי און ס׳זאָגט זיך:

אָט זענען מיר דאָך אַלע ווידער דאָ.
מיט גרויע פּאַסמעס האָר אין קאָפּ,
מיט בלייכע פּנימער און קנייטשן אויף די שטערנס,
מיט אויגן טרויעריקע,
מיט האַרטע הענט און שווערע רוקנס —
וואָס מאַכט עס אויס,
אַבי מיר זענען אַלע ווידער דאָ.

די היים האָט ביז די שטיינער אָפּגעברענט
און מיר האָבן געוואָגלט אין דער פרעמד.

פֿאַרוואָרפֿן צווישן פֿרעמדע לייט
האָט יעדערער געשלעפּט זיין פּאַק
און צייכנס זענען אונז געבליבן אויף די רוקנס —
וואָס מאַכט עס אויס —
אַבי מיר זענען ווידער דאָ.

פֿאַרלאָזן איז געשטאַנען אונזער הויז.
און אויפֿגעעפֿנט האָט מען עס פֿאַר קרעכצן פֿון חולאים
און אין די צימערן איז אומגעגאַנגען שטיל
דער בייזער טויט,
נאָר אונזער הויז האָט ווידער זיך באַנייט פֿאַר אונז —
וואָס מאַכט עס אויס —
אַבי מיר זענען אַלע ווידער דאָ.

און פּלוצלינג זיך דערמאָנט אָן עפּעס און ס׳רעדט ווייטער:

און איך אַליין — אַ גנב בין צוריקגעקומען.
נישט נאָר די טעג און נעכט האָב איך געגנבעט,
נאָר פֿון מיין גורל האָב איך גנבענען געמוזט
אַפֿילו אָט די שפּילנדיקע כּלי צו דערציילן
פֿון מיר און פֿון מיין גנבה אין דער נאַכט.
וואָס מאַכט עס אויס —
אַבי מיר זענען אַלע ווידער דאָ.

אין דרויסן זענען מענטשן דורכגעגאַנגען און זיך צוגעהערט.
האָט עמיצער געזאָגט: — אַ גביר איז דאָך אַ גביר און מאַכט זיך פֿריילעך.
און נאָך איינער איז שטיין געבליבן און געזאָגט: נו, דאַנקען גאָט!
מען קאָן שוין אַמאָל הערן פֿידל־שפּילן אין אַ יידיש הויז.

יידישע פֿאָלקס ביבליאָטעק מאָנטרעאַל
JEWISH PU

דאָס צוועלפטע קאַפּיטל

זי האָט געוואַרט אויף אים. פאַרוואָס איז דאָס געווען,
וואָס יענעם אָוונט גראָד, מיט ווייבער זיצנדיק, האָט חיה ריווע
דערפילט א דראַנג אַהין, וואו זאַוול שפּילט צום ערשטן מאָל
נאָך לאַנגע יאָר? מסתמא איז עס רעכט געווען, ווייל ער,
דאָס הויז פאַרלאָזנדיק, האָט אויך געפילט, אַז ערגעץ וואַרט זי,
און זי באַגעגנט אָן דערשטוינונג. נאָכגעגאַנגען ביז אין קיך צו׳ן
דעם פּסק צו קריגן, זיך אַוועקגעשטעלט ביים וואַנט,
נאָר מיט די ערשטע רייד אירע איז גאָר זיין שרעק פאַרשוואונדן,
און שטום האָט ער זיך צוגעהערט — צוערשט צו איר געשריי,
דערנאָך צו איר געבעט, און שפּעטער צו די דראָונגען דורך טרערן
זיך צוגעהערט, ווי ס׳וואַקסט מיט יעדער וואָרט אירן
אַ שטייפע רואיקייט, און ווען זי איז געוואָרן שטיל,
האָט ער געזאָגט: — קאָנסט מאַכן לייטישע געלעכטער, אויב דו ווילסט.
עס וועט דיר גאָרנישט העלפן.--אויסגעדרייט זיך און אַרויף צו זיך.
אין קאַמער פון שפּיטאָל האָט ער זיך אומגעקערט
צום פידל און צו זאַוולען, וואָס האָט ווידער אויפגעלעבט,
אַוועק אין יאָרן צו די זומערדיקע אָוונטן מיט בעקאַן,
פאַרגליכן זי מיט ליזען, אירע רייד פון אַלע טעג,
ווען זי איז ביי זיין בעט געזעסן, און אויך איצט אין אָוונט —
און ווען ער איז דערגאַנגען ביז צו דער באַגעגעניש מיט חיה ריווען
און דאָס געפּרווט אַוועקשטויסן, איז דאָך געבליבן אומפאַרשטענדלעך:
ווי קומט עס, וואָס אויך זי האָט אַ געפאַר דערפילט

און זיך געשטעלט אַזוי ווי קיינמאָל נישט? איז אויך אין איר
פאַראַן עפּעס אַזעלכס?.. מאָדנע... אָבער אויך דאָס טראַכטן
איז פול געוועזן מיט בייזקייט, און דערנאָך איז ער געזעסן,
געשמייכלט אין דער פינסטער און אין קאָפּ האָט זיך געפּלאָנטערט:

היטנערן וואָנט שטייט די ווייב און הערט
דער מאַן אויפן פידל שפּילט.
אויף יענער זייט וואָנט שטייט דער מאַן און שפּילט
פאַר דער, וואָס זיין האַרץ האָט ליב.

געפּלאָנטערט זיך, און ס'האָט אים אויסגעדאַכט, ער האָט אַזוינס
אַמאָל געהערט אָדער געלייענט וואו, און ס'איז אים וואוילגעפעלן,
וואָס יעדער וואָרט איז אַזוי צוגעפּאַסט און אמתדיק.

עס איז געוועזן קלאָר פון איר באַנעמען זיך די טעג דערנאָך,
אַז איצט וועט זי נישט אָפּלאָזן. דערוויילל איז אין שפּיטאָל
האַלב־ליידיקלעך געוואָרן, אין דער פרייער צייט איז נאָכגעגאַנגען
דער אָפּקלאַנג פון דער פידל, ס'האָט זיך אָנגעהויבן בורען,
און אפשר איז דער טאַטע גאָרנישט אַזוי אומגערעכט געוועזן,
אַז ס'איז שוין צייט אַ טראַכט צו טאָן פון זיך. אודאי נישט אַזוי
ווי ס'חלומט זיך דעם טאַטן. ער דאַרף זיין אַליין
און עפּעס טאָן, וואָס זאָל אים אויפהאַלטן דעם זין,
דעם שוין געפונענעם, נאָד פרייער, נענטער, זאַוולדיקער, יאָ!
אַ סוף מאַכן מיט חיה ריוועץ און זיך אומקוקן אויף עפּעס.
איז וואָלט ער שוין אַ טראַכט געטאָן, ווען נישט דאָס ווייסע הויז
וואָס גייט אים טאָג און נאַכט פון זינען נישט אַרויס.
אין אמתן, וואָס איז דען דאָ צו קלערן וועגן הויז?
פון אויבן גאָרנישט. אָבער דאָך איז דאָרטן דאָ אַזוינס,
אַ מין באַשערטע זאַך, וואָס האַלט זיין מח מיט אַ קנופּ
און נישט ער קאָן עס אָנכאַפּן און נישט עס לאָזט אים אָפּ.
דאָס מיינט – ער כאַפּט עס אָן אַמאָל און ווייט אַפילו
אַ נאָמען עס צו געבן. אָבער דאָס, וואָס האָט דעם נאָמען,

איז ווייט, צו ווייט פֿאַר אים, און אפשר אויך צו קליין
פֿאַר דער דערוואַרטונג פֿון באַהאַלטענעם. שוין בעסער אָן אַ נאָמען
פֿאַרגייען די טעג אין טראַכטעניש און וואַרטן, גייט ער אום
און זעט נישט, ווייסט נישט, וואָס עס טראָגט זיך אין דער לופֿט
און ווי עס רוקט זיך אָן – ביז וואַנען ס'פּלאַצט פֿאַר זיינע אויגן.

עס איז געווען אַ נאָכמיטאָג. פֿון דער גאַס האָט זיך דערהערט
אַ פֿרעמדער טומל, איז ער צו צום פֿענסטער און דערזען
ווי מענטשן יאָגן זיך, מען לויפֿט אין הייזער, מען פֿאַרהאַקט די טירן,
די גאַס ווערט פּוסט און אין דער פּוסטקייט קלינגט פֿון ערגעץ אָפּ
אַ רוף-געשריי – און באַלד לויפֿט אָן אַ זעלנער מיט אַ ביקס
און לויפֿט אַליין איבער דער גאַס, נאָר גלייך נאָך אים
אַ צענדליק אפשר קומען, וואַרפֿן זיך אויף שויבן, טירן,
און ווידער אַנדערע נאָך זיי. דער ערשטער אימפּעט יאָגט אים צו דער טיר
אַרויסצולויפֿן, נאָר אַ ווילד געשריי צעשניידט זיין וועג
און באַלד איז ער אַרומגערינגלט פֿון די טויט-צעשראָקענע חולאים,
וואָס קלעפּן זיך צו אים און שרייען: – גייט נישט, זאָל!
מיר וועלן דאָ אַליין נישט בלייבן. לאָז אונז נישט אַליין!
געבונדן שטייט ער צווישן זיי און ווייס נישט וואָס צו טאָן,
און זיי – ביי לאַצן, הענט און פּאָלעס האַלטן אים און ציטערן,
פֿון דרויסן שטאַרקט זיך דער געשריי – שוין פּיין-געשריי,
און ער – אין קרייז פֿון טויט-שרעק רירט זיך נישט.
דער הילך קומט נענטער. האַסטיק הערן זיך שוין טריט
אויף שטייגער-טרעפּ, צעלויפֿן זיך די קראַנקע אין די בעטן
און ליגן האַסטיק-אָטעמדיק. אַליין בלייבט ער,
דאָס פּנים צו דער טיר פֿאַרשטיינערט, קוקט און וואַרט.
פּראַלט אויף די טיר, עס יאָגן צוויי זיך אַריין
און לויפֿן אָן ווי אויף אַ סלופּ אויף אַ מין מאָדנעם מענטשן,
אַ נידריקן, אַ שוואַרצן, הענט אַראָפּ און שוואַרצע אויגן,
וואָס שטייט און גלאָצט אויף זיי מיט אַ פֿאַרשטיינטן בליק, –
זיי דריגען צויף, דערזען די בעטן, קראַנקע אויף די בעטן,
און נאָך אַ בליק אַ וואָרף געטאָן אויף דעם פֿאַרשטייגערטן,

וואָס גלאָצט מיט שוואַרצע אויגן, דורכן טיר אַרויס,
און ס׳הערט זיך דער געלויף איבער די טרעפּ אַרונטער.
פון אונטן שרייט מען שוין. דער גאַנצער בית־יתומים שרייט,
און אין דערמיט קומט אויף אַ קוויטש, דערנאָך אַ רוף נאָך הילף.
די טיר איז אָפן. זאָל קען דעם קול און הערט
ווי ס׳לאָזט זיך אויס דער רוף. ער הערט און רירט זיך נישט
און ווייס פאַרוואָס ער רירט זיך נישט און פילט
ווי שטייענדיק אַזוי ווערט ער פאַרפלייצט פון אַ גזלנות,
וואָס פאַרבט זיין בלוט מיט פינסטערניש, און שוואַרץ ווי טינט
איז דאָס, וואָס רינט אין אים פון נאָגל ביזן קאָפּ. ער ווייס,
אַז ער וועט אייביק מוזן אומטראָגן אין זיך דעם שוואַרצן סם
פון זיין פאַרברעכן איצט און צאָלן, צאָלן לעבנס־לאַנג,
נאָר מיט דעם שוואַרצן ווייסן גראָבט זיך טיפער איין
די מערדערלעכע הזרטקייט און ער שטייט און וואַרט
ביז אונטן וועט עס שטום ווערן. שוין שטיל. איינגאַנצן שטיל.
די טריט פאַרקלונגען, שטומקייט אין דעם גרויסן הויז.
די קראַנקע הויבן זיך פאַרגנבעט, קוקן דורך די פענסטער
און קריכן איינציקווייז אַראָפּ. צו זאָוולען קריכן זיי
און כאַפּן זיינע פאָלעס אָן און קושן זיינע הענט.
ער נעמט זיך אָפּטרייסלען. דאָ שטייט ער, אַ פאַרזונקענער
אין שוואַרצן פסק פון מאָרד, וואָס הענגט שוין איבער אים,
און וואַרט ביז ס׳וועט דער קרבן אויפמאָנען דאָס זייניקע —
און זיי — ווי צו אַ הייליקן, ווי צו אַ רעטער קלעפּן זיך.
ער טרייסלט זיי אָוועק. זיי גייען אין די בעטן. טונקל.
און פינסטערניש צעלייגט זיך אין קאַזאַרמע־קאַמער.
מען צינדט קיין לאָמפּ נישט. פילט ער מידקייט אין די פיס
און זעצט זיך אויפן ראַנד פון בעט ביים טיר און וואַרט.
די קראַנקע שמועסן פון די געלעגערס, ווערן שטיל און שנאָרכן.
פאַלט נאַכט און שטומקייט אויף דער וועלט — און ער, ער וואַרט
אין זיכערקייט אויף דעם, וואָס דאַרף נאָך קומען. ביז פון אונטן,
פון סאַמע אונטן הויבט ער אָן צו הערן טריט פאַמעלעכע,
נישט זיכערע, ווי עמיצער זאָל קריכן און זיך האַלטן

ביי דער פּאָרענטשע פון די טרעפּ. ווערט לייכטער: ס׳גייט דער פּסק!
און ס׳האַרץ ווערט אויפגעשטיקט. מיט שווערע טריט
ווי שכּור שלייכט זי זיך אַריין און קוקט אין פינסטער, זעט אים
און אָנגעשפּאַרט אין טיר פאַרהאַלט זי זיך און קוקט
און לאָזט אַרויס אַ קליין געלעכטערל, אַ שיפּעדיקס, אַן אָפּגעהאַקטס,
און זאָגט ווי אויפן אויער: — איצט איז דיר שוין גוט, אַ יאָ?
שוין בעסער דיר, אַ יאָ? און ווידער לאַכט זי אים אין פּנים,
די קניען בייגן זיך, פּאַמעלעך זעצט זי זיך אַרונטער,
און דאָס געלעכטערל ווערט קוויטשיק, ווי פון שטילן שלוכצן,
זי וויינט און לאַכט, ווי ס׳וואָלט אַ פויסט אין גאָרגל
דעם קול צוריקגעשטופּט — ביז ס׳הערט זיך בלויז אַ ציטער
פאַרשטיקט אין האַלז — און זי זעט אויס ווי איינגעשלאָפן.
ער וואַרט אַ ווייל און נעמט און לייגט זי אויפן בעט
ביים טיר און קוקט. נאָר אַז ער זעט איר בוזעם הויבן זיך
און אירע פיס פון קלייד אַרויס, דערמאָנט ער זיך,
אַז ער האָט זי געטראָגן אויף די הענט, און שאַרט זיי אָפּ
און קערט זיך אָפּ און גייט אין קאַמערל צו זיך.

ביז דער מינוט האָט ער אָן אַלץ געהאַט פאַרגעסן.
נאָר איצט, אַז זי איז שוין געווען הינטער אים און דאָ פון פענסטער
האָט זיך געזען, ווי שטיל און טונקל ס׳קוקן אויס די הייזער,
וואָס האָבן פריער אָפּגעהילכט מיט שויבן און געשרייען,
האָט ער דערזען די שטומקייט פון דער נאַכט אין יעדן הויז,
און גייענדיק פון הויז צו הויז דערפילט, ווי ס׳פּלאַצט
די פּיין אין אים ווי גיפטיקע און ברענענדיקע בלעזלעך.
צי קען ער נישט, צי זעט ער זיי נישט, די אין יעדן הויז?
דאָרט ווייט אין מח, ערגעץ זייער ווייט האָט זיך געראָיעט אַ געדאַנק
פון נאָך אַ הויז, וואָס שטייט ווי די, אַליין אין פינסטער,
נאָר מיט א בלינדן אָפּוואָר האָט ער עס געטריבן ווייטער,
און ס׳איז פון אָנהויב נישט געווען קיין שרעק אַפילו —
אַזוי משוגע־ווילד איז אויסגעקומען צו פאַרבינדן
די פינסטערניש פון דאָ מיט יענעם הויז. האָט ער זיך צוגעהערט
ווי ס׳טוט אים ווי פאַר יעדן איינעם אין די הייזער דאָ,

וואָס, נאָכנישט ווינדיק, האָט ער אַליין די פּנימער און לייבער זייערע
באַדעקט מיט וואונדן, האָט ער זיך געענערט דעם ווייטאָק
מיט פּנימער פֿון נאָך און נאָך–האָט ער דאָס האַרץ פֿאַרשפּרייט
אַריבער אַלע און דערפֿילט ווי ער אַליין צעשמעלצט זיך,
און ס'ווערט אים גוט אַזוי צו ווערן נישט — אַ וואָלקן בלויז,
אַ נעבל, וואָס צעגיסט זיך איבער אַלץ און פֿילט אָן יעדן ווינקעלע
מיט זיך, אַליין — אַ נישט. נאָר ווייט האָט דאָך געבויערט אַ געדאַנק,
נישט בייצוקומען — און וואָס ווייטער האָט זיך אָנגעהויבן דאַכטן,
אַז ער איז צוויי: דאָ איינער, אַ צערונענער אין נעבל,
און נאָך איינער, אַ שטייפער, לייב און גלידער און אַ מח,
און אין דעם מח זיצט עפּעס אין יאָגט אַ נישט-געפֿורעמטן
און טויטן שרעק. זיי ראַנגלען זיך, די ביידע,
נאָר דער, וואָס מיטן מח, לאָזט זיך נישט צעשמעלצן,
און ווען אין דרויסן הייבט אָן העלן, הייזער שטייען קיל
מיט ווענט און דעכער, און מען קאָן נישט מער
דעם נעבל אָנהאַלטן — צעקריכט זיך דער געדאַנק אין אַלע אָדערן
און ס'קאָן שוין מער דער מענטש נישט שטיין ביים פֿענסטער.
ער הייבט אָן אומצושפּרייזן הין און הער איבערן קאַמער
און וויל נאָך אַלץ נישט מודה זיין, אַז דאָס איז שרעק.
נאָר שפּרייזנדיק מיט אָרעמס פֿאָכט ער ווי מיט וועסלעס,
פֿאַרטרייבנדיק עפּעס פֿון זיך — און ס'וועט שוין מער נישט העלפֿן.
ס'ווערט גרויסער טאָג. מען רוקט זיך שטיל פֿון הייזער,
מען שלעפּט שוין עמיצן איבער די טרעפּ, מען ברענגט אַריין
אַ מענטשן מיט אַ קאָפּ אין טיכער און אַן אויסגעלאָפּן פּנים,
און חיה ריווע כאַפּט זיך אויף, דערזעט ווי זאַוול פֿאָרעט זיך
אַרום דעם מענטש — און מיט אַ בליק פֿון האַס און פּיין
אַנטלויפֿט זי. פֿון דער גאַס ווערט נאָך איינער געבראַכט.
שוין באַלד פֿאַרנומען יעדע בעט — און זאַוול וואַרט.
ס איז אַכט — באַלד ניין אַ זייגער — באַלד וועט אָנקומען דער דאָקטאָר,
באַלד קומט ער. נעמט זיך זאַוול צוציילן און טוט אַליין:
וואַשט וואונדן, באַנדאַזשירט און וויל פֿון זיך באַהאַלטן,
אַז יעדע רגע גנבעט ער אַ בליק צום ווייזער. ס'איז שוין ניין,

מיט צעך, מיט פופצן, צוואנציק — באַלד האַלב צען.
פאַרטומלט ער אַ פרעמדן יידן: — וואַרט אַ ווײַלע דאָ,
כ'וועל גיין דעם דאָקטאָר רופן. און נאָך איידער מען באַמערקט,
איז ער אויף יענער זײַט און יאָגט זיך פון די טרעפּ און לויפט.
ער קלינגט אין טיר. מען עפנט נישט. ער הערט זיך איין.
ס'איז שטיל. ווי אויסגעשטאָרבן. וואַרט ער, טוט אַ שפּאַר די טיר,
זי עפנט זיך. מ'איז אַלע דאָ. ר' חיים לייב און פריידע און דער דאָקטאָר.
מ'איז אַלע דאָ. מען גיט אַ קוק אויף אים, די קעפּ אַראָפּ —
און ווידער שטיל. ער שטאַמלט: — מ'האָט געבראַכט ראַנירטע דאָרט,
און הערט זײַן אייגן קול נישט. וואַרט נישט אויף קיין ענטפער.
און מער נישט קוקנדיק — אַ שפּרײַז געטאָן צו לייזעס טיר,
געעפנט און אַריין.

אַן אָנגעטאָנענע אויף דער קושעטקע ליגט זי,
דאָס פּנים צו דער וואַנט, און אָטעמט מיד און לאַנג. זי הערט,
אַז עמיצער איז שטיין געבליבן נעבן איר און רירט זיך נישט
און זאָלעץ ווילט זיך אָנכאַפּן ביים וואַנט — נישט אומצופאַלן.
ער ראַנגלט זיך — אַרויסצוראַנגלען זיך פון אַ חלשות
און קומט עס בײַ און רירט איר אָן אַ פינגער: לייזע!
פון קול צעעפנט זי די אויגן, קערט זיך אום, דערזעט אים:
און לאָזט אַרויס אַ קוויטש, אַ שאַרפן, אַ צעצויגענעם,
און מיט אַ וואָרף דעם קאָפּ פאַרגראָבן אין קושעטקע,
און ס'ציטערט אויף דאָס גאַנצע לײַב אין יאָמערלעכן אויסברוך.
מער קאָן ער נישט. ער טוט אַ פאַל, און ס'פּלאַצט דער קוואַל,
וואָס האָט זיך אָנגעקליבן דורך דער נאַכט, און אפשר דורך די נעכט
פון אַלע וואָכן און חדשים אין דער פרעמד, פון אַלע טעג —
אַראָפּגעפאַלן איז די לאַסט פון זײַנע דרײַ און דרײַסיק יאָר,
די האַרטקייט פון דעם שווייגער, די עקשנות פון דעם מאַן —
ער יאָמערט אויפן קול און ווייס קיין אָפּהאַלט נישט,
ווי ער זאָל זײַן אַליין מיט זיך און מיט זײַן שעפער
און וויינט, ווײַל ס'איז די צײַט געקומען פאַר געוויין.
דאַן הערט ער איבער זיך דאָס שלוכצן אירס און הייבט דעם קאָפּ
און לאָזט אים פאַלן אויף די פיס אירע. אויף זיך אַליין,

אויף זײַן באַהאַלטענער און נישט-באַרירטער בענקשאַפֿט,
אויף דער נשמה זײַנער, וואָס האָט ליב און בלוט געקראָגן
און ליגט פֿאַר אים צעפּײַניקט דאָ — אויף דער נשמה וויינט ער
און טוליעט זיך צו אירע פֿיס און קושט די לעדער פֿון די שיך
און פֿון רחמנות איבער זיך באַרירט מיט די הענט די שיך
און קלייד און גלעט זיי, לאַשטשעט זיי — ביז ער ווערט שטיל
און בלײַבט אויף דר׳ערד, מיט איין האַנט הענגענדיק און מיט דער צווייטער
די פֿיס אירע אַרומגענומען. פֿילט ער ווי זי קערט זיך אום,
הייבט אויף דעם קאָפּ, ס׳באַגעגענען זיך אויסגעוויינטע אויגן,
און אָפֿן, נאַקעט ווייטאָק שטעלט זיך צווישן ביידן
און נעמט זיי מיט די הוילע הענט אַרום. זי רוקט זיך שטיל צו אים,
און גליטשט זיך אין זײַן שויס אַרונטער, וואַרפֿט דעם קאָפּ צו אים
און ביידע בלײַבן זיצן. וויינענדיקע, אָבער שטילערע.
אַ נאָכציטער — און שטיל. און ס׳גייט דער וויזער... שטיל — — —
ווערט קוים די טיר געעפֿנט און די מוטער קומט אַרײַן.
זיצט זאָל אויפֿן דיל אָן דער קושעטקע אָנגעשפּאַרט
און ליזע אין זײַן שויס, און ביידנס קעפּ צוזאַמען
און ביידע שלאָפֿן. זייערע אָטעמס ציטערן פֿון נאָכגעוויין
און מ׳האַלט זיך בײַ די הענט ווי קליינע קינדער. שטייט זי
און ציט איר אָטעם גלייך מיטן פֿאַרטרערטן זייערן
און מאַכט פּאַמעלעך צו די טיר.
און שפּעטער הערט זי טריט
פֿון שפּרייזן שווער איבערן צימער, ווייסט זי — זאָל שפּרייזט,
נאָר ליזען הערט מען נישט. צעעפֿנט זי די טיר פּאַמעלעך
און זעט ווי זאָל גייט אַרום מיט ליזען אויף די הענט.
איר קאָפּ פֿאַרגראָבן אין זײַן אַקסל, אירע הענט אַרום זײַן האַלז
און ס׳הענגען נאָך די פֿיס. אַ קורצער איז ער — הענגען נאָך
די דינע פֿיס אירע און ס׳כאַפּט אַ שמייכל אָן אויף אים.
זוכט פֿריידע זײַנס אַ בליק און פֿרעגט אים מיט אַ צייכן:
— צי קאָן ער פֿועלן בײַ ליזען, זי זאָל עסן? ענטפֿערט ער,
און שפּעטער זיצנדיק — און זי נאָך אַלץ אויף זײַנע הענט —
זאָגט זאָל: — איצט וועט ליזע עפּעס עסן, יאָ? — זי וויל נישט

ער טענהט: ס'איז נישט גוט. די מאַמע ט'האָבן קרענקונג.
און ליזע דאַרף דאָך עפּעס עסן. הויבט זי אויף דעם קאָפּ:
— דו אויך? צעגייט זיך אים אַ ווארעמקייט: — איך אויך,
באַלד זיצט זי אויפן בעט און פריידע קומט אַריין
גייט צו און וויל זי צודריקן און קוקט אויף זאַוולען
און האַלט זיך איין: — איצט וועסטו עפּעס עסן, טאָכטער?
און ליזע ענטפערט: — זאַוול אויך. — אודאי, קום.
זי וויל זי נעמען ביי דער האַנט און פירן אין דער שטוב,
באָר ליזעס אויגן ווערן גרויס — אַהין וועט זי נישט גיין.
ווערט דאָ דער טיש געדעקט — און פריידע שטייט און קוקט
ווי ליזע עסט און זאַוול מאַכט זיך עסנדיק.

דאָס דרייצענטע קאַפּיטל

געקומען אָוונט, האָט זיך זאַוול אָפּגערופן:
— די מאַמע וועט דיך אויסטאָן, וועסטו שלאָפן גיין, אַ יאָ?
— וועסטו אַוועקגיין? — ניין! — וועסט בלייבן דאָ? — אַוודאי.
— קאָנסט שלאָפן דאָ. די מאַמע וועט דיר אויסבעטן אויף
דער קושעטקע

און קאָנסט דאָ שלאָפן. וועסט איר זאָגן? — כ׳וועל איר זאָגן.
ער גייט נאָך פריידען און פאַרבלייבט שוין מיט די מאַנסבילן.
ערשט איצט פון קליינעם לעמפל אויפן טיש באַמערקט ער,
אַז ס׳איז נישטאָ דער בליצלאָמפּ, אַז דער שפּיגל איז צעבראָכן,
און פענסטער זענען הויל. דער דאָקטאָר ליגט,
דעם קאָפּ פאַרריסן, אויף דער גרויסער אָטאָמאַנע,
ר׳ חיים לייב שפּרייזט אום, זעצט ער זיך אויך און שווייגט.
זיין קומען אָבער וועקט דאָס שווייגן פון די אַנדערע,
עס ווילט זיך רעדן — רעדט מען. יעדערער פאַר זיך
און יעדן צווייטן דאַכט זיך, אַז דאָס הערט ער זיך.
זאָגט מישאַ: — זעכצן מאַן צעשלאָגענע האָט מען געבראַכט
און אין די הייזער ליגן מער. פון בקור חולים וועט מען נעכטיקן.
ר׳ חיים לייב דערציילט: — געווען ביי זייער קאָמאַנדיר,
אַ יונגער שייגעץ. אָנגעטראָגן אַלדאָס גוטס, האָט ער געזאָגט —
עס וועט שוין שטיל זיין און געהייסן אויפן אָוונט
קלעזמאָרים שיקן. קוים זיך איינגעבעטן, מען זאָל גיין.
זאָגט זאַוול: — כ׳ווייס גאָרנישט וואָס ביי דער מאַמען טוט זיך.

— געזען דעם טאַטן. גאָרנישט — זאָגט ר׳ חיים לייב,
מען וואוינט דאָך דאָרטן בײַ אַ גוי. — אַ גוי? — פרעגט זאַוול.
יאָ, דאַכט זיך, אַז אַ גוי. ווערט ווידער שטיל ביז פרייד׳ע קומט
און מיט אַ וואונק ש׳קט זי די מאַנסבילן אַריין אַהין
און בלײַבט מיט זאַוולען. שטעלט זיך בײַ דער זײַט פון שטול,
רירט אָן מיט שפּיצן פינגער זײַנע האָר און ער דערפילט,
אַז אירע פינגער ווײַנען. בויגט ער נידעריקער דעם קאָפּ
און לאָזט איר גיין אַזוי: אים קומט עס אויך, אַז עמיצער
זאָל וועגן עס איז פאַר אים זײַן האַרץ אַרויסרעדן —
אים קומט עס אויך. נאָר אַז די פינגער נעמען ציטערן
און שעמען זיך דערפאַר, און ס׳פאַלט די גאַנצע האַנט,
אַ מאַמעס האַנט אויף זײַנע האָר — דערפילט ער זיך
ווי איינגעשרומפּן, קליין און קינדיש, און ס׳ווערט לײַכטער
ווען ס׳ווייזן זיך די מאַנסבילן און זאָגן: — זאַוולען וויל זי.

עס ברענט אַ לעמפּל אויפן וואַנט. די מאַמע האָט אַ צאָפּ
פאַרפלאָכטן, נאָר די לאָקן האַלטן זיך נישט און צעפליִען
אַרום דעם בלײַכן פּנים. שטרעקט זיך אויס אַנטקעגן
אַ גאָלדיקע און דינע האַנט, ער נעמט זי אָן און אונטער בליקן
פון פײַכטע אויגן, ווערן זײַנע האַלב־פאַרמאַכט.
זי רופט אים: — זאַוול! — וואָס? קיין ענטפער קומט נישט. קוקט ער,
דערזעט אויף איר אַזויפיל נישט־אַרויסגערעדטע רייד
און זעצט זיך, האַלטנדיק איר האַנט אין זײַנער. ווידער: — זאַוול!
— וואָס ווילסטו זאָגן? — קוק אויף מיר. — איך קוק.
— דו וועסט מיך ליב האָבן? זײַן אָטעם שטעלט זיך: — יאָ.
— די מאַמע אויך? — וואָס דען? — און מישאַ און דער טאַטע?
— דער טאַטע, מישאַ — אַלע. — פליסן איר די טרערן, בעט זי:
— וועסט מיך אַ קוש טאָן? — קושט ער איר די האַנט.
צעוויינט זי זיך: — אין פּנים ווילסטו נישט... ער הויבט זיך אויף
און מיט די ליפּן קוים באַרירט ער איר דאָס פּנים.
פאַרגראָבט זי זיך אין קישן און פון קישן כליפּעט זי:
— וועסט מיך נישט ליב האָבן. דו ווילסט מיך נישט אַ קוש טאָן.
ער ווייס נישט וואָס צו טאָן. ער בויגט זיך איבער

צום דינעם האַלז און קושט אים. גלויבט זי אַלץ נאָכנישט,
קערט אום דעם קאָפּ און וואַרט מיט פרעגנדיקע אויגן.
ער האַלט נישט אויס, נעמט אָן דעם קאָפּ איןביידע הענט,
און ווי בייטאָג די שיך אירע — אַזוי דאָס פּנים איצט.
אין זיינע פינגער — אירע ווייכע קרויזעדיקע האָר,
אין זיינע הענט — איר קאָפּ, און אין די ליפּן זיינע —
דאָס גאַנצע חיות, וואָס אין אים, צונויפגעזאַמלט, און ער פילט,
זוי יעדער אָדערל אונטער דער דינער הויט פון זיינע ליפּן
ווערט אָנגעשוואָלן, ציטערט ער אינגאַנצן — פאַרזיכטיקער, שטילער
דאָס צאַרטע פּנים צו באַרירן מיטן דראַנג, וואָס אין זיין הויט,
נישט צו באַליידיקן, נישט ווי צו טאָן. דאָס ערשטע מאָל,
דאָס ערשטע אמתדיקע מאָל אין גאַנצן לעבן קושט ער,
און ס'האָט אַזויפיל בענקעניש פאַרשטיקט זיך אָנגעזאַמלט,
און ס'ווערט דער קאָפּ אַזוי פאַרשווינדלט פון דעם שטורעמדיקן שלוז,
וואָס האָט זיך לויז געמאַכט, אַז ס'איז אַ מורא. . . שטילער, שאַ!
ער וואַרפט זיין קאָפּ אַנידער אויפן ראַנד פון בעט
און האַלט דעם אָטעם — טאָמער הערט מען נאָך
ווי שטורעמדיק עס פּויקט דאָס האַרץ, דאָס לויז-געוואָרענע.
דאַן פילט ער ליגנדיק די הענט אירע — זי רופט
דעם קאָפּ מיט אירע הענט און לייגט אים אויף איר ברוסט.
זי האַלט אים צו, אָבער זיין קאַרק איז אָנגעשטרענגט,
דער קאָפּ זאָל איר נישט פאַלן שווער און בלייבן אין דער לופט.
ס'טוט ווי דער קאַרק, אָבער ער הערט זיך איין, ווי רואיקער
און מעסיקער עס ווערט איר אָטעם ביז ער פילט פון ווייטאָק
ווי ס'פאַלן אָפּ די הענט און — דאַכט זיך — איינגעשלאָפן.
ער גלייכט זיך אויס, נאָר פון די קני זיך אויפצוהויבן
איז דאָך אַ מורא — בלייבט ער אַזוי שטיין, איר פּנים שטיל,
נאָר ניין, זי שלאָפט נאָכנישט. פון האַלבן דרימל זאָגט זי:
— דו דאַרפסט זיך זעצן. . . — יאָ, איך זיץ. — ניין, אויף אַ שטול.
ער הויבט זיך אויף און טוט עס. — איצטער זאָג מיר עפּעס.
— וואָס ווילסטו זאָל איך זאָגן? — זאָג עפּעס, דערציייל.
— מען דאַרף נישט. שלאָף! — און דו וועסט זיצן דאָ? — כ'וועל זיצן.

זי קוקט אים נאָך, מאַכט צו די אויגן און שלאָפט איין.

ער זיצט אַזוי אין שרעק נישט בלויז אַליין פון אָרט צו רירן זיך
נאָר אָפּלאָזן אַפילו די געדאַנקען, ווי פון זייער גאַנג אין מח
זאָל ער אַ גערויש אין צימער הערן. לאָזט ער זיך נישט טראַכטן
און הערט זיך איין צום נאָכציטער פון דורכגעלעבטן,
וואָס גיסט זיך דורכן לייב. פאַרגנבעט אָבער וואַרפט ער בליקן
אויף איר, דער שלאָפנדיקער, זעט די ליפּן האַלב־צעעפנט
און הערט דעם הינטערזיפץ אין אָטעם — און דער טשאַד
פון זיסער שכּרות הייבט אָן ברענען ווי אַ זינד.
האָט ער דערויף די צאַרטקייט פון איר הויט געפילט
אויף זיינע ליפּן, ער זאָל נאָכדעם קאָנען זינקען אין באַרוישונג
פון אייגן בלוט? איז נישט פון אירעטוועגן אַלץ געווען,
נישט איינצושלעפן זי אויף רו נאָך ווייטאָקן,
נאָר פון זיין אייגן בענקשאַפט וועגן? זאַוול איינער — דו!
מען דאַרף דאָך עס דערוואַרגן, איינשטיקן דאָס זאַוולשע,
וואָס קויפט זיך ציטערניש פון ערשטע קושן מיט דער פּיין
פון קינדער קראַנקע און פאַרשכּורונג פאַר אייגן בלוט,
מיט זייער לעכצעניש נאָך רו. דערוואַרגן דאַרף מען עס!

נאָר וואַרגן לאָזט זיך עס נישט, זוכט ער מיטלען קעגן זיך
און נעמט זיך אומקוקן — כאָטש דאָ אין צימער צו געפינען
ביי וואָס זיך אָנצוכאַפּן. זעט ער: אויפן וואַנט אַ לעמפּל,
פון איין זייט אַ קושעטקע, פון דער צווייטער זייט - אַ בעט,
אַ טיש אינמיטן און אַ קישן גרייט אויף דער קושעטקע —
און ס'טויכט אים אויף: ס'איז פונקט ווי דאָרט געווען, ביי איר,
און אויך ווי דאָרט אַליין צום ערשטן מאָל אַ גאַנצע נאַכט —
עס בריט פון דעם פאַרגלייך מיט כּעס אויף זיך.
ער דרייט זיך אום, געפינט דעם קליידער־אַלמער,
דאָס ביכער־שענקל און דאָס שפּיגעלע פון אויבן,
און שרייט אויף זיך, אַז ס'איז נישט דאָס, וואָס דאָרט — נישט אמת!
גלייך קומט דער בעכטיקער געשריי, זיין וואַרטן אין דער פינסטער,

איר קריכן אויף די טרעפּ און דאָס געלעכטערל דערנאָך –
ער דריקט צונויף די ציין פון דער געדיכטעניש
פון שוואַרצן אומרו, וואָס נעמט אויפקנוילן אין אים,
און זוכט אַ שוץ אין בליקן אויף דער שלאָפעדיקער,
און עס דערמאַנט זיך – דאָרט ביי זייער קאָמאַנדיר, דעם שיי
די קלעזמער שפּילן ערשט און ס'טאַנצט פאַר אים, אַ שכורן,
אַ טענצערקע... ס'איז יענע טענצערקע, די שיקסע פונם שענק,–
(דאָס בייזע בלוט אין זאַוולען זעט זיך שוין אַן אויסוועג)
און ער, דער קאָמאַנדיר, – דאָס איז דאָך יענער אָפיצער,
וואָס האָט אים דאַן געקלאַפּט מיטן פּיסטויל איבערן קאָפּ,
דער זעלבער מיט די שוואַרצע אייגלעך און פאַרשפּיצטע וואָנסעס –
דאָרט זיצט ער ערשט און לאָזט זיך אויסשפּילן אַ פריילעכס,
און יענע טאַנצט און לאַשטשעט זיך צו אים. ווערט זאַוול אויך
אַ קלעזמער צווישן אַנדערע, די פינגער שפּרינגען אויף די סטרונעס,
דער בויגן גייט, נאָר זיינע אויגן נעמט ער נישט אַראָפּ
פון יענעם, טשאַטעוועט זיך... און ווען יענער גיט זיך שוין אַ צי
דער טענצערקע אַנטקעגן, רייסט זיך זאַוול אָפּ פון אָרט
און כאַפּט אים אָן ביים האַלז מיטביידע הענט און וואַרגט
ווי דעמאָלט מירקינען. סאָלדאַטן שפּרינגען צו,
מען האַמערט אים מיט פויסטן, רעוואָלווערן, ס'רינט דאָס בלוט –
נאָר דאָס מאָל וועט עס שוין נישט גיין. ער האַלט דעם האַלז
און וואַרגט, ביז ער דערפילט אַ טויטן פגר אין די הענט
און לאָזט אים אָפּ אַליין, איצט קאָנען זיי שוין שלאָגן. כאַפּן זיי
און שלעפּן אים, אַ בלוט-פאַרלאָפענעם, און ממיתן,
ביז מען דערשלעפּט אים צו דער וואַנט אין דרויסן,
אַ שאָס – און אויס. ער פאַלט אַוועק, אין בלוט פאַרבאַקן,
און קראָען פליען אָן די טויטע אויגן אויסצופּיקן
און הינט צערייסן אים...

ניין, זאַוול וויל נישט אומקומען אַזוי.
עס איז אַן אומרעכט: אים אַזויפיל בלוטיקע יסורים
און יענעם בלויז דערווערגן. ס'טאָר אים אַזוי לייכט נישט אָנקומען.
ער וועט נישט אָנפאַלן אויף אים ווען אַלע זענען דאָ,

נאָר וואַרטן ביז ער וועט אָוועקפאַלן אַ שכורער, וועט זאַוול דאַן
באַהאַלטן זיך אונטערן בעט און ליגן. ליגן, אָנטאָפּן
דאָס שאַרפע מעסער – שטעכן וועט ער אים נישט, ניין.
ער ווייס וואָס ער וועט טאָן. עס ווערט נישט גוט פון דעם,
נאָר טאָן דאַרף מען עס טאָן. ס׳איז גוט, ס׳איז רעכט אַזוי.
דאַן הערט ער ווי דער שכור כראָפּעט, קריכט ער
פון זיין באַהעלטעניש אַרויס, פאַרשטאָפּט די גאַמבע, בינדט די הענט
און רואיק, שטיל טוט ער זיין אַרבעט אָפּ און גייט פאַרביי
די וואַך ביים טיר ווי קיינמאָל גאָרנישט. מאָרגן קומט
און ענדלעך הערט מען חיהש ריטשען פון דעם שלאָפצימער,
מען לויפט אַריין – און ער אין טייך פון בלוט איז אַלץ נאָך לעבעדיק,
נאָך לעבעדיק – אַזאַ. מען נעמט זיך יאָגן, נאָכלויפן,
נאָר זאַוול איז שוין העט אַוועק. אין וואַלד ערגעץ ליגט זאַוול
און וואַרט ביז ס׳וועט אַריבער די געפאַר, דאַן גייט ער ווייטער...
און שוין? און אַז דאָס בלוט אין זיי וועט זיך צעיושען פון רציחה
און ווידער וועט מען נעמען ממיתן און מערדערן
און ווידער – – –

ס׳טויג נישט. צוליב אים און זיין נקמה
זאָל די רציחה זייערע זיך ווידער אויסלאָזן אויף אַלע דאָ,
און ער זאָל זיצן ערגעץ רואיק אין אַ וואַלד אונטער אַ בוים–
דאָס טויג נישט. עפּעס דאַרף מען צוטראַכטן אַזוינס,
אַז קיינעם זאָל נישט איינפאַלן, פון וואַנען ס׳איז געקומען
און וואָס דאָס איז. אַ מין באַצאָלונג פונם הימל.
ווי מאַכט מען עס? ער מאַטערט זיך אַ מיטל צו געפינען,
פאַרוואַרפט און פרווט צוריק, ביז ענדלעך דאַכט זיך אים –
דאָס איז דאָס.

פלוצלינג פילט ער עמיצן און הערט:
– עס איז שוין צוויי אַזייגער. ווילט איר זיך נישט צולייגן?
די מוטער רעדט עס, כאַפּט אַ קוק אויף ליזען און פאַרריכט
אויף איר די קאָלדרע, וואָס זי האָט אין שלאָף אַראָפּגעוואָרפן
און זאַוול האָט עס נישט באַמערקט. – ניין, כ׳וויל נישט – זאָגט ער,
שטייט פריידע, שטייט און זעצט זיך אויפן ראַנד פון בעט,

נאָר גלייך איז ליזע אויף, קוקט אָן די מוטער, קוקט אויף זאַוולען,
און ווייס נישט, וואָס דאָ איז. וואָס טוסטו, מאַמע?
— אַזוי... שלאָף, קינדעלע... — גיי, מאַמע, זאַוול וועט שוין זיצן...
— באַלד גיי איך — וויל די מוטער זי באַרואיקן, נאָר ליזע
איז שלעפעריק און איינגעשפּאַרט: — איך וועל נישט קאָנען שלאָפן,
אַז דו וועסט זיצן דאָ. שטייט פריידע אויף און גייט.
מאַכט ליזע צו די אויגן, עפּנט זיי ווי זיך דערמאָנט אָן עפּעס
און פרעגט: — און דו ביסט נישט פאַרמאַטערט?
זאָגט זאַוול: — ניין, שלאָף איין.
איצט קערט ער זיך צוריק
צו דעם, וואָס ער האָט פאַרטיק. ס'איז דאָס פעלד ביים שטאָט,
דאָס גרויסע מיליטער-פעלד, וואו מ'האָט אַלע מאָל
מושטירט סאָלדאַטן. שטייט דער באַטאַליאָן — און יענער
מושטירט זיי רייטנדיק. אינמיטן הערט זיך אַ גערויש פון הימל,
עס קומט אָן עראָפּלאַן, עס לאָזט זיך אויף אַ שטריק אַראָפּ
אַזאַ מין אנקער, כאַפּט אים אויף, און ס'קוקט דער באַטאַליאָן
ווי אויפן שטריק אַ הענגענדיקער וואַרפט זיך אין דער לופטן
דער קאָמאַנדיר און פליט אַוועק. מען שרייט, מען שיסט אַרויף —
דער עראָפּלאַן אָבער שטייגט העכער און עס זעט זיך בלויז
ווי עפּעס וואַרפט מיט הענט און פיס. פאַרשטייט זיך, זאַוול זיצט
דאָרט אויבן, האָט אַ ראָד אַזאַ די שטריק אַרויפצודרייען,
און אַז ער שלעפט אַרויף זיין קרבן — בינדט ער אים אַרום,
ער לאָזט אים ווידער אויף דעם שטריק אַראָפּ, און ס'הויבט זיך אָן,
דאָרט אונטן איז אַ טייך. ער לאָזט זיך נידעריק אַראָפּ
און טונקט אים אונטער, הויבט זיך אויף און טוט עס נאָכאַמאָל
און ווידער אין דער לופטן שמייכלט ער פון דעם געדאַנק
ווי ס'פאַלן טראָפּנס איינצלנע אַראָפּ אַזש פון די וואָלקנס.
דאַן זעט ער — אונטן גרינט אַ וואַלד און ס'פאַלט אים איי,
מען דאַרף אים אָפּווישן אָןביימער-בלעטער. לאָזט ער זיך אַרונטער,
און פּילט, ווי יענער טשעפּעט זיך אָן צווייגן, ביימער,
נאָר ס'רייסט אים אָפּ, און מיט צעראַצטע הענט און פנים הענגט ער,
און פון זיין אָנטאָן הענגען פראַנזן, פונם אָפּגעדעקטן לייב

הענגט פּאַסנווייז די הויט און ס'טריפט דאָס בלוט אין טראָפּנס
פון הימל צו דער ערד, ווי כּריער שוין דאָס וואַסער.
טראַכט זאַוול: ס'איז אַ יושר אָפּצווישן אים דאָס בלוט —
און לאָזט זיך העכער פליען, זוכנדיק אַ גרינגע לאָנקע וואו.
דערזען, אַראָפּגעלאָזט זיך, און גענומען שלעפּן אים
און קייקלען אויפן גראָז. געפּילט ווי יענער כאַפּט זיך אָן
אָן יעדן גרעזל, גראָבט זיך מיט די נעגל איין אין דר'ערד,
ווערט אַראָפּגעריסן, שלעפּט זיך נאָך און לאָזט זיך נאָכשלעפּן
גלייכגילטיק, ווי אַ פּאַדלע אויף דעם שטריק.
און ווייטער וואָס?
וואָס טוט מען מיט אים ווייטער? שטייט ער אויפן פעלד
און זעט ווי יענער, אַ האַלב־נאַקעטער, אין נאַסע שמאַטעס
און מיטן הוילן לייב צעבלוטיקט ליגט און זשיפּעט קוים,
די אויגן זיינע צוגעמאַכט און ווען ער עפנט זיי מיט מאַטערניש
איז אין דעם אָפּגעהאַקטן בליק אַזויפיל פּיין און שטיל געבעט.
פּאַלט איין דאָס האַרץ ביי זאַוולען. אוי'ס דער עראָפּלאָן,
דאָס רעדל און די שטריק — אַ מענטש ליגט אויפן גראָז,
און כאָטש די שנאה לאָזט נישט צו אים צוגיין און עס עקלט
פון זיין צעבלוטיקט לייב, איז אַ רחמנות, מער ווי אַ רחמנות:
ס'טוט וויי אויף דעם, וואָס האָט אַזוי געדאַרפט צו זיין,
וואָס יענער האָט געטאָן און ער האָט אים צוריקגעטאָן,
אַ ווייטאָק און אַן אומזין. ווער האָט עס געדאַרפט? נאָך וואָס?
און איז דען ווייניקער רחמנות אויף די שלעגער
ווי ס'איז אויף די געשלאָגענע? מען לויפט, מען רעוועט,
מען ברעכט, מען שלאָגט — און וואָס? נו, אָפּגעטאָן — און וואָס?
אַן עלנט, אַזאַ וויסטער מוראדיקער עלנט. דאָ אין הייזער
צעשלאָגענע, צעפּייניקטע מיט מורא זיך אַ ריר צו טאָן,
און דאָרטן כראַפּעט מען פאַרשכורט ווי חזירים,
און קיינער ווייס נישט וואָס און ווען. וואָס איז דער חילוק
פון שלעגער ביז געשלאָגענעם, אַז איבערביידן הענגט
דער קלאַפּ, די פויסט? און וואָס איז דען דער חילוק
פון שטעכער ביז געשטאָכענעם, אַז דאָס וואָס רינט פון איינעם,

און דאָס, וואָס יושעט אין די אָדערן ביים אַנדערן,
איז אַלץ דאָס זעלביקע? דאָס רויטע, קלעפּיקע, געמיינע,
וואָס ציט אַרונטער אין די אַווירדיקע אָפּגרונטן פון דער ערד
און טונקט אין מיאוסע בּאַגערן און יסורים. איז דערויף
אַ מענטש בּאַשאַפן — אויף צו שלאָגן און אויף קריגן קלעפּ?
און איז נישטאָ קיין אַנדער ווייטאָק ווי דער ווייטאָק,
פון לייב געשלאָגענעם, און נישט קיין אַנדער פרייד און דורשט,
ווי נאָר די פרייד און דורשט פון פויסט און מעסער?
פאַרוואָס אַזוי אַראָפּגעלאָזט דעם מענטשן אין דער נידער?
דערמאָנט זיך זאַוול אָן אַ נאַכט, ווען ער האָט חיה ריוון
צום טויט געשלאָגן און אויף מאָרגן איז ביי אים אַליין
דאָס בלוט געראָנען פון דעם טאַטנס קלעפּ, דערמאָנט ער זיך
די נעכט, ווען ער איז איר אַ מאַן געווען, דעם טויטן האַס,
מיט וועלכן ער האָט נעכטן ערשט געלאָזן אַנדערע זי פּייניקן —
נאָר איצטער ווילט זיך שוין נישט קריצן מיט די ציין אויף זיך,
ווייל ער איז איינער בלויז פון אַלע, איינער צווישן אַלע זיי
די כראָפּענדיקע פון פאַרשכורונג און שטומע פון יסורים,
און גלייך ווי זיי אַן אויסגעטונקטער אין דעם אומצוכט,
און ס'הענגט איבער זיי אַלעמען דער זעלבער גורל:
צו טראָגן אין זיך אייביק דאָס געדיכטע בלוט,
צו טראָגן אָט די שווערע הענט און פיס, דאָס פליישיק לייב
און קיינמאָל זיך נישט אויסטאָן, נישט באַפרייען זיך דערפון,
נישט אויפשוועבן אין ריינער לויטערקייט... אַ חומר, אייביק חומר.

ער מאַכט די אויגן צו און רייבט דאָס פּנים מיט די הענט
און טרייסלט מיטן קאָפּ זיך אָפּצוטרייסלען וויי־ניקסטנס
פון דעם געדאַנק. נו, אַזוי, פאַרפאַלן, איז אַזוי!
ער וויל דעם אָטעם אָפּכאַפּן און קוקט זיך אום
און ער דערזעט:

די דעק פון זיך אַראָפּגעוואָרפן,
פון העמד זיך אויסגעטאָן, כמעט אַ נאַקעטע ליגט ליזע

מיטביידע הענט איבערן קאָפּ, איין פוס אַוועק פון זיך,
דעם צווייטן אויסגעבויגן אין דער קני, ווי צו אַ שפּרונג,
און אויב דאָס העמד איז אויפגעקנוילט איבערן רוקן,
איז בלויז צו מאַכן העלער נאָך די פרייע נאַקעטקייט.
פון ערשטן בליק דערשרעקט ער זיך און מאַכט די אויגן צו,
נאָר אונטער אויגן-דעקלעך בלייבט דאָס שוין געזעענע
און רופט צוריק ווי מיט אַ נאָך באַהאַלטענעם,
נאָר שוין באַשטימטן זין, וואָס דאַרף זיך אויפדעקן.
פּאַמעלעך, שטילערהייט צעעפנט ער די אויגן, שיקט דעם בליק
פון אירע שפּיצן פינגער אויפן קישן ביז אַראָפּ צום כּראַט,
גייט נאָך דעם דינעם שניט פון פוס, דעם בויג פון קני,
די צאַרטע קינדישקייט פון רוקן און דאָס שטיל געבעטע
פון אָט די שמאָלע דינע אָרעמס אויפן ווייסן קישן —
ער זעט די גלאַטיקייט פון הויט, ווי אַ באַהויכונג
פון זונעדיקן אומעט איבער צאַרטן לייב, — ער קוקט
און ס'הויבט אָן אָנקוועלן פון יעדן בויג און ריר,
וואָס רעדן אַזוי קלאָר-נשמהדיק. איז ערד אַזוי?
איז דאָס דער הויך פון קויטיקן און אומציכטיקן לייב?
עס זינגט דאָך ווי אַ קלאָר געזאַנג אין גאָלדיקן פאַרנאַכט,
ווען די נשמה לייטערט זיך און ס'ווילט זיך אויסציִען אויף דער ערד
און אויסהויכן פון זעליקייט דעם לעצטן אָטעם מיטן שיין.
אַ בענקעניש נעמט אָן, די גרויסע בענקעניש, וואָס קומט,
ווען נאָר דאָס וואונדערלעכע, אומבאַגרייפלעכע איז נאָנט
און בלענדט און קאָן נישט אויפגעפאַסט און נישט באַגריפן ווערן.
און אויב נישט בעטן, כאָטש זיך אויפהויבן, זיך אויפשטעלן —
וועט אפשר פאַר דעם אויפגעשטאַנענעם זיך גנעדיקער אַנטפּלעקן
דאָס וואונדער נישט באַגריפענע... אָן טיש אָן אָנגעשפּאַרטער
און גליענדיק פון דער פאַרבלענדונג שטייט ער,
און מיטאַמאָל — ווי ס'וואָלט אים עפּעס אונטערזאָגן, אַז ער מוז
דעם נס דערוווייטערן צו קריגן דעם באַשייד פון אים —
פאַרגנבעט ער זיך שנעל, אַ הויב געטאָן די קאָלדרע
און לאָזט זי פאַלן אויף דער שלאָפנדיקער ביז צום האַלז.

נאָר איידער ער באַוויזט נאָך אָפּצוטרעטן, גיט זי זיך אַ ריס,
אַ שריי אַרויס און טויט-צעשראָקן שפּרינגט זי אויף.
דערזען זאַוולען, אָנגעכאַפּט אים ביי די הענט, און מיטן קאָפּ
זיך איינגעגנורעט אין זיין בוזעם. גלעט ער זי און רעדט:
— נו, לייג זיך. קיינער וועט דיר גאָרנישט טאָן. דו זעסט —
איך שלאָף נישט. רואיקט זי זיך איין און בעט זיך:
— איך וויל נישט שלאָפן מער. כ'וועל זיצן דאָ מיט דיר.
— מען דאַרף נישט. אַז ס'וועט ווערן טאָג און דו וועסט אויפשטיין,
וועסטו שוין זיצן. איצטער דאַרף מען נישט. נו, שלאָף.
זי שטעלט די אויגן אָן ווי אויסצופּועלן ביים אים,
נאָר זיינע זענען אַזוי שווער באַלאָדן מיט אַ מאָדנעם שיין,
און אונטער זייער בליק פאַרמאַכט זי אירע, לייגט זיך
און ווערט אַנטשלאָפן.

שטייט ער לאַנג אַזוי
און הערט אין זיך, ווי ס'כוואַליעט זיך די לויטערקייט
און ברויזט מיט שפּרינקלדיקן שוים, און פון דעם שוים
ווערט פול דאָס האַרץ מיט רייד, מיט נישט באַגריפענע,
און רעדט. ער ווייס — עס וועט זיך איבערברויזן,
און דאַן וועט קלאָר און שפּיגלדיק אַוועקפליסן די לויטערקייט,
וואָס איז געבוירן דורך דעם נס און ס'וועט אַ נייער זין,
אַ ליכטיקער, אים אויפשיינען. זאָל שוימען, זאָל עס רעדן,
דאָס פולע האַרץ, און בענטשן פאַר דעם חסד,
וואָס מוז באַלד אָנקומען, ווי די פרימאָרגנדיקע זון.
וואָס גייט שוין אויף! און ווען דורך לאָדן-שפּאַלטן
דערזעט זיך שיין אין העלן דרויסן, ווערט עס קלאָר און ס'רעדט זיך:

מיין גאָט, איצט ווייס איך און פאַרשטיי.
ווי וואָלט איך דען געקומען צו דער ריינקייט,
ווען ס'וואָלט אויף איר קיין אומצוכט נישט געפאַלן,
און ווי וואָלט איך זיך אויפגעהויבן אין דער הויך,
ווען כ'וואָלט זיך אויף דער ערד נישט אויסגעוואַלגערט!

אָט ליגט דאָס ווייסע קינד אין ריינער נאַקעטקייט.
צי האָט די גראָבע האַנט איר ווייסקייט אָנגערירט?
צי האָט די אומצוכט אָפּגעווישט דאָס ריינע?
דער ווייטאָק האָט נאָך מער די שיין געלייטערט
און פון דער שוואַרצער ערד דעם וואונדער אָפּגעטיילט.

איז דאָס דער זין פון אומצוכט און פון זינד?
איז דאָס דער זין פון פאַלן אין דער נידער?
אַז דורך די ווייטאָקן און שאַנד זאָלן אַרויסקומען
די גרענעצן, וואָס צווישן ערד און הימל,
און פיינלעכער זאָל זיין די בענקשאַפט צו דער הויך.

געליבט ביסטו דערפאַר. נאָך שוואַרצער נאַכט
פאַרנעמט זיך שוין דער העלער טאָג אין דרויסן.
און אויך אין מיר האָט נאָך אַ שוואַרצער נאַכט
פאַרנומען זיך מיין העלער טאָג
און ליכטיק איז געוואָרן פאַר די אויגן.

נישטאָ קיין שרעק, נישטאָ קיין מיאוסקייט און ווייטאָק.
כ'קאָן גיין וואוהין די פיס וועלן מיך טראָגן,
פון ערגסטן קויט און פון דעם שוואַרצסטן אָפּגרונט
וועט מיך דאָס ריינע האַרץ אַרויספירן
און לויטערער ווי פריער וועט עס ווערן.

דער טאָג איז דאָ — געליבט ביסטו דערפאַר.
פאַר גאָר דער פיין, וואָס דו האָסט מיר געשיקט,
פאַר אַלע טרערן אין דעם האַס צו זיך אַליין
און פאַר דער שרעק און פאַר דער לויטערקייט אַצינד —
געליבט ביסטו אין אויפקומענדן טאָג.

עס איז געווען אַ זייגער זעקס, און פריידע איז אַריינגעקומען
און האָט געזאָגט: — נו, גייט שוין, שפּאַרט זיך צו אַ ווײַלע.

האָט ער געפּאָלגט, זיך צוגעלייגט און איינגעשלאָפן.
זיך אויפגעכאַפּט אין גרויסן טאָג, איז ליזע איבער אים געשטאַנען
און אויפגענומען מיט אַ ליכטיקן „גוט מאָרגן".
האָט ער זיך אויפגעהויבן און געזאָגט: אַ גוטער מאָרגן דיר!

דאָס פערצענטע קאַפּיטל

נאָך קיינמאָל נישט ביז יענע טעג און אפשר קיינמאָל נישט דערנאָך
האָט זאַוול דורכגעלעבט אַזאַ פאַרפלייצונג פון באַגער
זיך אויסצורעדן און זיך אויסצווינגען. אין די נעכט
אין קליינעם קאמער פון שפּיטאָל אין שכנות פון די קראַנקע
האָט זיך פאַרגעסן פון דער פידל און ווען ס'זאָל אַפילו מעגלעך זיין
אין פעלד מיט דעם אַנטלויפן און זיך דאָרטן אויסשפּילן –
אַלץ איינס האָט זיך געדרענגט דאָס וואָרט, דאָס קלאָרע
און לעבעדיקע קלינגענדיקע וואָרט. האָט זיך נאָך יאָרן
פּאַפּיר און טינט באַוויזן אויפן טישל, און נאָך מער ווי דער,
וואָס שפּיגלט זיך אין זיינע רייד צוליב דער שיינקייט פון די רייד,
האָט זאַוול זיך געשפּילט און אָנגעשפּיגלט אין די ווערטער
פון וועגן דעם, וואָס האָט די ווערטער אים געבראַכט.
אַזוי האָט ער אין לידער אין די נעכט אַרויסגערעדט
פאַר זיך דאָס אַלץ, וואָס ער האָט אין די טעג און אָוונטן
געמוזט פאַרשווייגן און אַזוי גערעדט:

בײַ מיר אין האַרצן ווייט פאַרבאָרגן
וועט דיך קיין פרעמדער נישט דערזען,
און פון דעם אָוונט ביז פרימאָרגן
פאַרבלייבסטו נאָר מיט מיר אַליין.

אַ קרוין פון גינגאָלדענע רינגען
איז אויפן קאָפּ דיר אָנגעטאָן,
און פון די ריינע אויגן זינגען
די שטראַלן פון דער העלער זון.

אַ שיין פון גאָלד איז אויסגעגאָסן
אויף יעדן גליד און יעדן ריר.
און ס'האָט דער שיין אַריינגעפלאָסן
און זיך באַזעצט אין האַרץ ביי מיר.

אַ גאַנצן טאָג האָב איך גאָר מורא
אַריינצוקוקן אין מיין האַרץ.
און עפן נאָר מיין האַרצנס טויערן,
ווען ס'קומט די נאַכט אין פינסטער-שוואַרץ.

דאַן רוף איך דיך, זאָלסט קומען וואוינען
אין מיין באַהעלטעניש אַריין,
און ס'לייכטן אויף די טויזנט קרוינען
מיט זייער גינגאָלדענער שיין.

אַ גאַנצע נאַכט ביי מיר פאַרבאָרגן,
אַ גאַנצע נאַכט מיט מיר אַליין.
און ווען ס'גייט-אויף דער העלער מאָרגן,
דאַן קאָנסטו צו דעם מאָרגן גיין.

ווייל דו ביסט דאָך אַליין דער מאָרגן
אין שיין און שטראַלן אָנגעטאָן
ווי קאָן איך האַלטן דיך פאַרבאָרגן,
ווען ס'גייט אַנטקעגן דיר די זון?

* *
*

ערשט ווייס איך שוין, אויף וואָס איך האָב געוואַרט
די גאַנצע דריי און דרייסיק יאָר.
מיין אָרעמע נשמה האָט געגאַרט
איר חלום צו דערקענען אויף דער וואָר.

מיין אָרעמע נשמה האָט געוואוסט,
אַז ערגעץ לעבט איר חלום אויף דער וואָר.
ערשט ווייס איך שוין צו וואָס איך האָב געגאַרט
די גאַנצע דריי און דרייסיק יאָר.

*

*

ליגן די קראַנקע און שלאָפן,
קרעכצן פון שלאָף,
קרעכצן, אַזוי ווי ס'וואָלט קומען
אומזיסט זייער שטראָף.

ווילט זיך אין מיטן דער נאַכט
אריינגיין צו זיי,
אויפוועקן יעדן פון קרעכצן
און זאָגן צו זיי:

אָט איז אַ האַרץ, וואָס האָט אויך
פינסטער און וויכט,
לאַנג זיך געמאַטערט אין טראַכטן,
אַז אַלץ איז אומזיסט.

איצט אָבער האָט עס באַגריפן,
אַז ליידן און פיין
זענען בלויז וועגן, וואָס פירן
צו גאָלדענער שיין.

קרעכצן דערשראָקענע קראַנקע
פון ווייטאָק און לייד.
חלומט כאָטש איינער, אַז ערגעץ
וואַרט שוין זיין פרייד?

* *
*

מיין האַרץ האָט אַלעמאָל פון ערגעץ
די העלע פרייד פאַרנומען,
ס'האָט אָבער קיינמאָל נישט געוואוסט,
פון וואַנען וועט עס קומען.

נאָר איצטער, אַז איך וויים פון וואו
מיין פרייד איז אָנגעפלויגן,
מיר דאַכט — כ'האָב אַלעמאל אַהין
געווענדעט מיינע אויגן.

* *
*

שעם זיך נישט, מיין האַרץ, און זאָג אַזוי:
דורך דער נאַכט אין גאַסן גייט אַ מלאך אום,
שטעלט זיך אָפּ ביי יעדן צוגעמאַכטן הויז
און מיט ווייסע פליגלען נעמט ער עס אַרום.

מענטשן שלאָפן אין דער פינסטערניש אין שרעק
און זיי ציטערן און חלומען פון פיין.
און פון אַלע זייטן קומט די רו צו זיי
דורך די לאָדן-שפּאַלטן אינם הויז אַריין.

מענטשן שלאָפן אָנגעשראָקענע פון נאַכט
און זיי ווייסן נישט, אַז ערגעץ ווערט שוין גרוי,

אַז אַ מלאך גייט אַרום און טרייבט די שרעק
און עס קומט דער מאָרגן אין אַ גוטער שעה.

* *
*

דו ביסט מיט מיר געגאַנגען זוכן יענעם פּלאַץ,
וואו ס׳איז אַמאָל געשטאַנען אונזער הויז,
און ס׳האָט דיין קליינער פוס געטראָטן אויפן גראָז,
וואָס וואַקסט פון צווישן שווארצן שטיין אַרויס.

און וואו עס האָט אַ טראָט געטאָן דיין קליינער פוס,
איז ווידער דאָרט פאַר מיר אַ הויז געוואָרן.
און וואו עס האָט אַ טראָט געטאָן דיין קליינער פוס
האָב איך צוריק געפונען, וואָס איך האָב פאַרלאָרן.

עס ווערט מיר היימיש יעדע וויסטעניש אין פעלד
און יעדער שטיין, אויף וועלכן ביסט געשטאַנען.
און ס׳ווערט מיין היים די גאַנצע גרויסע וועלט,
ווייל דו ביסט אין דער וועלט פאַראַנען.

* *
*

וואָס פאַר אַ מעשה זאָל איך דיר דערציילן?
פון בער, וואָס כ׳האָב מיט אים אַ הייל געבויט?
מען האָט אים איינמאָל שיער שוין נישט דערהרגעט
און איך וואָלט בלייבן שולדיק אין זיין טויט.

עס זענען יעגער אין דעם וואַלד אַריין געקומען
און האָבן אים אין גרוב אַריין פאַרגאַרט.
איך האָב געהערט זיין רעווען און זיין שרייען
און בין געשטאַנען פון דער וייטן און געוואַרט.

פאַרוואָס בין איך צו הילף אים נישט געקומען?
קאָן זיין, איך האָב געוואַרט שוין אויף זיין סוף.

און פאַר מיין וואַרטן בין איך נאָכנישט אָפּגעקומען,
און פאַר מיין וואַרטן וואַרט אויף מיר די שטראָף.

דעריבער וועט עס מיר קיינמאָל נישט פאַרגעסן
און וועט מיט שטומע אויגן נאָכגיין מיינע טריט.
ביז וואַנען כ'וועל אַ מידער ערגעץ פאַלן
אויף אייביק צו דער ערד שוין צוגעשמידט.

און אפשר וועל איך אים אַליין אַמאָל אַ וואָרף טאָן
דאָס לעבן מיינס און זאָגן: — נאַ, פאַרצער!
דאַן וועט ער שוין נישט האָבן וואָס צו זוכן
און ס'וועט זיך ענדיקן די מעשה מיטן בער.

* *
*

וואָלסטו זיין אַ פויגל אין אַ שטייג,
קאָן גאָך איינער עפענען די שטייג
און דו וואָלסט אַוועקפליען פון מיר.

וואָלסטו זיין אַ פרוי, וואָס איך האָב ליב,
קאָנסטו נאָך אַ צווייטן קריגן ליב
און דו וואָלסט אַוועקפליען פון מיר.

ביסט אָבער נישט מער ווי מיין נשמה,
מער נישט ווי מיין אייגענע נשמה —
ווי קאָנסטו אַוועקפליען פון מיר?

סיידן עס וועט אָנקומען מיין שעה,
און אַן אויסגעלייזטע אין מיין לעצטער שעה —
וועסטו דאַן אַוועקפליען פון מיר.

* *
*

דער בלויער הימל האָט געזען
ווי דו האָסט מיט די דינע הענט

מיין האַלז אַרומגענומען —
געזען און האָט געשוויגן.

דער שטילער טייך האָט צוגעזען
ווי דו האָסט זיך צו מיר געדריקט,
ווי שטילער וואַסער צו אַ ברעג —
געזען און האָט געשוויגן.

דער בוים ביים ברעג האָט צוגעזען
ווי ס'איז דיין גאָלדנער קאָפּ ביי מיר
אין שויס געבליבן ליגן —
געזען און האָט געשוויגן.

נאָר מער פון אַלע האָט געזען,
געפילט, געציטערט און געקלאַפּט
מיין אומרואיק און שרעקיק האַרץ —
און קאָן נישט, קאָן נישט שווייגן.

* *
*

איך האָב מורא פאַר די ליפּן דיינע.
ווי אַ פולער בעכער גיסן זיי זיך איבער
מיטן שטאַרקן ווייַן אין מיינע אָדערן אַריין
און עס ציטערט מיר דאָס האַרץ ווי אין אַ פיבער.

איך האָב מורא פאַר די פינגער דיינע.
זייער אָנריר גיסט מיר שוואַכקייט אין די גלידער
און איך ווייס נישט וואָס מיט זיך צו טאָן
סיידן צו אַנטלויפן, אַ פאַרלאָרענער און מידער.

און די אויגן גליען אַזוי העל,
אַז עס ווערט דאָס האַרץ אין מיר צעגאַנגען.

און עס ווילט זיך מיר אַוועקלויפן פון דיר
און פון מיר און פון די גליענדע פאַרלאַנגען.

* *
*

ביין, איך וויל נישט, דו זאָלסט ווערן קראַנק.
דאָך אין קראַנקן בעט ביסטו געווען ווי אַ קינד,
האָב איך דיך געזעען נאַקעט ווי אַ קינד
און זיך נישט געשראָקן פאַר קיין זינד.

איצט ביסטו קיין קינד נישט – און אין ווייסן קלייד
ווייסע געמען מיך אַרום די הענט.
פיל איך נאַקעטע אין ווייסן קלייד די הענט
און די נאַקעטקייט אויף מיינע אַקסל ברענט.

* *
*

דיין מאַמע האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן
און כ׳האָב אַראָפּגעלאָזט די אויגן.
ווען זי זאָל עפּעס וויסן נאָר דערפון,
פאַרוואָס איך האָב אַראָפּגעלאָזט די אויגן.

* *
*

פאַרוואָס איז דאָס אַזוי?
עס פילט מיך אָן מיט ליכט דאָס בענקעניש צו דיר,
עס זינגט דאָס האַרץ, ווען כ׳קום נאָר צו דיין טיר
און ווען איך זע די אויגן דיינע, זינגט אין מיר
אַ יעדער טראָפּן בלוט, ווי כ׳וואָלט אַוועק
פון שוואַרצער ערד אין הויכע בלויע הימלען –
פאַרוואָס־זשע ציטער איך אַזוי פון שרעק?

פאַרוואָס איז דאָס אַזוי?
די ליפּן דײַנע זענען ווי אַ רויטע בלום
און לעבן דיר אין שמעקנדיקן גאָרטן גיי איך אום
און פידלען שפּילן און זיי רופן — קום!
עס דאַכט — איך הייב זיך אויף אַ לינדן ווינט
אַהין, וואו שטראַלן זינגען און מלאכים שפּילן —
פאַרוואָס־זשע ציטער איך אַזוי פאַר זינד?

* *
*

ס'האָט מײַן פינסטער מזל מיך געטראָפן אויפן וועג
און געזאָגט צו מיר: דו וועסט דאָך נישט אַנטרינען.
כ'וועל דיך אָפּלאָזן אַ טאָג און נאָך אַ טאָג,
ווען כ'וועל דאַרפן, וועל איך דיך געפינען.

ס'האָט מײַן פינסטער מזל מיך געשטאָכן מיט אַ שפּיז
און געעפנט מײַנע שלאָפנדיקע וואונדן.
האָט אַ שטראָם געטאָן דאָס וואַרעם בלוט אין מיר,
איז מײַן ציטערניש אין אייגן בלוט פאַרשוואונדן.

האָב איך זיך געלאָזן צו דעם ליבן הויז
לייכט און לופטיק, ווי אויף ווײַסע פליגל.
און געזונגען האָט אין מיר דאָס טריפנדיקע בלוט
ווי אַ מאַמע זינגט צום קינד אין וויגל.

* *
*

די ביימער אין דער נאַכט האָבן דערקענט
דאָס גליק, וואָס האָט פון פנים מיר געברענט,
און ס'האָבן נאַכט און שטערן און די וועלט
דערזען, וואָס אין מײַן האַרצן קוועלט.

איך האָב די זינד מיט מיינע ליפּן אויסגעברענט,
כ׳האָב דורך דער צאַרטער היילִיקייט אין מיינע הענט
מיין בלוט געהייליקט — איז עס פון דער ערד אַוועק
און ס׳איז נישטאָ שוין מער קיין זינד און שרעק.

דאָס אויג איז קליין און אָרעם איז דער בליק.
נאָר וויפיל ס׳קאָן — זאָל עס אַרויסלייכטן דאָס גליק,
ווייל ריין און אָפן איז מיין האַרץ אַנטקעגן גאָט
און אָפן פאַר דער גאַנצער וועלט מיין סוד.

* *
*

— וואו וועסטו מיך מאָרגן טרעפן?
— וואו זאָל איך דיך מאָרגן טרעפן?
אויפן ראַנד פון ווייסן וואָלקן
וועל איך דיך באַגעגענען.

— וואו וועלן מיר גיין שפּאַצירן?
— וואו זאָלן מיר גיין שפּאַצירן?
אויפן וואָלקן, וואו די זון וועט
אונז מיט גאָלד באַרעגענען.

— וואו וועלן מיר אָפּשייד נעמען?
— וואו זאָלן מיר אָפּשייד נעמען?
אויפן פּורפּור-ברעג פון וואָלקן
וועט מען זיך געזעגענען.

* *
*

פון די הימלען קום איך, פון דער ווייטער הויך,
וואו ס׳איז קלאָר און ריין.
צעגעזאַפּט מיט בלויער העלקייט פון דער הויך
בין איך ליכט אַליין.

מיינע הענט פון ווייסע שטראַלן אויסגעוועבט —
שיינען זיי.
מיינע פיס טראָגן מיך לייכט ווי אויפן ווינט
ווייסע וואָלקנס צוויי.

און אין האַרצן, אין מיין הימל ברענט אַ זון
אָן אַ אונטערגאַנג,
אירע שטראַלן גיסן גאָלד אין מיינע אָדערן
מיט געזאַנג.

העלע לויטערקייט צעשפּרייט זיך אַרום מיר,
טריט נאָך טריט.
וואָס עס קומט אונטער מיין בליק און מיין באַריר
פון מיין אָפּשיין גליט.

* *
*

ווען דו זאָלסט זיין באמת וואָס דו ביסט —
אַ נס, וואָס איז צו מיר געשיקט געוואָרן,
און נישט אַ קינד ווי דו זעסט אויס —
וואָלט איך געקאָנט פון דיר אַוועקגיין אויף אַ ווייל
זיך אָפּרוען און צו זיך קומען,
ווייל ס׳איז מיר צופיל, צופיל וואונדער
און כ׳קאָן אַזויפיל נישט דערטראָגן.

ווען דאָרט אין מיר זאָל זיין באמת דאָס וואָס איז —
אַ לעבעדיקער קוואַל, וואָס שטראָמט אַריבער,

און נישט אַ האַרץ, וואָס קלאַפּט –
וואָלט איך געקאָנט אַרומגיין צווישן מענטשן
מיט עמערס אָנשעפּן און אויסטיילן
און ס'וואָלט מיר לייכטער ווערן.

און אַז דו ביסט דאָך פאָרט אַ קינד
און כ'קאָן נישט בייקומען דיין רופן,
און אַז אין מיר איז פאָרט אַ האַרץ
אַרומגעצאַמט און איינגעבונדן אין מיין לייב,
ווערט פון דיין נאָענטקייט אַלץ שטורמיקער דער קוואַל,
און כ'האָב זיך נישט וואו היינצוטאָן
מיט אָט דעם בלענדנדיקן שטורעמדיקן שטראָם.

* *
*

ביינאַכט איבער די גאַסן גיי איך
און קוק אין די פאַרמאַכטע לאָדן.
איך ווייס, אַז דאָרטן אין דער פינסטער
איז יעדער הויז מיט ווי באַלאָדן.

און כ'בעט זיי – עפנט אויף די טירן
און לאָזט מיר אייער ווייטאָק נעמען.
מיין האַרץ האָט זיך פאַרבענקט נאָך ליידן
און וויל אין צוואַנג פון פיין זיך קלעמען.

די טיר און פענסטער צוגעשלאָסן –
מען וויל זיך מיט דער לייד נישט שיידן.
און איך, וואָס בענק נאָך דעם, האָב גאָרנישט,
נאָר ליכט און העלע פריידן.

* *
*

ווי לאַנג וועט עס נאָך דויערן ?
ס'איז צופיל, צופיל גליק.
און ס'קלינגט מיר אין די אויערן :
שוין צייט אַהיים צוריק.

איך וועל אַזוי־אָ שטראַלנדיק
פאַרברענט ווערן אין שיין,
און ווי אַ קויל צעפאַלנדיק
אין שוואַרצער נאַכט אַריין.

דאָס פֿופֿצענטע קאַפּיטל

ערשט איז חיה ריווען נישט געלונגען. יענעם אויפֿדערנאַכט,
ווען זי האָט פֿריידען סודותדיק פֿון שטוב אַרויסגעפֿירט
צום ברעג פֿון טײַך, האָט פֿריידע בלויז געזען
ווי זאַוול זיצט אונטער אַ בוים, און ליזע אויפֿן גראָז,
דײַם קאָפּ אויף ביידע עלנבויגנס אָנגעשפּאַרט,
פֿאַרקוקט אים אין די אויגן. פֿינף און צען מינוט אַזוי.
האָט פֿריידע זיך אַהיים געלאָזט און אויפֿן וועג פֿאַרזאָגט
איר דינסטמויד פֿון אַמאָל, אַז זי זאָל מוחל זײַן
און מער צו איר נישט קומען מיט קיין מעשׂיות.
זי האָט זיך אָבער אָנגעהויבן צוקוקן, און איינמאָל,
ווען זאַוול האָט זיך אויסגעקליבן גיין און ליזע איז אַרויס
באַגלייטן אים אין פֿאָדערהויז, האָט פֿריידע
פֿאַרגנבֿעט צוגעקוקט זיך צום געזעגענען און מאָרגן
אַוועקגערופֿן זאַוולען אָן אַ זײַט און שטיל געזאָגט:
— איר זעט דאָך, זאַוול, זי איז בלויז אַ קינד.
און וואָס איר האָט געטאָן פֿון אײַער גאָלדן האַרץ
פֿאַרשטייט זי נישט. און יענע איז דאָך פֿאָרט אַ ווײַב.
וואָלט אפֿשר גלײַכער זײַן פֿאַר אַלעמען, איר זאָלט אַצינד
צו אונדז נישט קומען אַזוי אָפֿט. נאָר אויף אַ שטיקל צײַט.
ס׳האָט אים העלנט און פֿיס אַנטנומען, האָט זי שנעל
געפֿלאָנטערט זיך אין רייד: — וואָס קאָן מען טאָן, מײַן זון?
און נאָכגעגאַנגען ביזן טיר מיט אים און ביז אין דרויסן
און אַלץ גערעדט: — וואָס קאָן מען טאָן, מײַן זון?

געקומען אין שפּיטאָל, אַריין אין קאַמערל צו זיך,
צונויפגענומען די פּאַפּירלעך, איינגעלייגט, אַריינגעלייגט
אין בוזעם־קעשענע, פאַרפּאַקט די צוויי דריי העמדער,
אַרויסגעקוקט אין דרויסן אין דער נאַכט און מיטן קלומיקל אין האַנט
געבליבן שטיין. זאָל נאָר די ערשטע גרויקייט זיך באַווייזן,
וועט ער שוין גיין. דערווייל דאָס לעמפּל אויסגעלאָשן,
אַוועקגעזעצט זיך, אַלץ נאָך מיטן קלומיקל אין האַנט
און בלויז געוואַרט. אין אַ פאַרקלעמטן ווינקל
האָט זיך דאָס האַרץ פאַרגראָבן, און פון ערגעץ האָבן
געטראָגן זיך דערמאַנונגען, צעריסענע געדאַנקען, דאַכטונגען,
ווי שטיקלעך וואָלקן נאָך אַ רעגן, זיך צעריסן פאַרן אויג
און ס'האָט זיך נישט געוואָלט זיי אָנכאַפּן, זיך צוקוקן אפילו:
עס פליט — זאָל עס פאַרבייפליען, פאַרבייפליען
און גאָרנישט. ס'האָט געדאַרפט אַזוי צו זיין און ס'איז!
די אויגן האָבן זיך געקלעפּט — האָט זיך געדרימלט אַ מינוט,
אין דרימל נאָכגעשפּירט דעם גאַנג פון נאַכט הינטער די שויבן,
ביז ס'האָט זיך אָנגעהויבן בלייכן און פון גרויען נעבל
די הייזער זיך אַרויסשיילן — האָט ער זיך אויפגעהויבן,
אויף שפּיצן פינגער דורכגעגנבעט און אַרויס אין דרויסן.
קיין מענטש, קיין לעבעדיקער נפש אין דער גרויער קילקייט,
און ס'אויפגעקלעמטע האַרץ ווערט איינגעשרומפּענער
פון שרעק, וואָס גייט אַרום אין פּוסטקייט פון באַגינען.
וואו גיין? דערמאָנט זיך אָן שאָסיי, וואָס פירט אַוועק
צו דערפלעך ווייטער און פון דאָרט מסתמא וואו
איז אויך אַ שטעטל דאָ, געשפּרייזט קוים צו דערהערן,
און פאָרויס איז דאָס אויג אַוועק, ווי אַ שליח אויסצופאָרשן,
אויב ס'לויערט קיין געפאַר נישט אויפן וועג. פון ווייטן
דערזען אַ פּאָליציאַנט און זיך, נישט טראַכטנדיק, פאַרקירעוועט
אין גאָר אַן אַנדער זייט, גענומען שפּרייזן שנעל אַזוי,
ווי ער זאָל מיט אַ שליחות גיין און נאָכגעהערט פון הינטן,
צי יענער יאָגט אים נישט. באַשלאָסן נישט צו פּרוּוון מער
די גאַסן צום שאָסיי און גלאַט געפּלאָנטערט זיך

פון גאַס אין גאַס אַריין. ס'האָט אָנגעהויבן העלער ווערן,
דער וואַסער־פירער איז צום טייך פאַרבייגעפאָרן,
אַ בעל־עגלה האָט געקלאַפט איבער די שטיינער,
ס'איז איינער מיט אַ טלית־זעקל אַ פאַרשלאָפענער געגאַנגען
צום ערשטן דאַווענען און אַ ייד פון בקור־חולים
איז אָנגעקומען פון אַ וואַך־נאַכט און פאַרוואונדערט זיך:
— גוט־מאָרגן, זאַוול! עפעס אַזוי פרי אין גאַס?
גיין ווייטער אָן אַ ציל אַזוי האָט נישט געהאַט קיין זין.
ער דאַרף זיך אויסרוען, דאַרף צו זיך קומען און באַרעכענען
וואוהין צו גיין, מיט וואָס. נאָר אומקערן זיך דאָרט
אין קאַמער פון שפיטאָל, וואו מישא וועט באַלד אָנקומען —
דאָס — ניין. שוין בעסער איבערזיין אַ טאָג צי צוויי ביים טאַטן.
דאָס הויז איז נאָך געשלאָפן. האָט ער אויפגעמאַכט
די פורטקע פון שטאַכעט, וואָס אַרום הויז, אַריין
און צוגעזעצט זיך אויף די טרעפלעך פאַר דער טיר
ביז עמעצער וועט עפענען. די ערשטע איז אַרויס
די אַלטע גויע, האָט אים אָנגעקוקט פאַרוואונדערט
און ער האָט עפעס אויסגעמורמלט און זיך דורכגעשלייכט
אַרויף די טרעפ ביז פאַר דער מאַמעס טיר.
אַ קלאַפ געטאָן, געענטפערט הייזעריק: — איך, זאַוול, בין דאָס.
געהערט ווי ס'קייטלט זיך דאָס קייטל און געבליבן שטיין
אין וואַרעמקייט און ענגשאַפט פון דער שלאָפנדיקער שטוב.
די מאַמע האָט געכאַפט אויף זיך אַ יאַקל, ס'איז אַרויס
דער טאַטע אַ פאַרשלאָפענער, דער ברודער מיטן שוועסטערל
אין בעטן דאָ האָבן זיך אויפגעכאַפט, און באַלד
האָט אַלץ געפאַדעט אַרום אים. ערשט דאָ, ווען אויפן טיש
האָט שוין די טיי געפאַרעט און די אויגן האָבן זיך געקלעפט
פון וואַרעמקייט און מידקייט, האָט אים אָנגעכאַפט אַ נאָגעניש
און ס'האָט געדאַכט — אָט פאַלט ער מיטן קאָפ אַנידער אויפן טיש.
דער טאַטע זעצט זיך צו: — ערשט זאָג מיר, וואָס אַזוי באַגינען?
ער זעט — די מאַמע ציט דעם טאַטן פאַרן אַרבל
און ענטפערט איינגעהאַלטן: — כ'וויל שוין מער נישט זיין דאָרט.

— אַזוי — פֿאַרריכט זיך גלייך דער טאַטע, — דאָס פֿאַרשטיי איך.
געננוג, וואָס דען? דו, איציק, נעם נאָר צו דאָס פּעקל זיינס,
און דו, פֿאַרשטייסטו מיך, נעם עס און טרינק.
ס'הייסט, דאַוונען דאַוינסטו דאָך נישט מסתמא, האַ?
איז נישט! נו, מילא. ביסטו ווידער אינדערהיים.
און זאַוול שטיקט די נאָגעניש אין זיך און האַלט זיך.

דעמזעלבן טאָג נאָך האָט דער טאַטע אָנגעהויבן רעדן
פֿון קומען צו אַ תּכלית. האָט די מאַמע זיך געשטעלט:
— וואָס ווילסטו? לאָז אים אָפּ, ס'וועט נישט אַנטלויפֿן.
נאָר זאַוול פֿון אַ זייט האָט זיך צום טאַטן אָנגערופֿן:
— איך וועל אָוועקפֿאָרן מסתמא. — ס'הייסט אַוועקפֿאָרן!
וואָס דאַרפֿסטו פֿאָרן? פֿאָרסט דאָך נאָכנישט היינט —
האָט אים פֿאַרכאַפּט די מאַמע — ס'ברענט דאָך נישט.
און ביי קיין פֿרעמדע ביסטו נישט. איז וואָס איז דער געאייל?
דער טאַטע האָט געוואָלט נאָך זאָגן עפּעס און פֿאַרשוויגן,
און נאָכן וואַרעמעס האָט זיך די מאַמע צוגעזעצט
און איינגעטענהט, אַז דער טאַטע מיינט קיין בייז נישט,
נאָר גאָרנישט — ס'איז נאָך צייט, און דא הינטערן הויז
איז דאָ אַ סאָד, קאָן זאַוול זיצן דאָרט אין דער אַלטאַנע
אַ ביכל לייענען, צי וואָס — און ס'וועט דער תּכלית נישט אַנטלויפֿן.
ער האָט געוואַרט, עס זאָל זיך נאָך עפּעס אַראָפּגליטשן
דער מאַמען פֿון דער צונג, נאָר היה ריווען האָט זי נישט דערמאָנט.

די הינטער-טיר פֿון הויז האָט זיך געעפֿנט אין אַ קליינעם סאָד,
און צווישן הויכע קאַרשנביימער מיט די לעצטע קאַרשן
נאָך הענגענדיק אויף דינע צווייגלעך און די עפּלביימער
נאָך פֿול באַזעצט מיט גרינע פּירות, איז געשטאַנען אָן אַ זייט
אַ מין אַלטאַנע, אויפֿגעקלאַפּט פֿון צוגעפּוילטע ברעטער
און אינווייניק אין שאָטן איז געווען קיל און דעמפּ.
דאָרט, אָפּגעשיידט פֿון גאָר דער וועלט, האָט זאַוול נאָכאַמאָל
געקאָנט אין לאַנגע שעהן איבערלעבן דאָס געוועזענע

און קלאָרער קומען צו דעם וויסן, אַז ס׳איז נישט נאָר רעכט,
ס׳איז גוט אַזוי. ער האָט געדאַרפט פאַרטריבן ווערן!
נאָר פון די שפּיצן פינגער פון די פיס און ביזן קאָפּ
האָט אַלץ גענאָגט אין אים, און אויסגעצויגן אויף דער באַנק,
די הענט אַראָפּגעהאָנגען און די פיס צוזאַמען אויסגעשטרעקט
איז ער געלעגן אין אַ מין חלשות, וואַרטנדיק אויף דעם,
אַז אין דער נאָגעניש זאָל גאָר דאָס לעבן דאַרפן אויסגיין,
און ער וועט בלייבן דאָ, נישט טויט, נאָר אויסגעצאַנגען,
און ס׳וועט אים גוט ווערן. אַ סוף! נאָר איבערקומענדיק
דאָס מין חלשות פלעגט ער זיך אין דרייען אויפקנוילן,
אין ליפּן איינבייסן דעם דראַנג צום כליפּען,
ביז ס׳האָט אין האַלז געגומען דריגצן, ווי זיך שטיקנדיק,
און דעמאָלט, מיט די הענט אַריינגערוקט צווישן די ברעטער,
איז ער געשטאַנען, ווי אַ צוגעבונדענער, וואָס לאָזט אַליין
די פייטשע ריטער צייל׳ן אויפן הוילן רוקן,
עס זאָל מיט שמערץ און בלוט אַרויסשלאָגן די גלוסטונג,
און בלייבן זאָל אַליין דאָס שימערן פון ווייטן ליכט.
פון ווייטן ליכט הינטער דער גלוסטונג, נישט קיין שטראָף
איז אָט דאָס שטיין אַזוי מיט הענט צווישן די ברעטער —
עס הענגט קיין זינד נישט איבער אים, עס קומט קיין שטראָף נישט.
עס איז אויך אים באַשערט געווען אַ גרויסע פרייד,
איז ער געקומען און זיך אָנגעטרונקען מיט דער פרייד,
און ווען עס איז געוואָרן צו פיל און דאָס שווערע האַרץ
האָט נישט געקענט פאַרטראָגן מער — איז אים אַ נס געשען:
מען האָט מיט גוואַלט אים אָפּגעריסן, און ס׳איז רעכט געווען.
און אויב די זיסקייט ווי אַ כשוף גייט אים נאָך —
סאָ זאָלן ריטער שלאָגן און אַרויסשלאָגן דעם כשוף,
ביז בלייבן וועט דאָס ליכט אַליין, וואָס אין דער פרייד.
אַזוי האָט עס געדאַרפט צו זיין. געקומען, אָנגעטרונקען זיך
פאַר גאָר דאָס גאַנצע לעבן — און גענוג. איצט דאַרף מען ווייטער גיין.
איצט דאַרף מען ווייטער גיין און מיט דעם איינגעזאַפּטן ליכט
פאַרמעסטן זיך אויף עפּעס, וואָס זאָל איינשלינגען

דאָס גלוסטעניש און בענקשאַפט, עפּעס טאָן אַזוינס, וואָס זאָל — — —
וואָס זאָל עס? מאָרגן, אפשר איבערמאָרגן וועט ער קאָנען
אַרויס פון זיין באַהעלטעניש, אַ נייער, אַ באַפרייטער,
וועט קאָנען קוקן גלייך אויף אַלעמען און איבער זייערע קעפּ,
אַפילו דאָ, אַפילו איבער אַלע דאָ און נישט אַנטרינען,
נישט דאַרפן נאָר אַנטלויפן — און וועט כּח האָבן
אַזוינס עפּעס אַ נעם צו טאָן, וואָס זאָל — וואָס זאָל עס?
און נאָכנישט וויסנדיק, ווי דאַרף עס אויסקוקן דאָס גרויסע,
דאָס אומדערקענטע, וואָס איז גרייט פאַר אים, צו דעם געגרייט זיך
און שוין דערמיט געוועדט זיך געגן יענער נאָגעניש,
פון וועלכער ס'האָט דאָס אומבאַוואוסטע ערשט געדאַרפט אַרויסוואַקסן.

אין טיר פון דער אַלטאַנע איז עס איינמאָל אַ נאָכמיטאָג
דער דאָקטאָר שטיין געבליבן און אַ זאָג געטאָן:
— אַט ענדלעך איך געפונען! — זאַוול אַ צעטומלטער
האָט זיך אַ הויב געטאָן, געשטאַנען ביז דער דאָקטאָר האָט זיך אומגעקוקט
און ביידע האָבן זיך אַוועקגעזעצט. דאָס האַרץ
איז אים געגאַנגען אויף און אָפּ און אויך דער דאָקטאָר
האָט זיך געשטאַרקט, זעט אויס, דאָס לשון צו געפינען,
ביז ער האָט אָנגעהויבן: — זעען מיר זיך ווידער.
מיר זענען דאָך שוין אַלטע, גאָר אַלטע חברים, זאַוול.
און אַז עס קומט צו עפּעס, זיצט מען און מען שווייגט.
פאַרוואָס? — איך קאָן נישט רעדן — ענטפערט זאַוול.
— דאָס הייסט, נישט איר, נאָר איך בין עס געקומען
צו אייך ווי צו אַ גוטן חבר אָפּרעדן דאָס האַרץ.
ווי שטיל דאָ איז — קוקט ער זיך ווידער אום - און קיל
און טונקל און די פליגן זומען. גוט. פאַרוואָס זענט איר אַנטלאָפן?
ס'קומט אומגעריכט אַזוי' דאָס פרעגן. ווייסט נישט יענער,
אַז מ'האָט פאַר אים די טיר פאַרמאַכט? ער סאַפּעט
און זאָגט: — איך האָב געדאַרפט אַוועקגיין.
— כ'פאַרשטיי. כ'בין אויך אַמאָל אַוועקגעגאַנגען.
מיט יאָרן לאַנג צוריק. איך ווייס נישט, צי געדענקט איר.

איך בין אַהיים געקומען פון דעם לעצטן קורס
אַ מידער, אַ צעשלאָגענער... – כ׳געדענק – זאָגט זאַוול.
איז דעמאָלט בין איך אויך אַוועק. אַנטלאָפן. אָט ווי איר.
נאָר איר האָט כאָטש באַוויזן איינפּלאַנצן אין הארץ
אַ ליבשאַפט און אַ בענקעניש נאָך אייך. איך – גאָרנישט.
אַוועק אַזוי – און נישט געלאָזן וואָס צו ליב האָבן.
און דאָך האָב איך די גאַנצע צייט געוואַרט – און איצט –
איצט האָט מיר אָנגעהויבן דאַכטן – זי וואַרט אויך אויף מיר.
זי איז אַליין. דער מאַן געשטאָרבן. וואַרט זי דאָרט
און גלויבט, אַז איך וועל אָנקומען. און ס׳ווילט זיך יעדן טאָג
זיך אויפהויבן, אַוועקפאָרן, אַלץ איבערלאָזן – גיין אַהין.
שטיי אויף באַגינען, שטעל זיך אַרבייטן און פיל כסדר –
איך האָב נישט וואָס צו טאָן דאָ. און ס׳איז שלעכט.
איר ווייסט – דער טאַטע און די מאַמע... זאַוול, זאָגט מיר –
וואָלט איר צוריקגעגאַנגען? – ניין! – שניידט זאַוול אָפּ.
– ניין? פאַרוואָס? – מען דאַרף נישט גיין צוריק.
דער דאָקטאָר קוקט אים אָן: – און אַז מען מוז?
– אַלץ איינס – מען דאַרף נישט גיין צוריק.
– כ׳פאַרשטיי אייך נישט. געדענקט איר אייערע רייד:
דאָס לעבן דאַרף אַ זין האָבן. און אַז עס האָט נישט?
און אַז איר פילט – ביז וואַנען איר געפינט צוריק
דאָס לאַנג פאַרלאָרענע האָט אייער לעבן נישט קיין זין
און אַלץ איז גאָרנישט? – ס׳איז נישט אמת – טענהט זאַוול.
– וואָס מיינט איר – ס׳איז נישט אמת? – אָט אַזוי! נישט אמת!
ער מאַטערט זיך די ווערטער אָנצוכאַפּן און פּראַלט אויס:
– מען מאַכט אַליין דעם זין. עס איז אין הארץ.
אַז איר זענט איינמאָל דאָרט געווען און ליב געהאַט
(ווי שווער עס איז דאָס וואָרט אַרויסצורעדן), זענט איר שוין געווען
און אויס! מען דאַרף שוין דאָרטן מער נישט זיין.
– ווען אייער הארץ איז דאָרט געבליבן? פרעגט דער דאָקטאָר.
– עס איז אַ בענקעניש – זאָגט זאַוול. – ס׳ציט דאָס הארץ
און אַלצדינג ציט אַהין, אָבער מען טאָר נישט.

וואָס לענגער מען פאַרבלייבט, אַלץ ווייטער גייט אַוועק
דער זין פון לעבן. צופיל גליק און גוטסקייט.
אַנטלויפט מען. בלייבט דאָס ליכט אין הארץ,
און ס'איז פאַראַן אַ זין. מען קאָן שוין ווייטער גיין.
דער דאָקטאָר הערט, ווי נישט אַ לעבעדיקער מענטש
וואָלט עס גערעדט, נאָר בלויז אַ קול פון ערגעץ,
און רעדט, דאַכט זיך, צו זיך אַליין: – איז הייסט עס – ניין?...
וואָס טאַטע-מאַמע הייסט, וואָס גוטע פרומע לייט הייסן...
זיך לאָזן שדכנען אַ טאָכטער פון אַן אויפגעקומענעם,
און זיין אַ דאָקטאָר, היילן קראַנקע, קינדער האָבן, יאָ?
– דאָס ווייס איך נישט – זאָגט זאַוול. – און אַרומגיין,
זיך קהלן, זיין מיט ווייב און קינדער און דאָס גאַנצע לעבן בענקען,
דאָס מיינט איר דאָך אַודאי מיטן „ליכט אין הארץ".
און דאָס זאָל זיין דער זין? – ער ווערט אַנטשוויגן
און זאַוול ענטפערט אויך נישט. זיצט און טראַכט:
ווי קאָן עס זיין – אַזאַ געלערנטער און קלוגער זאָל נישט קאָנען
אַ נעם טאָן זיך און טאָן עפעס אַזוינס, ער זאָל דערפילן,
אַז אים איז גוט און דאָס איז, וואָס עס דאַרף צו זיין.
דער דאָקטאָר בלייבט אַ ווייל נאָך זיצן, הערט זיך איין
צום זומען פון די פליגן און דעם שטילן ווינט אין בלעטער
און הויבט זיך אויף: – אַ דאַנק פאַר דעם אויך, זאַוול.
און ליזע וויינט. מען קאָן זי גאָרנישט איינשטילן. נו, זייט געזונט.
און אפשר דאַרף מען נישט אַנטלויפן, זאַוול, האַ?
און נישט געוואַרט מער אויף קיין ענטפער, גייט ער.

און ליזע וויינט... נאָך וואָס איז ער געקומען אים דאָס אָנזאָגן?
וואָס ווילן זיי פון אים? וואָס יאָגט מען אים
אפילו דאָ אַהער כדי מיט אַ וואָרט אַ תל מאַכן פון אַלץ,
וואָס ער, מיט שמערצן און יסורים, וויל אַרויפציען אויף זיך?
צי ווייסט ער נישט, דער זעלבער מישאַ דער, אַז ביז מען קאָן
די ווערטער זיך אַריינקלאַפּן: מען דאַרף נישט גיין צוריק –
מוז מען דאָס לייב זיך לאָזן דורכדרעשן מיט ריטער

און דעמאָלט ערשט פאַרציט זיך בלויז אַ דינע הייטל,
וואָס האַלט זיך קוים מיט נסים אויף די וואונדן, און דערווייל
איז נאָך דער ווייטאָק בלוטיק-שטאַרקער פון דער היילונג,
און אויב דו זאָגסט אַזוי — מען דאַרף נישט גיין צוריק —
איז ווייל דו ווילסט נישט, ווילסט נישט, ווילסט נישט זיך אַרויסגעבן
וואָס קומען זיי מיט געוואַלט אין פנים וואַרפן אים
דעם ליגן פון זיין אויסלייזונג?

צונויפגעקנאָרעט ווי אַ יאוש,
וואָס פאַנצערט זיך אין זיינע נאָדלען, מיטן רוקן צו דער טיר
אין ווינקל שטופט ער זיך אַריין און וויל צונויפנעמען
די רעשטלעך פון צעשטערטן. ס'ווייגט דאָס נאָגעניש,
און ער מיט פייסטן קלאַפט אין זיך: מען דארף נישט גיין צוריק.
ער חזרט עס ביז עס פאַרלירט דעם זין, דערמאָנט זיך,
נעמט אויסציילן די ווערטער מיט כונה, שלאָגט זיי
ווי מיט אַ האַק אַ קלין אין האָלץ אַריין, ווערט מיד
און בלייבט אַ שטומער זיצן מיט אַ צונג אַ טרוקענעם.
און אַז די מאַמע קומט אים רופן, איז ער מיד
און שלעפעריק און זיינע אויגן קוקן און פאַרשטייען נישט.

שוין באַלד אַ וואָך אַריבער. זאָול פאָרט נישט ערגעץ
און טראַכט נישט וועגן טאָן עפעס. דער טאַטע קוקט,
שוין גרייט צו פרעגן ביי דער מאַמען: — וואָס איז ער געקומען
אויף קעסט אַהער? ער פרעגט נאָכנישט דערווייל
און וואַרט. אויב ער זאָל פועלן ביים זון, ביים תם, צו בלייבן,
איז כאַפט דער וואַטעמאַכער נאָך אַ וואָך! און זאָול
פאַרגעסט צו קוקן אויפן טאַטן, זיצט אין דער אלטאנע
און קאָן שוין מיטן בלייפעדער פאַרשרייבן אויף פאַפיר
דערווייל נאָר שטיקלעך אָפגעריסענע און נישט פאַרענדיקטע:

שוין אַוועק. וואו ווייטער גיין?
הינטן הערט זיך איר געוויין.
אין איר צימערל אַליין

ווײנט זי טאָג און נאַכט.
וואו איך זאָל נישט גײן און קומען
װעט עס מיר אין אויער ברומען.
איך קאָן בלײבן װאָס געװען,
און מײן האַרץ — װער דאַרף עס דען?
אָבער זי — — —

• •
•

װי שטיל זי האָט אַ זאָג געטאָן:
ס'װעט בעסער זײן איר זאָלט נישט קומען.
און איך האָב אירע רײד פאַרנומען
און אירע מוטערלעכע אויגן
מיט פײכטקײט האָבן זיך פאַרצױגן — — —

דערווײל נאָר שטיקלעך אָפּגעריסענע, נאָר ס'נעמט זיך לויטערן
און ביסלעכווײז דערשלאָגט ער זיך צו רײד:

אדם איז אַ מענטש.
און אַז מ'האָט אדמען אַרויסגעטריבן
און ער איז פאַרן טויער שטײן געבליבן
און האָט געוואוסט, אַז ס'איז אַ סוף צו אַלע פרײדן
פון זײנע מעג אין זוניקן גן-עדן, —
האָט ער מסתמא אויך געװײנט —
װײל אדם איז אַ מענטש.

אַ מענטש איז אדם.
אַז ער איז אין גן-עדן אויפגעקומען
און האָט געקענט נאָר זון און בלומען
און מיטאַמאָל דערזען דעם פלאַנקן שווערד,

וואָס האָט געטריבן צו דער שוואַרצער ערד —
אַודאי האָט ער עס באַוויינט.

און איך ?
ס'איז דאָך מיין היים די שוואַרצע ערד.
און אויך ס'איז מיר געווען באַשערט
אַ ווייל'ע אומצוגיין אין שיין
און ווידער פאַלן אין דער נאַכט אַריין
איז דאָך מיין היים די נאַכט און ערד.

אַ מענטש איז אָדם.
און אָדם האָט דעם עפּל איינגעביסן,
ווייל ער האָט אויך צום הימל זיך געריסן,
און דאָס איז אויך געווען אַ זינד,
כאָטש הינטער אים האָט נישט געוויינט קיין קינד
און ס'איז אַ זינד געווען דאָס רייסן זיך אַליין,
ווייל אָדם איז אַ מענטש.

אַ מענטש איז אָדם.
און ס'איז אין אים שוין אייביק נישט געשטאָרבן
דאָס ליכט, וואָס ער האָט מיט זיין זינד ערוואָרבן,
און מיטן ליכט איז ער געגאַנגען דורך דער ערד,
געאַקערט און געזייט, געשטאַרקט זיך און געמערט
און דעם גן-עדן אין זיין האַרץ געטראָגן,
ווייל אָדם איז אַ מענטש,
אַ מענטש איז אָדם.

ער מאַטערט זיך דעם אָדם-עלנט אויסצולייטערן אין זיך
און גרייט זיך צו דעם גיין איבער דער ערד און ווייס נישט,
אַז אויבן דאָרט אין שטוב די מאַמע זיצט און שיצט אים
פון דעם, צו וואָס ער גרייט זיך אפשר אומבאַוואוסט.
נאָר שפּעטער, אַז זי בלייבט מיט אים אין שטוב,

פאַרהאַלט זי זיך אַ ווײַלע און לאָזט פאַלן:
— ס'איז אקארשט חיה ריווע דאָ געווען. — צו וואָס?
— צו דיר איז זי געקומען, פרעגט ער גאָרנישט מער.
און אין אַ ווײַלע שפּעטער הויבט זי ווידער אָן: — זי זאָגט,
זי ט'גיין צום רב. ס'איז אפשר גאָרנישט אַזוי קרום.
מען וועט זיך אויסטענהן, און אפשר טאַקע וועט גאָט העלפן
וועסט קאָנען פטור ווערן. — כ'וועל צום רב נישט גיין.
— וואָס דען? עס מוז דאָך ווען עס איז אַ סוף נעמען.
— איך ווייס נישט. ס'אַרט מיך נישט.
ער ווייסט — עס איז אַ ליגן.

אין טשאַד פון שכורדיקן גליק האָט יעדן מאָל,
ווען ער איז בײַ דער טיר פון קיך פאַרבײַ, זיך אָפּגערופן
דער שוואַרצער פלעק אין בלוט, וואָס איז פאַרבליבן
פון דער רציחה יענעם טאָג, און נאָכגעיאָגט
מיט וואָרעניש, אַז יעדער פּיצל פרייד אַצינד
איז בלויז בײַ איר געגנבעט, ווי די פידל דעמאָלט:
ס'האָט מײַן פינסטער מזל מיך געטראָפן אויפן וועג
און געזאָגט צו מיר: דו וועסט דאָך נישט אַנטרינען.
ער ווייס, ער וועט נישט פטור ווערן. ווײַל נישט זי האָט אים געבונדן,
נאָר ער אַליין האָט זיך פאַרקניפּט צו איר מיטן פאַרברעכן
און ס'איז נישטאָ קיין אויסוועג, סײַדן מיט די הענט, מיט אייגענע,
פאַרענדיקן וואָס ער האָט שוין מיט פרעמדע הענט געטאָן.
אַוועק אַהין בײַנאַכט, פאַרגנבענען זיך, אָנכאַפּן דעם האַלז,
אַ סוף מאַכן — און דעמאָלט וועט ער פרײַ זײַן, פרײַ,
און קאָנען גיין און אָנהויבן אויפסנײַ און קיינער אין דער וועלט
וועט אים נישט בינדן. פרײַ — און מיט דער העלער בענקעניש
און מיטן מאָרד אויף זײַנע הענט וועט ער אַליין זײַן וועלט זײַן
און בײדע טראָגן: אי זײַן טאָג דעם ווײַסן, אי זײַן שוואַרצע נאַכט.
און אויב דאָס ליכט מוז אויפקומען פון פינסטער,
וועט ער אַ קוואַל אַ אײביקן פון ליכט אין זיך אַרומטראָגן
און דעמאָלט וועט ער זאַוול זײַן, ער — זאַוול — ער!

און אַז די מאַמע רופֿט אים מאָרגן דורכן קיך־פֿענסטער
און זאָגט, אַז געסט וואַרטן אויף אים, פֿאַרטײַטשט ער עס,
אַז חיה ריווע וואַרט און גייט און גרייט זיך מיט איר רעדן.
זי קאָן אים זאָגן דאָ — ער וועט נישט גיין צום רב.
דערזעט ער אָבער ליזען, רייסט די אויגן אָפּ פֿון איר
צו פֿריידען נעבן איר און קוים ער זאָגט: - וואָס מאַכט איר?
קוקט פֿריידע מיט אַזויפֿי׳ אומעט און זי רעדט אַזוי,
אַז נאָר ביידע, זי און זאַוול, זאָלן עס פֿאַרשטיין:
— וואו זענט איר עס אַהינגעקומען? נעכטן ערשט האָט מישאַ
דערציילט, אַז איר זענט דאָ. נישט אמת, ליזינקע?
און ווייסט איר — רעדט זי צו דער מאַמען שוין —
ס׳איז אומעטיק בײַ אונז אין הויז, ווען זאַוול איז נישטאָ.
האָט קיין פֿאַריבל נישט, נאָר אייער זאַוול איז בײַ אונז
אַן אייגענער, און אַז ער קומט נישט, פֿעלט אַ מענטש אין הויז.
— איך ווייס נישט — הויבט אָן ראַשע — אָבער זינט ער איז געקומען
איז ער עפּעס ווי נישט אַלעמען. נו טאַקע — שטאַרקט זי זיך
פֿון פֿריידעס זײַן דאָ — זאָג, וואָס גייסטו אום אַזוי?
— איך גיי נישט אום — זאָגט זאַוול. — מאַלע וואָס —
באַשיצט אים פֿריידע — זאַוול איז דאָך אַלעמאָל אַזאַ.
פֿונדעסטוועגן — רופֿט זי זיך אָפּ — אָט זייט אַ באַלעבאָס,
באַווייזט כאָטש ליזען אייער גאָרטן דאָ. נאָר נישט אויף לאַנג.
דער פֿאָטער דאַרף שוין באַלד אַהיים קומען.
ער גייט מיט ליזען פֿון די טרעפּ אַראָפּ אין סאָד,
בלייבט שטיין בײַם טיר און זאָגט: — דאָס איז דער סאָד.
זי זעט אַ בענקל בײַ אַ בוים: — קום זיצן דאָרט.
נאָך גוט, וואָס זי האָט די אַלטאַנע נישט באַמערקט.
מען זעצט זיך. הויבט זי אָן, און טרערן אין איר קול:
— געדענקסט, כ׳האָב דיר געזאָגט, וועסט מיך נישט ליב האָבן.
— נישט אמת, כ׳האָב דיך ליב. — דו האָסט נישט ליב.
האָסט אויפֿגעהערט צו קומען. — נישט געדאַרפֿט מער קומען.
— פֿאַרוואָס? — כ׳האָב נישט באַדאַרפֿט מער קומען.
— מען האָט דיר נישט געהייסן! — נישט געדאַרפֿט מער קומען.

איך ווייס פאַרוואָס, נאָר איכל דיר נישט זאָגן.
ער שווייגט. מיט איינמאָל שיסט זי אויס: — איך וויל אַ קוש.
ער דריגעט אויף און שאָקלט מיטן קאָפּ.
— און אַז כ׳וועל זיין דיין ווייב, וועסטו מיך קושן?
דאָס פעלט אים ווי אַ האַמער. — קאָנסט נישט זיין מיין ווייב.
— פאַרוואָס? און ער מיט מאַטערניש: — איך האָב אַ ווייב.
— ס׳איז גאָרנישט — זאָגט זי — איך וויל זיין דיין ווייב.
— איך האָב אַ ווייב. — זי איז קיין ווייב נישט — טענהט ליזע
און ס׳ברייט שוין בייזקייט אין איר קול: — איך ווייס,
דאָס איז דער בער. זי דאַרף נישט זיין דיין ווייב.
ער ענטפערט נישט. זי רוקט זיך נענטער צו און רעדט:
— איך וועל דיר זאָגן עפּעס, וואָס כ׳האָב אויסגעטראַכט.
מיין מאַמע מיט דיין מאַמען זיצן דאָרט אין שטוב.
מיר קאָנען דאָ אַרויסגיין, קיינער זאָל נישט זען — און שוין.
מיר וועלן מיט דער באַן אַוועקפאָרן. געלט האָסטו?
די מאַמע וועט פאַרשטיין, אַז כ׳בין מיט דיר אַוועקגעפאָרן,
נאָר קיינער וועט נישט וויסן וואו, און חיה ריווע
וועט דיך שוין קיינמאָל מער נישט זען. דו הערסט?
איך וויל נישט, אַז זי זאָל דיך זען. — זי קלעפּט זיך צו
מיט הענט און לייב צו אים און ער ווערט איינגעשרומפן
און רעדט אַרויס אָן אָטעם: — ס׳קאָן אַזוי נישט זיין.
— ס׳וועט זיין! ס׳וועט זיין! — זי רוימט עס אים אין אויער איין
און האַלט אים פעסט. — וועסט קומען ביידערנאַכט
און איך וועל זיך נישט אויסטאָן. כ׳וועל אַרויס צו דיר,
מיר וועלן זיך באַהאַלטן ערגעץ איבער נאַכט
און אינדערפרי אַוועקפאָרן. וועסט קומען, יאָ?
ער גלייכט זיך אויס, באַפרייט זיך שטיל פון איר
און זאָגט: — עס וועט אַזוי נישט זיין. מען טאָר נישט.
דאַרפסט גיין אַהיים. אַז דו וועסט אויסוואַקסן,
וועסטו — ער האַקט זיך אָפּ. — וואָס וועל איך?
— אַז דו וועסט זיין אַ גרויסע, וועסטו האָבן חתונה.
— מיט וועמען? — כ׳ווייס נישט. — כ׳וויל מיט דיר.

מער וועט ער איר נישט ענטפערן. ער הויבט זיך אויף
און זאָגט: — די מאַמע מוז שוין וואַרטן דאָרט אויף דיר.
זי טוט אַ שפּרונג, נעמט אים אַרום און קושט.
אַ פלאַטערדיקער רייסט ער זי אַוועק, באַזעצט זי אויפן באַנק
און הינטערוויילעכטס טרעט ער אָפּ. זי רירט זיך נישט.
נישט מער. נאָר אירע אויגן ווערן פול,
און פון דער ווייטן שטייט ער, קוקט און שטומט.
ביז ס'קומען אָן די מאַמעס פון דער טיר, און פריידע
דערזעט דער טאַכטערס פנים, ציטערט אויף און זאָגט:
— שוין ווידער זיך צעקריגט. אָט גאָר ווי קליינע קינדער.
נו, בעט זיך איבער, ליזינקע, וועלן מיר גיין. און איר —
צו זאַוולען רעדט זי — זייט ביי אונז קיין גאַסט נישט.
און אַז איר קומט, נעמט מיט די מוטער סאַר איין וועג.
זי רעדט אַזוי, נאָר זאַוול זעט אין אירע אויגן:
— איר וועט נישט קומען. האָט רחמנות אויפן קינד און קומט נישט!

צו־וואָס נאָך ליגן אין באַהעלטעניש, ווען אַלע די,
וואָס האָבן אים געדאַרפט געפינען, האָבן אים געפונען?
און ס'ווילט זיך צו דער ערד אַרויס, וואָס שפּרייט זיך ברייט,
און ס'ווילט זיך אונטער הימלען זיין און ווייטקייט אָטעמען.
און אָפּגעוואַרט אַ האַלבע שעה נאָך פריידעס „גוטן טאָג",
איז ער אַרויס און נישט אַהיים געקומען ביז אין שפּעטער נאַכט.

דאָס זעכצעגטע קאַפּיטל

וואָס קאָן דער זאַוול טאָן אַזוינס? וואו איז דער וועג
צו יענעם אויפטו זיינעם, וואָס דאַרף אַלץ פאַרענטפערן
און מיט אַ נייעם זין באַליכטן זיינע טעג?
וואו קאָן ער גיין? זיך לאָזן אין דער פרעמד
און זוכן וואו אַ שטאָט אַ חרובע, אַז ער זאָל ווידער
אויף זיינע הענט און אַקסל שלעפּן אירע שטיינער
און העבליעווען די קלעצער אירע, טינקעווען די ווענט
און שינדלען אירע דעכער? אָנקומען אַ פרעמדער דאָרט,
זיך לייגן שלאָפן אין בית־מדרש, און אַז מ׳עט אים פרעגן:
— פון וואַנען און וואוהין? זיי פּשוט ענטפערן:
— צו אייך געקומען. אייך אַרויסהעלפן ביים בויען.
אַז נישט — געפינען אַ שפּיטאָל וואו ערגעץ אין דער פרעמד,
אַריינקומען און זאָגן: — איך האָב שוין קיין מורא נישט —
און שטעלן זיך דאָרט אַרבעטן אַן אַכצן שעה אַ טאָג
און אַרבעטן אַזוי, מען זאָל די שיין פון טאָג נישט זען,
נאָר אַלעמען זאָל היימלעך ווערן, גוט און לייכט מיט אים.
צי אפשר גאָר אַזוי: זיך אויפנייען אַ זעקל פאַר דער פידל
(מען דאַרף די פידל אָפּקריגן פון דאָרט) און נעמען שפּרייזן
פון שטאָט אין שטאָט, און איבער גאַס און הויף
מיט לידער גיין, ווי ס׳גייען בלינדע בעטלער,
נאָר נישט פון אומגליק, ווי די בלינדע בעטלער, שפּילן —
פון טרייסט פאַרפאַסן לידער און פון פרייד:

אַז אַ מלאך גייט אַרום און טרייבט די שרעק
און עס קומט דער מאָרגן אין אַ גוטער שעה.
און נישט קיין גראָשנס קלייבן, נאָר מיט ברויט און וואַסער
אַדורכשטופּן דעם טאָג און מאָרגן ווידער גיין.
און זי ?

און זי האַלט וואָרט. מען קומט נאָך אים
און זאַוול מיט דער מאַמען מוזן מיטן שמש גיין
צום רב אין בית־דין־שטוב. פאַרלייגט אַ טענה חיה ריווע,
די מאַמע ענטפערט איר און זאַוול הערט. ער הערט
ווי ס'רעדן שנור און שוויגער און ס'קומט איינציקווייז אַרויף:
איר חתונה און איר אַלמנהשאַפט, איר שאַרן זיך צו אים,
דאָס פרעמדע שטעטל, זייער ביידנס חתונה,
די קלעפּ אין יענער נאַכט, איר שלעפּן זיך מיט זעלנער —
ס'קומט אַלץ אַרויף, און אין די ביידנס ווייד גייט דורך
דאָס לעבן זיינס, דאָס אָפענע, וואָס זיי האָבן געזען,
און דאָס באַהאַלטענע, וואָס האָט פאַר אים אַליין געלעבט.
און ווען עס פרעגט דער רב: — וואָס זאָגסטו, יונגערמאַן?
איז אַלץ דאָס אמת? — ענטפערט ער: — ס'איז אמת.
— און דו — צו חיה ריווען זאָגט ער — ביסט זיך מודה,
דו ביסט געגאַנגען מיט אַ כּיון זינדיקן? — נישט אמת, רבי!
כ'האָב נישט געוואָלט. איך האָב געוואָלט אים זיין אַ גוטע ווייב,
אַ ערלעכע, איך האָב געוויינט פאַר אים, געבעטן זיך —
אָט זאָל ער זאָגן. — איז דאָס אמת? פרעגט דער רב.
— ס'איז אמת — ענטפערט ער. — אַוודאי אמת! — שרייט זי —
ער ווייסט אַליין. און יענעם טאָג, נישט היינט געדאַכט,
ווען די סאָלדאַטן זענען מיך באַפאַלן אונטן אין דער קיך,
איז ער אַפילו נישט אַראָפּגעקומען זען, צי כ'לעב,
צי מ'האָט מיך שוין דערהרגעט. נישט צו מיר —
אַהין איז ער געלאָפן, דאָרט ביי זיי געבליבן נעכטיקן.
האָט נישט פאַרגינען די סאָלדאַטן דאָרט. — שווייג, ווייבל! — שרייט דער רב.
— איך וועל נישט שווייגן, רבי. כ'בין נישט ערגער פון דער אַנדערער.
מיין לייב טוט אויך וויי. מיך האָט אויך געטראָגן און געהאַט

אַ כּשרע און פרומע מאַמע. שווייגט נישט, מומע, זאָגט!
און אַז כ׳האָב זיך געוואַלגערט אַ יתומה איבער פרעמדע קיכן
בין איך געגאַנגען נישט קיין בתולה צו דער חופה? מומע, זאָגט!
איך האָב אַ כּשר קינד מיין מאַן געהאַט. ער איז אויף יענער וועלט–
זאָל ער מיך קומען וואַרגן, אייב איך זאָג אַ ליגן.
און אויב איך האָב געזינדיקט געגן אים — זאָל ער מיר מוחל זיין –
איז ווייסט איר, ווי אַזוי? כ׳האָב אים נישט ליב געהאַט.
אַנטקעגן דעם איז יענער אַ פאַרשוין געוועץ, און דער —
אַ מרוק אַזאַ און רעדט נישט — אָבער ס׳איז דאָס האַרץ נאָך אים
מיר אויסגעגאַנגען ווי א ליכט. פאַרוואָס? איך ווייס נישט, רבי.
און אַז ער האָט געשלאָגן מכות רצח — האָב איך פאַר די קלעפ
צו אים געהאַט עפּעס? די שנאה אָבער האָב איך נישט געקאָנט
פאַרטראָגן — האָב איך צו להכעיס אים געטאָן.
און ער — ער האָט דאָך מיר נישט אויסגערעדט אַפילו.
קיין וואָרט נישט. גאָרנישט. נאָך די הענט געקושט מיר
און אין די אויגן אַזאַ גוטסקייט! אָט כאָטש נעם אַ מעסער
און קוילע זיך אַליין פאַר זיינע אויגן. וואָס-זשע זאָל איך טאָן?
וואָס קאָן איך מאַכן, רבי? — וויינט זי זיך פאַנאַנדער.
וואָס וויל איך דען פון אים? ער זאָל מיר זיין אַ מאַן,
נישט טרייבן אויפן שלעכטן וועג. דאָס אַלץ. דאָס אַלץ.
— און אַז מען קאָן נישט אויסקומען, איז אפשר פאָרט אַ סברא
מען זאָל זיך אויפזוכן דעם זיווג ערגעץ אַנדערש?
— איז דאָס דער יושר אייערער? — שרייט חיה ריווע.
פון אים זיך לאָזן מאַכן פאַר אַ שלעפערקע, פון אים
די חרפה און די בושה, און דערנאָך גיין זוכן זיך
אַן אַנדערן, ער זאָל די חרפה מיר פאַרדעקן? איז דאָס יושר?
און ווער וועט עס מיך וועלן? ווער וועט נעמען מיך אַזאַ?
ער ווייס נישט וואָס צו ענטפערן, דער רב, און פרעגט ביי זאַוולען:
— וואָס זאָגסטו, יונגערמאַן? — זי איז גערעכט — זאָגט זאַוול.
און וועסטו זיין מיט איר? — איך ווייס נישט.

זי איז גערעכט. ס׳איז נישט נאָר יענער טאָג און שוואַרצער פלעק

אין בלוט, וואָס האָט פאַרקניפּט צו איר, נאָר לאַנגע יאָרן,
וואָס האָבן זיי צונויפגעבונדן, און אין אַלע יאָרן
האָט זיך דאָס לעבן אירס געפלאָכטן אַרום אים,
און זיינס נישט ווילנדיק געקניפּט צו אירן. ווער איז שולדיק,
וואָס אין אַן אָוונט איינמאָל האָט זי ביי אַ פרעמדן טיש
אים טיי דערלאַנגט און פון דער קיך געהערט אים שפּילן?
און ווער איז שולדיק, וואָס אין זיינע טעג און נעכט פון אומרו
האָט זיך איר טויטער מאַן אַריינגעפלאָנטערט, נאָכדעם זי,
און וואָס די באַן און פרעמדקייט האָבן זיי צונויפגעפאָרט?
ווייל ווער איז שולדיק אין זיין אומרו גופא,
אין דעם, וואָס ער איז אויף דער וועלט אַזוי געקומען
אַ שוואַרצער, אַ קורצפּיסיקער, מיט חשק צו אַ פידל
און מיט אַ צונג, וואָס קאָן נישט רעדן? ווער איז שולדיק,
אין אַלעם דעם, וואָס טוט זיך יעדן טאָג מיט אים?
אַזוי איז עס געוואָרן, ס'ווערט אַזוי און ער אַליין
איז בלויז די זאַך, וואָס איז און ווערט. און ווער איז שולדיק,
וואָס איינע איז אים ליב און ס'ציטערט אים דאָס האַרץ
פון דער געדעכעניש אָן איר און פון דער צווייטער לויפט ער?
ס'האָט ווי געטאָן דער איינער ווי דער אַנדערער,
נאָר אין דער איינערס ווייטאָק, וואָס ער האָט אַליין
קיין שולד און חלק נישט געהאַט, האָט זיין נשמה
זיך אויפגעריכט פון פּיין צו שיין, און צו דער צווייטערס ווייטאָק,
וואָס ער מיט אייגענע און פרעמדע הענט האָט עס פאַרשאַפט,
האָט ער זיך צוגעהערט מיט טויטער מערדערשקייט?
ס'איז נישט זיין שולד. ס'איז קיינעמס נישט. עס איז אַזוי,
צי וויל ער עס, צי וויל ער נישט. האָט ער געמאַכט אַזוי,
אַז ליזע זאָל דאָס קינד זיין, וואָס זי איז, און ער זאָל מוזן
נאָך גרויסער פרייד זיין גרויסן עלנט אומטראָגן?
דאָך טראָגט ער עס, ווייל מ'האָט עס אָן זיין ווילן
אויף זיינע אַקסל אָנגעוואָרפן. און די ליבע חיה ריוועס
און איר באַגער צו אים – צי איז ער ווייניקער אומשולדיק
אין חיה ריוועס ליבע ווי אין עלנטקייט אָן ליזען?

נישט ווייניקער. אודאי נישט. פּאַרוואָס־זשע בויגט ער נישט
דעם רוקן איין פאַר יענעם, וואָס האָט ביידע אָנגעוואָרפן
און זאָגט נישט: — איך נעם אָן דאָס זיין מיט דער,
ווי איך האָב אָננעמען געמוזט דאָס נישט זיין מיט דער אַנדערער.
ווייל ר׳האָט זי פיינט? און וואָס אַזוינס איז פיינטשאַפט?
האָט ער די פיינטשאַפט אויסגעקליבן, ווייל ער האָט געוואָלט?
האָט ער געזאָגט זיך: — זאָל, זי וועלן מיר פיינט האָבן —
און ס׳איז אַזוי געוואָרן? ניין. ער האָט זי פיינט געקראָגן,
ווייל יענעם איינעם, וואָס וואַרפט אַלצדינק אָן אויף אים,
האָט זיך פאַרגלוסט אַזוי צו מאַכן, אַז דער מענטש,
וואָס רופט זיך זאָל, זאָל אַ שנאה פילן צו דעם מענטש,
וואָס רופט זיך חיה ריווע. ווייטער גאָרנישט.
דערנאָך איז ער געגאַנגען, יענער איינער, האָט זיי ביידן
צונויפגעקניפּט מיט אומגליקן און ווייטאָקן און האָט געזאָגט:
אָט לאָמיר צוקוקן ווי זאָל וועט זיך אויסדרייען פון קנופּ.
איצט שטייט ער, קוקט ווי זאָל פּלאָנטערט זיך
אין גרויסן, פייגלעכן, דערווידערדיקן פּלאָנטער
און וואַרט, וואָס דאָ וועט ווערן.
גרויסן, פייגלעכן, דערווידערדיקן.
האָט זאָל נישט באַגינען איינמאָל זיך אַזוינס עפּעס געזאָגט:

נישטאָ קיין שרעק, נישטאָ קיין מיאוסקייט און ווייטאָק.
פון ערגסטן קויט און פון דעם שוואַרצסטן אָפּגרונט
וועט מיך דאָס ריינע האַרץ אַרויספירן?

און האָט ער נישט געוואַרט אַמאָל, עס זאָל אים אָנקומען אַנטקעגן
דאָס גרויסע פייגלעכע? און דאַכט זיך, ער האָט דעמאָלט אויך
געהאַט באַהאַלטן ערגעץ אַזאַ ליכט, וואָס האָט באַדאַרפט
פון אים, פון טיפעניש, אַרויסקומען און אויפלייכטן אויף דעם,
צו וואָס ער וועט זיך צורירן? איז האָט ער עס נישט מער?
דאָס ליכט? ער האָט עס! אָבער טראָגן עס פּין דער,
וואָס יעדער גליד און ריר אירער איז לויטערע נשמה,

און אויסברענגען אויף יענער — דאָס וועט ער נישט טאָן!
פאַרוואָס? איז ער דען נישט געקומען צו דער פרייד פון אייגער
דורך לייד און מאַטערנישן מיט דער אַנדערער? האָט ער דאָך יאָ געטראָגן
פון איינער צו דער אַנדערער — פאַרוואָס דען נישט צוריק?
זינט ווען איז ער אַליין פאַר זיך דער אויסקלייבער געוואָרן,
וואו נעמען און וואו אָפּגעבן? און ווייסט ער יעדע שעה
און יעדע רגע וואָס און וואו ער נעמט און וואו ער גיט?
מען פרעגט זיך אָן ביי אים? אָט פונקט ווי וועגן אַלץ,
וואָס טוט זיך יעדע שעה מיט אים. און דאָ אַן איינציק מאָל,
דאָס ערשטע מאָל אין לעבן לאָזט מען אים צו וויסן
וואו נעמען און וואו אָפּגעבן, זאָגט זאָוול — ניין!
פאַרוואָס? ווייל עס געפעלט אים נישט. ער קאָן נישט בייקומען
די פיינטשאַפט צו דעם מענטש. וואָס דאַרף באַלויכטן ווערן
מיט אָט דעם ליכט, וואָס זאָוול זאָגט, ער האָט באַהאַלטן.
וואָס הייסט, ער קאָן נישט? האָט ער דאָך געזאָגט, אַז ער איז גרייט — — —
נו, יאָ. דאָס אַלץ האָט זיך געהאַנדלט וועגן שלעפּן קלעצער
פאַר מענטשן, וואָס אים אַרן נישט, צי געבן זיי צו שלינגען פּילן,
צי שפּילן אויפן פידעלע פאַר זיי... אַזוינס האָט ער געמיינט.
נאָר איינשטיקן דעם ווידערווילן צו אַ מענטש, וואָס איז דורך אים
געפאַלן, זיך אין קויט געוואַלגערט, אויפן לייב געטראָגן
די ביילן פון די פויסטן זיינע, צו אַ מענטש מיט שטומער ליבשאַפט
אין הארץ פאַרגראָבן, אפשר טיף אַזוי ווי זאָוולס ליכט —
אויף דעם קאָן אים דאָס ליכט נישט סטייען, זאָוולס ליכט...

נאָך איינמאָל גיין צוריק. נאָך איינמאָל זען אַליין
פון וואָס דו ביסט אַוועקגעגאַנגען. און מען דאַרף
די פידל אָפּנעמען. אַוועקגעגנבעט זי, דעם משכן,
און דאָרט געלאָזן. איצט דאַרף מען דעם משכן אָפּנעמען:
נישט דאָרט געהערט ער מער.
עס קלינגט דער אַלטער גלאָק,
עס עפנט זיך די טיר. די אַלטע כריידע שטייט
און לאָזט אים נישט אַריין און זאָגט: — איר, זאָוול? וואַרט!

זי גייט אַריין. ער וואַרט. עס עפנט זיך די טיר
און ס'קומט אַרויס — ווער? בעקא. בעקא קומט אַרויס
און זאָגט: — מיר וועלן גיין. — זיי גייען. ווי אַמאָל
צו טייך. דורך וויסטע פּלעצער, דורכן פעלד, וואו ס'איז אַמאָל
געווען שטאָט, ווען מ'איז געגאַנגען. גייען זיי
און זאַוול קוקט און גלויבט נישט: בעקא אָט אַזאַ?
איר פּנים אויסגעפּילט אַזוי און ברייטלעך איז זי. שיין,
נאָר ס'איז נישט בעקא, ניין. זי הויבט אָן רעדן:
— וואָס קאָן איך אייך ערשט זאָגן, זאַוול? אונזער הויז
איז נישט דאָס זעלבע מער און איך בין נישט די זעלבע
און איר? אָט האָט די מאַמע איצט פאַרהאַקט די טיר
פאַר אייך... איך ווייס. מען טאָר נישט אַנדערש.
— כ'האָב נישט געוואָלט אַריינגיין — זאָגט ער — כ'האָב געוואָלט
מיין פידל אָפּנעמען און שוין. — איר וועט זי אָפּנעמען.
קומט איבערמאָרגן, אין אַ וואָך אַרום, איך מיט ליזען,
מיר וועלן מער נישט זיין דאָ. מאָרגן פאָרן מיר.
צו מיר אַהיים. קומט שפּעטער. קומט, פאַרלאָזט נישט אונזער הויז.
דער מאַמען זענט איר ווי אַ זון. און מישאַן ווי אַ ברודער.
און מיר — — — זי רעדט אַזוי, די בעקא, מיט אַ ציטערדיקן קול
און אַלץ באַהאַרצט אַזוי, נאָר ס'דאַכט זיך, אַז זי זאָגט דאָס אַלץ,
ווי זי וואָלט עס באַדאַרפט אים זאָגן, און ס'איז פרעמד.
צום טייך געקומען, זיך אַוועקגעזעצט, און בעקא טוליעט זיך,
און ווידער דאַכט זיך — ס'איז נישט זי, וואָס טוליעט זיך,
נאָר ס'איז אַ פרעמדע פרוי, וואָס האָט געזען אַמאָל
ווי בעקא איז מיט אים געזעסן, און זי וויל עס נאָכמאַכן,
די פרעמדע. ווי זי וואָלט מקנא זיין דאָס מיידל דעמאָלט
און וויל אַליין דאָס מיידל זיין. זי הויבט אָן ווידער:
— דערציילט מיר ווי האָט איר געלעבט און וואָס?
און זאַוול פילט עס שאַרפער נאָך, אַז כאָטש ס'איז אמת
אַצינד אין דער מינוט, איז אָבער בלויז אין דער מינוט,
און אַז דאָס זיצן דאָ מיט אים איז ווי אַ שפּיל, וואָס זי וויל שפּילן
מיט דעם, וואָס איז פאַרגאַנגען. וואָס איז ער פאַר אַ דערציילער?

עס קלעפּט זיך נישט. מען גייט צוריק און מען געזעגנט זיך
באַנג ווייט פון הויז, ווי בעקא האָט עס שוין געטאָן אַוועק.

און אָט איז נאָך אַ ליד, וואָס זאָוול האָט געשריבן:

דו זאָלסט נישט גיין אַהין צוריק,
וואו ס'איז געווען פרייד און גליק,
נאָר אין דער בענקעניש זיך קערן,
וואו ס'איז געווען לייד און טרערן.

די פרייד גייט ווי אַ ליכטל אויס,
און גליק פאַרוויאַנעט ווי אַ רויז,
נאָר וואו די שאַרפע דערנער בריען,
דאָרט וועלן דיינע רויזן בליען.

און גיין זאָלסטו צוריק אַהין,
וואו ס'האָט די פיינטשאַפט ווי אַ שפּין
צו ביסלעכווייז אַרויסגעזויגן
די העלע שיין פון דיינע אויגן.

די שיין איז דאָ און וואַרט אויף דיר,
און וועסטו עפענען די טיר,
וועט זי דיר אויפקומען אַנטקעגן,
ווי העלער מאָרגן אויף די וועגן.